

АБДУЛЛА ОРИПОВ

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент — 2000

**АБДУЛЛА
ОРИПОВ**

*ТАНЛАНГАН
АСАРЛАР*

ТЎРТ ЖИЛДЛИК

**БИРИНЧИ
ЖИЛД**

Шеърлар ва дostonлар

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент — 2000

Ўз2
О-68

Таҳрир ҳайъати:

О.Шарафиддинов, М. Қўшжонов, Э. Воҳидов, Х. Султонов,
Р. Ш. Шоғуломов, М. Юсуф, К. Норматов

Тўплаб нашрга тайёрловчи ва сўнгсўз муаллифи
Дониёр Бегимқулов

О 4702620202-69 режага қўшимча, 2000
М 352(04)-2000

ISBN 5-635-01920-X

© Абдулла Орипов,
Ғафур Гулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти, 2000 й.

КЎРГАН-БИЛГАНЛАРИМ

Менинг туғилиб ўсган, болалигим ўтган жойлар Қарши (қадимги Насаф) шаҳридан беш-ўн чақирим шимолроқ томондаги Қўнғиртов этакларидир. Қўнғиртов дегани у ерда дов-дахт йўқлиги, кўринишининг кулранг-қўнғир тусда бўлганлигидандир. Қўнғиртовда ягона шўр сувли булоқ бор, уни Қўтир-булоқ дейдилар. Чунки, унинг шўр, тузлик сувидан одамлар турли дардларига шифо топиб юрадилар. Геолог дўстларимизнинг айтишларига қараганда у ниҳоятда эски тоғнинг қолдиғи, чўкиртаклари экан. Бу тоғнинг нариги томони Самарқанд, бериги томони Бухорои шарифга юз тутиб турибди. Боболаримизнинг айтишича, қайси бир замонларда Навоий бобомиз Самарқанддан Бухорога ана шу Қўнғиртовни ошиб ўтган эмишлар. Албатта, бу гаплар халқнинг хотирасида ўқтин-ўқтин чақнаб турадиган хаёл учкунлари бўлиши мумкин.

Қишлоғимизнинг номини Некўз дейдилар. Унинг маъносини мен яхши билмайман. Ҳар ҳолда у қадимий ўзбек уруғларининг бир шохобчаси бўлиши мумкин. Дарвоқе, Амир Темур бобомизнинг оналарини Некўзбегим ҳам деганлар.

Ота тарафдан катта боболарим Норбой бобо, Боймурод бобо, Убайдулло боболар бўлишган.

Ундан кейин менинг отам Ориф бобо. Она тарафимдан бобомни Эрдона қарвон деганлар. У киши чамамда, қандайдир қарвончилик билан машғул бўлган.

Қишлоғимизда сув ниҳоятда тақчил эди. Қашқадарёдан тортиб келинган иккита ариқ бўлиб, бирини Хонариқ (Хонариқ ҳам бўлиши мумкин), иккинчисини Фаданг дейишган. Фаданг арабча сўз, маъноси ёйнинг ўқини билдиради. Гўё Қашқадарё эгик камон бўлса, Фаданг ундан отилган ўқ каби. Лекин бу ариқларга сув жуда қийинчилик билан чиқар, шу сабаб одамлар ариқни тинимсиз чуқурлаштиргани-чуқурлаштирган эди. Бу жараёни ҳайров дер эдилар. Сув етарли жойда албатта у-бу нарсалар экиларди, тоғнинг этаклари лалмикор ерларда эса асосан бугдой, арпа етиштирилди. Аёнким, бу поёнсиз қир-адирларда чорва кўп эди. Туя, йилқи, кўй дегандай. Қудуқларнинг суви батамом шўр, ичишга яроқсиз. Лекин уни негадир мол-ҳол ичиб юраверарди. Айниқса, баҳор пайтларида бу ер-

ларга ёгин кўп тушар, Қўнғиртов этаклари минг хил ўт-ўлан, чучмомаю қизғалдоқлар билан, куёнтўпиғу исмалоқ билан, каррагу ҳазориисфанд билан, қўзигуллар билан қопланар, атроф-теварақ жаннатий бир манзара касб этарди. Сел сувлари тўшланиб қолган кичик-кичик кўлларни “қоқ” дейишарди. Унинг тоза сувини одамлар ташиб ичишар, бола-бақра чучмомаю исмалоқ, замбуруғ териб, Қўнғиртов этакларида кунларини кеч қилар эди. Бу ерларга баҳорда турна тушарди. Турналар ўт-ғиёҳларни териб еб, қўй-қўзиларнинг орасида бемалол, беҳадик юраверишарди. Шунингдек, Қўнғиртовда у пайтлари кийик кўп эди. У кийикларнинг зоти, кейин билишимча, хонгули экан. Улар ҳозир Бухоро атрофидаги қўриқхонада сақланиб қолган. Емиши бор эди шекиллик, бўри, тулки, шақол ҳам кўп эди бу жойларда. Кейинчалик, атроф-теварақни одамлар ишғол қилиб олишгач, ёввойи ҳайвонлар ўз-ўзидан йўқолдилар. Турналар, лайлақлар келмай қўйди. Кийикни эса ҳазрати Инсоннинг ўзи еб битирганига ўзим гувоҳман.

Отам раҳматлик колхозда раис бўлиб ишлар, райкомнинг котиблари қишлоғимизга тез-тез ташриф буюришиб, усти очиқ газик машиналарда кўпинча тунда кийик овига чиқишарди. Кийик жонивор кечаси қоронғида машина ёруғига рўпара келганда кўзи қамашиб жойида таққа тўхтаб қоларди. Ана ўшанда уни отиб олсам бўлади, тутиб олсам бўлади. Эсимда, бир сафар ўша котиблардан бири овга чиқиб, ўн иккита кийикни отиб, машинага босиб келишган эди. Улардан биттасини уйда қовуриб ейишди. Кийикнинг гўшти қизғиш бўлиб, гоятда иссиқликдир.

Ўшанда онам раҳматлик ҳалиги овчи котибларни ўзича ўкиниб-ўкиниб қаргагани ҳамон ёдимда. “Нафсинга ўт тушгур, кийик есанг биттасини е, ўн иккитасини ўлдириб нима қиласан?”, дерди онам. Улар қолган кийикларни машинага босиб, шаҳарга кетишарди.

Ўша Қўнғиртовда бизнинг болалик йилларимиз ўтган. Баҳор келганда ҳавони ўт-ўланнинг ёқимли хушбўй ҳиди қоплар, шаррос ёмғир қуйганда биз тоғ чўққиси унгуридаги кичик-кичик ғорларга бекиниб олардик. Ўша юксакликдан шимол тарафдаги ям-яшил бепоён кенгликларни томоша қилар эдим, тўйиб-тўйиб нафас олар эдим. Айниқса, бу жойларда жануб кечалари, юлдузли осмон ниҳоятда гўзал бўлар эди. Тим қора осмонда қўл чўзсанг етгудек улкан-улкан новвотранг юлдузлар чарақлаб туради. Ҳаётимда бундай гўзал манзараларни кейин учрата олмадим.

Қишлоғимизда қудуқ суви ичишга яроқсизлигини айтиб ўтдим. Биз чучук сувни тўрт қақирим наридаги Эшонқудуқ деган қишлоқдан ташиб келар эдик. Эшакка тўртта кўзани кажав қилиб ортиб олардик. Кўзалар бир-бирига тўқишиб синиб кетмаслиги учун алоҳида ёғоч қолипларда жойлаб қўйиларди.

Бу қолипларнинг яна бир яхши томони шуки, кўзанинг дастаси синиб мўндига айланиб қолганда ҳам уни қолипга жойлаб, бемалол ишлатавериш мумкин. Бир кунда икки маҳал сувга чиқардик, айниқса саратон кунлари Эшонқудуққа қатнаш жуда зерикарли бўларди. Юрагим сиқилиб кетганидан бир нималарни минғир-минғир тўқиб, ўзимни овутардим, шекилли.

Энди гапни берироқдан бошласак, бу дунёнинг воқеа ва ҳодисалари хотирамда тўрт-беш ёшларимдан бошлаб қолган. Урушдан қайтмаганларнинг азалари-ю, қайтган майиб-мажруҳ қишлоқдошларимнинг қўлтиқтаёқни тўқиллатиб юрганлари эсимда. Очарчилик, одамларнинг кунжара еганларини кўп кўрганман. Балки вақти-соати етиб, мен бу кечинмаларимни батафсил ёзарман. Чунки ҳозир мана шу саҳифаларга сиғмайдиган ранг-баранг хотираларим жуда кўп.

Биз оилада тўрт ўғил, тўрт қиз ўсганмиз. Акаларим Бухоро, Тошкент олий ўқув юртларида тил-адабиёт факультетларида ўқишарди. Табиийки, улар кўтариб юрган китобларнинг аксарияти бадиий адабиёт намуналари эди. Менинг аллақачон саводим чиққан, китобларни шариллатиб ўқий олардим. Мен бугунги кунда гоёта ажабланиб шуларни эслайман. Негадир болалигимда хотирам ниҳоятда кучли эди. Бир ўқиганим эсимда қолаверар эди. Радио, телевидение ёхуд бошқа томошалар бўлмаганидан кейин эрмагим китоб эди-да. Дуч келган нарсани ўқиб, дуч келган нарсани ёдлаб олардим. Бу китоблар орасида халқ дostonлари ҳам, Навоий бобомизу Пушкиндан таржималар ҳам, Фафур Фулом, Ҳамид Олимжон шеърляти ва яна бошқа кўп рўмону қиссалар бўларди. Дарвоқе, қиш кунларида тўйларга қўшни туманлардан номдор бахшилар келиб, тонг отгунча дoston айтишарди. Биз болалар бахшини тинглай-тинглай бир-биримизга биқинишиб ухлаб ҳам қолар эдик. Янглишмасам, ўшанда Умур шоир деган бахшининг дostonларини кўп эшитганман.

Бир кўшнимиз гоёт покдомон Камолхон эшон деган киши бўларди. Раҳматликнинг онасини Биби момо дердилар. Билмадим, улар балки Каттакўрғон ёқлардан келиб қолишган. Биби момо ўта даражада саводхон буви эдилар. Онам раҳматликка эргашиб, уларнинг суҳбатига қатнашиб қолардим. Биби момонинг катталиги сандалдек келадиган китоби бор эди. Китобни Навоий-китоб дердилар. Биби момо Фарҳоду Ширин, Лайлию Мажнунларни чунонам қироат билан ўқирдики, маъносини кўпам тушунмасам ҳам қироатдан маза қилардим.

Энди биринчи шеърлар ёза бошлаганимга нима туртки бўлганини аниқ билмайман. Ҳар ҳолда сўзларни қофиялашга ишқибоз бўлиб қолганим эсимда. Балки зерикканимдан, балки завқим тошиб, ниманидир ёзгим келаверарди. Фикр эса йўқ. Ёзмасликнинг ҳам иложи йўқ. Шунинг учун она, ота, мактаб,

бригадир Нодир каби гапларни ўзимча шеърга солиб айлантириб юрардим. Ундан ташқари, яна бир қизиқ деталь. Мендан катта акам, ҳозир у қишлоқ хўжалиги соҳасида профессор, шеър ёзиб, муттасил болалар газетасига жўнатиб турарди. Газетадан келган жавоб хатини акамга билдирмай ўқирдим. Хатда жумладан бундай гаплар ёзилган бўларди: “Абдураззоқжон, шеърингизнинг мавзуи яхши, лекин қофия-гуроқлари чатоқ ва ҳоказо”. Кейин мен қофия-гуроқни ўрганиш учун роса китоб титардим. Акам бўлса, унга келган жавобни ўқиганимдан беҳабар, мен қайта елимлаб қўйган конвертни очиб ўқир, “нима ёзибди” деб сўрасам, жаҳл билан “ишинг бўлмасин” деб хатни бурда-бурда қилиб йиртиб ташлар ё бўлмаса ёқиб юборарди.

У маҳаллардаги менинг шеърларим мавзу тарафдан ҳам, шаклий жиҳатдан ҳам, албатта, тақлид эди. Ўқиган шеърларимда ҳамма шоир асосан Сталин, Москва, Кремль ҳақида ёзишарди. Мен ҳам “ё бисмилло” деб ўшаларни куйлай бошлаганман. Бир куни хонадонимизга район раҳбарлари меҳмон бўлиб келишди-ю, чамамда мусалласхўрлик ҳам қилишди. Уларнинг баъзилари менинг шеър ёзиб юрганимдан хабардор экан шекилли, дафъатан чақириб, менга “шеър ўқи” деб қолишди. Мен “Кремль деворлари” деган шеъримни тантанали равишда ўқидим. Яқинда юз ёшни қоралаб қазо қилган Ҳамроқул ота Мамедов эди шекилли (ўшанда райижроқўм раиси), кайфияти баландмикан, дадиллиги кўзиб, “Ўғлим, ўзинг Кремлни кўрганмисан?” — деб қолди. Мен “йўқ” дедим. У киши “бўлмаса кўрмаган нарсангни бундан кейин ёзма!” — деб қолди. Ўшанда еган дашноним менга ҳозиргача дарс бўлиб келаётир.

Мақтабни олтин меделъ билан битирдим. Акаларим турли шаҳарларга ўқишга кетиб қолгани учун отам мени қўйиб юборгиси келмади. Бу орада Зарафшондан Эски Ангор канали қазилиб, қишлоғимизга бир дарё сув оқиб келган, одамлар катта қувонч билан боғ-роғлар яратишга киришиб кетишган эди. Бизнинг боғимизда эллик туздан ортиқ сархил олма навлари, узуму анжир ва бошқа мевали дарахтлар гуркираб ўсиб, мўл-мўл ҳосил бериб ётарди. Отам белкурагу кетмонни кўтариб, боғни парвариш қилар, мен отамга доимий ёрдамчи эдим. Хуллас, 1958 йил Тошкент Давлат университети филология факультетининг журналистика бўлимига келиб қолдим.

Шеърларим аввал туман, вилоят газеталарида босилиб турган бўлса-да, биринчи марта республика болалар газетасида “Қушча” деган шеърим босилиб чиққан. Мен шеърим чиққан кун бу газетани “Тўқимачилар саройи” кинотеатрининг “Қизил бурчаги” да кўриб қолганман. Бу орада қанчадан-қанча шеърларим, тўпламларим чоп этилди. Бироқ, илк шеърим босилиб чиққан ўша дақиқалар, унинг қувончи сира-сира эсимдан чиқмайди. Балки бу ҳам адабиётдаги биринчи муҳаббат нашъасидир.

Университетда адабий жараён ғоятда қизгин эди. Адабиётимизда из қолдирган ва қолдираётган кўпдан-кўп ижодкорлар ўша йиллари дорилфунуннинг турли курсларида таҳсил олишарди. Барчанинг номини санаб ўтиришим шарт эмасдир. Улар ўзлари ёзган таржимаи ҳолларидан билиб оларсиз.

Факультетимизда адабиёт тўгараги муттасил фаолият кўрсатарди. Озод Шарафиддинов, Матёқуб Қўшжонов каби устозларимиз биз билан соатлаб машғулот олиб борардилар. Айниқса, Озод Шарафиддинов жуда дадил эди. Москвада бирор асарни қоралаб қолишса, ўша асарни дарҳол ўқиб-ўрганиб, ўзимизча баҳосини берардик. Масалан, бадном қилинган Борис Пастернак ҳақида “у ёмон шоир эмас”, деган хулосага келганмиз.

Шеърларим матбуотда тез-тез босила бошлади. Озод аканинг “Оқ йўли” билан “Шарқ юлдузи”да шеърларим чиқди. Ёзувчилар уюшмасидаги мушоиралардан бирида “Муножотни тинглаб”, “Бургут” деган шеърларимни ўқидим, ўша куни Абдулла Қаҳҳор назарига тушдим. Миртемир домла атрофида кўп шогирдлари қатори сабоқ олдим. Шайхзодадек донишманд устозга эргашиб, у киши шеър ўқиган минбардан мен ҳам шеър ўқидим. Эсимда, Эски шаҳардаги ҳозирги “Турон” кутубхонасида ўқиган шеърларимни тингловчилар жуда илиқ кутиб олдилар. Учрашувдан қайтаётганимизда Шайхзода домла билагимдан тутиб, “Шоир, сизга битта гапим бор. Эҳтиёт бўлғайсиз, ишқилиб қарсақлардан талтайиб кетмасангиз бўлгани”, деган. Бу гаплар ҳам менинг қулоғимга қўрғошиндай қуйилиб қолди.

Бу орада китобларим кетма-кет нашр қилинди. Устоз Фафур Фулом қатнашган давраларда шеърларини ўз оғизларидан неча-неча бора эшитдим. Бир сафар Фафур ака елкамга қоқиб, “Кеча телевизорда шеър ўқиган бола сенмисан. Ёзавер, ўғлим” деганларини ҳеч қачон унутмайман. Ва ниҳоят, бир куни мени Ойбек домла йўқлаётганини айтиб қолишди. Бу улуг зот беморроқ бўлганлари сабабданми ёки салобатлари ғоят буюклигиданми, хонадонларига ҳар қандай қаламқаш юрак ютиб боролмас, баҳайбат чўққига боққандай домлани узоқроқдан томоша қилиб юардик. Ойбек домла билан учрашувларимни ҳамда кечирган ҳаяжонларимни қоғозга туширсам бир рисола бўлар. Домлага “Арманистон” деган шеъримни ўқиб берганимда “ингичка, ингичка”, деб қўйганларини эслайман. Бу хитоб шеърингизда нозик қочиримлар бор дегани бўлса керак, деб ўйлайман. Ойбек домла кейинги сафар чорлаганларида қўлимга Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига аъзоликка тавсия қоғозини тутқаздилар. Иккинчи тавсия Миртемир домладан келди. Шу йўсинда уюшмага Комил Яшин раисликларида аъзо бўлиб кирдим.

Сўнг турли матбуот идораларида хизмат қилдим, катта-кичик мукофотларга, халқ шоири унвонига сазовор бўлдим. Мус-

тақиллик йилларимизнинг буюк инъоми Ўзбекистон Қаҳрамони унвонига ҳам лойиқ топишди. Мустақил Ўзбекистоннинг биринчи Давлат мадҳияси матнини ёзишга мушарраф бўлдим. Асосий иш фаолиятим ижод ва ижодий соҳага тегишли хизматлар билан ўтаётир.

* * *

Энди очигини айтганда, камтарингина бир ижодимиз борлиги учунгина юқоридаги таржимаи ҳолимизга эҳтиёж сезилипти. Демак, энди асосий гап ижод атрофида бўлмоғи лозим. Энг аввал шунни уқтириб айтмоғим лозимки менинг деярли ҳар бир шеърим ҳаётдаги маълум бир воқеа, ҳодиса билан боғлиқ, жўнроқ қилиб айтганда, ҳар бирининг турткиси бор. Масалан, “Аёл” деган шеърим урушдан қайтмаган амакиларимнинг бе-валарига бағишланган. Мен уларнинг изтиробларини кўриб, кузатиб улғайганман. Ёхуд “Ўзбекистон” қасидасининг ёзилиши-чи? Бунинг ёзилишига нима туртки бўлган, дейилиши мумкин. Гап шундаки, Ватанинг бутун Совет Иттифоқи, деб уқтириб турилган бир пайтда, менга Ўзбекистон нима бўлди экан, деган савол юрагимнинг тубида пайдо бўлиб, ҳойнаҳой, “Ватаним — Ўзбекистон” деб шеър ёзган бўлсам, тилимизнинг ҳар қадамда ерга урилаётганини кўриб “Она тилимга” номли шеърни ёзганман. Ишхонамиз ёнида бир сассиқ ҳовуз бўлиб, унда уч-тўртта тилла балиқ оғзини каппа-каппа очганча ўлар ҳолда кун ўтказарди. Бошқа шоирлар қатори ўша балиқларнинг ҳолига ачиниб, мен ҳам “Тилла балиқча” деган шеър ёзиб, балога қолганман. Эмишки, сассиқ ҳовуз деганда совет тузумини назарда тутганман. Демакким, ҳақиқатан ҳам бир гап бор эканки, арқон уларнинг кўзига илон бўлиб кўринибди.

Ҳозир ўтган йиллар бутун нуқсонлари билан кўзга ташланиб, танқидга учраб турган бир даврда ўтган замондан жабр кўрган “қаҳрамонлар” ҳам оз эмас. Баъзан ўша замонларда қамалган оддий киссавур ҳам ўзини замондан ноҳақ жабр кўрган зот, деб эълон қилишни хуш кўради. Лекин собиқ мафкурадан, собиқ сиёсатдан ҳақиқатан озор чекканлар кўпчиликдир ва уларнинг тарихлари ҳаммамизга маълум. Ҳар ҳолда ўша тазйиқлардан 60-йилларда адабиётга кириб келган ёшлар ҳам бебаҳра қолмаганмиз. Мен бу гапларни зинҳор-базинҳор ўзимни жафо чеккан шўрлик шоир сифатида кўрсатиш учун айтмаётиман. Ўша йиллари менинг ёш идрокимни икки-уч савол қаттиқ қийнади. Биринчиси, нега менинг халқим иккинчи сорт, иккинчиси, нега менинг тилим беобрў, нега менинг Ватаним мавҳум, нега табиат ато этган ҳис-туйғуларни ҳам ошқора изҳор қилиш мумкин эмас, масалан, яқин қариндошинг ўлса марсия ёзиш мумкин эмас, муҳаббатинг бахтсиз бўлса, надо-

мат чекиш гуноҳ ва ҳоказолар. Энди ўйласам, ҳамма халқлар катта бир йилқи уюри сингари битта қамчининг ишорасига бўйсуниб яшар экан. Нафақат моддий, балки маънавий боқи-мандалик ҳам худди шу уюрчиликнинг оқибати бўлиб, унинг таъсиридан ҳанузгача кўпчилик қутулолган эмас. Ўша йиллари ёзилган талай шеърлар худди икки томчи сувдек бир-бирига ўхшашлигининг сабаби шунда. Мен бу ўринда бошимдан ўтган турли майда-чуйда тазйиқларни эслаб ўтирмайман. Лекин бир гапни айтмасам бўлмас. Менинг ижодимда ёлғизлик, маҳзунлик туйғулари кўп учрайди, дея дакки беришган ва бунинг сабабини турлича шарҳлашган ҳам. Аслида эса менинг табиатим ўзи шунақароқ бўлса керак. Иккинчидан, мени қийнаган саволларга жавоб тополмай ўртангандирман, учинчидан, шу ҳасад деган балонинг ҳужумига жуда эрта дуч келдим. Буларнинг барчаси сатрларимда қандайдир шаклда акс этган бўлса, ажаб эмас. Чунончи, ҳажвий руҳдаги шеърлар ҳам қандайдир сунъий равишда яратилган эмас. Кўп қатори мени ҳам лақиллатган, алдаган одамларнинг сон-саногии йўқ. Ҳалигидай аччиқроқ шеърларнинг ёзилишига, албатта, ўшалар сабаб бўлган.

Мен таржимачилик билан ҳам шуғулландим. Ушбу машғулотимнинг энг асосийси Дантенинг “Илоҳий комедия”си деб биламан. Ҳозирча унинг “Дўзах” қисми таржима қилиниб, нашр этилди. Бу асар таржимасига қўл уришимга раҳматли Шароф Рашидов сабабчи бўлганлар. Атрофимизда турли қора ёрлиқлар айланиб қолганда Шароф ака бизни ўзларича муҳофаза қилдилар шекилли ёки ижодни бутунлай ташлаб кетмасин, деган хаёлга бордиларми, “Комедия”ни таржима қилишни менга топширдилар. Таржима жараёни мен учун энг улуг мактаб бўлди. Агар қоғоз устида энг кўп тер тўккан бўлсам, ўша таржима устида тўкканман. Она тилимизнинг нақадар бой эканлигига имон келтирган бўлсам, ўша таржима жараёнида имон келтирганман. Азбаройи таржима асл нусхадан кам бўлмаслиги учун тилимиз бойлигидан имкон борича тўлиқ фойдаланиш учун изландим, тил хазинамиздан сўзлар ахтардим. Бунга нечоғлиқ эришганман, бу бошқа мавзу, бироқ ишондимки, бизнинг тилимиз ҳеч бир муболағасиз жаҳондаги энг гўзал ва энг бадавлат тиллардан биридир. Ўрни келганда ёш шоир укаларимга бир гапни айтиб ўтай, зинҳор битта шеърни бир ўтиришда ёздим деб мақтаниб юрманг, шеър, яъни сўз айрим унли ва ундошларига қадар тинимсиз сайқал топгандагина ва айнаи чоқда биринчи ёзилишдаги руҳий қуввати ва сеҳрини йўқотмаган тақдирдагина мукамал асарга айланиши мумкин. Албатта, мен бу камолотга эришганман, демоқчи эмасман. Лекин мумтоз адабиётимизни ўқиб-ўрганиб, Данте сингари шоирларни таржима қилиб, шу хулосага келганман. Мен ҳозир тажрибамни эмас, балки орзу-армонларимни айтаётирман.

Аввалги мафкура, айниқса Сталин ҳаётлиги даврида шоирлар шахс сифатида ўз юрагини очолган эмас эди. Кейинги даврдаги муҳит шарофати билан бизнинг авлод шоирлари юракдаги дардларини аста-секин оча бошладилар, бу дардлар халқнинг умумий дардига, халқнинг пинҳона кайфиятига бир қадар мос тушди ва ўқувчилар неча ўн йиллардан буён эшитилмаган оҳангларга қулоқ тута бошлади. Аста-секинлик билан ёлғонни ёзишга умуман эҳтиёж қолмади. Айниқса, Ўзбекистон мустақиллигидан кейин кўпчилигимиз беҳудага лайлак ҳайдаб юрганимиз маълум бўлиб қолди.

Дунёда мавзу шу қадар кўп эканки, уни танлаб олишда муаллиф гоҳо шошиб қолиши мумкин. Масалан, халқимизнинг шонли тарихини ҳали юз-икки юз йилда ёзиб адо қилиш қийин. Лекин ёзувчининг оддий тарихнавис, йилномачидан фарқи бор. У кўпроқ ўз муайян гоёларига мос келувчи мавзуларни излайди. Шу маънода, асрлар бўйи камситилган, ҳақоратланган Амир Темури бобомизнинг образи менинг учун халқнинг обрў-эътиборини, қадрини белгиловчи образ бўлиб кўринди. “Соҳибқирон” асаримни ўтмишга боқиб, бугун учун ёзганман.

Узоқ йиллик ижодий тажрибамдан хулоса шулки, ижодкор истеъдодининг даражасидан қатъи назар, иложи борича ўзини ёлғон-яшиқдан олиб қочсин. Иложи борича, катта ва кичик ҳақиқатларни бир-биридан фарқлай олсин. Яъни, ҳар доим ҳам ўзининг шахсий кечинмаларини бутун бир халқнинг кечинмалари, деб эълон қилишдан ўзини тийсин. Аксинча, халқ дардини ўзининг шахсияти фильтридан ўтказиб билсин. Ўзининг шахсий дардини халқники деб эмас, балки халқнинг дардини ўзиники деб билсин.

Менинг инсон ва ижодкор сифатида бахтим — Ўзбекистонимнинг Мустақиллигини кўрдим ва небахтким, озод Ватанимга баҳоли қудрат хизмат қилиб юрибман.

2000 йил 23 январь

ШЕЪРЛАР

УЧҚУН

Гоҳо хаёл дарёсида жим
Ўтказаман тунларни бедор.
Баъзан ғализ жумла устида
Соатлаб бош қотирганим бор.

Шалоладек бўлса шеърларим,
Ёрду сочса мисли аланга.
Сидқидил-ла қобил ўғилдек
Хизмат қилса элга, Ватанга.

Ҳали бунга кўп гап бор, ҳали
Фикрларим тарқоқ, туйғусиз...
Ҳали қанча тунларни яна
Ўтказишим керак уйқусиз...

Ачинмайман, сизга, ўйларим,
Ачинмайман, сизга, узун тун.
Ачинмайман, чунки оташга —
Оқ йўл берар одатда учқун!

1957

ҚУШЧА

Гоҳ булоққа, гоҳ гулга кўнар,
Тиним билмас сайроқи қушча.
Нечун баҳор сени ром этган,
Қайда эдинг баҳор келгунча?

Кел, яшайлик ҳамиша бирга,
Бизда баҳор, гуллар барчаси.
Билсанг мен ҳам чаман ўлкамининг
Шўх ва қувноқ, шод ўғилчаси.

1958

ЮЛДУЗЛАР

Апрель осмонига тикиб кўзингни,
Қандай соз, тунларни кузатиб қолсанг.
Кўк сари хаёллар элтса ўзингни,
Қандай соз, юлдузлар ичра йўқолсанг.
Юлдузлар ичида юлдузсан ўзинг,
Завқингни қитиқлар ширин туйғулар.
Милт-милт ёнаётган жажжи дил сўзинг
Юлдузлар чамани ичра шўх бўйлар...
Ипак из қолдириб учар қувноқлар,
Бир-бирин қувлашиб, чақишар чақин.
Осмон гўзалларин кумуш ётоқлар
Қўйнига чорлайди, субҳидам яқин...
Дейман: осмонларнинг ҳилоли бўлсам,
Хулкар ва Зухроси бўлгим келади.
Шу гўзал ўлкамда камолга тўлсам,
Порлоқ юлдузлардай кулгим келади.
Юлдузлар, о бўшлиқ, мусаффо чирой!
Сен илҳом гулида кумуш шабнамдай.
Учарман сиз билан бир кун пайдар-пай,
Осмон гумбазида баҳсга тушгандай.

1958

ТОҒЛАР

Эҳ, сиз тоғлар, нақадар кўркам!
Сизга берар илк нурын қуёш.
Пар булутлар, марварид қорлар
Юксак чўққи узра қўйган бош.

Шўх шалола тошар ҳайқириб,
Кўксингизга бахш этиб чирой.
Қояларга бош урар сапчиб,
Сувлар тўлиб оққан тошқин сой.

Сиздан кўзин узолмай ҳар кеч
Қуёш қўяр ёстиғига бош.
Соф ҳавода олишиб ором
Ухлар сокин ҳар чўққи, ҳар тош...

Фақатгина у шўх шалола
Дараларга солади шовқин.
Ой сузади кўм-кўк самода,
Ўқигандек ҳуснингга таҳсин...

Эҳ, сиз тоғлар, дилрабо тоғлар,
Ёш қалбимни мафтун этгансиз.
Ёшлик, бахтни куйлагин, дея,
Ижодимга илҳом тутгансиз.

1958

ЧЎПОН

Изларингни қучиб шалола
Қояларга тамғанг солади.
Пешвоз чиқиб сенга гул, лола
Яна келгин, дея қолади.
Савлат тўкиб, қўриқчисимон
Боботоғинг турар ёнингда.
Сени севиб, қаршилаган тонг
Нур тўшайди истиқболингга.
Шўхликларга тўлгил, ўйнагил,
Яйра, завқлан худди қўзичоқ.
Сарғаймасин сен севган чаман,
Қуримасин сен ичган булоқ.
Най чалишиб бирга сен билан
Қалбга илҳом солгим келади.
Шодликларга тўлиб бир умр
Хузурингда қолгим келади.

1958

КАПАЛАК ВА МЕН

Капалакнинг учишин узоқ
Кузатдим ҳам юрдим ортидан.
Қаршимизда фунчалар порлоқ,
Милтир шудринг чаман сатҳидан.

Аллақайда кезиб тинимсиз
Йиғдик роса завқ атирларин.
Сўнгра баҳам кўрдик иккимиз,
Менга тегди шу сатрларим.

1958

ҚЎШИҒИМ КАБИ

Еллар, мени койимангиз, гар —
Сиз-ла бирга уча олмасман.
Боғлар атрин пуркаб, сарбасар,
Тоғлар кўксин қуча олмасман.

Еллар! Куйга тўлиб учинг-чи?
Учинг, диллар ошиғи каби!
Гулзорларни тинмай қучинг-чи,
Менинг учқур қўшиғим каби!

1958

КЕЛИНГИЗ, ДЎСТЛАРИМ

Тоғлар қўйнидадир менинг қишлоғим
Чўққилари оша кўринар олам.
Шундадир донг ёйган сўлим боғларим
Шундадир шеъримнинг илҳомлари ҳам.
Хув ана, меҳнатим сингган гўзал боғ,
Тоғларимни безар боғларнинг ўзи...
Тингламоқ бўлсангиз ҳар шому саҳар
Тўрғай ашуласин, булбулнинг сўзин, —
Келингиз, дўстларим, келинг биз томон,
Сизга, дер боғларим асалин, болин.
Ёшлик қўшиғини куйлайлик шодон,
Нақароти этиб тонгнинг саломин.

1958

БАҲОР

Баҳор келди гул сепин ёйиб,
Тенгсиз чирой касб этди ўлка.
Гул баҳорнинг нурли жилваси
Сўнгсиз севинч бахш этди қалбга.
Қир, адирда кўк майса-гилам,
Бутоқларда жилмаяр куртак.
Яна келди эркатой кўклам
Ёшликдай шўх, нурдай югурак.
Тошдан тошга тўш уриб шошар —
Қаёққадир зилол шалола.
Қандай гўзал баҳор тухфаси!
Адирларда қирмизи — лола.
Гул баҳорнинг мафтунни бўлиб
Сахий қуёш сочар заррин нур.
Баҳор! Дилни ром этди ўзга,
Жилвасида ёшлик ҳам ғурур.
Баҳор, баҳор, о гўзал баҳор!
Ёшлик каби дилга яқинсан.
Юрагимга шеър бўлиб кирган —
Шодлик, илҳом, завққа тўкинсан.

1959

* * *

Тонгни ҳам осмонга тик боқиб кутдим,
Кузатдим бирма-бир юлдузларни ҳам.
Хаёл дарёсида ўзни йўқотдим
Бошимдан коинот зар сочгани дам...

Юлдузлар! Беркинманг тонг туманига,
Кетманг кўларимни ёшлаб кетгунча.
Якка суҳбатдошим, кетмагин Зухрам,
Кетма, сенга айтган шеърим битгунча.

1960

* * *

Умр дуч қиларкан кимга бир-бирни
Таҳлил этмоқ даркор аввал тақдирни.
Паҳлавон эмасман, кўкни ер, ерни —
Осмон айламоқни кутмагил мендан.

Ҳар пари рухсорга бермадим хаёл,
Сен ҳам, эй дилбарим, шуни билиб ол:
Хусндор эмасман, кўрганларни лол,
Ҳайрон айламоқни кутмагил мендан.

Баъзан кечирарлар ёш бўлса нодон,
Аммо умр бўйи мен дейман шодон,
Бойликни севмасман, яъни тиллодан
Ҳамён айламоқни кутмагил мендан.

1960

СОФДИЛ

Сокин туннинг сайрига
Таклиф этдим, қайтмадинг.
Қайтмадинг о, ўзгани
Севишингни айтмадинг.
Сен кетдинг-у, қалбингнинг
Изи қолди ёдимда,
Сутдай ойдин кечанинг
Ўзи қолди ёнимда...

1960

* * *

Ҳали олдиндадир гўзал кунларим,
Ҳали лаб тегмаган кулгулар олдда.
Вазнга тушмаган қўшиқлар олдда,
Ҳеч нима эмасдир бу кўрганларим.
Ҳаммаси олдинда, ғам ҳам, алам ҳам,
Айрилиқ ҳам, қанотлари зил...
Саксон ёшли бобо, сен ҳам дунёнинг
Ҳаммасини кўрдим, демагил.
Асло ундай дема,
Ўн гулимдан бири ҳам
Очилмаган деб тургил ҳар вақт.
Ҳаммасини кўрдим,
Тўйдим деган кунинг, билсанг,
Яшамоққа қолмайди ҳожат.

1960

СЕВГИСИЗ ОДАМ

Кулоқ солинг менга, яхши қиз, бир оз
Дилимни очмоқчи бўляпман Сизга.
Тунов кун бир дўстим мени даб-дуруст
Айблади севгисизликда.
Бехабар эмишман муҳаббатдан мен,
Қалбимда ишқ эмас, бор эмиш илон.
Исбот: қизлар билан юрмас эмишман,
Сирлашмас эмишман ҳар кимлар билан.
...Етмасмиди ўзи қалбаги тўлқин,
Кул босган оташни кўзгадинг нечун?
Севги керакмиди сенга, дўстгинам?..
Севаман тинч оқшом, юлдузли тунни,
Севаман сайраса қушлар бетартиб.
Севаман оромни, суронни, лекин
Мен уни севардим булардан ортиқ.
Хуруж айлаганди бедаво фироқ.
Аччиқ алам ичра ёнсам тутоқиб,
Ўлимни жонимдан севаман, бироқ
Мен уни севардим ўлимдан ортиқ.
Аммо ҳаёт оқар ўз билишича...
Ўзганинг юраги сенга бўйсунмас.
Севсангу, севсангу севилмасанг гар
Бундан қайғулироқ қайғу топилмас.
Нима керак менга ишқ-муҳаббатни
Яна ўзга қиздан талаб айламак!
Муносибдир бугун ишқсиз хилватни
Менинг номим билан балки бойламак.
Яхши қиз, хаёлга толдингиз нечун?
Нечун кўз ёшингиз томди йўлимга?
Севгисиз одамга ачинмоқ нечун,
Кўзёш йўл тополмас менинг дилимга.
Хайр энди, чиқай,
Ойдин кўчадан
Эшитилса агар бир ёлғиз қадам,
Ажабланманг асти, у сизга таниш
Севгисиз одам...

·1960

СУВ ПАРИСИ

Ул санамки сув яқосинда паридек ўлтурур.

Оттойи

Бир баҳор туни эди, йил фаслида оддий боб,
Ўшал баҳор тунини куйла дединг умрбод.
У баҳор туни эди, дарёнинг қирғоғида
Ёнар эдим интизор бир гўзалнинг доғида.
Бешик-бешик тўлқинлар той-той бўлиб чопарди,
Кумуш ёлли қоялар соясини ёпарди.
Дарё ширин висолни айлар эди ҳикоят,
Жилваси ой нурида у қиз каби шўх ғоят.
Нигоҳимни аллалаб, тебранишиб учарди,
Бешик-бешик тўлқинлар хаёл каби кўчарди.
Кўзларимда пастлади ўшал тунда осмон
Тўлқин аро тўлғониб, қиз бўлганда намоён.
У тун бешик тўлқинлар, асов-асов чопдилар,
Харсанг узра ястанган пари қизни топдилар.
У сеҳрли сув қизи! Ой нурида оппоқ қор,
Тирилдими қаршимда афсоналар ё қатор.
Бешик-бешик тўлқинлар атрофимда тўлғонди,
Борлиқ юзи қопқора кокилига чўлғонди.
Кўз олдимда не ҳол бу? Одаммисан ё пари?!
Юлдузмисан, учдингми масканингдан сарсари.
О, сув қизи, сув қизи, кимсан, айла иноят,
Кокилингга чўлғонмиш қайси мудҳиш ҳикоят.
Малакмисан ё Таврид афсонавий гўзали,
Қайси ҳарам юлдузи, қайси юрак ғазали.
Сен кимлар хаёлида юрмоқдасан сарсари
Хиёнаткор бир гўзал руҳимисан ё, пари.
Не истайсан, сув қизи, балки бўлай халоскор,
Мен кутаман бу жойда севиклимни интизор.
Бешик-бешик тўлқинлар той-той бўлиб чопарди,
Рашк этиб, ой шуъласин оёқларин ёпарди.
Тўлқинлар қуршовида дарё билан пайваста
У тим қаро кокилига тароқ урди у аста.
Имо этди қошига ва чорлади узоққа
Мендан йироқ ёт гўша — соҳил, яшил чорбоқ

Күй, пари қыз, майли, кетгин, одаммисан ё пари
Сени ёринг кутмоқда, бор, дайдима тунлари.
Кўрасанми, париваш, тўлқин ўпар қирғоғин,
Кўзларимга тушмасин хиёнаткор нигоҳинг.
Гўзалликка зор бўлсанг, майли кетма йироққа.
Севиқлигим келганда ўзинг чиққин қирғоққа.
Бешик-бешик тўлқинлар той-той бўлиб чопдилар,
Асов, ёлдор қирғоқ-ла нигоҳимни ёпдилар...
Фойиб бўлди сув қизи, учди янгроқ қаҳқаҳа.
Таниш эди овози, таниш эди у, ҳа, ҳа!
Бир баҳор туни эди, дарёнинг қирғоғида
Ёнар эдим интизор сен гўзалнинг доғида.
О, шўх гўзал, сен у тун шўхликларга тўлмадинг,
Тўлғонмадинг ёнимда, сен ўшал тун келмадинг.
Тонг юлдузи кулганда ётоғингга йўл олдим,
О, уйқусиз кўзларда не сирларни кўролдим...
Йўқ, уйқусиз кўзлардан сўз очмадим мен у тоб,
Ўшал баҳор тунини куйла, дединг умрбод!

1960

* * *

Кулма, кулма,
Нега куласан
Хижолат чекканнинг ҳолига.
Нега қўл тегиздинг
Камбағалнинг
Ўғрилардан қолган молига.

1960

* * *

Тонгни ҳам осмонга жим боқиб кутдим,
Кузатдим бирма-бир юлдузларни ҳам.
Хаёл дарёсида ўзни йўқотдим
Бошимдан коинот зар сочгани дам...

Юлдузлар! Беркинманг тонг туманига,
Кетманг кўзларимни ёшлаб кетгунча.
Ёлғиз суҳбатдошим, кетмагин, Зухрам
Кетма, сенга айтган шеърим битгунча.

1960

СЕНДАН ЙИРОҚДА

Сенинг эзгу хаёлинг билан
Тонг ёришди, куёш ҳам ботди.
Ва менинг бу севги асири
Юрагимда ҳислар тутоқди.
Қайда сенинг латиф қиёфанг?!
Ишонмадим шеър хаёлига.
Наҳот тушсам сендан йироқда
Пинҳон ёнган ошиқ ҳолига...

1961

* * *

Шовуллади тун бўйи шамол,
Қалдироқлар кўчди ларзакор.
Шивирладинг ёнимда хушқол:
“Яна келди, дўстгинам, баҳор”.

Шовуллади тун бўйи шамол,
Қорликларда ўчди изимиз.
Шивирладинг ёнимда хушқол:
“Мангу бирмиз, дўстим, иккимиз”.

1961

“НОМАЪЛУМ ҚИЗ” СУРАТИГА

Сен чиндан ҳам гўзалсан
Лабларинг ол, қирмизи...
Сочларингга сунбул банд,
Кўзларинг тонг юлдузи.
Сен чиндан ҳам гўзалсан,
Ҳузуригга келдим бот.
Ёлбораман, туш пастга,
Ёлбораман, паризод...

1961

КУЗ ХАЁЛЛАРИ

1

Қорайганда узоқ тоғларнинг қори,
Боғларга чўкканда оқшомги туман,
Совуқ куз елидан жунжикиб, нари —
Очиқ айвон остин этганда маскан,
Дўстгинам, хаёлан қучаман сени,
Хазон даврасида кутаман сени.

2

Бунда бари гўзал: тим қора оқшом,
Юлдузлар боқади тунд ва ёввойи.
Қамишзор, шовуллаб тургувчи сой ҳам
Совуқ ва ёқимли: шундоқ анвойи,
Уларга боқаман, тўнаман баъзан,
Ширин бир хаёлга чўмаман баъзан.

3

Нимани хоҳлайман? Истагим нима?
Чангалзор шовқинин тинглаб тураман.
Япроқлар бандида кезган жимгина
Маъюс ва безовта кузни кўраман.
Унинг қўшиғида, унинг оҳида
Сезаман одамзод қалбин гоҳида.

4

Унга бари бирдай ҳаёт ва ўлим,
Гўёки кекса чол сўнгини ўйлар.
Ва секин силкитиб қаҳрабо қўлин
Кўрганин-билганин бирма-бир сўйлар.
Бир ҳикмат ўқийман хазонларда мен:
“Яшагин-у, бироқ япроқ бўлма сен”.

5

Мангу яшилликнинг маскани қайда,
Қайдадир хазонни билмаган баҳор?
Нечун у ҳовлиқиб оққувчи сойда
Чавандоз умрнинг қайтмас сеҳри бор?!
Нечун уйғонади қайтадан баҳор,
Нечун инсон умри бўлмаган такрор?..

6

Мени саволларга кўмар дафъатан,
Хазоннинг тақдири, сўнгги шовқини.
Кўзимга кўринар умрим қайтадан,
Гарчанд сурмақдаман баҳор шавқини,
Гарчанд йигит ёшим яшнаб турса ҳам,
Кексалик қисматин ўйлайман шу дам.

7

Шу дам туйғуларга тўлади кўнглим,
Титраб тарашлайман қаламим учин.
Тонг ҳам ёришади, эй менинг умрим,
Бунчалар тезликда чопасан нечун?
Хазонлар шошади, шошаман мен ҳам,
Дўстим, ҳузуримга шошиб кел сен ҳам!

1962

ДАРБАНД ДАРЁСИ

Яшил тўлқинларинг айқирса чунон
Ғазаб тангрисининг худди ўзисан.
Ғоҳо сен ширин бир оромга макон,
Ғоҳо қайнаб тошган булоқ кўзисан.

Юракда сен ижод ҳиссини чертдинг,
Тўлқинлар гулдури, гирдоб ҳавоси.
Ғотирамга ажиб ўйлар киритдинг,
Эй илҳом дарёси, илҳом дарёси...

Арчазорлар кўркин дилга кўчирдим
Сенинг хушҳаволи соҳилларингда.
Чўпон, бахшиларнинг базмида бўлдим,
Тўймадим ҳикоя, нақлларидан...

Яшил чиройингни соғинганимда,
Тўйиб кўрмоқ учун қайтарман яна,
Соғинган қалбимни тўлқинларингда
Аллалатмоқ учун қайтарман яна,
Эй Дарбанд дарёси, илҳом дарёси...

1962

ҚЎЛ

Йигит кучга тўлди, етилди,
Билакларин тўлдирди мускул.
Чамасида билак кучининг
Қаршисида осон ҳар мушкул.
У истаса метин тошларни
Совуради тупроқ, кул каби.
Аммо ёрнинг юзида у қўл
Сийпаланар майин гул каби.

1962

ОДАМЛАР

— Эй, йўловчи, бўла қол қўноқ,
Уйда борин кўрамиз баҳам.
Тагин ўзинг биласан, бироқ,
Қош қорайди, йироқдир йўл ҳам.
Йўлчи қолар овулда, мезбон
Келтиради топган-тутганни.
Отамлашар сўнгра икковлон
Ёдга олиб ўтган-кетганни.
Ҳорфин йўлчи мудрар ичиб чой,
Чўзилади мезбон ҳам аста.
Тонгда йўлчи товуш қилар. — Ҳой,
Мен кетдим. — Қол! — Раҳмат.
Шу бас-да!
Ажралишар, улар ҳаттоки
Исмларин сўрашмаслар ҳам.
Улар қайта учрашар балки,
Балки қайта учрашмаслар ҳам...

1963

ЭСЛАШ

Ҳар тонг қаршилардим сени шу йўлда,
Билмам, қайларгадир шошиб ўтардинг.
Илк баҳор селидай тошиб ўтардинг,
Нигоҳсиз кимсага, на ўнгу сўлга.
Мен дердим, бу қизнинг қайда гўшаси,
Йўлларида унинг кимдир зормикан?
О, у севгисидан бахтиёрмикан
Ва ё манзилида хазон тўшаги?
Энди йўлларимиз тушди кўп йироқ,
Босилди қалбдаги ўшал тўфонлар.
Қайдасан, қалбимни тирнаган сўроқ,
Қайдасан, илҳом бахш айлаган онлар?
Қайдасан, мен сени унутгим келмас,
Умр йўлларимнинг тотли дамлари?
Бунда ўтган бир йил, қайғу ҳам ҳавас,
Ёниш, ўрганишлар, хаёллар бари...

1963

* * *

Деразангни қошлар оқшом зулмати,
Изин қора айлаб ботади ой ҳам.
Нечун мени фақат шу зулмат пайти
Кучиб ардоқлайсан, нозик фариштам?
Самовий кўзларинг сачратиб учкун,
Нечун тикилади фақат ўшанда?
О, наҳот шу кўзлар ётдир мен учун
Кундуз машғаласи порлаб турганда.
Теппамдан тун каби қуюлади соч,
Қора тун ёнади оташ юзларда.
Нечун ўзгаларга нур сочган қуёш
Бизнинг орамизда бўлади парда?
Нечун иккимизни қолдириб ёлғиз,
Коинот тубида қуёш чекар оҳ?
Жавоб бер, қошингда чўкмакдаман тиз,
Жавоб бер, макрингдан мени қил огоҳ.

1963

* * *

Ўйлардимки, номингни сенинг
Такрор этмас энди тилларим.
Қўп бўлмишки, қўмсаб васлингни
Йўлларида оқмас унларим,
Мен бепарво яйраб аршимда
Сен учун ҳам юрардим шодон.
Нечун пайдо бўлдинг қаршимда,
Яна кабоб бўлсинми бу жон.
Яна қўшиқ айтайми инграб,
Яна андуҳ бўлсинми ишим?!
Истамайман, ғамимни тинглаб,
Дўстларимнинг маъюс бўлишин...
Хайр энди, хайр дилрабо,
Майли куйлай номингни айтиб,
Катта йўлга чиққанман, аммо,
Ул сўқмоққа бормасман қайтиб,
Хайр энди, хайр, дилрабо.

1963

ҚАЛАМ

Эркалангиз қаламни олиб,
Ўпиб қўйинг уни мулойим.
Шўрлик ўзи яланғоч қолиб,
Кийинтирар эгасин доим.

1963

* * *

Жажжи гўдак, сен туғилдинг, сен учун
Ким беланчак ясаб турар шу дамда.
Кимдир сенга учқур тулпор эгарлар,
Кимдир сенга ҳасса йўнар шу дамда.

1963

* * *

Бахт кутмасман ўзгадан зинҳор,
Бировга бахт беролмасман ҳам,
Сен бахтимсан, демагил, дилдор,
Бахт беролмас одамга одам.

Кўряпсанми, гавжум бутоқдан
Чирт узилиб тушди бир япроқ.
Барглар йиғласа-да фироқдан,
Қутқаролмас дўстини бироқ.

1963

ПУШКИН

Шовуллайди, зангор дарахтзор тунда,
Япроқлар учида ой нури зарҳал.
Осмон ва боғларнинг туташ сафида
Кўринар таниш ҳайкал.
Ажиб бир ўхшашлик, о, буюк шоир...
У — сен, шеърятнинг дилрабо қадди,
Мангу яшилликнинг туғма улфати —
У — сен!
Тегрангда даврасин қурмишдир илҳом,
Ажиб бир макон бу: — Шоир ва Илҳом!
Ажиб бир макон бу, тингла, эй гений,
Табиатнинг мангу ёш қўшиқчиси
Сенмасмидинг ахир, безаган уни...
Тилсиз табиатнинг тил уқувчиси!
Сенмасмидинг ахир, дардли ўйларин
Сўққабош чинор-ла баҳам кўрган жон
Ва сўлим Тригорское боғларин ўпган
Озодликка чанқоқ, куйчи қаҳрамон!
Кузни севардинг-ку, ажиб тафовут:
Тегрангда шивирлар маъсума баҳор.
Япроқлар ўзлигин этибди унут,
Сакрашар, шовуллар, куйлайди бедор.
Кузни севардинг-ку, ҳолбуки, баҳор...
Кузни севардинг-ку, дердинг-ку ўзинг:
“Недир топар ундан ўжар хаёллар”.
Йўқ, йўқ, дардли шоир, порлоқ юлдузни
Айт-чи, ким ғамли деб айта оларкан,
Боқувчи кўзда ғам бўлмаса агар!
Сил бўлган гўзалга ўхшармиди куз,
Қалбингда баҳордан ғам бўлмаса гар,
О, буюк шоир!..
Сўйла-чи, сен кимга бергандинг озор,
Сен учун баҳорни қора этдилар.

Хор-зорларга ачинмоққа чақирган
Эзгу юрагингни пора этдилар.
Сўйла-чи, сен кимга бергандинг озор...
Тожу тахт қусури, қону адоват,
Ғийбату кин, ғараз бижғиб сасиган —
Замонга абадий лаънатлар бўлсин!
Эзгулик куйчисин ўққа тутган у
Олифта Дантеснинг қиёфасида!..
Сен қуладинг, шоир ўзга йўл йўқди,
Қаддингни тиклашга истаб бир замон:
“Бош устимда қушлар, сайрасин, дўстим,
Мангулик чиройда яшнаб беармон...”
Баҳорни васият этдинг ул замон...
Қонун каби пучдир ўлимнинг кучи
Ўзидан юксакроқ одамлар учун.
Қаҳқаҳа ур, шоир, тирик нафасинг!
Ўлганлар устидан қаҳ-қаҳ ур, бу кун.
Ўчгандир зулматнинг заққумли саси
Ва ул жаллод замон битган абадий.
Қаҳқаҳа ур, шоир!..
Шовуллайди тинсиз дарахтзор тунда,
Планетарийнинг зангор гумбази зарҳал.
Шовулла, дарахтзор, ой ёлқинида
Товланган ҳайкал —
Буюк одам эди, баҳодир қалбли,
Қўшиқчинг эди у, эй тирик олам!
Шовқин сол, шовқинлар сол, мажнун дарахтим,
Шовуллайвер тинсиз, дарахтзоргинам!
Бир вақтлар у қўшиқ куйларди сенга,
Энди-чи, навбати — тинглайди сендан...

1963

ОНАМГА ХАТ

Қайтгим келди, онам, ёнингга,
Юрагимда исмсиз дардлар.
Совуқ хонам, соат чиқ-чиқи,
Ташқарида хазонрез боғлар,
Ёмғирнинг жим хониш қилиши...
Бариси ҳам нечундир бу дам
Туширмоқда сени ёдимга...
Қайтгим келди, онам, ёнингга.
Юрагимни очиб гапирсам,
Кам-кам бўлар менда бундай ҳол.
Шодмон юрсам, менинг ёдимга
Сен тушмайсан ростдан, онажон.
Ногаҳоний бундай ҳолда-чи,
Шундай кўргим келади сени.
Айтсам сенга бор гапларимни,
Орзуларим, ҳасратларимни
Йиғлаб, кулиб айтгим келар, ҳа,
Одамларнинг қадрү қимматин
Англамаймиз бирга бўлганда.
Аммо ногоҳ узоққа тушсак,
Ё танҳолик ҳасратин чексак,
Баъзан шундоқ,
Одам зотининг
Тирноғига зор бўламиз, ҳа!
Тушунмайман бул ҳақиқатни,
Сен-ку, ахир онасан, она...
Онам, ранжимагил хатимдан,
Мен ростини ёздим, шод дамим
Сен тушмайсан асло эсимга.
Аммо ҳаёт ўзи, биламан,
Солар сени ёдимга бот-бот.
Яъни, бошимизни доим ҳам
Она бўлиб силамас ҳаёт.

1963

СЕН БАҲОРНИ СОҒИНМАДИНГМИ

Уйғонгувчи боғларни кездим,
Топай дедим қирдан изингни.
Ёноғингдан ранг олган дедим —
Лолазорга бурдим юзимни,
Учратмадим аммо ўзингни,
— Сен баҳорни соғинмадингми?

Узоқларда залворли тоғлар
Хаёлимни келдилар босиб.
Кечди қанча интизор чоғлар,
Васлинг менга бўлмади насиб,
Сенсиз мен ҳам, баҳор ҳам ғариб,
— Сен баҳорни соғинмадингми?

Ўнгирларда сакрайди оҳу,
Наъматақда саъва миттижон.
Қорликлардан сипқарилган сув,
Дараларда уради жавлон.
Нигоҳимдан фақат сен пинҳон,
— Сен баҳорни соғинмадингми?

Мана, бугун наврўзи олам,
Дўстларимга гуллар тутарман.
Қайлардасан, севгили эркам...
Қўлимда гул, сени кутарман,
Умрим бўйи чорлаб ўтарман,
— Сен баҳорни соғинмадингми?

1963

* * *

Мен қувонар бўлсам — сен сабаб,
Ўйга толар бўлсам — сен сабаб.
Мен ўлишни истамасман, йўқ,
Ногоҳ ўлар бўлсам — сен сабаб.

1963

БУЛОҚ

Қутлуғ бир саҳарда кўз очди булоқ,
Йўл солди дарёлар сари адашиб.
Унга раҳм этмоқчи одамлар шу чоқ
Тоғу тошлар аро яқин йўл очиб.
Одамлар, тегмангиз, майли тошсин у,
Майлига, тоғни ҳам кўрсин йўлида.
Қўйинг, ўз йўлини ўзи топсин у,
Завқланолсин у ҳам кураш сўнгида.

1963

ГИЁҲ

Улуғвор бир қудрат билан
Чайқалади чўнг денгиз.
Қанча офир харсанг тошлар
Тубда унга чўккан тиз.
Аммо мўъжаз, нозик гиёҳ
Ўша тубсиз ўлкада.
Кўкка ўсар, ҳа, денгизни
Кўтарганча елкада!

1963

* * *

Жўнар бўлдим мен бундан дилтанг,
Йўлларимга қараб қолдинг сен,
Сочгинангни тараб қолдинг сен,
О, биламан, баджаҳл отанг,
Остонангга йўлатмас мени,
Ишонмайди сен севган ёрга.
Узоқларга жўнатмас сени,
Кетар бўлсак иккимиз бирга.
Билагузук тақибди отанг
Қўлгинангни боғлаб бир йўла.
Билагузук, бандинг узилсин,
Ёр қўлини қисгандан қўра.
Сен дедингки: “Бўлсайдим юлдуз,
Осмонлардан боқсам-да сизга,
Тушишга йўл топардим, эсиз,
Отам оқ йўл берсайди бизга...”
Тўхта, етар, бир кун отангнинг
Ҳузурига қайтиб келармиз.
Кечир, — дермиз, етмаса, агар,
Учта бўлиб узр сўрармиз.
Бизни ҳеч ким айб этмас, дўстим,
Ғамгин бўлмас биздан хотира.
Севгисидан бахт толганларнинг
Бўлганми ҳеч номлари қора?..

1963

КУРСДОШЛАРИМГА

Тақдир тўплармикан сизларни яна,
Кўзимдан сачраган томчи ёшларим...
Жудолик кутмоқда бизни ҳам, мана,
Тенгқур жўраларим, эй курсдошларим.
Ким қайга шошилар... Не кутар бизни?
Ва қайта тўпланиш бўларми? Қачон?!
Яшнаган базмлар қолди-ку бари,
Қолди тотув беш йил ўтмишда бу он.
Қандай эсланаркан бу йиллар, дўстлар,
Ёки унут бўлар кимга эҳтимол...
Барибир даврамиз тарқалар энди,
Ҳар ён сочилармиз тариқлар мисол.
Ҳар ён сочилармиз, аммо шу зайли
Англармиз дўстликнинг қадрини илк бор.
Дўстларим, дўстларим, қайда бўлмайлик
Муқаддас дўстликка тушмасин ғубор.
Бизни туташтирган нозик ҳисларнинг
Барчаси ҳар қайда сақлансин омон.
Дўстларим, дўстларим, қайда бўлмайлик
Пок бўлсин қалбимиз, пок бўлсин виждон.
Ўргатмоқ эмас-ку ўзгага ақл,
Тилак тиллар бу дам дўстларга дўстлар;
Дўстларим, не учун дунёга келдик,
О, агар ниятлар унут бўлса, гар —
Бугунги ақлга сал ғубор тушса,
Ортиқ мағрур этса шон-шуҳрат кимни,
Кимнинг орзу этган куни келганда
Ҳасад чулғар бўлса ўзга бир кимни.,
Кимдан оналари рози бўлмаса,
Гар рози бўлмаса кимданки Ватан,
Қайта учрашмайлик у ҳолда рости,
Майлига, келмасин ундай бадбахт дам.
Дўстларим, дўстларим, келинг жипсроқ,
Гуркирасин дўстлик номи-ла қасам...
Бор бўлсин яхшилик, соф юрак, ақл,
Бизга илм берган Дорилфунун ҳам!

1963 йил, июнь

ШУНДАЙ ЯШАР ОДАТДА ОДАМ

Йўқ керакмас, қўйинг, керакмас,
Менга ором истаманг, дўстлар.
Хилват соз деб қистаманг, дўстлар,
Қўйинг, бундай ором керакмас.
Ногаҳонда хаёлга ботсам,
Ё ухласам, уйғотинг дарров,
Номим тутиб, сўз қотинг дарров.
Беҳудага бир ёққа борсам,
Қўлларимдан ушлаб ўшал дам
Курашларнинг сафига қўшинг,
Қур, ярат денг,
Ҳайқир денг, жўш денг,
Шундай яшар одатда одам.

1964

МИЛТИРАЙДИ МИТТИ ЮЛДУЗ

Кўк гумабазин бир четида
Бўшлиқларга уриб бош,
Милтирайди митти юлдуз,
Танҳоликдан тўкиб ёш.
Атрофида на бир юлдуз
На булут бор, на туман.
Юлдузларга термулиб у
Титраб турар шамсимон.
Эҳ, бечора, яшаш нечун,
Порламасанг, кулмасанг.
Ўз тўдангдан нега учдинг,
Қайтиш йўлин билмасанг?!

1964

БУРГУТ

Ёш бургут учмоқда кўкда шиддаткор
Кумуш булутларнинг тўзғитиб парин.
Учмоқда, қалбида мағрур ишонч бор,
Қақшаган қоялар, чўққилар сари
Учмоқда! Қаерга? Чўққига! Нечун?
Бургутнинг шиддатин уйғотган нима?
Бўронли даргоҳда не кутар уни,
Қудратли қанотин қўзғатган нима?
Ўйноқи шамоллар ила басма-бас
Ана, қўнди бургут энг юксак жойга!
Чўққи узра турди-ю бирпас
Яна бўрон мисол қўзғалди. Қайга?
Ахир, не бўларди берсанг, табиат,
Шу буюк шиддатга яраша мақсад!

1964

МЕН НЕЧУН СЕВАМАН ЎЗБЕКИСТОННИ

Мен нечун севаман Ўзбекистонни
Тупроғин кўзимга айлаб тўтиё.
Нечун Ватан дея еру осмонни,
Муқаддас атайман, атайман танҳо.
Аслида дунёда танҳо нима бор,
Пахта ўсмайдими ўзга элда ё?
Ёки қуёшими севгимга сабаб?
Ахир қуёшли-ку бутун Осиё.
Мен нечун севаман Ўзбекистонни?
Боғларин жаннат деб кўз-кўз этаман,
Нечун ардоқларкан тупроғини мен
Ўпаман: “Тупроғинг бебаҳо, Ватан...”
Аслида тупроқни одил табиат
Тақсим айлаган-ку ер юзига тенг.
Нечун бу тупроқ деб йиғлади Фурқат,
О, Қашғар тупроғи, қашшоқмидинг сен?!
Хўш, нечун севасан Ўзбекистонни,
Сабабини айтгин десалар менга,
Шоирона гўзал сўзлардан олдин
Мен таъзим қиламан она халқимга:
Халқим, тарих ҳукми сени агарда
Мангу музликларга элтган бўлсайди,
Қорликларни макон этган бўлсайдинг,
Меҳрим бермасмидим ўша музларга?
Ватанлар,
Ватанлар,
Майли, гулласин,
Боғ унсин мангулик музда ҳам, аммо
Юртим, сени фақат бойликларинг-чун
Севган фарзанд бўлса кечирма асло!

1964

АЛЬБОМГА

Ўз қалбини дафн этди шунда.

Байрон.

Юзлаб шоир ётган қабристон аро
Кўймоқдаман мен ҳам қалбимни.
Юзлаб мазор ичра адашмай асло
Топа олгин менинг қабримни.
Мана, гулга чўмиб ётибди Байрон,
Фахрланиб лордлиги учун.
Сен мени унутиб қўймагин аммо
Гуноҳим — ҳаваскор, мўртлигим учун...
Рейн бўйларида Гейне ҳам шунда,
Гўзал Лорелея тинглар сирини.
Бир қўли инқилоб ноғорасида,
Амалия томон чўзган бирини.
Юзлаб шоир ётар бунда, бари ҳам
Жанглар майдонида жангдан сўзлаган.
Нечун сенга келганда, альбом,
Ҳар ким ўз дардини айтиб бўзлаган?!
Буюк жангчилар ҳам варағинг очиб,
Аламлар шарҳидан ўтмади асло.
Альбом, альбом, жанглар даъватига сен
Наҳот беролмасдинг бир акси садо?!
Юзлаб шоир ётган шу альбом ичра
Мен ҳам қалбим учун қабр қазаман.
Ҳали из тушмаган оппоқ вараққа
Мен ҳам ўз дардимни ёзаман.
Аммо кеча кўрган тушимни эмас,
Ҳур Ватан сўзини ёзаман, ўртоқ!
Зотан, юрт ҳурлиги ўзи мен учун
Барча шахсий ишдан кўра шахсийроқ!
Ким менга афтини бужмайтди шу зум,
Ким менга панадан эълон қилди жанг?!
Гар шу асрда ҳам ҳур Ватан ишин
Ўз ишимдир, дея қабул этмасанг.
Тан олмасанг агар миллионлар дардин,
Уни альбомингга ёзмасанг агар,

Майлига, кўзларинг кўр бўла қолсин,
Майли, қулоқларинг бўлиб қолсин кар.
Кўзларингни очгин, қара дунёга,
Дўстим, ҳақиқатни ҳис эт бир замон.
Сен учун, мен учун жангда мардона
Миллион-миллион одам тўккан эди қон.
Тарих бизлар учун жангга кирганда
Нима керак яшаш ўргимчак мисол.
Озодлик, йўлингга ғов бўлганларга
Найзадай санчил-у, тезроқ бўла қол...
Хуррият шундайин эзгу сўздирким,
Унинг замирида энг олий қисмат...
Унда мен ахтарган энг порлоқ Инсон,
Унда мен истаган синмас ҳақиқат!
Хур Ватан сўзини ёздим альбомга,
Сен унга боқмагин бир эрмаксимон.
Қалбим буюрмаса, бирор сўзни ҳам
Ёзмасман ҳеч қайда, ҳеч вақт, ҳеч қачон!

1964

“МУНОЖОТ”НИ ТИНГЛАБ...

Қани, айт, мақсадинг нимадир сенинг,
Нега тилкалайсан бағримни, оҳанг,
Нечун керак бўлди сенга кўз ёшим,
Нечун керак, рубоб, сенга шунча ғам.
Эшилиб, тўлғаниб ингранади куй,
Қайлардан туғилмиш бу оху фарёд.
Ким у йиғлаётган? Навоиймикин
Ва ё май куйчиси Хайёммикин, дод!
Етар, эй чолғувчи, бас қил созингни,
Бас, етар, кўксимга урмагил ханжар.
Наҳотки дунёда шунча ғам бордир!
Агар шу муножот рост бўлса агар,
Агар алдамаса шу совуқ симлар,
Гар шул эшитганим бўлмаса рўё,
Сен бешик эмассан, дорсан, табиат,
Сен она эмассан, жаллодсан, дунё!..
Эшилиб, тўлғаниб ингранади куй,
Асрлар ғамини сўйлар муножот.
Куйи шундай бўлса, ғамнинг ўзига
Қандай чидай олган экан одамзод!

1964

* * *

Бола эдим,
Менинг озроқ
Бўлар эди ваҳима “дардим”.
Гулдираса ногоҳ момақалди роқ
Онамнинг бағрига яширинардим.
Бовлиқ эшар эдим бир кун пичанда,
Ҳамла қилиб қолди чинқироқ илон.
Серкесак шудгорга қочдим ўшанда,
Онамнинг бағрига шошганимсимон,
Ўша йиллар эди, қишлоқ кўчасида
Қувлаганди мени бир ит қутуриб.
Ўшанда осилиб чинор шохчасига
Қутурган итдан ҳам қолдим қутулиб.
Майли, дейман бутун бўрон турса ҳам,
Майли, даҳшатларга тўлса ҳам дунё.
Балки фазоларнинг қўйнида бир дам
Бекина олурман улардан, аммо
Гар гуноҳ орттирсанг ўзинга оғир,
Виждон азобида қоврилсанг бот-бот.
Ҳайҳот! Кимга бориб дод дейсан, ахир,
Қайга бекинасан ўзингдан, ҳайҳот!

1964

АСРИМИЗ ОДАМИ

Менинг кўз ўнгимда жонланар тарих,
Фамлардан тўқилган шу кўҳна олам.
Асрлар бирма-бир ўтар ва ахир
Юксалар қаршимда энг бахтли одам.
Юксалар-у, шу дам чопар, уринар,
Талпинар қайгадир билмасдан тиним.
Бахтининг ёнида гами кўринар,
Фами кўринади бахтида унинг.
Билагида гарчанд етарли кучи,
Бойлик эргашса-да гарчанд ортидан,
Унинг чехрасида ташвиш бор, нечун?
Нечун у айрилмиш ҳаловатидан?
Гоҳ бемор бошида жарроҳ бўлиб у
“Тақдири азал”га кўрсатса кучин.
Гоҳо бир довюрак сайёҳ бўлиб у
Совуқ Арктикага уради тўшин.
Дам оғир хаёлга бўлур занжирбанд,
Дам кўшиқ тўқийди у ёна-ёна.
Интилар юлдузлар туманига дам,
Дам ойнинг ёнида бўлар парвона.
У нима истайди? Шону шавкатми?
Юлдузлардан баланд, кундан пурзиё.
У нима истайди? Тенгсиз қудратми,
Оёғи остида ётсинми дунё?!
У нима истайди? Балки истаги
Унинг теграсида айлансин олам?
О, дўстим, саволнинг йўқдир кераги,
У истайди бунинг ҳаммасини ҳам!
Одамлар ўтдилар бир вақт, бир замон,
Ўтдилар энг оддий бахтдан ҳам йироқ.
Ягона орзуси эди парча нон,
Энг буюк армони — озод яшамоқ!
Одамлар ўтдилар бир вақт, бир замон,
Ҳа, яшаб ўтдилар, энди-чи, мана:
Ўзи банди бўлган олам устидан
Ҳоким бўлмоқни у истар ягона!

1964

БУЛУТ

Тиниқ кўл бағридан парча оқ булут
Сузиб чиқди бир вақт мовий осмонга.
Шамол қанотида йўл олди хушнуд
Ошёнидан узоқ-узоқ томонга...
Қайларга шошарди?! Билмас эди у
Ошиб ўтди чўллар, тоғлардан йироқ
Ва бир кун кезишлар жонга тегди-ю,
Қайтмоқ бўлди шунда ортига, бироқ,
Бироқ... йўл бермади шамоллар ҳайдаб,
Йиғлаб битди булут, сел бўлди кўз ёш.
Сўнг ирмоқ бўлди-ю, билмайди, қайда...
Маконин ахтариб олиб кетди бош.

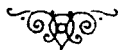
1964

ЎЗБЕКИСТОНДА КУЗ

Юргил, далаларга кетайлик, дўстим,
Диққинафас уйда ётмоқ пайтимас.
Олтин Ўзбекистон тупроғи бу кун
Бир пари фаслнинг оғушида маст.
Шабнам шовуллайди боғлар қўйнида,
Салқин туман ичра бўзарар тонглар.
Қуёшнинг эринчоқ ёғдуларида
Нафис ялтирайди барги хазонлар.
Ҳар ёнда тўкинлик...
Куздан нишона...
Ҳар ёнда гўзаллик ёймиш дафтарин.
Сонсиз эгатларга сочилмиш, ана,
Менинг шодликларим, эзгу дардларим, —
Менинг она халқим...
Эй қадим, ҳалол,
Ризқи она ерга сепилган халқим,
Ушоқ чигитни ҳам этмай деб увол,
Миллион эгатларга эгилган халқим!
Бир нафас бошингни кўтаргин-у, боқ
Ер юзида ажиб виқор ва нуфуз.
Сенинг ўзинг каби ўйчан ва қувноқ
Хушфёъл бўлиб келмиш тупроғингга куз.
Улуғ Алишернинг соч оқин кўриб,
Оғир хаёлларга чўмган бу фасл,
Қайрағоч ёнида ғамгин ўтириб,
Чолларга ҳассалар йўнган бу фасл,
Азалий кўркини қилади кўз-кўз...
Наҳотки шунча тез айланар дунё?!
Бахтли кексаликни ёдга солар куз.
Сокин хилватларга чорлайди, аммо,
Дўстгинам, пайтимас, айлаб сайрибоғ,
Хилватда ўй суриш ярашмас бугун.
Заҳматкаш ўзбекнинг ҳосили қандоқ?!

Кузнинг фалсафаси шудир биз учун.
Улуғ меҳнат кезар шан далаларда,
Ҳар ёнда ҳоким бир ташвишли илҳом.
Қуёш бота бошлар ... гавжум қирларга
Қорая-қорая тўшалар оқшом.
Эҳ, кузги оқшомлар...
Дилимда менинг
Теран туйғуларим қўзғалар жўшиб.
Қўзғалар-у, шу дам қалбимдан секин
Тўкила бошлайди ойдин бир қўшиқ.

1964

* * *

Йўлим бошлар,
Кетарман бир кун
Сендан йироқ, ўзга томонга.
Уй ёнидан ўтаркан, секин
Кўз ташларсан бўм-бўш маконга.
Балки у кун курсида якка
Турган бўлар ўзга бир одам.
Балки у ҳам ётиб тўшакка,
Хаёл сураб эҳтимол у дам.
Балки уни ўхшатиб менга,
Чақирарсан номимни айтиб.
Ишонмассан балки кўзингга,
Балки сўнгра боқмассан қайтиб.
Ёрилмаган ярадай севги
Унда бизни қийнамас тўлиб.
Кўчаларда, ёр эмас, энди
Тўқнашамиз бегона бўлиб;
Наҳот биздан қолмас ҳатто мунг,
Наҳот бўлмас бирор хотирот?
Ишонмайман, муҳаббатдан сўнг
Бегоналик бошланса наҳот?!

1964

* * *

Сен Пушкиннинг севган малаги,
Сен Гёте орзу этган қиз.
Сен Байроннинг ўгли юраги,
Сен Гейнени ёндирган юлдуз.
Алишернинг Гулисисан сен,
Сен Лутфийнинг сўлим ғазали.
Булбулисан Ҳофиз гулшанин
Ва Хайёмнинг ширин асали,
Толемда нозланиб турган
Эй сен, менинг эрка гўзалим!

1964

* * *

Юлдузлар ўтига бардош берурман,
Фазолар тафтига қилурман тоқат.
Ёнингга соғ-омон қайтиб келурман,
Оташ нигоҳингда ёнғали фақат.
Тўлқинлар қутурсин майли, беомон,
Менинг қисматимни кўмолмагай у.
Барибир ёнингга қайтаман омон,
Мовий кўзларинга чўмғали мангу.

1964

* * *

У кўшиқ куйлади ёр шаънига маст,
Шўхчан шеърлар айтди севги номидан.
Ҳаммани кулдирди, қиз эса фақат
Бепарво жилмайиб ўтди ёнидан.

У кўшиқ куйлади ёр шаънига маст,
Йиғлаб, фарёд чекди севги номидан.
Ҳаммани йиғлатди, қиз эса фақат
Бепарво жилмайиб ўтди ёнидан.

У кўшиқ куйлади ёр шаънига маст,
На кулди, на қатра тўкди ёшини.
У куйлади мағрур, қиз бўлса шу вақт
Ҳузурига келди эгиб бошини.

1964

* * *

(“Соя” драматик достонидан)

Уни кўрсам, қора қуюн қоплар дилимни,
Шунда кимдир йигит номим масхара этар.
Алам билан мен қолгандай тишлаб тилимни
Феруза ёт,

Феруза ёт?!

Даҳшат нақадар!

Кўз олдимда турибсан-ку, Ферузам, шу зум

Қайси бир куч ололаркан сени қўлимдан!

Токи танда жоним борким, очикдир кўзим,

Қайси бир куч ажратолар толе гулимдан.

О, агар сен-чи?

Мамнун бўлиб боқсанг-чи сен ўшал тақдирга?!

Унда, наҳот, тенг этсанг-а эр номимни қора бир ерга?!

Нега гавҳар бўлмадинг сен ва ё чақмоқ тош,

Қўлларимга тутиб юрсам кеча-ю кундуз.

Нега севгим айламаган сени бир гултож?!

Бошгинамга қўйиб юрсам кечаю кундуз.

Нега бир тош бўлмагансан, сени авайлаб,

Тил остимга солиб юрсам жонимга жойлаб,

Нега бир тош бўлмагансан?!

1964

КУЗ МАНЗАРАСИ

Кечки кузак кирмоқда, нина сочар изғирин,
Деҳқон ҳам ташлаб кетди қадрдон дала-қирин.

Хувиллаб қолди, мана, гавжум боғлар, боғчалар,
Яшил элларга томон учиб кетди қушчалар.

Кетди қирдан турна ҳам, бўшаб қолди табиат,
Ўлик мезонлар кезар совуқ далада фақат.

Қаҳрабо кўз ёш тўкиб турар фақат дарахтлар,
Не қилсин, учай деса, уларда йўқ қанотлар...

1964

* * *

Гоҳо ер меҳрини ўйларкан,
Эсга тушар дорнинг сиёғи;
Ажаб ҳикмат, одам ўларкан
Узилганда... ердан оёғи.

1964

* * *

Куй, дўстим, тилларанг шаробдан менга,
Куйгин, шонли улфат кўрсатсин кучин.
Ичай, отагинам деҳқон ҳаққига,
Жавдар хирмонининг соғлиги учун!
Ортиқ ҳеч бир нима менга керакмас,
Бошимда нур сочиб турса бас офтоб.
Ўша заҳматкашим омон бўлса бас,
Куйилиб турса бас ғазал ва шароб.

1964

* * *

(Манзара)

Булут тошди,
Водий осмонини
Қоплаб олди хира кўланка.
Ел овора,
Намхуш хазонни
Учиролмай боғдан йўлакка.
Новдалари бирдан қотгандай
Кўринади сукутда толзор.
Гўё ниманидир кутгандай
Булутлар ҳам ювош, беозор...

1964

* * *

- Нега мени севмадинг?
- Кўзгинанг юлдуз учун.
- Нега мени демадинг?
- Қошгинанг қундуз учун.

Юлдузи йўққа боқай,
Юлдузим талош бўлур.
Қундузи йўққа боқай,
Қундузим талош бўлур...

.....
.....

1964

ЮЗМА-ЮЗ

I

Келингиз, дўстларим, келинг, бир нафас
Сўзлашиб олайлик очик, юзма-юз.
У йироқ истиқбол мавзумиздир, бас,
Демакким, истиқбол борасида сўз.
Келингиз, дўстларим, келинг, бир нафас
Шу кўҳна дафтарни очайлик яна.
Эриш туюлмасин ташбиҳларим, бас,
Ҳозир дабдурустдан дейманки: ана, —
Мамонтлар тўдаси чиқди ўрмондан,
Шимол кўчкинидай ваҳший ва сармаст
Ва лекин ваҳшийроқ тўда ҳар ёндан
Бостириб келдилар гурас ва гурас.
Яна тўқнаш келди инсон ва ҳайвон,
Яна ҳаёт учун жанг кетди узоқ.
Яна голиб келди ваҳший оломон,
Яна шўрлик мамонт енгилди, бироқ
Ўша кун бузилди азалий удум,
Уни инсон ўзи бузиб ташлади.
Кундузги ошкора ўғрилардай у
Ўлжасин уй-уйга торта бошлади.
Бизнинг бошимизни боғлаган зулмат,
Нотиклар тутақиб сўккан зулм, қон,
Дунёдаги неки ёмонлик, кулфат,
Барчаси бошланган эди ўша он...
Йўқ, ҳавас қилмайман маймунга ҳечам,
Иштонсиз аждодни қўмсамоқ нега?
Аммо ўлжасини талашган одам
Йўлдан адашгандай кўринар менга.
Мен бир тажрибасиз, гўр йигит, нечун
Адашдинг деяпман дунёга, ҳайҳот.
Абдулла, ханжарни ўзингга ургин,
Сен ўзинг адашмай ўсингми, наҳот?!
Ҳа, ёшликда мен ҳам бир оз адашдим,
Қотил бўлганим йўқ, аммо ҳар қалай...

Дунё ҳам бир вақтлар мамонт талашиб,
Адашиб кетганди йўлидан мендай.
У шўрлик илк бора ўрмонга қочди,
Кулдорнинг калтаги қонатди бурнин,
Спартак бўлиб сўнг ҳаққин талашди,
Зевс сиймосида ахтарди ўрнин.
Мангу экзотика — Римни у қурди,
Бироқ тиёлмади кўзда ёшини:
Юрагига Цезарь найзасин урди,
Чингизхон чўқмори ёрди бошини.
Асрлар шундайин тентиб ўтдилар,
Ер узра ҳукмрон ғам бўлди фақат!
Кимларки яхшилик донин экдилар —
Ёмон деб ном олди ўзи оқибат!
Наҳотки дунёда ҳақсизлик мангу,
Наҳотки одамзод қилингандир оқ?!
Наҳот ўша Фрейд ҳақ бўлса, ёху,
Наҳот қотил бўлса ўсиб чақалоқ?!
Одамлар бир замон энг буюк маъни —
Ёшлик софлигига қўйганлар сарҳад.
Ёшлик софлигига ким қайтмас, қани,
Адашган йўлидан ким қайтса, шу мард!
Ер юзида кечган зулмату ваҳшат
Чекинар-ку охир чириб ва қариб.
Фақат У истиқбол — ул эзгу ният
Инсонга софлигин берар қайтариб.
...Ўжар мухолифлар, сал пастга тушинг,
Оғирроқ бўлинг сал, сиз ҳам, жўралар.
Эй, нозик ўқувчим, учмасин ҳушинг,
Буюк мақсад сари етса мисралар.
Фарёд солманг тагин, қизил гап, дея,
Элга фарзанд инсон элнинг гапин дер.
Сизга бир жуфт савол айлайин ҳадя:
Мавзуда нима айб, ғализ бўлса шеър?
Осон қутуламиз мавзудан баъзан,
Хаспўшлаб ўтамиз, урра-урралаб.
Сўнгра дод соламиз: — Фалону пистон,
Қулоққа ёқмайди деймиз — ўша гап.
Ҳолбуки, ўзимиз ахтарган бахтлар,
Бўғзимизда турган ҳар эзгу армон —
Барчаси бир сўзда жамланди, агар
Ёқмаса топингиз бошқа бирор ном!

Ҳа, мен истиқболни куйлайман, балли,
Унда халқ йўлига тугашар йўлим.
Бироқ урраларни севмайман ҳали,
Урра демоқликка қисикдир тилим!
Баъзи одамларни кўрсатиб ҳали
Қийиндир соф инсон, дея атамоқ.
Гарчи инсон зоти бўлолмас пари,
Бироқ ҳали бордир шайтонга ўртоқ.
Қора булут ёғмай кетса-да магар,
Тиниқ кўзгуларга тўшаб ўтар нам.
Ҳали осмонларда булутлар учрар,
Ҳали найзалар бор, баъзан менга ҳам
Шундайин тиканлар санчилар гоҳо...
Шунда ҳамдард бўлар ширин меҳнатим.
Дўстлар даврасидан кетаман ҳатто,
Олис юлдузларга кўчар хилқатим.
...Юлдузлар, юлдузлар, сиз менинг учун
Софлик ва маъсумлик бўлиб ёндингиз.
Борим шудир, дея жовдираб секин
Оқ кўнгил фарзандим бўлиб қолдингиз.
Йўқ! Йўқ! Мен сизларга термулиб бедор
Фалак сафарини ўйлаганим йўқ.
Юлдузлар, мен сизга боққанда хумор,
Қалбимда ер ишқи бўлади тўлиқ.
Юлдузлар, билмайсиз менинг халқимни,
Бундайин заҳматкаш ер юзида кам.
Елда тиним бордир, унда йўқ тиним,
Шундай ишпарастдир у мунисгинам.
Мен уни ўйлайман тун-кечаларда,
Она халқим, дейман, меҳрим оқар жим.
Кўзимга баъзида кўринса жанда
Кўнглим тўлиб кетар, инграйман, халқим...
Халқим, мозий ўтди, толе кўрмадинг,
Пиширдинг ўзингга бенасиб таом.
Кийгиздинг бировга, ўзинг киймадинг,
Юлдузни кашф этиб ном олдинг — авом!
Ўтганга ачинмоқ одатим йўқдир,
Беҳуда мотамлар теккандир жонга
Ва лекин тош отмай иложим йўқдир
Фурқатни бадарга этган замонга.
Мени кечирингиз, оддий одамлар,
Сизни эсга солар ҳар машъум тақдир.

Орангизда ўтди қанча фурқатлар,
Безгакка чалинди қанча Алишер!
Ер юзида кезган зулмату ваҳшат
Чекинар-ку ахир, пок бўлар дунё!
Фақат У истиқбол — ул эзгу ният
Халқимга бахтини айлар ҳады.

II

Мезонлар учмоқда, ҳаво биллурдан...
Яна ҳисларимга кел, деб ёлбордим.
Хазонлар тўкилди, мен ҳам қалбимдан
Бадбин ўйларимни қувлаб юбордим.
Ажойиб фасл бу: ўйчан, баркамол —
Қиздай маъюсгина туради куйлаб.
Мен кузни севаман, кезаркан хушқол
Олтин Ўзбекистон тупроғи бўйлаб.
Бўғзимга ҳисларим тиқилар яна,
Танҳо тентирайман, билмайман, нечун.
Куйлагим келади, тунлар жимгина,
Гулгун шафақларнинг соғлиги учун.
Кумушранг йўлларда от суриб юрсам,
Шимирсам шабнамдан, куйласам сармаст.
Сўнгсиз водийларга термулиб турсам,
Бепарво охуда кўзғазам ҳавас.
Аммо кечалар мен кезсам-да бедор,
Охулар қўйнимга кирса-да қиздек,
Менинг нигоҳимни тортади такрор,
Миллион эгатларга сочилган ўзбек.
Гарчанд пахтазорга боқаман мен ҳам
Ва лекин дилимда ташвиш бор менинг.
Майлига, шўх қўшиқ янгрисин тилда,
Рангпар сингилгинам, ўйлайман сени.
Кузги райҳондайин маъюс ўсдинг сен,
Табиат бермади билагингга куч.
Ўзингдай одамга қаллиқ тушдинг сен,
На соғлиқ, на ёрдан ялчимадинг ҳеч.
Мен сени ўйласам, синглим — рангпарим,
Гоҳо тўлфонаман сўзсиз, ҳасратда.
Сен унда тер тўксанг, синглим, жигарим,
Мен нечун юраман ахир ишратда?!

Йўқ, рангпар бўлмасин ҳеч ким ҳам, йўқ, йўқ!
Сингиллар полвондай юрсинлар бардам.
Ва лекин табиат бермайди ҳуқуқ
Полвон деб уларни унутмоққа ҳам...
Сенинг қаторингда она халқ бордир:
Сен каби меҳнаткаш, сен каби суюк.
Унинг ташвишини унутмоқ ордир,
Уни унутганлар — тўнқадир, куюк.
Сингилга — халқимга боқсам доимо
Улуғ келажакни айладим орзу.
Дедим: Истиқболдан бахт топар дунё.
Дедилар: гўдагим, тўғри йўлинг шу.
Кўлимдан тутди-ю, шу улуғ имон,
Менинг ҳам кўнглимда жўшди тилагим,
Аммо баъзиларга дуч келсам бир он
Аччиқ изтиробга тўлар юрагим.
Рост-да, бировларни этади шайдо,
Ўз айби турганда ўзга бир чирой.
Кулгу аримасин лаблардан, аммо —
Тақдир эркатлатди бизни ҳар қалай...
Сокин кечаларда келар ёдимга
Қанчалаб жувонмарг йигит қисмати.
Дейман, қани ёнса авлод қонида
Ўша оталарнинг буюк шиддати.
Худбин тенгдошимга қарайман ғамгин,
Кўлмак давра кўрсам эзилар кўнглим.
Халқим, келажакнинг ўшалармикин,
Халқим, шундайларга қолмасин кунинг.
Мен ўзим нимаман? Аслида, балким
Энг нўноқ одамдан нўноқман, фақат,
Фақат бир нарсани яширмас қалбим:
Менинг юрагимда бордир Муҳаббат!
Сени, она халқим, севаман жондан,
Сенинг ташвишингни ташвишим дейман.
Нима қилолардим? Фойдам кам гарчанд,
Бироқ мен ўзимча ғамингни ейман.
Дилдан қувонаман, қирларда пода —
Яғрини ялтираб юрганин кўрсам.
Дилдан қувонаман, тошлоқ ерларда
Буғдойзор шовиллаб турганин кўрсам.
Суюниб кетаман мактаб боладай,

Сонсиз мўриларда кўраркан тутун.
Ана, таниш уйда доғ бўлмоқда мой,
Шивирлайман: — Синглим, насибанг бутун!
Куйлаб замондошнинг қадду камолин
Эркиннинг шўх сози таратса жаранг,
Дейман, У истиқбол — ул мунис толе
Халқимга шўх қўшиқ бермоқда, қаранг.
Тўю тўйхонани кўрсам, ҳамма вақт
Улуғ замонага айтдим шукрона.
Аммо инсон умри тўй эмас ҳар вақт,
Олддадир ҳали энг гўзал замона.
Истайман, қора ранг қолмаса жиндай,
Истайман, ботмаса шу рангин қуёш.
Аканинг сингилга ачинганидай
Инсон инсон учун тўка олса ёш.
Она халқ бахти деб ҳар вақт, ҳар қачон,
Истайман, бир сафда турса одамлар.
Сокин кечаларда қалбни ногаҳон
Қуршаб олганида шундай оҳанглар —
Сизга талпинаман, одамлар, яна,
Ўтмиш муҳаббатга талпингандай жон.
Аммо баъзи маҳал қоламан якка
Севгиси рад бўлган ёш Вертерсимон.
Йўқол, эй беҳуда мағрурлик ҳисси,
Йўқол, эй беҳуда самовий дамлар.
Ўзимни сизлардан ажратсам, сўзсиз
Таважжуҳ этмангиз дейман, одамлар!
Дўстларим, мен сизга талпинган дамда
Қалбимда бўлади ёлғиз бир раъйим:
Хиёнат бўлмаса дейман ҳеч кимда,
Дўстларнинг имони бут бўлса доим.
Дейдилар: дунёни кураш айлар бир,
Инсон жанг-жадалда бўлар жуфту тоқ.
Ахир қон оқиши шартмикан, ахир,
Бу кураш қайси бир жангдан осонроқ?!
Деймизки, оламини буғдойзор боссин,
Ер юзида фақат янграсин кулги.
Ахир, буғдойзорнинг ўзи унмаским,
Дилдан кула билиш осон эмас-ку.
Ҳа, буюк жанг бу ҳам, қошида хомуш —
Не ўжар одамлар бош эгмоқда жим.

Шу метин сафларни ким бузолур, хўш,
Шу эзгу курашдан четда турар ким?!
Қани, ҳей дўстларим, тинглангиз сўзим,
Бир сўзким, оддийдир, ҳақиқатсимон.
Дейманки: Истиқбол — тарихнинг ўзи, —
Келмоқда кимга дўст, кимга беомон.
Ҳайқиряпман ҳозир... Баъзида лекин
Зайф шамолларга бўйсунар созим.
Юрагим, юрагим, митгисан-ку, сен,
Ҳайқириш аслида сенгами лозим.
Биламан, ортимдан кимдир ўқрайиб,
Қараб ўтирибди худди шу замон.
Қани, ҳей, бу йўлдан бўлмасин тойиш,
Қани, ҳей, Истиқбол, янгра беомон!
Майлига созимни севмас давралар,
Ошиқлар сатримдан чекмаслар фарёд.
Менинг хаёлимни ҳозир етаклар
Фақат Истиқболни эслатган ҳаёт.
Ана, йўл четида борар қурилиш,
Гишт терувчи йигит дорбоздай юрар.
Отга қамчи урар керосинфуруш,
Бир кампир энгашиб кўча супурар.
Ана у таниш жой — анҳор қирғоғи,
Пивога кўп хумор талаба дўстим,
Мен сенинг исмингни билмайман, соқий,
Буюр мен учун ҳам майли бир жуфтин.
Уларга боқаман, қалбимда ўқтин
Бир хушнуд ҳиссиёт кўтарар елкан.
Ўзгаларнинг ғами йиғлатса, нечун,
Нечун иқболлари қувнатмас экан?!
Ахир инсоф билан ўйласанг-ку, рост,
Ўшалардир бугун соҳиби замон.
Ҳеч кимнинг ҳеч кимдан тили қисикмас,
Чегарадир фақат инсоф ва виждон.

* * *

Қани, ҳей, дўстларим, ташланг бир қадам
Шу эзгу Истиқбол ҳимоясига.
Мен сизни кутаман, ушбу шеърим ҳам
Ўшанда етади ниҳоясига!

1964

* * *

Кел, ёруғ эт, сенсиз бу хона
Зулмат тўла қоронғи қафас.
Сенсиз дунё ўзи э... нима
Ҳувиллаган вайрона-ку, бас,
Кел, ёруғ эт, сенсиз бу хона.

Қизиғи йўқ менга яшашнинг
Бу хилватда дўсту ёронсиз.
Ёргудайин қалбимни ғашлик.
Ёрил, юрак, дўсту ёронсиз
Кимга қизиғи бор яшашнинг...

Эшигимдан ўтган йўловчи
Кетма, кетма, киргил уйимга...
Ҳамдам бўлгил фикрим-ўйимга
Келгил, майли, душман бўлсанг-да...
О, танҳолик қурсин, кел, одам,
Майли, ким бўлсанг...

1964

АЙРИЛИҚ ҚҰШИҒИ

Асло айрилиқни куйламас эдим,
Умрим ўтса дердим хушнуд, бахтиёр.
Фақат висолингни куйласам дердим,
Не қилиб қўйдинг сен, бевафо дилдор.
Не қилиб қўйдинг сен?! Алвидо демак
Наҳот, шунча осон севган кўнгилга?!
Хайр дейман мен ҳам ва лек ноилож,
Сенинг хотирангни сақлаб мангута.
Хайр, — дейман мунгли... аммо биламан:
Қалбимдан ширин куй куйларман яна.
Дўстларим севгисин шан давраларда,
Шўхчан висолларин куйларман яна.
Шунда, эй хотирот, заҳар тилингни,
Ширин дамларимга қўшмагин фақат.
Бемаҳал уйғониб, йўқолган ишқим,
Шодумон қалбимни букмагин фақат.
Заҳар қўшма фақат қўшиқларимга,
Мен ширин қўшиқлар айтмоқ истайман.
Кулгу ила мен ҳам шўх давралардан,
Тотли хаёл ила қайтмоқ истайман...

1964

ҚАСАМ ДАРА

Қасам дара гувиллайди маст,
Гувиллайди туби йўқ макон.
Кўкдан унга кўринар фақат
Митти юлдуз ва парча осмон.
Атрофидан қоқ қоя тошлар
Журъат билан термулади лол.
Бир кўрай деб зина тарашлаб
Қояларга тирмашар ҳилол.
Бунда на қуш, на бир жонивор
Ва на шамол кўрсатар қора.
Афсоналар сўйлайди такрор
Менинг чанқоқ дилимга дара:
— Ана, овчи, оху қувади,
Учадилар тошлар аро тик.
Қочқин оху тоққа қўнади,
Сўнг дарага сакрайди шўрлик!
Қасам дара — даралар шери
Ўлжа кутиб увларкан пастда,
— Ҳайт, — дейди-ю (о, сен, ов меҳри)
Ташланади овчи ҳам пастга.
Ботирини сақлайди омон
Тасодифга тўла бу дунё.
Овчи овин айлар саранжом,
Овулига чоғланар, аммо,
Аммо бирдан қотади карахт...
Асир этмиш уни бу макон.
Атрофида тошлар-у, фақат
Тепасида юлдуз ва осмон.
Алвонларин ёйиб уфққа
Чиққунича зар кокил кўёш,
Шўрлик овчи интилар кўкка,
Сўнг иложсиз тўқар юм-юм ёш.
Ботирини ахтариб шу зум
Келар ёри, овулдошлари.

— Айтинг, ота, не қилмоқ лозим?! —
Кекса чолга юзланар бари.
— Болаларим, ов меҳри уни
Туширибди дарага осон,
Аёл меҳри, ёр меҳри, кўринг,
Олиб чиқар жардан бегумон.
Шунда,
Ёвқур бир йигит дадил
Бажо айлар чолнинг шиорин:
Дара узра кўтариб адл
Қучоқлайди овчининг ёрин.
Фарёд солар овчи хотини,
Йигит эса қучар яхшироқ.
Овчи, ҳайҳот, қутурар ёниб,
Қафасдаги шердан ваҳшийроқ.
Гўё чўкар даранинг маҳри,
Гўё тошлар кетар орадан:
— Ҳайт, — дейди-ю (о, сен, ёр меҳри!)
Овчи чиқиб кетар дарадан.
Қасам дара гувиллайди маст,
Гувиллайди туби йўқ макон.
Кўкка боқиб у кўру карахт
Афсоналар сўйлайди ҳамон.
Қасам дара, кездим маҳрингда
Киприкдаги ёшдай омонат.
Қасам дара, сенинг бағринга
Қасам ичган тушармиш фақат.
Ҳайрат билан сенга боқурман,
Ҳали қасам ичмаганим рост.
На овчиман ва на ботирман,
Кезиб юрган ошиқман, холос.
Пайти келса, севгим, сен учун
Ёр олдида ичурман қасам.
Фазоларни айланиб бутун
Денгизларга қўярман қадам.
Амр этса гар ўша дилбарим
Ташланаман дарага шу зум.
Бир илтимос фақат, дўстларим,
Қайтишида чиқаман ўзим!

1964

* * *

Қани, най бер менга, дўстгинам,
Бергил, майли, рубоб бўлса ҳам.
Бер, бир нафас бўшатиб олай
Тўлиб кетган юрагимни ман.
Қаламимнинг кучи етмади
Ҳисларимни буткул тўкмоққа.
Дўстим, тингла, япроқчаларнинг
Шивирлаши эшитилмоқда...
Гўзал, сокин оқшом чўкмоқда,
Тебранади елда чироқлар.
Дарахтзор ҳам сокин солланар...
Қандай маъсум, эрка бу чоқлар...
Қандай ширин дамлар... менинг ҳам
Юрагимда бир ҳис тошмоқда,
Юрагим ҳам дарахтзор каби
Ниманидир олқишламоқда.
Кўзларимга бу ёруғ олам
Кўринмоқда бирам суюмли.
Қани, най бер менга, дўстгинам,
Тўкай тўлиб кетган кўнглимни.

1964

* * *

*Умид билан суқилган таёқ
Бир кун берар мевая япроқ.*

Гёте

Учқур хаёл соҳиби йигит
Яшар эди хилват қишлоқда.
Уни бир кун етаклаб умид:
“Хайр, — деди она даргоҳга. —
Олим бўлиб қайтай, қишлоғим...
Кечир, қолиб кетсам агарда”.
Уни ёш ва бўронли қалби
Олиб кетди олис шаҳарга.

Одамлар-чи, баъзи одамлар
Қишлоқ аро тарқатдилар гап:
“Ҳой, фалончи, эшитдингми, а,
Хув фалончи дайди бўлмиш заб,
Таги паст-да, қурт бор бошида,
Тортди фалон қариндошига...”

Йиллар ўтди... Барг ёзди ахир
Умид билан суқилган таёқ.
Шараф сенга, сабот ва ақл,
Шараф сенга, меҳнат ва идрок!
Олим бўлиб қайтди у, балли,
Чўлларига сув чиқаргали...

Одамлар-чи, энди, одамлар
Бир-биридан сўрар суюнчи:
“Ҳой, биродар, эшитдингми, а,
Олим бўлмиш ўша фалончи.
Ёшлиқда ҳам оқил эди, ҳа,
Тортган эди бизга, ҳа, бизга...”

1964

ГЕОЛОГ ҲАБИБ АБДУЛЛАЕВ ҚАБРИ ЁНИДА

Айт, нелар изладинг ернинг остидан,
Кукунни кўзингга айлаб тўтиё.
Темир панжаралар қабринг пастада,
Сенинг излаганинг ўшамиди ё?!
Нима ахтаргандинг ернинг остидан,
Тошлар меҳварига ёзганмидинг байт.
Қабринг тепасида мармар обида,
Сенинг ахтарганинг ўшамиди, айт!
Нечун сен жимжитсан, эй улуғ инсон,
Жавоб ё сен учун бир жабрмиди.
Нима ахтаргандинг, эй нури жаҳон,
Ёки ахтарганинг шу қабрмиди?!

1964

ИСТАКЛАРИМ

Янги йил ҳам келаётир,
Дўстларим, бугун
Янги-янги бахт тилаймиз бир-биримизга.
Янги зафар, янги омад, янги байт учун
Янги-янги аҳд тилаймиз бир-биримизга.
Ҳамма нарса янги-янги бўлсин, майлига,
Қутлуғ бўлсин гўдакларнинг янги қадами.
Ўша янги қадам билан ўссин, майлига,
Шу умидбахш асримизнинг янги одами.
Ҳамма нарса янги бўлсин, дўстларим, фақат
Чехрамиздан аримасин ҳаётнинг ранги.
Ҳамма нарса янги бўлсин, дўстларим, фақат
Ғам бўлмасин, эски ғамлар бўлмасин янги!

1964

* * *

Уйғон, қуёш уйнар юзингда,
Бугунги тонг шунчалар гўзал.
Ловуллайди шафақлар ял-ял,
Нечун хаёл қотмиш кўзингда.
Кипригингда ёш олмос-олмос,
Нечун чўмдинг уйқуга қайта?
— Олтин ёшлигимни кўрдим мен,
— Қайда?
— Тушимда...

1965

ОНА ТИЛИМГА

Минг йилларким, булбул каломи
Ўзгармайди, яхлит ҳамиша.
Аммо шўрлик тўтининг ҳоли
Ўзгаларга тақлид ҳамиша.

Она тилим, сен борсан, шаксиз
Булбул куйин шеърга соламан.
Сен йўқолган кунинг, шубҳасиз,
Мен ҳам тўти бўлиб қоламан...

1965

ДОРБОЗ

Булутларга ёндош,
Осмон остида
Киприкдаги ёшдай турибди дорбоз.
Қиличнинг дамидай арқон устида
Кўзларини юмиб юрибди дорбоз.
Одамлар, одамлар, уни олқишланг,
Қаранг, у нақадар эгчил ва ўктам.
Биз-чи, эҳ... баъзи бир кўзи очиклар
Эплаб юролмаймиз катта йўлда ҳам.

1965

ТИЛЛА БАЛИҚЧА

Тухумдан чиқди-ю, келтириб уни
Шу лойқа ҳовузга томон отдилар.
Ташландиқ ушоқ еб ўтади куни,
Хору хас, хазонлар устин ёпдилар.
Дунёда кўргани шу тор ҳовузча
Ва гавжум толларнинг аччиқ хазони.
Менга алам қилар, тилла балиқча
Бир кўлмак ҳовуз деб билар дунёни!

1965

ҲАЙВОНОТ БОҒИДА

Баъзан кўп ажибдир дунёнинг иши,
Ким ҳам бу савдони ўйлаб кўрибди:
Ҳайвонот боғида бир телба киши
Маймунни масхара қилиб турибди.

1965

БУЛБУЛ

Раҳматжонга

Сен — булбулсан, булбулларни маст қила қол, булбулим,
Менинг учун сайрашингни бас қила қол, булбулим.

Шому саҳар тиним билмай шарҳ айладинг дилингни,
Қани, айт-чи, булбулгинам, ким тушунди тилингни?

Биров сени нола деди, биров деди оҳ-фигон,
Булбул тилин булбул билар, мен билмасман, булбулжон.

Англарми деб беҳудага роз сўйлама, қушим, ҳай,
Сен — булбулсан, булбулгинам, сени булбул тушунгай.

1965

ТЕМИР ОДАМ

Бир ҳайкал турибди,
У — Робот эмиш,
Темирдан ясалган, одам тимсоли.
Илмда энг сўнгги кашфиёт эмиш,
Ақлли зот эмиш, қусурдан холи.
Шахмат ҳам ўйнармиш,
Ер ҳам қазармиш.
Росмана ювармиш юзу қўлини.
Ҳадису ҳисобдан адашмас эмиш,
Ҳаттоки санармиш Сомон йўлини.
Ёнида халойиқ ҳайратда турар:
— Қарангиз, нақадар ақлли, мумтоз!
Хулласки, оламда кашфиёт дерлар,
Кашфиёт эмас бу, кечиринг, устоз.
Тилсимни билмайман, аммо анчайин
Одатим тарк этиб, кўкрак кераман!
Мен сизга темирнинг худди шундайин
Ажиб бир нусхасин топиб бераман.
У ҳам ишлай билар, унинг қошида
Сизнинг темирингиз ожиз бир буюм.
У ҳам санай билар, унинг бошида
Алжабр усули уюм ва уюм.
Балки у донодир беқиёс, якка,
Балки йўқ унинг-чун бирор муаммо;
Балки у ҳеч қандай темир-терсакка
Аъло вужудини эгмайди, аммо,
Устоз, қалби йўқдир унинг ҳам, ҳайҳот,
На нафрат, на ишқни танлайди у ҳам.
Унинг ҳам кўзида чақнамас ҳаёт,
Мунис боқишларни англамас у ҳам.
У ҳам тўлғанолмас,
инграмас,
кулмас,
Йиғлаган гўдакни юпатоламас ул.

У ҳам юлдузларнинг ҳидини билмас,
Бағрини тирнамас сўлаётган гул.
Кимсанинг меҳридан, балки, о, балки
Сизнинг темирингиз бўлар миннатдор.
Азиз дўст, меҳрни билмас бу ҳали,
Дўст кутиб йўлларга чиқмас интизор.
Дунё-ю одамлар тақдири зарра
Ташвишга солмагай, йўқ зўру зори.
Ташвишга солади на қўшиқ ва на
Менинг юрагимда нималар бори.
Бу-чи, йиғлай олмас, айланган тошга!
Кимдир у?

Кимдир у? Балки у менман?!

Балки у сиздирсиз?

Балки у бошқа...

Ҳаётнинг поёнсиз уммони ичра
Бор шундай ғариблар — темирлар ҳиссиз.
Ва лекин ўзларин темирмас сира,
Муҳтарам инсон, деб атарлар, эсиз...
Шундайлар бўлмаса, азалдан тупроқ
Яшнарди тагин ҳам гўзалу мумтоз.
Темир одам ясаб юргунча, кўпроқ
“Жонли темир”ларни ўйлангиз, устоз.

1965

УЙҚУ

Одамлар ухлайди ўн йил, ўн беш йил¹,
Сезмасдан, севмасдан, ҳиссиз ва мудроқ.
Баъзида, очиқ гап, ўртанса кўнгил
Ухлагим келади менинг ҳам узоқ.
Майлига, дўстларим унутсин секин,
Умид ҳам узсинлар алвидо айта.
Майлига, олис йил ухлайин, лекин
Энг қутлуғ саҳарда кўз очсам қайта.
Балки ер юзида қолмас эди ғам,
Бундан ҳам ёруғроқ бўларди дунё.
Фақат табассумда яшнарди олам,
Сержилд китобларда ёзгандай гўё.
Ёмон туш кўрмасдик саҳарлаб қалқиб,
Бош эгиб қайтмасдик уйимизга кеч.
Дунёда ёвузлар қолмасди балки,
Разиллар, пасткашлар бўлмас эди ҳеч.
Балки тинчланарди нотинч асримиз —
Кўксидан қон силққан ярадор оху.
Унинг дардларини этияпсизми ҳис,
Қандай аср ўзи, биродарлар, бу?!
Урушу фалокат, низою таъқиб
Тинмайди, тинмайди, тинмайди сира.
Қани, ким шодланар асрга боқиб?
Қани, ким атайди уни бокира?!
Асрим, ўша олис ой қорасини
Санаб бўлгунингча бир зум толмадинг.
Бироқ одамзоднинг дил ярасини
Санаб етолмадинг, йўқ, етолмадинг.
Асрим, самоларда ёқолдинг чироқ,
Юлдуз қилиб отдинг фазога ўзни.

¹Петаргия уйқуси назарда тутиллади.

Кўзгата олмадинг ўрнидан бироқ
Аскар елкасида турган юлдузни.
Асрим, изга солдинг уммонлар кучин,
Яратмак истадинг сўнмас бир чирой,
Бироқ гулзорингни топтамоқ учун
Қайдадир разилга бериб қўйдинг жой.
Митти фарзанд бўлиб, бир дилбанд бўлиб,
Асрим, сени бахтда кўрмоқ истайман.
Ва лекин баъзида уйқуга чўмиб
Сендан кўзларимни юммоқ истайман.
Аммо борми имкон бундай уйқуга,
Курашга яралган жафокаш инсон.
Ҳар қандай кураш ҳам ҳаётдир унга,
Ҳар қандай уйқу ҳам — ўлим ҳар қачон!

1965

ОТЕЛЛО

Аброр Ҳидоятов хотирасига бағишлайман

Чигатой¹ кўчасин сўл томонида —
Ўтсангиз муқаддас хилхона тараф,
Саноксиз қабрлар ғаладонида
Ётибди Отелло — у буюк араб.
Мен баъзан шу йўлдан уйга қайтаман
Сайр этиб ҳовлиқма сойнинг қошини.
Отелло шаънига салом айтаман,
Зиёрат қиламан мазорбошини.
Арабий кулонкир — Фарбнинг хўжаси,
Майлига, гапимга қилма эътироз.
Мен-ку бир ўзбекнинг саркаш жўжаси,
Уйқашга ўхшайди исмимиз бир оз.
Бир замон Оллодан сенинг волиданг
Тиланиб олибди, мен-чи, садақа.
Савдомиз бир экан, номлар ҳамоҳанг
Ва лекин ўхшамас қалблар, шунақа...
Мен орзу қилардим сендай севишни —
Кўлимда ханжару қонимда олов.
Уддалай билмадим лекин бу ишни,
“Телбадай севарди” деёлмас биров.
Истардим сендаги рашкни ҳам, илло,
Булбулга дард қайда гул йўқса агар.
Ҳам бунинг устига, билсанг, Отелло,
Қизларнинг қўлида у қонли ханжар.
Сендаги нафратни хоҳлардим асти,
Разиллар кўзига боқолсам хунхор.
Чунки ҳалигача, Отелло, рости,
Яғони ўқитиб қўйгувчилар бор.
Ортиқча нафрат ҳам керакмас, аммо
Лақаб ҳам тақмасман кимса отига,
Чунки бу асрда, азиз Отелло,
Ҳурмат кўп буюқдир инсон зотига...
Баъзан кўз ўнгимга тизилиб келар
Севгига гадолар айқаш ва уйқаш.

---

¹Ҳозирги Форобий кўчаси шеър ёзилган пайтда шундай аталган.

Гадо деб атама сен бизни дерлар,
Дейдилар, дунёда Отелло яккаш.
Шунда сен келасан кўзингни ёшлаб:
— Қайда ишқ, қайда рашк, қайдадир улар?!
Шу шўрлик заминни кетмангиз ташлаб,
Муқаддас туйғулар, олий туйғулар.
Бизнинг руҳимизга ҳокимдир баъзан
Қаноат аталмиш ожиз бир сезги.
Отелло, Отелло, сенинг ишқингдан
Ҳайратга тушишнинг ўзи бир севги...
Йўқ, тақлид қилмасман сенга росмана,
Ҳар кимнинг ҳаётда бор ўзга ўрни.
Ролингни ўйнаса, рашк қилиб, мана,
Қабрга тиқибсан буюк актёрни.

1965

АЁЛ

Йигитлар мактубин битганда қондан,
Келинлар фироқдан чекканда ёху,
Унинг ҳам паноҳи қайтмади жангдан,
Ўн тўққиз ёшида бева қолди у.

Севгидан етиму умрдан ярим,
Қуриган кўксида ёлғиз беланчак.
Абадий фироқни, ҳайҳот, дўстларим,
Абадий висол деб билди келинчак.

Қақраган лабларда оловли нафас,
Кечалар кечмишин айлади кўмир.
Паришон сочлари ёр кўкси эмас,
Муздайин болишда қолди бир умр.

Йиллар ҳам ўтдилар, ҳамон у ёлғиз,
Мунғайиб термулар ботгувчи кунга.
Эй номард табиат, борми сенда ҳис,
Қайтадан бахт берсанг бўлмасми унга?!

Наҳот ишқ қисмати бунча бераҳм,
Бунчалар буюксан вафо шеvasи.
Сенгадир ҳурматим, сенга шарафим,
Қаҳрамон жангчининг содиқ беваси.

Сиз-чи эй, садоқат сатридан нолиб,
Надомат комида қолганлар, айтинг.
Ўзини минг битта бозордан олиб,
Минг битта бозорга солганлар, айтинг.

Шу чўлпон кўзларнинг буюк ҳурмати,
Шу ақиқ лабларнинг рост сўзи дея,
Сўйланг-чи, вафонинг надир қиммати,
Сиз ҳам кутганмисиз бирор сония?!

Баъзида тирноқлар беагаи учун
Сахардан шомгача қилурсиз тоқат.
Бироқ ёрингизни кутгали нечун
Топилмас тирноқча сабру қаноат.

Назокат пайтимас, яқинроқ келинг,
Буюк зот қошида айлангиз салом.
Шу содиқ бевага саждалар қилинг,
Шу содиқ бевага айланг эҳтиром.

Ҳатто зеб-зийнатни юлқиб зиёда,
Ҳайкал ҳам қўйингиз бамисли хаёл.
Шундайлар бўлмаса агар дунёда,
Бу қадар муҳтарам бўлмасди аёл.

1965

ЭТГАЛИ

Тўлғаниб гул очилар боғларни гулзор этгали,
Боғ сари дилдор чиқар ошиқларин зор этгали.

Боғ сари чиқмас эди, чиқди бу кун у қасд ила:
Йўлида муштоқларин ё йўғу ё бор этгали.

Ногаҳоний саҳни боғдан ҳайқириб чиқди Ҳофиз,
Ул деди, ёйди пари кокилларин дор этгали.

Ёлбориб гуллар деди: — Кирма бу боққа, эй йигит,
Бунга кирганлар кирурлар сочини қор этгали.

Не ажаб, майдон топилса мен учун ҳам деб эдим,
Ўзга бир дилдор билан арузда бозор этгали.

1965

ТУН

Ташқарида ёмғир шивирлайди жим,
Кўрингай на чироқ ва на бир зиё.
Гўё деразамни чертар аллаким,
Босиб кела бошлар қандайдир рўё.
Ўзимни тўшакка отаман шу он,
Ўраниб оламан ваҳима ичра.
Қоронғи йўлақда шитирлар хазон,
Кимдир деразамдан кетмайди сира.
Чироқни ёқаман бетоқат бориб,
Гўё ваҳималар бўлади абас.
Ёмғир ялтирайди нурда оқариб,
Тасалли чулғайди дилни бир нафас.
Липиллаб сўнади чироқ ҳам охир,
Қайдадир шовуллаб эгилади тол,
Кимдир ташқарида энтикар оғир,
Бирдан деразамни қоплайди хаёл.
Кимсан, эй, тунлари мени пойлаган,
Макрига бойлаган ёвуз дарбадар.
Кимсан, эй, руҳимни мағлуб айлаган,
Мағрур юрагимга ташлаган назар.
Ёлвора бошлайман кимгадир ёниб,
Бир зум иродамни этаман бекор.
Бир зум ўзлигимдан қоламан тониб,
Бир зум ожизликка бўламан иқрор.
Гуноҳқор бандадай титраб-қалтираб
Кимдандир сўрайман сўнгги ҳимоя.
Шамол ҳам увиллар нимадир тилаб,
Бирдан кела бошлар у машъум соя.
Тўлғониб кетади ногоҳ юрагим,
Нимани истайсан, сўйла, эй дайди!
Секин ғудурлайди шунда аллаким:
— Наҳотки менга ҳеч раҳминг келмайди.
Ёмғир ҳам савалар мени беомон,
Шамол ҳам ҳолимдан кулгани-кулган.
Бошпана бер менга, мен — ваҳимаман,
Ботирлар қалбидан қувғинди бўлган.

1965

ҲАЁТ ИШҚИ

Ҳазил

Сўлим чойхонада давра қуришиб,
Тенги-тўши билан яйрашар чоллар.
Эгилаб -букилиб, бахтим борми, деб
Гугурт қутисини ташлашар чоллар.
Ҳолбуки, ортдадир энди бу дунё...
Манглайда борини кўрган бу чоллар.
Яна қандай бахтни кутар, ажабо,
Ҳар бири тўқсонга кирган бу чоллар.

1965

* * *

Ўтинаман,
Йироқлардан мен
Ҳузуригга соғиниб елсам,
Толеимга кулиб чиққин сен,
Кувончингни яширма ҳеч ҳам.

Узоқларга отлансам яна,
Сафар тўнин кийсам эрта-кеч,
Ўтинаман, эркам, ўшанда
Дариф тутма кўз ёшингни ҳеч!

1965

АРМОН

Усмон Носирга

Жажжи бола тинмасдан сира
Акасига ёлворар ёниб:
— Жон акажон, кўрсат биргина,
Жон акажон, бир кўрай қониб.
Акасининг қўймас қўлидан,
Ўртанади ёшгина жони.
Ниманидир олиб қўйнидан
Кўрсатади сўнг акажони.
Гўдак яна ўтмайин фурсат,
Акасига тикади кўзин:
— Жон акажон, яна бир кўрсат,
Кўзим билан кўрайин ўзим.
Тинчитмайди уни бир нафас,
Осилади “жон” деб бўйнига.
Акажони кўрсатиб бирпас,
Яширади сўнг бор қўйнига.
Нимайди у? Маъсум туйғунинг
Оромига сололган ғавғо?
Не бўлса ҳам болакай унинг
Дийдорига тўймади асло.
Нимайди у? Балки бир безак —
Армон қилиб юрган нечалар.
Не бўлса ҳам ўшани гўдак
Тушларида кўрди кечалар.
Нимайди у? Балки бир тугун,
Ё оддий тош, ёки оддий гул.
Не бўлса ҳам ёш инсон учун
Ўша дамда ноёб эди ул.

1965

* * *

Оилада туғилса гўдак
Унга суюб кўярлар исм.
Гар боғланса иккита юрак,
Дўстлик дейиш бўлгандир расм.
Волидалар гўдаги учун
Бешик олиб, тортадилар ош.
Худди шундай, дўстлар ҳам у кун
Бир-биридан айлайди маош.
Инсон яшар, пайти ҳам келар
Тўхтаб қолар умр — югурик.
Лекин, дўстлар, айтинг, не бўлар
Дўст-дўстидан айрилса тирик?
Тобут ўтар сўнгги кўприкни,
Қаро ерга уни кўярлар.
Дўстлар, айтинг, сўнган дўстликни
Қайга олиб бориб кўмарлар?
Марҳумларга очишиб аза
Либосларни кўкка бўярлар.
Дўстлар, айтинг, дўстлик сўнганда
Қандай йиғлаб, қандай киярлар?
Азалилар кўрса ёмон туш,
Мозор узра сукут этарлар.
Тирик туриб қайта келсанг дуч,
Унда, ахир, қайга кетарлар?
Ҳайҳот, илк бор ингради кўнглим,
Бир баргдайин титрадим, толдим.
Мен дўстимдан айрилдим бугун,
Тирик туриб, айрилиб қолдим.
Ёзармидим йиғлоқи байтни,
Чекармидим мен ахир нола,
Дўстлар, агар бошланмасайди
Икки қалбдан буюк оила.
Ёзармидим йиғлоқи байтни,

Титрармидим кўзда ёш билан,
Дўстлар, агар бошланмасайди
Тоғ қулаши икки тош билан.
Дўстлар, айтинг, дил ёнмаганда,
Чекармидим шунчалар оҳ-зор.
Агар, агар... Ҳеч бўлмаганда
Топилсайди кўмгали мозор.

1965

УЛҒАЙИШ

(Ҳазил)

Бебош эдим бир вақтлар мен ҳам,
Бўшамасди ўйиндан қўлим.
Кўп насиҳат қиларди отам:
— Бир озгина оғир бўл, ўғлим.
Катта бўлиб қолдинг ҳар қалай,
Тутиб олгин ўзингни энди.
Йиллар ўтди, санқидим талай,
Тутиб олдим ўзимни энди.
Энди шўхлик қаёқда дейсиз,
Юришларим сипо ва ўйчан.
Суронларга боқаман фарқсиз,
Бир маҳаллар чопардим шўхчан.
Минг ўйлайман сўзлар сўзимни,
Оқибатни кўрар кўзларим.
Авайлайман доим ўзимни,
Ёш эмасман ахир, дўстларим.
Керак бўлиб қолар бир куни,
Ҳеч кимсани ёмон демасман.
Қўрқоқ деманг, дўстларим, мени,
Энди ахир гўдак эмасман...
Энди дилда ҳокимдир тоқат,
Ҳурматни ҳам ўргандим, мана:
Мен онамни сен дердим бир вақт,
Энди бўлса Сиз дейман, она...
Етакламас энди туйғулар,
Турмушимда қатъий қоида.
Бир вақт мени бола дердилар,
Энди бўлса ҳурмат жойида.
Ишлар шундоқ юришса, қаранг,
Арбоб бўлиб қолгум эрта-кеч.
Тутиб олдим ўзимни аранг,
Энди қўйиб юбормасман ҳеч.

1965

МУҲАББАТ

Ҳаёт мендан аямади неъматларини,
Не истасам берди доим, ҳеч бир тонмайман.
Фақатгина бир ғам ўртар юракларимни,
Мен муҳаббат тақдиримдан мақтанолмайман.
Болаликдан ўтиб мен ҳам, бўй етиб секин,
Гоҳо пинҳон, гоҳо асов дарёдай тошиб,
Бир ёш йигит севганчалик севдиму, лекин
Бошқалардай толе менга бўлмади насиб.
Кўнгил шишам бир сўз билан қолганда дарз еб,
Қаламимдан илк мартаба тўкилди ғамлар.
Сен бўлмасанг дунё ўзи менга надир, деб
Ичдим ҳатто талай-талай шеърый қасамлар.
Ўтар экан ҳамма нарса, йўқ экан турғун,
Ҳатто севги неларгадир бўларкан таслим.
Бугун ҳаёт нималиги, севги йўриғи —
Бари маълум, ҳаммасига етади ақлим.
Юрагимда севги изи топилмас асло,
На бир афсус, на бир алам чиққайдир ундан.
Шоир сатрин такрорлайман секин, бепарво:
“Қайтмас энди, умид қилма кетган тўлқиндан...”
Сокингина бўлиб қолган юрагим шундоқ,
Ўтирмайман у кунларни сўкиб, қоралаб.
Энди менга бари бирдир, дейману шу чоқ
Ўзга оташ ахтараман ҳаёт оралаб.
Ёлғиз туриб юлдузларга боқаман гоҳи,
Ё ўзимча туш кўришнинг сирин ўйлайман.
Кайфиятим кўтарганда, тушса нигоҳим,
Тўғри келган ҳар нарсани шеър деб қуйлайман.
Баъзан узоқ қишлоқдаги кекса онамга
Юбораман маънисини йўқ, пала-партиш хат.
Ҳамма нарса гоҳо эрмак туюлар менга,
Ҳамма нарса гоҳо осон кўринар фақат.
Баъзан эса ўз-ўзидан кетаман тўлиб,

Титрайман ҳам оҳангларни тинглаб жимгина,
Ўртоқларим ўраб олар юпатмоқ бўлиб:
— Айтгин, ахир, нима сенга етишмас, нима?!
Йўқ, йўқ, ҳаёт аямади неъматин мендан,
Тўрт мучам соғ, дўстларим бор ҳавас қилгулик.
Нолигайман на келажак, на ўтмишимдан,
Иродам бор — келса агар бирор кўргулик.
Фақатгина бир куч бордир, фақат угина
Зор йиғлатар, қилолмайман мен унга тоқат.
Ҳаётимда чақнамайсан фақат сенгина,
Толемда сен бўлмадинг, бахтли муҳаббат.
Кимга шошай, кимни қўмсаб, кимга сигинай,
Фариштам, деб оқ ювибу оқ тарай кимни?
Кимни Лайлим, Шириним деб, бахтим деб атай,
Ҳаётим, деб чўққиларга кўтарай кимни?!
Йўқ, йўқ, ўтган муҳаббатни қўмсамайман ҳеч,
Нима керак кулни титиш, бўлмаса учқун!
Наҳот қайта севолмасам! Наҳот энди кеч!
Наҳот энди кўнгил узсам севгидан бутун?!
О, қалбимга сен ҳам ошно бўлсайдинг, севгим,
Айрилиқмас, висол куйлаб қолсайдим ғамда.
Ҳар қандайин аянчни ҳам улуғлар эдим,
Мен ўзимни бахтли дердим ҳар қандай дамда.
Йиғласам-да кулар эдим мағрур ва осон,
Севгим билан зарб берардим ҳар қандай ғамга.
Яна қайта севарманми? О, гар севолсам,
Майли, ҳаёт, бор-йўғингни ташла елкамга.
Ромеодай ўлимга ҳам тайёрман у кез,
Қотиллик ҳам қилай, майли, Отелло монанд.
Фақат сен кел, юрагимда армон бўлган ҳис,
Сенсиз ҳаёт пуч бир нарсас, эрмак, омонат...

1965

* * *

Кўпдан кутган эдим орзиқиб, мана,
Булутлар тарқалди тўкишиб кўз ёш.
Хаёлим осмондай ёришди яна,
Ёруғ кунларимдай порлади қуёш.
Шошқин дарёларнинг зангордир лаби,
Шамоллар ўйнайди йироқ-йироқда.
Юргил, сайр этайлик, юргил, малагим,
Дунё ташвишлари қолсин узоқда.
Кўряпсанми, қандай яшармиш олам,
Бепарво гўдақдай жилмаяди жим.
Гўдагим, бу чирой қайтмайди ҳечам,
Қайтмагани каби менинг ёшлигим.
Бугун бош устингда яшнаган япроқ
Шовуллаб тўкилар эрта пойингга.
Бу учқур йўловчи солмайди кулоқ
Сенинг илтимосинг, сенинг раъйингга.
Хазонли августнинг бирор оқшоми
Уни кўрарсанми тушингда такрор?!
Майлига, ўзгадир кузнинг илҳоми,
Бугун-чи кўз ташла: атрофда баҳор!
Қани, қўлгинангни бергил жимгина,
Шу маъсум йўлчига қўяйлик ихлос.
Шоирлар алдайди бизни, жонгинам,
Баҳор доим эмас, уч ойдир, холос...

1965

ЧОЛ ВА “КОММУНИЗМ” ҚИССАСИ

Шаҳарнинг серҳашам кўчаси бўйлаб
Қайгадир мункиллаб кетар эди чол.
Кексаликда, ахир, миянг бўш турмас,
Ҳар қадамда чулғар янги бир хаёл.
Чолнинг тасаввури мана бир зумда
Қуриб қўйди гўзал коммунизмни:
“Мана ширин кулча сенга ва менга,
Бу эса — эмизак, юпат қизингни,
Ким нима истайди, қани, марҳамат,
Умум дастурхонда барчаси тайёр.
Мана, меҳмон кутар чол — йигит ёшда,
Ёнида келинчак — кампири ҳам бор...”
Ва бошқа ҳоказо хаёллар шундоқ
Чолни ўз қаърига тортди-ю кетди.
Шундай қилиб, чолимиз Коммуна қурди,
Ёшарди ва унда меҳмон ҳам кутди.
Аммо падарлаънат носнинг хумори
Парчалаб юборди хаёлни бирдан.
Ғўлдираб қолди чол: “Ҳой, ота гўри,
Чекилмасанг бало бормиди шу дам,
Шундай бир хаёлга завола бўлдинг-а”.
Ғазабга тўлган чол сўкишнинг барин,
Саксон йилдан буён асраганларин
Роса қалаштириб қўйди бир зумда.
Алам қилмайдими, бир отим нос деб
Қайтиб келсанг ахир коммунизмдан!
Бўлинган хаёл ҳам кўчган фишт мисол
Қайта тушмас экан ўз қолипига.
Қанча ўй сурмасин, етолмади чол
Хаёл калавасин қочган ипига.
“Коммунани энди қуриб эдим-а,
Ростдан айб ўтдими менинг ўзимдан?”
Хаёл-ку қайтмади, чолнинг ҳам аммо
Қайтгиси келмади коммунизмдан.

Белини йигитдай тутди-ю, чолнинг
Хира кўзларида порлади зафар:
“Отимни бошқатдан қўйганим бўлсин
Ўша Коммунани қурмасам агар!”
Дўконларга кириб харид қилди чол
Бир талай кулча-ю ҳамда эмизак.
Сўнгра кимларгадир узатди: “Ма, ол,
Нон сенга, бу эса қизингга эрмак”.
Бундан нарёғини, азиз ўқувчим,
Мен ҳам кўрганим йўқ, эшитдим фақат;
Тунов куни чолимиз берибди элга,
Умум дастурхондан умум зиёфат!

1965

* * *

— Хайр энди...

Қалбимда бир видо қолди,
Хайр энди, сен кетдинг, бегуноҳ оҳу.
Бугун сен қайдасан? Қайларда қолдинг?!
Бугун бош устингда кимнинг паноҳи?!
Сени кеч топгандим, эрта йўқотдим,
Қарғагин, лойиқман сенинг қаҳрингга.
Ўзгалар қалбида қадр уйғотдим,
Бироқ етолмадим ўзим қадрингга.
О, инсон қисмати, бунчалар чигал,
Бунчалар хилма-хил фоже ва аза.
Қисматим, ўзимман гуноҳкор бу гал,
Наҳот, гуноҳкорга кўшиқдир жазо?!

— Хайр энди...

Қалбимда бир видо қолди,
Хайр энди, сен кетдинг, бегуноҳ оҳу.
Бугун сен қайдасан? Қайларда қолдинг?!
Сен бугун кимларнинг масъум ҳамроҳи?!
Қайси бир одамнинг бахтига ёрсан,
Очилдими сенга толе дарчаси?!
Бугун сен кимларнинг меҳрига зорсан
Менинг юрагимнинг мажруҳ парчаси.

1965

ҚОНЛИ КҮЙЛАК

Бер, онажон, бер отамнинг
Кўйлагини кўлимга.
Бергил, майли, чиқсин яна
У муқаддас йўлига.
Бер, кўйлакни байроқ этиб
Қадам кўяй куёшга.
Тонгда балқиб, қони билан
Кўринсин қари-ёшга.
Майли, бир зум тирик олам
Бўлиб қолсин ҳайронлар.
Қонли кўйлак порламоқда,
Боқингиз, эй инсонлар.
“Боқинг, уруш даҳшатидан
Огоҳ бўлинг, яхшилар.
Бўлмасин-чун кўйлақлар қон
Сергак бўлинг, яхшилар”.
Қонли кўйлак коинотни
Чорлаб турсин шундайин.
Бер, онажон, жанг гувоҳин
Мен куёшга қадайин.
Бизнинг узоқ авлодлар ҳам
Келганида дунёга,
Кўргай, мангу тинчлик учун
Нелар кечган дунёда!

1965

ХҲРОЗҚАНД

Жажжи ўғилчасин етаклаб олиб,
Ота шошар эди қайгадир тонгда.
Кимдир қаршисидан чиқди жар солиб:
— Хўрозқанд сотаман, қолма армонда.

Дада этагига ёпишди гўдак:
— Хўрозқанд олиб бер, дада, дадажон...
Майли, Умригаям бераман қиттак,
Қандфуруш тиржайди: — Обберинг, арзон.

Ота чўнтагига қўл чўзди секин,
Сўнгра бошқасига, сўнг бошқасига.
Ҳаммасин бирма-бир титди-ю, лекин
Ўғлига энгашди: -Юр, бошқасига...

Дада этагини қўймасди бола,
Митти кўзларига тизилган маржон.
Энг сўнгги умиди чиқарди нола:
— Ўғлингиз бўлардим, дадажон...

Дадажони эса турарди бирдак,
Худди ниманидир йўқотгансимон.
... Қайдан билсин бола, қайдан билсин гўдак,
Баъзан оталар ҳам бўлар паришон.

1965

ГАЗЕТА СОТУВЧИ

Одамлар қайнайди гавжум кўчада,
Ҳар ким югуради қайгадир доим.
Фақат чорраҳада — тахта уйчада
Газета сотувчи ўтирар қоим.
— Қани, хўш биродар, нима гап яна?
Яна қовоқ солиқ, тушиб кетган лаб?
Газетани имлаб тўнғиллар: — Мана,
Кубанинг устида яна ҳар хил гап.
Дунёнинг туриши чап ёнбош бугун,
БМТ Вьетнамга қилибди фириб.
Худди ўз уйини сув босгандай, сўнг —
Ҳиндистон селидан кетар гапириб.
Дейлик, кунлар ўтиб келганида гал,
Унда учратасиз очиқ чехрани:
Врач эмасмисиз?
— Нимайди?
— Ошнам,
Маошинг ошибди, қўлни бер, қани...
Шу рангин оламга тахта уйчадан
Туну кун термулар кутгандай дийдор.
Одамлар бепарво ўтар кўчадан,
У-чи, ўшаларни ўйлайди бедор.

1965

ХУШ КЕЛИБСАН, ЯНГИ ЙИЛ

Яна келдинг ҳадыга тўлиб,
Кутмоқдайдик сени интизор.
Қадамингдан миннатдор бўлиб
Зарра-зарра тўкилади қор.
Хафамасмиз бобо йилдан ҳам,
Қувонтирди у бизни қанча:
Конфетини кўришдик баҳам
Ва кўшиқлар ўргандик анча.
Ниҳол ўсди, қурилди қаср,
Фазоларга қилдик сафарлар.
Ўша йили туғилди ахир
Бизнинг қанча ўринбосарлар.
Сени асло унутмагай дил,
Хайр энди, хайр, йил бобо.
Симобдайин типирлар кўнгил,
Янги йилга энди марҳабо,
Энди уни қутлаб зиёда
Манзилига жадал элтамиз.
Кирмоқ учун кечки кинога
Ўн олтига тезроқ етамиз.
Йўл оламиз мактабга қатор
Бу йил энди биринчи карра.
Мактаб йўли, дўстлар, фазокор
Парвозидан кам эмас зарра.
Боғчаларга эмаклаб оз-оз
Яна келар янги қисмимиз.
Улғаяди ёшимиз бир оз,
Ўзгармайди аммо исмимиз.

1965

АВЛОДЛАРГА МАКТУБ

Йўқ, яшай билмасман асримдан нари,
Даъво ҳам қилмасман мангулик изга.
Балки бир кимсанинг унут дафтари
Ногаҳон етказар бу шеърни сизга.
У замон менсиз ҳам билурсиз аён
Бизнинг асримизнинг буюк офатин.
Балки туш кўргандай қолурсиз ҳайрон,
Эшитиб Тошкентнинг сабру тоқатин.
Китобдан санани излаб у нафас
Балки юрагингиз энтикиб урар.
Лекин қаршингизда фожиа эмас,
Хушнуд одамларнинг сурати турар.
Тагида — сарғайган сатрлар аро
Кимнингдир сўзлари жаранглар мағрур:
“Бундай жасоратни кўрмаган дунё,
Чунки у советлар Тошкенти эрур”.
Шу замон кўзингиз олдида бирдан
Помпея тарихи қолур бир чақа.
Дерсиз, ё Тошкентда ҳеч гап бўлмаган,
Ё эса боболар сирли, шунақа.
Бизнинг руҳимизни олис юлдуздай
Хаёл осмонида илғарсиз аранг.
Зилзила туюлар мавҳум бир сўздай,
Ўйларсиз, боболар қўрқмапти, қаранг.
Дўстлар, буюк эди чиндан фожиа,
Асаблар тупроққа чўккан эди тиз.
Ва лекин ўйламанг сирлисиз дея,
Бизлар сирли эмас, оддий эдик биз.
Бу чексиз оламнинг ичу тошида
Нима бор? Илғарми одамзод кўзи?
Ким кўкрак керарди дунё қошида,
Уни яратмаган бўлса гар ўзи.
Одамзод хаёли етмаган фалак
Гар инсон бошида айлантирса тош,

Илож йўқ инсонга бардошдан бўлак,
Жасорат аталмас иложсиз бардош.
Дўстларим, ҳайратда қолмангиз фақат,
Сирлилиқ бизларнинг шеърларга мосдир,
Дунё қаршисида ожиз жасорат
Инсон боласига ҳамиша хосдир.
Ботирни тан олмас сўқир фожиа,
Чарчаш ҳам мардликка келтирмагай шак.
Боболар меҳнатда ҳоргандир дея,
Азиз набиралар, ўйларсиз бешак.
Сержилд китобларни варақлаб яна
Раҳмдил қалбингиз энтикиб урар.
Лекин қаршингизда тағин мардона
Паҳлавон кимсанинг сурати турар.
Тагида — сарғайган сатрлар аро
Бизнинг услубимиз жаранглар мағрур:
“Бундай меҳнаткашни кўрмаган дунё,
Чунки у советлар фарзанди эрур”.
Шу замон кўзингиз олдида бирдан
Кичик чумолича қолгуси Фарҳод.
Оддий жуссангизга кўз ташлаб зимдан,
Азиз набиралар, солурсиз фарёд.
Ўйларсиз, Алпомиш давридан буён
Паҳлавон ўтмаган булар сингари.
Ўйларсиз, мунча тез қарибди инсон.
Наҳот биз шуларнинг набиралари.
Йўқ, полвон эмасдик бизлар ҳам асло,
Жуссамиз оддий деб чекмасдик андуҳ.
Бир кун айтибдирки Навоий бобо:
“Доим ўзга бўлур суврат ила руҳ”.
Дўстларим, ҳайратда қолмангиз фақат,
Девқараш бизларнинг суратга мосдир.
Дунё яралгандан буён шу меҳнат
Инсон боласига ҳамиша хосдир.
Сизга фалокатдан берганда хабар
Дўстлик борасида ёзурлар албат.
Ёзурлар: “...биз бўлдик тенгсиз биродар,
Бу хислат бизларга хос эрур фақат”,
Шу замон кўзингиз олдида беҳол
Рум, Ромул номусдан солиб қолур дод.
Ўйларсиз, бундайин дўстликни алҳол
Кўрмаган экан-да қадим одамзод.

Дўстлик-ку инсоннинг азалий касби,
Дунёдай қадимдир оддий бир салом.
Агар дўстликни ҳам билмаса асли
Кимга керак ахир, инсон деган ном!
Дўстларим, ҳайратда қолмангиз фақат,
Паҳлавон асрга лоф уриш мосдир.
Инсон боласига меҳр ила шафқат
Ҳаммага хос эди, бизга ҳам хосдир.
Дўстлар, буюк эди чиндан фожиа,
Чиндан оғир эди машъум асорат.
Лекин ўйламангиз бадбинсиз дея,
Бизда ҳам бор эди меҳнат, жасорат.
Биз ҳам измимизни бергандик бутун
Дўстликнинг муқаддас қоидасига.
Чин дилдан раҳматлар айтурмиз бугун
Саховатли эллар оиласига.
Аммо қолмай дейман шеър гуноҳига,
То виждон қошида чўкмагайман тиз.
Дўстлар, жасоратни гоҳи-гоҳида
Бир оз кўпиртириб ёзар эдик биз.
Баъзан ўзимизга меҳримиз жўшиб,
Бир четда қоларди замин у замон.
Ўзи ҳам билмаган хислатин ўқиб
Уялиб юрарди шўрлик қаҳрамон.
Етар, майда-чуйда гина энди бас,
Кўкда юрибди-ку куёш музаффар.
Авлодлар, сиз мени тингланг бир нафас,
Сизга бир сеҳрдан берурман хабар.
Юз йилда қайтибди бундай фалокат,
Юз йил-ку, тарихда — қошнинг ораси.
Азиз набиралар, унутманг фақат,
Ҳар бир фожианинг бордир чораси.
Тупроқ кўзгалмасдан ўрнидан баттар,
Солмасидан аввал даҳшат, қатағон, —
Ер ости тинч турсин десангиз агар,
Сизлар ер устида сўйламанг ёлғон!

1966

* * *

Хат ёзмадим,
Хабар қилмадим,
Боролмадим, солиб галга гал.
Қандай экан онам, билмадим,
Йўлларимга тургандир маҳтал.
Хат ёзарми ўғлим, деб, зора
У-ку мени турибди кутиб.
Мен-чи, ношуд, бўлиб овора
Авлодларга ёзаман мактуб.

1966

ОНАМ ВАФОТИГА

Маконда ломаконсан, энди қайдан излагайдурман,
Фигоним кимга айтиб, кимга сендан сўзлагайдурман.
Бировлар мотамида оҳу фарёд айлаган эрдим,
Сенинг-чун, эй, ғарибим, ич-ичимдан бўзлагайдурман.

1966

КЕТГАНЛАР ЁДИ БУ

Туш кўрдим,
Тушимда бир денгиз эмиш,
Тўлқинлар сапчирмиш мовий осмонга.
Манзил йироқ эмиш,
Уфқ сўнгсиз эмиш,
Бир кема борармиш ўша томонга.
Унинг саҳнасида жами дўст-ёрон,
Умрлик дўстларни кўрган эмишман.
Жаннат хаёлидай даврада шодон
Мен ҳам қаҳ-қаҳ уриб турган эмишман.
Кема бир соҳилга етгани маҳал
Мени йўл азоби қўймиш толдириб.
Кема жўнаб кетмиш йўлида жадал,
Кема жўнаб кетмиш мени қолдириб.
Мен унинг ортидан югурдим гирён,
Ногоҳ айрилиқдан кўзларим ёшлаб.
Нега сен қоронғу ёқларга томон
Менинг дўстларимни кетдинг деб бошлаб.
Танҳо ётар эдим бўм-бўш қирғоқда,
Теппамда юлдузлар чекар эди оҳ.
Кема кўздан ғойиб бўлгани чоғда
Аччиқ йиғладиму уйғондим ногоҳ.
Бу бир туш-ку, ахир, шунчаки рўё,
Тасалли берардим дилга шу замон.
Бу бир туш-ку, ахир, бошқа-ку дунё,
Лекин туш дердим уйғлардим ҳамон.
Алам қилмас менга кемадан қолмоқ,
Уйқу-ку, сўнгига бориб етганди.
Мен-ку, бир манзилга тушгандим, бироқ
Кема дўстларимни олиб кетганди...

1966

ОНАЖОН

Онам Турди Эрдона Карвон қизи хотирасига

I

Неча кунки йўқ оромим
Келолмайман ҳушимга.
Онажоним кечалари
Кириб чиқар тушимга.
Қўлларида оқ елпуғич
Ой нурида ялтирар.
Онажоним имлаб мени
Қошларига чақирар.
Келтирарлар гоҳо бешик
Кўзларида ҳаяжон.
Ётар пайтинг бўлди-ку дер,
Кела қол, дер, болажон.
Қайларгадир югураман,
Фигонимдан чиқар дуд.
Йиғлама, деб қўлларимга
Тутқазарлар сўнг тобут.
Тонгда руҳсиз кўз очаман,
Қовурилар танда жон.
Онажоним, бундай қилма,
Бундай қилма, онажон.
Ахир ўзинг дер эдинг-ку,
Силаб ўксук бошимни:
— Энди сенга берсин умр,
Сенга берсин ёшимни.
Афсус, ўзинг эрта кетдинг,
Эрта кетдинг оламдан.
Укаларим бағрим эзар,
Ажрадик деб онамдан.
Бевақт хазон бўлмай ҳар ким
Яшаб ўтсин дунёда.
Онажоним, ҳар ким ошин
Ошаб ўтсин дунёда.
Гарчи фано ҳар кимсага
Азалий бир қисматдир.

Лекин, она, тириклик ҳам
Билсанг, ярим ҳикматдир.
Тушларимда, майли, бошим
Силаб тургин, онажон.
Қолганларга энди умр
Тилаб тургин, онажон.

II

У кун четда оҳ чекардим
Ғуссаларнинг дастидан.
Сен отамга пул берибсан
Ёстиғингнинг остидан.
Айтибсанки, онасизлик
Келмасин ҳеч ўйига.
Сарф қилингиз, менга эмас,
Абдулланинг тўйига.
О, ўғлингга сен шафқатни
Билардинг-ку, онажон.
Бундан кўра бағрим ўйсанг
Бўларди-ку, онажон.
Заррагина раҳм этгали
Сабринг менга йўқмиди?
Онажоним, бундан ўзга
Жабринг менга йўқмиди?
Йўқмиди ҳеч ўзга гапинг, —
Нола қилиб сўйласанг.
Наҳот, ахир сўнгги дам ҳам
Фарзандингни ўйласанг.
Ахир орзу қочиб кетмас,
Битказар-ку тириклар.
Онажоним, бир кунини
Ўтказар-ку тириклар.
Унутилар ғуссалар ҳам,
Орзулар ҳам чўзар бўй.
Онажоним, балки бир кун
Айтганингдай бўлар тўй.
Балки сенинг қабринг узра
Кўкарганда гул, чечак,
Остонамга қадам қўяр,
Сен истаган келинчак.

Кимдир унинг йўлларига
Балки гул ҳам сочади.
Балки мунис опажоним
Кел, деб, кучоқ очади.
Балки дўстлар даврасида
Камим бўлмас ҳеч қачон.
Лекин сени ўша дамда
Қайдан топай, онажон.

III

Эсимдадир, титрар эдим —
Фамгин, болиш пастида.
Китобимни кўрдим ногоҳ
Бошгинангнинг остида.
Тошдай қотдим ўшал они
Бор тоқатдан айрилиб.
— Шоир ўғлим, — дединг менга
Секингина қайрилиб.
Онажоним, сўнг бор менга
Нафас қилдинг у замон.
Шоир бўлгин, дея балки
Ҳавас қилдинг у замон.
Онажоним, балки мен ҳам
Бир кун шавққа тўларман.
Балки мен ҳам айтганингдай
Бир кун шоир бўларман.
Куйлай десам ҳурматингни
Ушбу кунда тилим лол.
Балки фақат шу сабабли
Шоир бўлсам эҳтимол.
Балки сарсон-аросатда
Қолиб кетмас бу танзим,
Камолимни кўрар балким,
Юртим, она Ватаним.
Пайти келиб тўлар бир кун
Паймона ҳам беомон.
Кузатарлар мени ҳам сўнг
Сенга томон, сен томон.
Балки у кун бошим узра
Дўстлар бош ҳам эгадир.

Ўша дамги иқболим ҳам,
Онажоним, сенгадир.
Дилда неки журъатим бор,
Дилда неки ҳаяжон,
Бари, бари сенга бўлсин,
Сенга бўлсин, онажон.
Сенга бўлсин бор ҳаётим,
Номим, шоним бир йўла.
Хотирангга ушбу шеърни
Ёзди ўғлинг Абдулла.

1966

НАЙ

Яшнарди у адирда дуркун,
Эпкинарларга очганча кучоқ.
Келдилару одамлар бир кун
Танасига санчдилар пичоқ.

Айирдилар аввал кўзидан,
Сўнг бағрини олдилар ўйиб:
Етмагандай бу ҳам бўғзидан
Пуфладилар лабларин кўйиб.

Кўрмаганди бунчалар хўрлик
Ҳатто аёз тилганда юзин.
Аламига чидолмай шўрлик,
Нола тортиб юборди узун.

Одамлар-чи, тўпланди шу он
Фарёдига қилолмай тоқат.
Бир қамишни йиғлатиб чунон,
Сўнг ўзлари қилдилар роҳат.

1966

ШОИРЛАР ҲАЁТИ

(Ҳазил)

Шоирлар сурати турибди қатор,
Мана бу — Лермонтов, мана бу — Фурқат.
Дунёга сифмаган буюклар ночор
Бугун рамкалардан боқишар фақат.
Нима ҳам қиларди бир жонсиз бўёқ,
Парчалаб ташларди тирик бўлганда.
Шоирлар ҳаёти ҳамиша шундоқ,
Рамкага тушади фақат... ўлганда.

1966

ЖАННАТ

(Ҳазил)

Эртақ дегани бу — болага эрмак,
Эртақ дегани бу — ширин ақида.
Мен бир кун укамга сўйладим эртақ
Афсонавий жаннат ҳақида.
Кавсардан гапирдим унга аввало,
Сўнгра мақтаб кетдим ширу шарбатни.
Дам ўтмай у йиғи бошлади роса,
Тоғиб бергин, деди, ўша жаннатни.
Нима ҳам дер эдим, ўйласам бундоқ,
Тушибман мен ўзим қўйган тузоққа.
У десам бу деди, бу десам ундоқ,
Хуллас, қанд-қурс бериб бошладим боққа.
Жаннат деб қўрсатдим боқчани андақ,
Маили, болага бу ўйин бўлади.
Лекин катталарга сўйламанг эртақ,
Улардан қутулиш қийин бўлади.

1966

* * *

Чувалади ўйларим сенсиз,
Хаёлимга тароқ ургайман.
Менинг қўлим етмаган юлдуз,
Тушларимда сени кўргайман.

Баланддасан тоғлар қоридан
Чақирасан мени илгари.
Ёлбораман арвоқ ортидан
Интилувчи Ҳамлет сингари.

Маҳшаргача, майлига, кетай,
Кетай, майли, бўлиб овора.
Сени сўраб қўймаса нетай
Ерда қолган севги бечора.

1966

* * *

Ёмғирли кун эди,
Атроф жим, сокит,
Маъюс кўзларингга боқардим сармаст.
Секин шивирладинг: — Боқмагил, йигит,
Севгинг менга янгилик эмас...

Ёмғир ҳам тинмади ўша куни ҳеч,
У ҳам қуволмади кўздан хобингни.
Совуқ, ругубатли хонамга шу кеч
Олиб қайтдим изтиробингни.

Тунда ҳам жимгина ёш тўқди осмон,
У менинг ҳолимга йиғлар эди, бас!
Бас, дўстим, мени деб чекмагил фиғон,
Сенинг кўз ёшинг ҳам янгилик эмас.

1966

“ОСМОН УФҚЛАРГА...”

Осмон уфқларга сепар кул рангин
Булуллар чопади, ҳорғин беэга.
Ҳаво нега мунча маъюс,
Ҳаво нега мунча ғамгин:
Оҳ, мен сендан ажралдим нега!..

1966

САРОБ

Олти ойким, шеър ёзмайман, юрагим зада,
Олти ойким ўзгаларга тилайман омад.
Олти ойким, дўстларим ҳам пана-панада
Истеъдодим сўнганидан қилар каромат.
Ниманидир ахтараман — шеърдан ҳам улуг,
Ниманидир ахтараман — нондан азизроқ.
Дунё ўзи бепоён-ку, рангларга тўлуғ,
Бироқ менинг кўзларимдан ранглар ҳам йироқ.
Инжиқ руҳим май истайди гоҳи-гоҳида,
Фақат унинг оғушида топаман ором.
Хаёлларим сархуш бўлиб кезган чоғимда
У беармон кунларимга қайтаман тамом.
Кўз олдимда киприкдайин тизилар йиллар,
Ҳар бирига маржон бўлар аччиқ унларим.
Хира туман орасида чўғдай милтиллар,
Жайрон қувиб жайрон янглиғ ўтган кунларим.
Ўшанда ҳам бўлар эди осмону адир,
Ўшанда ҳам кезар эдик шундоқ яланг бош.
Билмас эдик китоб нима, шаҳар нимадир...
Энагамиз тунда ою, кундузи қуёш,
Қуюндайин чарх урардик доим тўзонда,
Чанг нелигин билмас эдик ўша маҳали.
Онамизни ўйлар эдик инсон деганда,
Аммо она танҳолигин билмасдик ҳали.
Балолардан асрар эди ўзи табиат,
Бошимизга сочар эди беминнат зиё.
Тўнкарилган осмон ости — шу сирли хилқат
Бизнинг учун ҳам кулба-ю ҳам буюк дунё.
Кунларимиз жилғалардай ўтдилар оқиб,
Мактаб бордик — оғир бўлиб қолдик дафъатан.
Девордаги арслон ёлли картага боқиб,
Секингина шивирлашдик: мана шу Ватан!
Ватан! Менинг бор қисматим шу бир сўзда ҳал,

Балки мен ҳам бахш этурман унга жон-танни.
Лекин дўстлар, ростин айтсам, мен ўша маҳал, —
Жондан ортиқ севар эдим она-Ватанни.
Дўстлик билан бир бутундир, дердилар дунё,
Мен ҳам мангу дўстлик учун ичардим қасам.
Тайёр эдим Раҳимовдай бўлгали фидо,
Ўйлар эдим, дўстлар учун жангга ярасам.
Кўз олдимда шу қадарли пок эди олам,
Гўё нурдан яралганди инсон деган зот.
Ҳа, онамни ўйлар эдим инсон деган дам,
Йўқ, маймундан тарқамаган дердим одамзод.
Бу дунёда алам бўлмас, бўлмас деб фироқ
Даста-даста китоблардан ўқирдик таълим.
Равон йўллар қаршингизда турибди муштоқ,
Дерди бизга ҳарф ўргатган ёш бир муаллим.
Олис жануб тортганидай қушча юрагин,
Йироқларга етаклади мени бир сурон.
О, Абдулла, кўзларингни очиб қарагин,
Ким айтади бу дунёда йўқдир деб бўрон.
Йиллар она қучоғидан олди-ку юлиб,
Савдоларга урди мени мурғак ёшимдан.
Бир маҳаллар қуюндайин юрардим елиб,
Энди бўлса у айланар менинг бошимдан.
Шеър излайман бу кун Тошкент кўчаларида,
Секингина зирқирайди беором қалбим.
Мен умримнинг бу суронли кечаларида
На бир таскин топа олдим, на шеър тополдим.
Юрагимга бир маҳаллар кирган туйғулар
Энди сендан кетгаймиз деб сўрайди жавоб.
Мени бир зум ҳол-жонимга қўймайди улар,
Қўймадилар, ваъдаларинг чиқди деб сароб.
Кўз олдимда собит турар фақат шу Ватан,
Кулбаси ҳам кенглик қадар чулғайди мени.
Туйғуларим фақатгина унга берар тан,
Юртим, мен ҳам умрим қадар севгайман сени.
Мен ҳам сенинг қуёшингда ўсиб-улғайдим,
Қарздорман, тупроғингда қолдирдим излар,
Аммо айтинг, қайда қолди у ёшлик пайтим,
Қайда қолди мен ишонган у ўзга ҳислар.
Таъна қилмай ахир севгим мукофотини
Инсон учун минг оташда куяр эдим мен.

О, қанчалар севар одим инсон зотини,
Қандай буюк муҳаббат-ла севар эдим мен.
Бугун тўниб, атрофимга қарайман секин,
Ўт беролмас қалбга энди у ёшлик дамлар.
Мен инсонни бир инсондай севардим, лекин
Нечун кўпдир ҳалигача разил одамлар.
Қайлардадир ҳамон кезар зулмат тимсоли,
Қайлардадир ҳамон тинмай оқмоқда-ку қон.
Кўзларимга гоҳ кўринар телба мисоли
Мен бир вақтлар сажда қилган ҳазрати инсон.
Қайлардадир фисқу фасод, ҳасад, хусумат,
Инсоният фарзандларин тортмоқда дорга.
Ғар бор бўлсанг жавоб бер, эй илоҳий қудрат,
Наҳот гўдак ишончини ёзибсан қорга?!
Олти ойким, руҳим шундай учмиш танадан,
Олти ойким, мени хаёл эзар беомон,
Олти ойким аллакимлар пана-панадан
Тош отади дарвозасиз қалбимга томон.
Шовқин тўла кўчаларда кезаман танҳо,
Яна шеърим юва бошлар дилдан ғамимни,
Хаёлларнинг гирдобиди қолганда аммо
Алам билан хотирлайман муаллимимни.
Ҳазон тўла боғчаларга бораман, тағин,
Яна ўзни хаёл ила шеърга ташлайман.
Тўниб қолган юрагимга бериб бир таскин
Яна қувноқ кўшиқларни куйлай бошлайман.
Не тонг, ахир фарзандмиз-ку шу замонага,
Ахир она сийнасидан фарзанд тонолмас,
Қўл кўтариб бўлармиди ахир онага,
Зотан, унга қўл кўтарган — фарзанд саналмас.

1966

ТАБИАТ

Узоқларда қолди туғилган уйим,
Ажиб болалигим қолди узоқда.
Қолди ҳоммопишга кўмилган ўйим.
Қолди сингилларим бари йироқда.
Энди мен эслайман кўзларимда нам,
Ўша йилларимнинг оташ сеҳрини.
Қўмсаб талпинаман гоҳи-гоҳи дам
Мунис сингилларим маъюс меҳрини,
Шундай пайтда ўзинг айлагил шафқат,
Сингил бўла қолгил, менга, табиат.

Ақлим танидиму қошимда шу кун,
Жасур акаларим сафини кўрдим.
Уларнинг бари ҳам ботир ва дуркун,
Мен улар сафига шеър билан кирдим.
Энди мен эслайман кўзларимда нам,
Ўша давраларнинг оташ сеҳрини.
Қўмсаб талпинаман гоҳи-гоҳи дам,
Жасур акаларим ажиб меҳрини.
Шундай пайтда ўзинг айлагил шафқат,
Ака бўла қолгил менга, табиат.

Ўтган кунларимга боқиб мунтазир,
Соғинчдан ёнади ёнган бу жоним.
Афсуски, ёнимда эмассиз ҳозир,
Донишманд устозим — сиз, отажоним.
Энди мен эслайман, кўзларимда нам.
Ҳикматли сўзларнинг оташ сеҳрини.
Қўмсаб талпинаман гоҳи-гоҳи дам,
Донишманд отамнинг шафқат, меҳрини.
Шундай пайтда ўзинг айлагил шафқат,
Ота бўла қолгил менга, табиат.

Мен азиз онамни тупроққа қўйдим,
Ҳали тинган эмас кўздаги ёшим.
Олис кечалари ҳижронда куйдим.
Энди қай сийнага қўяман бошим.
Энди мен эслайман кўзларимда нам,
Она деган сўзнинг қайтмас сеҳрини.
Қўмсаб талпинаман ҳар зум, ҳар қадам
Онам оғушини, онам меҳрини.
Шундай пайт ҳам ўзинг айлагил шафқат,
Она бўла қолгил менга, табиат.

1966

АЛВИДО, УСТОЗ

(Гафур Фулом хотирасига)

“Зўр карвон йўлида етим бўтадек
Интизор кўзларда ҳалқа-ҳалқа ёш...”
Сарбоним, қўлингдан кетдимикан эрк,
Сарбоним, не учун кўтармайсан бош.

Сўқир, ёвуз ўлим, минг дод дастингдан,
Зулматдай кирдингми шеър майдонига.
Ажал, сен найзангни санчдингми чиндан
Ўзбек шеърятин паҳлавонига.

Олис фазоларга кетган ҳам қайтар,
Ботгувчи қуёш ҳам чиқар билмай ҳад.
Наҳот она халқим алвидо айтар
Бугун Гафур Фулом бошида абад?

Илк бора жигарим силқиди балким,
Лол қотган тилимга келмади калом.
Йиғла, онажоним, эй она халқим,
Бугун йўқ қошингда фарзанди Фулом.

Дардли мусиқалар, ингрангиз бир-бир,
Ўзинг ҳам йиғла, эй, дилда қотган ғам.
Ёруғ бу оламда бормикан, ахир
Шоир вафотидан ортиқроқ мотам!

Зор йиғлаб навосиз қолмагай дунё,
Ўзи чора топмай йиғлагай алам.
Шогирдлар қўлидан тушмагай асло
Сенинг қўлларингдан тушган шу қалам.

1966

БАҲОР ШАМОЛИ

Баҳор келаётир,
Тоза, мусаффо.
Мовий кенгликларда ўйнайди шамол.
Даралар қўйнида зангор бир ҳаво,
Туманли шаҳр ичра ётмоқлик малол.

Қоялар кўксида шодмон, беқайғу,
Оний умри билан солланар чечак.
Баҳор бу — энг тоза шаббодадир бу,
Баҳор бу — энг тоза шамолдир демак.

Кенгликлар бағрига ураман ўзни,
Кўзимга кўрингай дилбар диёрим.
Гўдак нафасидек юпатар юзни
Қиш бўйи интизор кутган баҳорим.

Баҳор-ку ўтади шамолдек шитоб,
Майли, ўтажак у ва ўтар бўлсин.
Азизим, умрингда ҳаво бўлсин соф,
Умринг шамоллари муаттар бўлсин.

1966

ЮРАК ВА АҚЛ

(Эркин Воҳидовга ҳазил)

Ақл дейди: — Ичма ичимлик,
Закускаси бўлмаса асло.
Юрак дейди: — Фақат ичайлик,
Ичмасликдан борми ҳеч маъно.

Ақлингга ҳеч қулоқ солма деб
Ўргатганди шоир, на чора.
Юрагининг гапига кириб
“Язва” бўлиб қолди бечора.

1966

БАҲОР

Яна баҳор келди. Яна оламда
Ажиб бир гўзаллик, ажиб бир баёт.
Мен сени қутлайман шу улуғ дамда,
Улуғ елкадошим, музаффар ҳаёт!
Ташбиҳ ахтармангиз ушбу ғазалдан,
Нақд жойда насия не керак асли.
Аён бир хислатинг бордир азалдан,
Сени атамишлар уйғониш фасли!
Еллар ҳам уйғонди ишқалаб кафтин,
Офтоб ҳам юксалди — тик келар қуёш.
Тоғлар ҳам юк ташлаб кўтарди кифтин,
Безавол майса ҳам силкитади бош.
Тарновлар бўғзида лола ҳам кўркам,
Терак учларида изғир мавжудот.
Ҳаттоки туйғусиз, чирик хазон ҳам
Яшил пўпанақдан боғлабди қанот.
Ҳовлиқма жилғалар чопар беэга,
Қушлар қий-чувига тўлмиш дала, боғ.
Сенинг висолингдан қувонмай нега,
Баҳор, соғинтирдинг ахир кўп узоқ!
Ялдо кечасидай рутубатли қиш
Солди руҳимизга оғир бир сурур.
Сен келдинг, уйғонди яна шўх олқиш,
Йиғлаган кўзларга тушган каби нур.
Ҳа, мангу заволлик бўлмас оламда
То суйин сочаркан абри найсонлар.
Мен сизни эслайман аммо шу дамда,
Мангуга кўз юмган азиз инсонлар.
Азалий ҳукмини ўқиди ҳаёт, —
Неча бор само ҳам кўмди қуёшин.
Иқболи саждагоҳ бўлганлар, ҳайҳот,
Ўзлари тупроққа қўйдилар бошин.

Ўн ойким, сўнмишдир у таниш наъра.¹
Ҳамон фироғида фиғон чекар Шош.
Баҳор келаётир, бош кўтар, қара,
О, сурур куйчиси, донгдор замондош.
Ҳамсуҳбат бўлмадим (ким эдим зотан),
Тавоб ҳам қилмадим гулшан маконинг.
Лекин шеър баҳоси мухлисгадир тан,
Қандай чексиз эди руҳий поёнинг!
Бугун-чи, не кезар ўтли қонингда!
Эвоҳ, унда на шеър, на май, на сафо.
Бу қандай мулоқот? Не ҳол? Ёнингда
Жой олмиш ўзга бир суюкли даҳо.²
Бақиёс эди у шеър лочини!
Хаёли бамисли Кўрагонийдек.
Гар тарих эврилса, шуҳрат тожини
Унга кийгизарди Султон Улуғбек.
Балҳдан ҳориб қайтган Алишер мисол
Энди тўлғизганди чўккан довотин.
Кетди бир пок сиймо, теран бир хаёл,
Қолдириб дунёда ҳеч ўчмас отин.
Бақо-ю бебақо аён буюклик
Ўтди сўнгги дамда бош эгиб қуйи.
Фақат билганидан қолмас тириклик,
Мана, гулга чўммиш Чифатой бўйи.
Бу сокин элда ҳам ивирсир баҳор,
Ўчган хотиралар чироғин ёқиб.
Қарайман, қабрлар ястанмиш қатор,
Маъсум бинафшадан сирғалар тақиб.
Кимнингдир кўксига энгашганча гул
Мармар сағанадан ўқиб турар байт.
Баҳор, қатра ёшим айлагил қабул,
Онам бошига ҳам бордингмикан, айт?!
Унинг оромгоҳи бундан олис жой,
Олисда ётибди менинг паноҳим.
Бугун кетганига тўлибди беш ой,
Беш ойким, кўксимда ёнади оҳим.
Фарёд чекканим йўқ эл ичра тақир,
Ўч ҳам олмадим мен ўз қаламимдан.

Ғ. Ғулом кўзда тутилган.

М. Шайхзода кўзда тутилган.

Онажон, онажон, кечиргил ахир,
Шодланмасин дедим биров гамимдан.
Дунёдан кетмасин ҳеч ким бемаҳал,
Ҳеч кимни босмасин ногаҳон ўкинч.
Аммо ўз бошига келмагунча гал,
Онажон, тош қалблар турармиди тинч.
Куйларман хотиранг балки вақт етиб,
Бир умр ўртанур лекин танда жон.
Суронлар йўлимда турибди кутиб,
Ўзинг қўлла энди мени, онажон.
Бугун атрофингда баҳордир балки,
Балки шабнам ичра ғарқдир ҳазин тош.
Майсалар тенгрангда қатордир балки,
Лекин сен ётасан кўтаролмай бош...
Бунчалар қаттолсан, о сирли олам,
Бунчалар бедилсан, бепоён хилқат.
Сенинг ҳикматингнинг сўнги-ку одам,
Наҳотки шунга ҳам қилмайсан шафқат.
Майса ҳам уйғонар қайта қиш ўтиб,
Заррача бўлса ҳам бир ҳиммат унга.
Наҳотки энг улуғ фарзандинг кетиб,
Бошин кўтаролмай ётса мангуга.
Онамни сўрайман сендан эрта-кеч,
Қайтар деб сўрайман чок этиб яқо.
Лекин менинг дардли саволимга ҳеч
Жавоб беролмассан, о, соқов даҳо!
Жавоб олабилди ҳеч ким ҳам зотан:
На султон, на гадо, на шоҳ, на фақир.
Ким қанча қувмасин сенинг ортингдан
Бир уюм тупроқни кўрсатдинг ахир.
Ҳаёт талвасаси тинмагай, аммо
Мангу боқий қолур Инсон ва Хаёл.
Мерос аталмагай барчага фано,
Қисмат аталмагай ҳар кимга завол.
Фақат ўтмиш билан яшамас инсон,
Гарчанд бўлолмайди ундан ҳеч озод...
Кечаги ғамини ўйласа обдон
Букчайиб қоларди бугун одамзод.
Кетган азизларни хотирлаб гоҳо,
Майлига, чекайлик бир зумгина оҳ.
Ҳаёт тантанаси бошланмиш, аммо,
Дўстлар, нур васлига ташлайлик нигоҳ.

Шу буюк офтобнинг мукофотини
Эъозлаб қўяйлик айтиб шукрона.
Дилдан ўчирайлик ғамнинг отини,
Баҳор ҳам бахт каби ахир ягона.
Бу кун шеъри чиққан шоирдай дунё
Жилмайиб қўяди барчага масрур.
Темурбек гумбазин қўйнини гўё,
Ёритгани каби бир лаҳзалик нур.
Дилбар келинчакнинг кўксида ғулу,
Зардолу шохига ташлар кўз қирин.
Барг аро шуълалар кафтлармикан у...
Баҳор тетапоя гўдакдай ширин.
Юксак арғувоннинг учида ҳилол
Пахмоқ булутларни этади нимта.
Қайдадир шоира куйлайди беҳол:
— Кўнглим ҳам бу кеча ойдай яримта...
Увада камзулда биллур тугмадай
Булутлар ортидан боқади юлдуз.
Қайдадир юртини эслаб инграр най,
Қайдадир қўзигул ёради илдиз.
Қайдадир гулшандан ахтариб висол
Ел кезар — тоғларнинг гўзал арвоҳи.
Шоирнинг дилрабо байтлари мисол
Оҳ тортиб тизилар турналар гоҳи.
Қизғалдоқ баргидек учар дилдан ғам,
Тошқинлар киради қалбимга маним.
Баҳоринг муборак бўлсин ушбу дам,
Менинг Ўзбекистон — дилбар Ватаним.
Фақат сен қалбимга чўктирмай малол
Чарчаган руҳимга илҳом солурсан.
Баҳор ҳам, умр ҳам ўтар эҳтимол,
Фақат сен дунёда мангу қолурсан.

1967

СЕНГА

Ватаним деб сени уйғондим!

Ҳамид Олимжон.

Менинг ҳам бор дўсту қароғим,
Шаънларига шеърлар куйладим.
Лекин танҳо қувонган чоғим,
Сирдошим деб сени ўйладим.

Бедард эмас умр ҳам асло,
Ҳасратлардан гоҳо сўйладим.
Шубҳа ичра қолганда танҳо,
Ғамдошим деб сени ўйладим.

Қучолмасман мен сени ҳаргиз,
Сен осмонсан, мен-чи, зарра тан.
Қиблагоҳим, юпанчим ёлғиз,
Сен барҳаёт онамсан, Ватан...

1967

СОЗИМ

Мен шоирман,
Истасангиз шу,
Ўзимники эрур шу созим,
Бировлардан олмадим туйғу,
Ўзгага ҳам бермам овозим.
Мен куйладим — гоҳ дилда кадар,
Гоҳ севиниб шеър тўқийман мен.
Тингламаса ўзгалар агар,
Ўз-ўзимга шеър ўқийман мен.
Мен куйладим ушбу оламда
Инсон бўлиб туфилганимни.
Мен куйладим баъзан аламда
Йиғлаб-йиғлаб бўғилганимни.
Мен куйладим бу олам аро
Собит турган халқимни фақат,
Мен куйладим ўтмишнинг қаро
Зулматида йўқлигин шафқат.
Керак бўлса, амр этса юрак,
Келтирурман умримга имон.
Менинг учун на таъзим керак,
На ҳалвойтар каби шуҳрат-шон.
Шайдо бўлиб юрганда бирдан
Хаёлимга ташламанг каманд.
Мижғов ва паст, ғийбат гаплардан
Жажжи шеърим қўюрман баланд.
Хаёл каби кенг эрур олам,
Майда гапни кўтармагай шеър.
Керак бўлса менинг учун ҳам
Жавоб берар бобом Алишер.

1967

ОНА

Кўкда юлдуз учса ногаҳон
Битди дерлар қайси бир тақдир.
Бундай ғамни кўтармак осон,
Бу эҳтимол бизлар ҳақдадир.
Баъзи тунлар кўкка тикиб кўз
Эслаб дейман онамни шу он:
Она кетса, юлдуз-ку, юлдуз,
Қулаб тушса арзийди осмон.

1967

* * *

Ўзимни мозийнинг бағрига урдим,
Ва шу он шукрона айтиб қайтдим мен,
Кимдир кўрмай кетган бахтни мен кўрдим,
Кимдир айтмай кетган сўзни айтдим мен.

Мени кутаётир ажиб келажак,
У менинг иқболим, менинг бахтимдир.
Мен кўрмаган бахтни кимдир кўражак,
Мен айтмаган сўзни айтажак кимдир.

1967

МЕН СЕНИ КУЙЛАМОҚ ИСТАЙМАН

Оқ шеър

Мен сени куйламоқ истайман,
Сенинг юзларингни куйламоқ истайман,
Сенинг кўзларингни куйламоқ истайман.
Юзларким, малаги афсонада йўқ,
Кўзларким, жаннати ризвонада йўқ.
Мен сени куйламоқ истайман,
Аммо шундай куйласамки,
Йиртилиб кетса овоз пардаларим...
Мен сендан бўсалар олмоқ истайман:
Аммо шундай бўсаларким —
Тирқираб қон оқса лабларимиздан,
Зотан, одамлар севгисини ҳам
Алами, нафрати, қувончи каби
Ҳайқириб, ҳайқириб очиб ташласин.
Истайманки, наъра тортсин чақалоқлар ҳам,
Ўликлар ҳам тинч ётмасин қабрларида.
Мен ҳамма нарсани буюклигича кўрмоқ истайман
XX аср одамларида.
Зотан, бу аср
Ҳар қандай чекланиш, ҳар қандай қуликни
Итқитиб ташламоқда ўз елкасидан...
Бу асрнинг талаби оддий ва содда:
Юрагинг буюрган ҳар қандай гапни,
Тилагинг буюрган ҳар қандай гапни
Ҳеч кимдан тортинмай ўртага ташла,
Бўғзингда қолмасин овозинг асло!
Мен шу асрнинг бир митти фарзандиман,
Мен унинг бутун қўполлигини,
Бутун нозиклигини,
Бутун совуқлигини,
Бутун ҳароратини
Сенинг шу гунчадек нозик лабларингга
Жо қилмоқ истайман, севгилим...

1967

АРМАНИСТОН

Ватаним қуёшга кўксини очиб,
Осиё қўйнида яшнаган бўстон.
Мен бу кун дарёлар, тоғлардан ошиб,
Кучоғинга келдим, гўзал Ҳаястон.
Бир ёнингда турар оқсоч Арарат —
Тоғлар тасбиҳининг гавҳар донаси.
Нима ҳам дер эдим, гўзалсан фақат,
Эй, сен арман юртин ғамгин онаси.
Бир ёнингда эса Севандай баҳр,
Мисоли булутлар ичида қамар.
Арман ҳасратлари бари бундадир,
Бундадир Мажнуннинг дўсти Оҳтамар.¹
Бунда Сосун ўғли кезиб юрибди.
Отдан тушган эмас ҳамон фидойи.
Минг йиллик ғамлардан сўйлаб турибди
Гарни харобаси, Звартноц жойи².
Гўзал Арманистон, эй қадим диёр,
Эй, Одам Атонинг ўғай боласи.
Қанча кўп дарбадар фарзандларинг бор,³
Барининг кўксида ўкинч, ноласи.
Уч бўстон булбули Саят Наво бу,
Қўлида сози-ю, қалбида алам.
Туманян юртим деб чекканда қайғу,
Арман қисматига йиғлади олам.
Чаренц таъналардан ҳайиқмай тақир,
Шеърият кўкида кўтарди ялов.
Ҳайҳот, бу зотни ҳам ёндирди охир,
Ўзи муқаддас деб сиғинган олов.
Гўзал Арманистон, мени афв эт,
Даъвом йўқ шуҳратинг овозасига.

¹ Оҳтамар — мажнунсифат ошиқ образи.

² Гарни, Звартноц — қадимий ибодатхоналарнинг харобалари.

³ Арман халқининг катта бир қисми тарих тақозоси билан бутун лунёга сочилиб кетган.

Сен билан турибман бу кун бетма-бет
Бош уриб Ереван дарвозасига.
Буюк фожиангнинг гувоҳи эрур
Жаҳон пучмоғида ҳар етти тараф.
Йўл усти сенга ҳам қўнганди Темура,
Сени мутаб ётди неча йил араб.
Афсона ошиғи буюк Искандар
Саройларинг бузди эрмакка фақат.
Дунёга тўзғидинг бамисоли пар,
На Салжуқ, на Чингиз қилишди шафқат.
Тозига чап бериб қочган ҳар тулки
Арман тупроғини бўяди қонга.
Босқинчи сўзининг маъноси шулки,
Нонга тўйганда ҳам тўймас маконга.
Тарих деб аталган қисмат бу, ахир,
Қошида юзтубан ҳаттоки худо.
Кимни у камситиб, этмаган таҳқир,
Кимни у юртидан қилмаган жудо.
Менинг ҳам ватаним жанглар гувоҳи,
Менинг ҳам тупроғим топталганди хор.
Менинг ҳам руҳимда аждодлар оҳи,
Менинг ҳам қонимда қилич занги бор,
Минорлар эмас бу — фалакка қасам,
Қасоскор боболар кетмишлар санчиб.
Мен тортган ғамни ҳам бир-бир санасам,
Ўлик фиръавнлар кетарлар сапчиб.
Яхшиям неча бир замонлар ўтиб,
Кўрдик ватанимиз озод, музаффар,
Гўё таъна тошин саноғи битиб,
Тарих сопқонидан тушган каби зар.
Яхшиям замонлар дастурхонида
Баробар турибмиз таъми бир туздек,
Яхшиям қуёш бор толе тонгида,
Арман май шишаси узра юлдуздек.
Гўзал Арманистон, эй қадим диёр,
Эзгу эҳтиромим қабул эт жондан.
Сен қанча бўлмагин сулув ва дилдор,
Юрт излаб келмадим Ўзбекистондан.
Мен бир кезиб юрган куйчи шоирман,
Не тонг, Ҳаястонга келибман бу кун.
Бахтни куйламоққа анча моҳирман,
Ғамни куйламоққа тилларим тутун.

Ташна бу руҳимга шеър бўлиб кирди.
Мовий дараларда асрлик туман.
Шеър мени чаманлар сайрига бурди,
Саргашта этган ҳам ўша “ёсуман”.
Хайр, Арманистон, эй, гўзал диёр,
Хайр, Наирининг тонгги саломи.
Хайр, Севан кўли, пок ва буғубор,
Хайр, мангу ўлмас арман каломи.
Эзгу тилакларим сен учун бўлсин,
Ўтмишинг қадарли боқий бўл, бор бўл.
Йироқ фарзандларинг бағрингга тўлсин,
Барига она бўл, сингил бўл, ёр бўл.
Доим мағрур турсин Гарнида Кеғарт,¹
Оху тўдалари кезсин мардона.
Мендай ҳорғин йўлчи келганда фақат
Ўзингни бегона тутмагин, она.

1967

---

¹ Кеғарт — арманча йўлбарс дегани. Гарнида шундай ҳайкал ҳам бор.

НЕЧУН ТИМ ҚОРАДИР АРМАН КҮЗЛАРИ

Нечун тим қорадир арман кўзлари,
Ҳассос табиатнинг сеҳримикан бу?
Ё гўзал бўлсинлар арман қизлари —
Деган оналарнинг меҳримикан бу?
Йўқ, бу меҳр эмас, сеҳр ҳам асло,
Бу кўзлар ўз-ўзин айлаб қўяр фош.
Йиғидан бўлармиш кўзлар тим қора...
Ҳеч ким арманчалик тўкмаган кўзёш.

1967

* * *

Алвидо, деб қўлларимга бойладинг бир тола соч,
Ошиқ аҳли ичра кимни сайладинг, бир тола соч?
Қолди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толеимни тола-тола айладинг, бир тола соч.

1967

СЕВАН КҮЛИ

Севан кўли, сенга айтар икки оғиз гапим бор,
Ушбу сўзим сенга ғамдош бир юракнинг матлаби.
Арманистон осмонидай соф экансан, беғубор,
Рухсорингда гард йўқ экан арман тупроғи каби.
Майли, сенинг оғушингда Зангу оқмасин асло,
Майли, мовий сувлар билан қайта лим-лим тўлмагин.
Севан кўли, рухсорингга ғубор қўнмасин аммо,
Қуриб қолсанг қуригину лекин нопок бўлмагин.

1967

ЕРЕВАН КЎЧАСИДА

Салминахонимга

Мен Ереван кўчасида озар қизин учратдим,
Умрим бўйи илк мартаба дуч келдим мен рўёга.
Йўқ, мажусий эмас эрдим, лекин суратдай қотдим,
Биродарлар, бундай гўзал келмагай ҳеч дунёга.
Бекор бўлди иқтидорим, бекор бўлди юрагим,
Бекор бўлди шеърятим ул гўзалнинг қошида.
Бекор бўлди саёҳатим, бекор бўлди юрмагим,
Бекор бўлди Ереван ҳам туйғулар талошида.
Ёш умримни тарозуга солиб аста қарайман,
Ёшлик ва шеър бу дунёнинг азал-абад тимсоли.
Мен-ку, шеърни тўқимоққа сал-палгина ярайман,
Лекин сенсиз йиғлаб ўтгум Самад Вурғун мисоли.
Озар қизи, нега менга зарра қиё боқмадинг?
Бошим узра турар эди Ўзбекистон суврати.
Озар қизи, нега менга гулларингдан тақмадинг?
Фузулийнинг даҳосига ҳурматимнинг ҳурмати.
Тақдир деган подшо бўлса ошиқларнинг ҳоли танг,
Қаёнларга олиб кетар мени ҳам бу йўлларим.
Тилақларим бажо бўлур ва лекин сен бўлмасанг,
Бамисоли Искандардай очиқ кетар қўлларим.

1967

НУТҚ

(Фафур Фулом вафотининг бир йиллигига)

Фафур Фулом ўлганига бир йил тўлибди,
Нарёғини ўйлаганда сесканар одам.
Фафур Фулом учун бир йил нима бўлибди,
Бу — мангулик йўлидаги биринчи қадам.
Биз учун-чи, бир йил демак “шунчаки план”,
Бола-чақа, ўтин-кўмир, уй-жой ташвиши.
Гоҳо унга марсия деб ёзган шеър билан
Мангуликка қоларман деб ўйлайди киши.
Лекин фақат оёқ билан чиқмаслар тоққа,
Арқон керак, чўкич керак, керак улов-от.
Бу асрдан мангуликка ёрлиқ олмоққа
Етмас экан фақатгина шеърий истейдод.
Фафур Фулом — буюк шоир, файласуф, ҳакам,
Фафур Фулом — адиб, нотиқ ва соҳиб сурур.
Эҳ-ҳе, бунинг барчасини санамоққа ҳам
Керак бўлар лофи билан яна бир умр.
Асқад ака лутф этгандай, у мисли кўзгу,
Бизнинг учун халқ тимсоли, ўзбек тимсоли.
Камалакдек неча рангли дарёларни у
Жамлай олган бир ўзида денгиз мисоли.
Бу дунёда кўпдир балки ҳар хил муаммо,
Мумкин унинг баъзисини кўра билмаслик.
Нима деса деяверсин одамлар, аммо
Мумкинмас ҳеч улуғ зотга ҳавас қилмаслик.
Мангуликка кетаётир шоир шошганча,
Мовий кўкка шаън қуёши ўрламоқда, бас,
Фафур Фулом тирикликни истаса қанча,
Биз ҳам унга ўшанчалик қилгаймиз ҳавас.

1967

ҚУШЧАГА

Бир танишим саъва қуш асраб, сал
ўтмай қўйиб юборган экан. Шўрлик
қайтиб келибди. Ўзи дон
топиб еёлмаган бўлса керак.

Эй қушим, кўкка қараб кўздан ёшингни тўкма кўп,
Бунчалар андуҳи ғам ичра қафасни сўкма кўп.

Ношукурлик қилма мунча, соҳибингга айт шараф,
Ул сенга дон-дун бериб аҳволингга тургай қараб.

Ёғса ёмғир кўчаларда қолмагайсан зор-зор,
Йиғлама, қушчам, сенинг кулбанг-ку бор, кулбанг-ку бор.

Қайга ҳам боргай эдинг берганларида эрк сенга,
Шаҳр ахир фик-фик эрур, ошёнлари ҳам берк сенга.

Бош олиб қиш кунлари қайга кетардинг, жонгинам,
Оҳ бечора, билмагайсан сен жануб йўлларини ҳам.

Бенаво ҳар бир гўдак кўргач сени тошлар отур,
Пистадек қалбингга, ваҳ, тошлар қадар ғамлар ботур.

Қол ўшал масканда сен, эрк деб дилингни тилма кўп.
Сен ахир қушсан ожиз, инсонга тақлид қилма кўп.

Биз қафасни севмагаймиз, бизга на уйдир ҳожат,
Давримизни яйрашиб биз куйласак етгай фақат.

1967

* * *

Қўйгил, у кунларни эслатма менга,
Қалбимни ёқмасин бу хазон фаслинг.
Энди бегонаман, жонгинам, сенга,
Энди бегонадир менга ҳам васлинг.
Гоҳида севиниб, гоҳи ғамдадир
Ишқ узра ёзардим мен эркин қанот.
Билмайман қайси кун, қайси дамдадир,
Менинг қисматимга чанг солди сайёд.
Унинг қўлидадир бу кун имконим,
Бу кун ҳамроҳимдир гўзал изтироб.
Қўйгил, у кунларни эслатма, жоним,
Қўйгил, юрагимга сен берма азоб.
Ўзгалар юзимга боқса ҳам ҳайрон,
Фақат сен томоша қилма ҳолимни.
Фақат сен шеъримни севма ҳеч қачон,
Фақат сен ҳимоя қилма номимни.
Дариф тут ишваю назокатларинг,
Фақат сен юзимга боқмагил кулиб.
Хайҳот, энди барча илтифотларинг
Менга туюлади масхара бўлиб.

1967

ГЎЗАЛЛИК

Кузнинг рутубатли оқшоми эди,
Боғлар сокингина чекар эди оҳ.
Руҳимда бир хазон айёми эди,
Ажиб гўзалликка дуч келдим ногоҳ.
Мисли хаёл эди у малак сиймо,
Чирой оламининг тенгсиз сайқали.
Кўзларим олдида турарди гўё
Навойи ғазалин тирик ҳайкали.
Бир зум кўзларимдан йўқолди уйқу,
Бир зум баҳор каби ёришди олам.
Бир зум хаёлимдан чекинди қайғу,
Бир зум юрагимдан кетди ғам-алам.
Бир зум гўзалликнинг ҳузурида жим
Самовий ҳисларга бўлиб қолдим банд.
О, доно табиат, о буюк ҳақим,
Ҳикмат кўрмадим ҳеч мен сенга монанд.
Ўзинг юракларга чўктириб кадар,
Халос ҳам қилурсан раҳм этган дамда.
Шундай гўзалларни яратмасанг гар,
Қолиб кетармидик бир умр ғамда.

1967

* * *

Оҳ уриб ҳар ёнда изғийди шамол,
Замон макон бермай уни қистайди.
Орзуси фақат шул: у ҳам тоғ мисол
Дили ором олиб ётмоқ истайди.

Аросатда инграр тоғлар ҳам, аммо
Қўҳистон бағрида тополмас илож.
Армон қилар у ҳам, шамолдай гўё
Мовий кенгликларда ёзсам дер қулоч.

1967

* * *

Баҳор кунларида кузнинг ҳавоси,
Танимни жунжитар оқшомги шамол.
Нега мунча ғамгин найнинг навоси,
Нега қалбим тўла ўкинч ва малол?
Барглар орасига тинмасдан сира
Ошно юлдузлардан тўкилади нур.
Билмайман, қийнайди қайси хотира,
Титроқ юлдуз каби музлаган шуур.
Маълуб баҳодирнинг найзаси мисол
Маънос эгилади терак учлари,
Барглар соясида ўйнайди беҳол
Уйқудаги қизнинг бедер тушлари.
Атрофимда ётар ғариб бир виҳор,
Билмам, нега ўчди қалбим сафоси.
Нима ҳам қилардим, на иложим бор,
Баҳор кунларида кузнинг ҳавоси.

1967

КУЗ МАНЗАРЛАРИ

Яна далаларга бошлайди ҳавас,
Боғларда хазонлар ёнади лов-лов.
Дўстларим, бу кузнинг барглари эмас,
Менинг юрагимдан тўкилган олов.

Шохларда мезонлар ялтирар хира,
Пойида шивирлар менинг куйларим.
Дўстларим, булар ҳам мезонмас сира,
Бу менинг чувалган, сўнгсиз ўйларим.

Қуёш ҳам фалакда бамисли рўё,
У энди ёндирмас, ялтирар фақат.
Дўстлар, у ҳам энди қуёшмас асло,
У олис ёшликда қолган муҳаббат.

1967

СЕВГИ ЎЛИМИ

Ёмғир тинмай ёғди кун бўйи,
Ёмғирли кун каби эзилди дардим.
Яйдоқ кўчаларда жим юрган кўйи
Сенинг изларингни ахтардим.
Уфқларда эса аччиқ бир туман
Менинг кўзларимга қуярди заҳар.
Увишган қалбимни сокинлик билан
Эзар эди бўм-бўш бу шаҳар.
Энди сен тутмассан асло қўлимни,
Ўтган севгим учун очмассан аза.
Оҳ, қандай ўлим бу севги ўлими,
Унга на қабр бор ва на жаноза.

1967

ОҲУ

Маконинг бўлибди тоғлар ораси,
Сенсан гўзалликнинг асли, сараси.
Маъюс юрагингда ишқнинг яраси,
Сен ҳам ошиқмисан ёки, оҳужон.

Даралар қўйнида нени истарсан,
Нечун доим ғамгин, доим мустарсан.
Латиф шижоатинг қайга қистарсан,
Сен ҳам ошиқмисан ёки, оҳужон.

Йўқ, сен ахтармассан тоғлардан макон,
Ва на гўзаллигинг учун шухрат-шон.
Сайёд жабри сенга бермайди имкон,
Сен ҳам ошиқмисан ёки, оҳужон.

Қўй, жоним, кўзларинг тўлмасин ёшга,
Тонгда оёғинг қўй баланд бир тошга.
Сени қуёш ўзи кўтаргай бошга,
Сен ҳам ошиқмисан ёки оҳужон.

1967

ПАҲЛАВОН МАҲМУД ҚАБРИ ҚОШИДА

Мадорсиз қўлимга қалам олганда
Ё узоқ йўлларда ҳориб-толганда,
Бир номард қошида ожиз қолганда
Паҳлавон Маҳмуддан сўрадим мадад.

Юддузлар мисоли кулганда руҳим,
Бўронли ҳисларга тўлганда руҳим,
Баъзан шеър устида сўлганда руҳим,
Паҳлавон Маҳмуддан сўрадим мадад.

Куйладим, фазога нақлим етмади,
Ўйладим, дунёга ақлим етмади.
Қай ишга қўл урдим, шахдим етмади,
Паҳлавон Маҳмуддан сўрадим мадад.

Мен учун хилхона бўлганда олам,
Гумбазлар остидан чиқди бир алам:
— Ҳаётсан, бунчалар фарёд айлама,
Мен ўзим мададга зорман-ку, болам.

1967

АБДУЛЛА ҚАҲҲОР

Йўллар ортимизда қолар эдилар,
Саҳролар қоларди чексиз, бетакрор.
Нега улар чексиз, десам дедилар:
Бу ердан ўтганди Абдулла Қаҳҳор.

Йўллар ортимизда қолар эдилар,
Чўққилар қоларди юксак ва қатор.
Нега улар юксак, десам дедилар:
Бу ердан ҳам ўтди Абдулла Қаҳҳор.

1967

* * *

Оталар боладан ранжиса озроқ,
Гоҳида шундайин сўзни дейдилар:
— Болам, кексаларни қадрла кўпроқ,
Боғлаб қўйган эмас бизни, дейдилар.
Кекса дилингизга тушмасин титроқ,
Оталар, чайқалиб турибди олам.
Сиз ҳам болаларни қадрланг кўпроқ,
Боғлаб қўйган эмас болаларни ҳам.

1967

* * *

Умр ўтиб борар мисоли эртак,
Эртанинг кетидан келиб қолар шом.
Фақат ғафлат ичра ётмагин, юрак,
Қайтиб келмас сира бу ёшлик айём.

Пайт келар, ваъданинг қиммати қолмас,
Муҳлат бермас у дам тўлган паймона.
Ўтган бир онингни қайтара олгай
На кўзёш, на афсус ва на баҳона...

1967

* * *

Дунё бир гулзордир кенг ва бетимсол,
Юлдузлар ғунчадир унинг учида.
Қўғирчоқ ичида қўғирчоқ мисол
Гуллар ўстирамиз хона ичида.

Дунё бир боладир шўх ва бетимсол,
Унинг ахтаргани шодлик ва кулгу.
Қўғирчоқ ичида қўғирчоқ мисол
Унга эрмак бўлиб қолмасак бўлди.

1967

ШОИР

Парво қилма, дўстим, эзилма сира,
Ғамгин қўшиқларни куйласа шоир.
Мисралари гарчанд маъюс ва хира,
Лекин барчаси ҳам қалбига доир.
Буюк замонанинг оташин зарби
Унинг қаламига ёт эмас асло.
Агар керак бўлса Шарқни ва Ғарбни
Ёлғиз бир шеърига эта олар жо.
Лекин у юрагин қасддан ёқмагай,
Қалбига оламдан оқар оҳанглар.
Айтинг, ҳилол бунча маъюс боқмагай,
Айтинг, мунча сулув бўлмагай тонглар.
Айтинг, Боботоғнинг силсиласида
Сакраб кезмасинлар мунис оҳулар.
Улар акс этади шеър мисрасида,
Ажиб ўйчан қилиб қўяди улар.
Парво қилма, дўстим, эзилма сира,
Ғамгин қўшиқларни куйласа шоир.
Мисралари гарчанд маъюс ва хира,
Барчаси ҳам шайдо қалбига доир.

1967

SOBFA

*(Бухоро газининг Москвага етиб
бориши муносабати билан)*

Қани қўлингни бер, эй қардош диёр,
Ўзбек йигитининг қайноқ кафти бу.
Бу кунги совғанинг ўзга номи бор,
Заҳматкаш юртимнинг юрак тафти бу.
Бахтини бус-бутун топгунича то, —
Не-не балоларни кўрган ўзбекман.
Меҳмон жой сўраса, аямай ҳатто, —
Унга жонини ҳам берган ўзбекман.
Дилбар Фарғонадан соҳибкор халқим
Ҳар йили узатар тонналаб мева,
Бундайин бисотни кўрмаган балким,
Маккага қатнаган миллионлаб тева.
Томди яйловида маъсум қўзичоқ
Дўстлар деб кўз очмай берар жонини,
Ҳисоблаб чиқишга сон етмас бу чоқ
Мурунговдан кетган олтин конини.
Бизнинг пахтага-ку, барча мунтазир,
Ер юзи ўртада кўрмоқда баҳам...
Қандай баён қилай фикримни ахир,
Мана, олиб келдик ўтимизни ҳам.
Газ деган, дўстларим, нима бўлибди,
Азалдан жонимиз сизга садақа.
Жаҳон-ку рост гапни кўриб турибди,
Бизлар шундоқ эдик, бизлар шунақа.
Бизлар бахш этамиз дўстларга олов,
Мана, Осиёнинг қуёши сизга.
Ёз пайти саратон қиздирса лов-лов, —
Сиздан ҳам шаббода келгуси бизга.
Ва лекин шамолдай саргардон юриб,
Бахтимни ахтариб кезмаслигим чин.
Мен бу кун Москва ёнида туриб
Сени улуғлайман, эй она халқим.
Бир неъмат бўлсин деб қалбда қонни ҳам
Анор донасига жойлаган жонсан.

Агар қўйиб берса, кенг жаҳонни ҳам
Зарга ўрагувчи Ўзбекистонсан.
Нурли истиқболда барчанинг кўзи,
Олдинда келажак турар аломат.
Майлига, яшнасин бутун ер юзи,
Дўстларнинг жонлари бўлсин саломат.
Буюк салафларнинг силсиласида
Ахир Россиянинг фарзанди бисёр.
Лермонтовнинг ўтли бир мисрасига
Майли, Ўзбекистон оташи нисор.
Бу оташ тоблайди дўстликни фақат,
Бу оташ орттирар иқболнинг кучин.
Бу оташ тафтида ҳурмат ва ҳиммат
Табаррук зотларнинг даҳоси учун...

1967

ЎЗАЖАКМАН

Дўстлар, демангиз, мен шеъру дoston ўзажакман,
Мен шеъру дoston ичра бир афгон ўзажакман.
Хайрона боқур бу маним аҳволима ҳар ким,
Мен эрсам ўзгалар аҳволига ҳайрон, ўзажакман.
Шоир дилига қилма ҳавас, бут эса бағринг,
Шоир юрагин доимо вайрон ўзажакман.
Солди дилима қанча алам ул шўху бадхў,
Билмамки, ахир қай бири қурбон, ўзажакман.
Осмон элининг турфа-туман юлдузи кўпдир,
Хўбдир бариси, равшани — чўлпон ўзажакман.
Сен шеърга қўлинг чўзмагил, эй жоҳили нокас,
Бўлсанг-да “худо” номингни шайтон ўзажакман.
Бошингга агар қўнса шу кун шарпаи иқбол,
Пойингга, элим, бош уриб қурьон ўзажакман.
Кулдир демангиз гарчи номи Абдулла эрурман,
Расул ҳам эмас, йўқ ҳали унвон, ўзажакман.

1967

МИНОРАИ КАЛОН ТЕПАСИДАГИ ЛАЙЛАК

Ташлаб кетди бу шаҳарни беклар, амирлар,
Ташлаб кетди бу шаҳарни ислом шавкати.
Ташлаб кетди бу шаҳарни шайхлар, кабирлар,
Ташлаб кетди маҳмадона Манғит давлати.

Булбуллар ҳам кетди бундан кўзини ёшлаб,
Товуслар ҳам қайларгадир аста йўқолди.
Фақат бир қуш бу шаҳарни кетмади ташлаб,
Фақат лайлак Бухорода мангута қолди.

Мен бу ҳолга ҳайрон бўлиб боқдим ҳар сафар,
Бир шеър излаб Бухорони кезаркан узоқ.
Ажаб, қушнинг оёқлари ғўзага ўхшар,
Қанотлари эса унинг пахтадек оппоқ.

1968

АЛИШЕР

Жаҳонки муқаддас нени кўрибди, —
Барига онасан, эй қодир ҳаёт.
Беш юз йил наридан боқиб турибди,
Нурли бу юзларга нуроний бир зот.

Шу буюк ўғлингни ардоқлаб дилдан, —
Халқим, таъзим этсанг арзигаёй тамом.
Унинг номи билан бирга битилган
Дунё дафтариға ўзбек деган ном.

Бойқаро ирғишлаб истак отида
Жаҳонга боққанда мисли бола шер, —
Ҳирот дарвозасин бир қанотида
Шеърый лашкарини тизган Алишер.

Дунёда бирор ном қолдирмоқ учун
Юрт бузиш шарт эмас, деган гап-ку, рост.
Кимдир пеш қилганда найзанинг кучин,
Алишер қаламни кўрсатган, холос.

Тун билан тонг эрур ташбиҳда удум,
Мисоли захру май, ҳажру шакар лаб.
Кимнидир қуёшдай эсласа мардум,
Кимнидир зулматдай юрарлар қарғаб.

Нидо тингла, бу кун, юртинг тарафдан,
Эй, йироқ Ҳиротда маскан топган эр!
Огоҳ бўл, Алишер, сен ушбу гапдан:
Ҳар икки набиранг бири — Алишер.

Байтингга бир бора қовушган ҳар лаб,
Такрорлаб кетгуси маҳшаргача то.
Қаратиб турибсан бу ён, не ажаб,
Миллиард мартабали жаҳонни ҳатто.

Бировлар наздида жоҳил Осиё
Фақат завол кўриб, кўрмаган камол.
Мусо илтижоси етди-ю гўё,
Ҳақ Тур тоғи узра кўргазди жамол —

Жаҳон меҳробида пайдо Алишер...
Шодмон қасида айт сен ҳам, эй қуёш!
Беш юз йил унга ҳам нима гап ахир,
Мингга қадам қўйди йигирма беш ёш.

1968

АЛИШЕРНИНГ ОНАСИ

(Болаларга)

Билмам, қандай аёл бўлган
Алишернинг онаси.
Балки унинг ақлига ҳам
Лол бўлган замонаси.
Балки унинг кўзларида
Бўлган оғир бир хаёл.
Балки ғамгин бир зотдир у,
Балки шўхчан бир аёл.
Балки буюк фарзандига
Териб келган чечаклар.
Балки тунлар унга бедор
Айтиб берган эртақлар.
Майлига, у ким бўлмасин,
Ёлғиз бир сўз маъноси:
Алишернинг онаси у,
Навоийнинг онаси.

1968

ГОРЬКИЙ

Адиб, тақдирингга таъзим қил бу кун,
Бу кун эҳтиром қил толе қошида.
Қаро кечмишингга разм қил бу кун,
Не кунлар ўтмаган Руснинг бошидан.
Қўш калла бургутли улкан Россия
Ардоқлай билмаган ҳатто ўз ишқин.
Шарафсиз юртининг шарафи дея,
Шарафсиз қўлларда жон берди Пушкин.
Буюк Лермонтовнинг оташ чоғлари
Кулдай созуриди бадбўй сўзлардан.
Бу зотни ҳаттоки Кавказ тоғлари
Яшира билмади ёвуз кўзлардан.
Ёш қалбим замонлар дардига тўлуғ,
Тарихни ўйлайман мен гоҳи онлар.
Бу юрт ғамлари ҳам нақадар улуғ,
Бу юрт шавкати ҳам не бир ўғлонлар...
Шеър ҳам ёзмас эдим мен унга балким,
Пойлаб ҳам турмовдим таваллуд кунни.
Таажжуб қиламан тақдиригакам,
Жафо-ю ғам бўлмиш дорилфунуни.
Давр ўқи дилини юз пора қилмиш,
Зирапчадан зада жаҳоний бир зот.
Аччиқ кечмишига ишора қилмиш,
Ўзига танлаган чоғда тимсол-от.
Яхшиям тубанда қолиб у тақдир,
Топди устоз деган қутлуғ номни у.
Оқибат замонда кўролди охир
Пушкин кўролмаган эҳтиромни у.
Адиб, тақдирингга таъзим қил бу кун,
Бу кун эҳтиром қил толе қошида.
Қора кечмишингга разм қил бу кун,
Не кунлар ўтмаган сенинг бошингдан.

1968

ЖУМБОҚ

Идроким борича яшадим фақат,
Фаҳм этдим дунёни баимкон, қат-қэт.
Ёлғиз бир жумбоққа ақлим етмади:
Қайдан туғилади, билмадим, ҳасад.

1968

ХАТОЛАР

Ватерлоода хато қилди Наполеон —
Жаҳонгирнинг қайтди шу кун омади.
Мана ўтса ҳамки неча бир замон,
У ҳақда гапирмаган одам қолмади.

Бобом пайғамбарлар қасоси учун
Гоҳо осийларнинг олди бошини.
Уни қарғадилар хатоси учун,
Ҳамон отмоқдалар таъна тошини.

...Хато қилган бўлсам кечиргин, болам,
Юз йил давомида чўзаверма, бас.
Кўриб турибсан-ку, мен оддий одам,
Наполеон эмасман, Темур ҳам эмас!

1968

БИРИНЧИ МУҲАББАТИМ

Кеча оқшом фалакда ой бўзариб ботганда,
Зухра юлдуз милтираб, хира ханда отганда,
Руҳимда бир маъюслик, сокинлик уйғотганда,
Мен сени эсга олдим, биринчи муҳаббатим.
Эслаб хаёлга толдим, биринчи муҳаббатим.

Ўтди ёшлик завқ билан, гоҳи тўполон билан,
Гоҳида яхши билан, гоҳида ёмон билан,
Айри ҳам тушдим баъзан қалб билан, имон билан,
Лекин сени йўқотдим, биринчи муҳаббатим,
Мангу ғафлатда қотдим, биринчи муҳаббатим.

Дунё деган шундайин англаб бўлмас сир экан,
Гоҳ кенг экан, гоҳида туйнуксиз қаср экан.
Лекин инсон ҳамиша бир ҳисга асир экан...
Нечун билмовдим аввал, биринчи муҳаббатим,
Парво қилмовдим аввал, биринчи муҳаббатим.

Ҳолбуки орзулардан жудо ҳам бўлганим йўқ,
Юлдуздай кулганим йўқ, ой каби тўлганим йўқ.
Эрта хазон гул каби сарғайиб сўлганим йўқ,
Сени эслаб йиғлайман, биринчи муҳаббатим,
Эслаб бағрим тиглайман, биринчи муҳаббатим.

Йўлин йўқотса одам — муҳаббатга суянгай,
Фуссага ботса одам — муҳаббатга суянгай.
Чорасиз қотса одам — муҳаббатга суянгай,
Мен кимга суянгайман, биринчи муҳаббатим.
Фақат эслаб ёнгайман, биринчи муҳаббатим.

Нидо бергил, қайдасан, шарпангга қулоқ тутдим,
Сирли тушлар кўриб мен бор дунёни унутдим.
Тонгда туриб номингга ушбу шеъримни битдим,
Дилдаги оҳим менинг, биринчи муҳаббатим,
Ёлғиз Оллоҳим менинг, биринчи муҳаббатим.

* * *

Бул ажаб, хор кимсадин имдод сўрайди хорлар,
Сиз бемор кўксига бош урмангиз, эй беморлар.

Гар фалак буржида шамс уйқуга солса ўзни,
Етди навбат бизга деб чақнар эмиш сайёрлар.

Саждага бошинг уриб фарёд чекма, эй рафиқ,
Энди сен топгаймидинг, топмабди-ку ағёрлар.

Фозилу дониш эли қўл ювса бу дунёга гар,
Во ажаб, оққан сувин нўш этар шайх хунхорлар.

Нафс ила дунёга дил берган фосиқлар, сиз буқун
Яссавий хок-пойидан айлаб олинг тумморлар.

Ким берар дунёга зар, абгор ўлиб қолгай ўзи,
Кимки дорни бузса гар, анга қурилгай дорлар.

Кимсалар, бадбин дея боқманг бу кун Абдуллага,
Тингласа гоҳи юриб мозий элидин зорлар.

1968

* * *

Севгидан сўйлардинг у кун энтикиб,
Сўйлардинг висолнинг яқин келишин.
Мен бўлсам кўзимни қайгадир тикиб,
Ўйлардим дунёнинг савдоли ишин.

Бугун-чи, бир ўзим, юрибман танҳо,
Севги ҳам, висол ҳам бўлдилар абас.
Барчаси мангуга тарк этди, аммо
Фақат ўша ўйлар тарк этган эмас.

1968

САМОЛЁТДА ЁЗИЛГАН ШЕЪР

Чарх урар эрдим фазода, юлдузим йўлдош эди,
Юлдузимга термулиб юлдуз кўзимда ёш эди.

Дер эдим: — Жон юлдузим, васлингга бир етказ мани,
Дер эди: — Кўк севмагай сендай гуноҳкор бандани.

Чарх урар эрдим фазода, юлдузим йўлдош эди,
Юлдузимга термулиб юлдуз кўзимда ёш эди.

Дер эдим: — Туш, юлдузим, йўқса заминга, сен ўзинг.
Дер эди: — Хуш кўрмагай ташвишли ерни юлдузинг.

1968

БУ КУН

Ваҳки, ишқ саҳросида қолдим беишқ танҳо бу кун,
Чикма, Қайс, оҳим билан ёнмоқда бу саҳро бу кун.

Чеҳраи заррин сира кўрмакка ҳожат қолмади,
Шамс нарвони уза ағёр эрур пайдо бу кун.

Шарҳи дил этмай туриб рад этди ёрим, бўйлаким
Қисмат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Нун лабинг узра сокин қолди ҳилолдек ҳолатим,
Ҳарф ўйин айлай десам, ўзга эрур имло бу кун.

Бағри қонлар бирла ёрнинг зарра дарди йўқ, не тонг,
Иблис ила кўкда ҳам машғул эрур олло бу кун.

Чарҳи кажрафторнинг шеваси доим шул экан,
Васл уйида ғайр эли айлаб юрар ялло бу кун.

Ёр висоли толеингда бўлса, Абдулло, агар
Сенга парво қилсалар ҳам қилмагин парво бу кун.

1968

БАҲОР КУНЛАРИДА

(Ҳазил)

Баҳор чоғи эди,
Шод эдик жуда.
Боғда дилдор билан айладик висол,
Жилмайиб юрардик ҳуда-беҳуда,
Худди китобларда ёзилган мисол.

Бирдан гумбирлади момақалдироқ,
Ҳавонинг авзойи бузилди, не ҳол?
Ёмғир ҳам шариллаб қўйди-ку шу чоқ,
Худди китобларда ёзилган мисол.

Бир зум ёмғир ичра қолдик иккимиз,
У менинг кўксимга бош қўйди беҳол.
Чўмдик аллақандай ҳисларга ҳам биз,
Худди китобларда ёзилган мисол.

Йўқ, энди китобга ўхшамади ҳеч,
Қурғур ёмғир биздан кетибди кулиб.
Икков икки ёнга тарқалдик шу кеч,
Менинг белим оғриб, у тумов бўлиб...

1968

КЕТМОҚДАМАН

Яхши қол, эй, дилбарим, дилда кадар, кетмоқдаман,
Ишқ аро энди ҳолим зеру забар, кетмоқдаман.

На ишончу на қувончу на кўнгилдан гапни оч,
Барчасидан ушбу кун йўқдир самар, кетмоқдаман.

Мен қуёш юзлимга деб, тун-кечалар бердим юрак,
Оқибат отганда тонг қондир жигар, кетмоқдаман.

Неча кунлар ўтди, лекин сўрмадинг ҳолимни бир,
Охирида ҳол сўраб келсанг магар, кетмоқдаман.

Келганимда дедиларки, бу йигит кони зарар,
Кетмагимдан, охир айт, борми зарар, кетмоқдаман.

Билмадим, ҳеч бормикин асли дардимга шифо,
Хаста бу Абдулладан олгин хабар, кетмоқдаман.

1968

ИЛҒОР ИШЧИ ВА ЧАҚҚОН МУХБИР ҚИССАСИ

Ишчи тонгда туриб олиб
Қурилишга боради.
Гишт теради, тош йўнади,
Шағалини қоради.

Қўл ишда-ю, аммо ўзга
Хаёл кезар бошида,
Боғчадаги қизчасининг
Лентаси йўқ сочида.

Телпагини йўқотибди,
Ўйинқароқ кенжаси.
Янгисини оббер, — дейди,
Йиғлаб чиқди кечаси.

Бировига папка керак,
Ўйлаб ҳамма-ҳаммасин,
Ишчи шу кун икки ҳисса
Бажаради нормасин.

Кун ярмидан оғмай туриб
Мухбир келиб қолади,
Илғор, — дея уни, дарров
Суратини олади.

Эртасига газетада
Хабар чиқар бир қулоч:
“У янги йил шарафига
Меҳнат қилди...” На илож!

Газетани ўқиб ишчи
Кулибгина қўяди,
Илғорлигин сабабини
Янги йилга йўяди.

Кунлар бир-бир ўтиб борар
Қамчилашиб отини.
Вақти етиб бир кун унинг
Туғиб қолар хотини.

Ким ҳам ахир толеидан
Қувонмайди бу чоғда.
Ўғил кўрдик, деб қўяди,
Оғзи унинг қулоғда.

Ўлмай бир кун катта бўлса
Одам бўлар чақалоқ,
Аммо ҳозир боқиш керак,
Оч қолмасин бақалоқ.

Ахир жиндай чиқим керак,
Ўйлаб ҳамма-ҳаммасин,
Ишчи шу кун уч баравар
Бажаради нормасин.

Эртасига газетада
Хабар чиқар бир қулоч:
“Балиқчилар кунига у
Меҳнат қилди...” На илож!

Газетани ўқиб ишчи
Кулибгина қўяди.
Илғорлигин сабабини
Балиқчига йўяди.

Кунлар яна ўтиб борар
Бир-бирини қувлашиб,
Ҳозирчалик ёмон эмас
Яшайдилар қувнашиб.

Аммо одам ҳаётида
Бордир куннинг қораси,
Ажал етиб бир кун унинг
Қазо қилар онаси.

Марҳум деган ўзи бориб
Кирмайди-ку қабрга.

Чиқим керак кўмишга-ю,
Майда-чуйда тадбирга.

Онасининг ўлишини
Қайдан билмиш у ғариб,
Йўқса аввал озроқ нарса
Кўймасмиди жамғариб.

Қабр устига лавҳа керак...
Ўйлаб ҳамма-ҳаммасин,
Ишчи энди тўрт баравар
Бажаради нормасин.

Кун ярмидан оғмай туриб,
Мухбир келиб қолади.
Пешқадамни қаққайтириб
Суратини олади.

Эртасига газетада
Хабар чиқар бир қулоч:
“Май байрами шарафига
Меҳнат қилди...” На илож!

Газетани энди ишчи
Бир бурчакка отади.
Бу мақтовга нима дейсиз?
Ўйлаб боши қотади.

Уйда бундоқ таъзия-ю,
Бу ёқда бу масҳара.
Наҳот одам аҳволини
Сўрамаса тасқара.

Энди иш ҳам қолиб кетиб
Сўка бошлар ғурбатни:
“Билямиз-ку биз ҳам ахир
Байрамларга хурматни.

Шу замоннинг оғушида
Етдик биз ҳам вояга.
Қалбларимиз лиммо-лимдир
Қанча-қанча ғояга.

Майли, баҳор байрамидек
Яшнатайлик оламини,
Лекин, ука, ёшлик қилиб
Ранжитдинг-ку одамини”.

Ўйлаб ҳамма-ҳаммасини
Хуллас тинчи йўқолар,
Хумпарни бир бошлай, — дея
Газетага йўл олар.

Кейин билса мухбирнинг ҳам
Бор экан ўз нолаеси,
Чиқим учун ёзган экан, —
Тулқан экан холаеси.

1968

ҲАҚИҚАТ ЙЎЛЛАРИ

Поёни йўқ тарихнинг кечмишини ўйлайман,
Ёш идроким замонлар қаршисида қолур дол.
Ва шу улкан дунёнинг кемтигидан бўйлайман,
Унда биров қуради, биров бузар бемалол.
Баъзан ёмон от қолур яхши одамдан ҳатто,
Қай бир ёвуз кимсани яхши дерлар эрта кун.
Наҳот, дейман, дунёда собит нарса йўқ асло,
Наҳотки етукликнинг тимсоли йўқ бус-бутун?
Дейдилар, ҳар замоннинг бордир ўз тарозуси,
Оҳ, нақадар рост эрур ушбу буюк ҳақиқат.
Мангулик салтанатнинг қанча-қанча кўзгуси
Офтоб олдида шамдай милтираб қолди фақат.
Султон эса ҳам гарчанд ўз даврида Улугбек
Оддий бир қулбободай қиличга эгди бўйин,
У-ку қайта тирилди ҳеч нима кўрмагандек,
Лекин дунёнинг иши бамисоли от ўйин.
Мангуга қолай дея шуҳрат қули Искандар
Юксак тоққа ўзининг суратини солибди,
Хўжасида бўлса ҳам қанча-қанча сийму зар,
Қарангки, жулдур кийган Эзоп мангу қолибди.
Ҳа, садақа кам эрур мангулик халтасида,
Пайҳон бўлар саройлар, қанча юксак қабрлар.
Гоҳ оддий тасодифнинг оддий бир ҳамласида
Капалак қанотидай учиб кетар қасрлар.
Балки замонлар ўтиб, даврлар шамолида
Совурилар қанча зот, яна қанча буюклик.
Ўйлайман, мангуликнинг ойнаи жамолида
Ким қоларкан севгидай абадий ва суюклик...
Ким муқим турар экан сонсиз авлодлар оша,
Кимнинг иши доимо аталар экан савоб?
Ким фалакни қуёшдай мангу қилгай томоша,
Қай бир хилқатни инсон беминнат айлар тавоб?
Ҳақсизликдан мазлумнинг ичга сиғмаса дарди,

Агар зулмат ичида кўринмай қолса ҳаёт,
Қайга у сажда қилиб, қайга дилин ёрарди,
Қай суянчиқ қошида айлар эди дод-фарёд.
Шу мўъжаз ҳаётимда кўрдим қанча севинч, ғам,
Гоҳо тик боқолмадим разолатнинг кўзига.
Ушбу ёруғ дунёда топсам ҳам, топмасам ҳам,
Барибир талпинардим ҳақиқатнинг ўзига.

1969—2000

ЮРТИМ ШАМОЛИ

Йўлларда елдишим мисоли елдим,
Еллар водийсига бошлади ҳавас.
Елвагай Ҳисорнинг бағрига келдим,
Сен эсдинг — таралди сийм танда атлас,
Сен эсдинг — очилди ёрнинг жамоли,
О, юртим шамоли, юртим шамоли.

Мен-ку бу дунёда бир зори висол,
Карбало даштида Мажнун сифатман.
Шамоллар ичида мен ҳам бир шамол,
Чечаклар атридан мен ҳам сармастман.
Лекин сен руҳимнинг мангу хаёли,
О, юртим шамоли, юртим шамоли.

Қанча шамолларга юзимни бурдим,
Улардан эдилар турфа хил нафас.
Уларда гоҳ қайғу, гоҳ шодлик кўрдим,
Тўхтамай ўтдилар бари ҳам бир бирпас.
Фақат қайғулардан сен ўзинг холи,
О, юртим шамоли, юртим шамоли.

Шамоллар эгандир ушбу дунёда,
Шамоллар гоҳ қуюн, гоҳида довул.
Улар гоҳ ошқора, гоҳо рўёда
Қанча бўстонларни совурган буткул,
Лекин сен бўлмагин боғлар заволи,
О, юртим шамоли, юртим шамоли.

Эсгин, эй, боғларнинг жамоли кулсин,
Мовий нафас билан тўлсин этаклар.
Учқур қўшиқларга бу олам тўлсин,
Шаънингга шоирлар айтсин эртаклар.

Эсгин, Ватанимнинг таралсин боли,
О, юртим шамоли, юртим шамоли.
Мени чорлаётир олий бир жамол,
Билмасман, оҳ, унга қачон етурман.
Бу гулшан водийда мен ҳам бир шамол,
Шамол каби келдим, шундоқ кетурман.
Лекин Абдулланинг боқий камоли,
О, юртим шамоли, юртим шамоли.

1969

САРАТОН

Саратон чоғи бу — зарра шамол йўқ,
Тутлар қавагида мудрар гуррақлар.
Ногаҳон фалакка урган каби дўқ,
Сўзсиз қотиб турар бўйчан терақлар.

Осмон лол-лов ёнар офтоб кўридан,
Уфқда саробдан оташин балдоқ.
Чинқириб юборар куннинг зўридан
Қайгадир беркиниб олган чирилдоқ.

Бирдан тиниб қолар шу бетинч дунё,
Ҳатто шаршаракнинг ўчгандай саси.
Борлиқ сув тагига чўккандай гўё
Қанчалик термулма — чиқмас нафаси.

Гўдак уҳича ҳам шамол топилмас,
Бутанинг тагида бўзтўрғай ҳайрон.
Деҳқон тол тагига чўзилди бирпас,
Тинди шохчадаги қушча ҳам бийрон.

Менинг деҳқон бобом, андак ором ол,
Қуёш бузовига олган палла бу.
Саратон ўзи ҳам мудрайди беҳол,
Оҳангсиз ялла бу, сўзсиз алла бу!

Ҳали тонг ғунчаси очмасидан лаб,
Наҳор фароғатин ўйламай тақир,
Кимсасиз далага кўзни уқалаб,
Чиқиб келганингни кўрдим-ку ахир.

Кўрдим-ку манглайинг тер билан қотиб,
Бераҳм оташга берганингни тоб.
Кўрдим-ку тепангда ўзин йўқотиб,
Ҳайратдан лол қотиб қолганин офтоб.

Азму шижоатинг мен ахир кўрдим,
Кўрдим кўзларингда чарчоқ бир кулгу.
Майли, ором олгин, эй бобо юртим,
Саратон жунбушга келган пайт-ку бу.

Бутун олам гўё улкан дошқозон,
Қайдадир — кўринмас униң нарёғи.
Бу қайноқ қозонни кузатмоқ осон,
Ичига тушмоқлик осонмас чоғи.

Чўнтакдан тўкилган тангалар мисол
Шуълалар ўйнайди супа учида.
Бировдан хижолат бўлган каби тол
Ер чизиб туради — дами ичида.

Офтоб қайта бошлар, кўланка майдон,
Яна бош кўтарар номозшомгуллар.
Секин мовийлашар қизарган осмон,
Оқариб кўринар кумушранг йўллар.

Яна елканини кўтарар шамол,
Яна чуғурчуқлар уйғонар боғда.
Бобо ёнидаги боладай хушҳол,
Тўрғайлар чарх урар сўнгсиз самода.

Яна ела бошлар оқшом нафаси,
Шеър они, ишқ они, меҳнат они бу.
Бу қуёш ўлкасин оташин саси,
Ўзбек диёрининг саратони бу.

1969

ХОТИРОТ

Уйдан кетганимга ўн йил бўлибди,
Ўн йил қишлоғимдан юрибман узоқ.
Мен юрган йўлларда ўтлар унибди,
Кўмилиб бўлибди мен кезган сўқмоқ.

Ёшлик чоғим эди, шўхлигим тутиб
Исмим ўйган эдим битта теракка.
У ҳам жароҳатдай кетибди битиб,
У ҳам юксалибди менсиз юксакка.

Бузилиб бўлибди аллақайси дам
Ҳовли ортидаги омонат кўприк.
Бу ерда мен билган одамларнинг ҳам
Баъзиси энди йўқ, баъзиси тирик.

Ҳайратга тушмасман бу ҳолдан сира,
Дунё бу — қувғинди оҳудай елар.
Дунё бу — энг оддий ҳукмига кўра
Кимдир туғилади ва кимдир ўлар.

Лекин қалбни босди ногоҳ бир сукут,
Ногоҳ бир ҳаяжон эзди дилимни.
Умрим йўлларини босмаганми ўт?
Хазон кўммаганми ҳаёт йўлимни?

Кўксидан номимни бешафқат, баттар,
Ўчиргани каби оқбадан терак,—
Бағрига исмимни ёзган бўлса гар,
Ўчирмадимикан бирорта юрак?

Ёшлигим беҳуда ўтмадимикин?
Гўзал туйғуларим бормикин тирик?
Ногаҳон бузилиб кетмадимикин
Бирорта юракка мен солган кўприк?

Йиллар умримизга қиларми шафқат?
Бирор иш бормикан айлагали ёд?
Қайта тиклаш мумкин барчасин, фақат
Қайта тикланмагай ўчса хотирот!..

1969

ОНА САЙЁРА

Қаршимда ер шарин сурати турар,
Салмоғи Қуванинг анорича бор.
Тим қора осмонда порлаб кўринар,
Шу жажжи сайёра кўркам, улуғвор.
Унга боқаману ушлайман ёқа,
Наҳот шу кўрганим рост бўлса, наҳот?
Наҳотки еримиз шу кичик соққа?
Наҳотки биз шунга жо бўлсак, ҳайҳот!..
Уммонлар кўринар қатра ёш мисол,
Чигит увоғича келмас тоғлар ҳам.
Қитъалар, денгизлар афтода бир ҳол,
Бари бир нуқтага бўлиб олмиш жам.
Набилар, расуллар, доҳийлар унда,
Қабрлар, қасрлар тургандир қатор.
Балки ҳув кўринган мовий тўлқинда
Сув ичган гўдакнинг нафаси ҳам бор.
Қулоққа чалинар отлар дупури,
Сор бургут ўзини ўлжага урар.
Шарқда чўпон ёққан гулханнинг нури
Шимол сайёҳига кўриниб турар.
Ана, Ҳимолойнинг бағрида бир қиз,
Елкада кўзаси — борар булоққа.
Соҳилда учрашди икки қалб ёлғиз,
Шивир-шивирлари келар қулоққа.
О, она сайёра, курраи қутлуғ,
Самодан сувратинг илк бора кўрдим,
Ҳавойи бир хаёл сеҳри эмас, йўқ,
Фарзанд меҳри билан мен боқиб турдим.
Кун кеча эмасми, хислатинг санаб,
Шеър ёзиб юрардим сенга парвона.
Бу кун сувратингга сўзсиз босдим лаб,
Шу сенми, ёлғизим, шу сенми, она...
Фалақда бир ўзинг турибсан ҳайрон,
Наҳот сен бўлмасанг бунчалар танҳо,
Сийнангга ёпишган фарзандинг — инсон
Бева бағридаги етимдай гўё...
Қайга кетмоқдасан бунчалар шошиб?
Ором истайсанми кўкда овора?
Балки фарзандингни кўксингга босиб
Йиғлаб кетмоқдасан, она сайёра...

Фарзандларинг бордир сонсиз-саноқсиз.
Во ажаб, қадрингни гоҳида билмас.
Улар-ку қошингда чангдай салмоқсиз,
Лекин бағрингга ҳам сиққиси келмас.
Осмон торлиқ қилган гала чумчуқдек
Макон талашади гоҳо бетартиб.
Сен-чи, меҳварингда айланасан тек,
Яхшию ёмонни елкангда ортиб.
Сенинг юрагингда лахта-лахта қон,
Сийнанг нималардан бўлмаган пора.
Қайғу-ҳасратларинг барчаси аён,
О, бунча дардқашсан, она сайёра.
Сен ҳозир суратсан кўзим ўнгида,
Эшита билмассан сўзимни балким.
Бир зумлик безовта ўйлар сўнгида
Яна рухсорингга тикиламан жим.
Бир ёнда ложувард Баҳри Муҳит бор,
Бир ёнда заъфарон Саҳрои Кабир.
Бир ёнда оқ сочли тоғлар пурвиқор
Сенинг толеингга ўқийди такбир.
Эллар тўзғиб ётар гул япроғидек,
Бир ён шоҳу гадо, бир ён дўст, фаним.
Бир ёнда хаёлий Эрам боғидек
Буюк ва бетимсол менинг Ватаним.
У менинг кўзимга ҳилолдай маҳваш,
Офтоб келар фақат унинг қошига.
О, она сайёра, бағрингни поклаш
Менинг ватанимнинг тушган бошига.
Унинг кучоғида ғамдан йўқ нишон,
У ерда тентимас иблис хаёли.
У ерда дўстликни улуғлаб инсон,
Такаллум қилади кумри мисоли.
Йиллар ўтар, балки ўтар кўп замон,
Ер юзи чулғанар бахтга, чаманга.
Агар дардларингга бўлолса дармон,
Руҳим фидо бўлсин шундай ватанга.
Мен ҳам бир ўелинган, она сайёра,
Бағринг мен учун ҳам хоки пок бўлсин.
Толеинг тоабод бўлмасин қора,
Манглайинг оқ бўлсин, ярқироқ бўлсин.

1969

* * *

Бу жойларга нега келдим мен,
Қизиқмасам унут чиройга.
Нечун келиб бошим эгдим мен
Ҳасратларим кўмилган жойга.

Ахгараман титраб дамо-дам
У аламли кунимдан нишон.
Наҳот ортда қолган ғамин ҳам
Унутгиси келмайди инсон.

1969

* * *

Оташга сифинди бир замон халқим,
Арзини йўллади ўтли самога.
Шоирлар тарихни этдилар талқин
Бош эгиб ўтпараст ўша даҳога.
Халқим бидъатлардан бугун кўп йироқ,
Мен ҳам шоирликдан йироқман балким,
Лекин меҳнатингни куйлайман бу чоқ,
Сени улуғлайман, пахтакор халқим!

1969

ҚАНОТ

Инсонда қанот йўқ,
Ачинманг бунга,
Зотан унга юрак — сабот берилган.
Қушда-чи, сабот йўқ, шунинг-чун унга
Қочиб қолмоқ учун қанот берилган.

1969

* * *

Ёндиму ва лекин ҳижрон тунида
Сенга аҳволимни этмадим баён.
Сокин кечалари кўзим ўнгида
Мунис қарашларинг бўлди намоён.

На сен назар қилдинг ҳолимга бир бор,
На мен айта билдим сенга бирор сўз.
Шундай ўтиб борар умримиз бекор...
Орамизда сарсон бир жуфт қора кўз.

1969

ИЛК СЕВГИ

Оддий машинани кўрса болалар
Ҳайратга тушишни канда қилмайди.
Олис-олисларда улкан кемалар
Учиб юрганини улар билмайди.

Биз-чи, дунё ишин биламиз андак,
Оила қурамиз, бола кўрамиз.
Лекин машинага боққандай гўдак,
Ҳамон илк севгини эслаб юрамиз.

1969

* * *

Оҳ, ўтган у кунлар қайтмагай зинҳор,
Ўчган муҳаббатнинг ёнмоғи душвор.
Нигоҳинг қадама қароғимга сен,
Унда тўкилмаган кўз ёшларим бор.

1969

БИЗНИКИЛАР

Чапай аскарлари келдилар босиб,
Босиб келди оқлар устига.
Томошабин йигит юраги тошиб,
— Бизникилар, — деди дўстига.

Раҳимов фашистларнинг кўзича
“Миссершмит”ларнинг кўзини ўйди.
Кимдир мамнуният билан ўзича,
— Бизникилар, — деб қўйди.

Йироқ ўлкаларда кезарди сайёҳ,
Кезарди юртига кўзини тикиб.
Юртимиз номини эшитиб ногоҳ,
— Бизникилар, — деди энтикиб.

Ҳеч ким мангу эмас ушбу оламда,
Агар бир кун таним кўмсалар,
Кошкийди кимлардир туриб тепамда,
— У бизники эди, десалар...

1969

РУҲИМ

Вужуд деганлари асли нимадир?
Дайр денгизида юрган кемадир.

Бир кун бир қояга урилгай кема,
Руҳим, сен вужуднинг гамини ема.

Юксак фазоларда айлагил парвоз,
Сенда на оҳанг бор ва на бор овоз.

Сенга на бўронлар кор қила олур,
Сени на йўқотиб, бор қила олур.

Сен мисли камалак — юксак ва сўлмас,
Камалакни эса парчалаб бўлмас.

1969

ЧЕКСИЗЛИК

Дейдилар, фазонинг чегараси йўқ,
Миллиард юлдузларнинг сўнги ҳам фазо.
У шу қадар чексиз, шу қадар буюк,
Хаёлга сиғдириб бўлмайди ҳатто.

Баъзан фазоларга боқаман узоқ,
Руҳимга шу туйғу сиғмас гупириб.
Чексизлик юракни қисганда, шу чоқ,
Торгина уйимга кетаман кириб.

1969

ЎЗБЕКИСТОН

Юртим, сенга шеър битдим бу кун,
Қиёсингни топмадим асло.
Шоирлар бор, ўз юртин бутун —
Олам аро атаган танҳо.
Улар шеъри учди кўп йироқ,
Қанотида кумуш диёри,
Бир ўлка бор дунёда, бироқ
Битилмаган дostonдир бори:
Фақат ожиз қаламим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Юрмасман ҳеч беҳиштни излаб,
Тополмасам чекмасман алам.
Ўтирмасман эртақлар сўзлаб,
Мусалло деб йўнмасман қалам.
Кўкламингдан олиб сурурни,
Довруғ солди устоз Олимжон,
Ғафур Ғулом туйган ғурурни
Қилмоқ мумкин дунёга дoston.
Олис тарих қадамим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кечмишинг бор чиндан ҳам узоқ,
Илғай олмас барчасин кўзим.
Мақтамасман мозийни бироқ,
Ўтмишингни ўйлайман бир зум.
Забтга олиб кенг Осиёни,
Бир зот чиқди мағрур, давонгир,
Икки аср ярим дунёни
Зир қақшатди Буюк жаҳонгир.
Айтгум, бу кун, у маним, маним.
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Боболардан сўз кетса зинҳор,
Бир калом бор гап аввалида.

Осмон илми туғилган илк бор
Кўрагоний жадвалларида.
Қотил қўли қилич солди маст,
Қуёш бўлиб учди тилла бош.
Дўстлар, кўкда юлдузлар эмас,
У, Улугбек кўзидаги ёш.
Ерда қолган, о, таним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кўз олдимдан кечар асрлар,
Кўз-кўз этиб нуқсу чиройин.
Сарсон ўтган неча насллар,
Тополмасдан туғилган жойин.
Америка — сеҳрли диёр,
Ухлар эди Колумб ҳам ҳали,
Денгиз ортин ёритди илк бор,
Берунийнинг ақл машъали.
Колумбда бор алашим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кўп жаҳонгир кўрган бу дунё,
Ҳаммасига гувоҳ — ер ости.
Лекин, дўстлар, шеър аҳли аро
Жаҳонгири кам бўлар, рости.
Беш асрким, назмий саройни
Титратади занжирбанд бир шеър.
Темур тиғи етмаган жойни
Қалам билан олди Алишер.
Дунё бўлди чаманим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Боболардан сўзладим, аммо
Бир зот борким, баридан суюк:
Буюкларга бахш этган даҳо,
Она халқим, ўзингсан буюк.
Сен ўзингсан, энг сўнгги нонин
Ўзи емай ўғлига тутган.
Сен ўзингсан, фарзандлар шонин
Асрлардан опичлаб ўтган.
Она халқим, жон-танним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Бош устингдан ўтди кўп замон,
Ўтди Будда, ўтди Зардушги.

Ҳар учраган нокасу нодон,
Она халқим, ёқангдан тутди.
Сени Чингиз ғазабга тўлиб
Йўқотмоқчи бўлди дунёдан.
Жалолиддин самани бўлиб
Сакраб ўтдинг Амударёдан.
Сенсан ўшал саманим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Толеингда бор экан яшаш,
Гоҳ қон ичдинг, гоҳида шароб.
Этмоқ бўлиб юртим хомталаш,
Бош устингга келди инқилоб.
Чора истаб жанг майдонидан
Самоларга учди унларинг,
Шаҳидларнинг қирмиз қонидан
Алвон бўлди қора тунларинг.
Қонга тўлган кафаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Лекин офтоб поймол ўлмас,
Кавакларда қолмас ой нури,
Одил ҳакам — Ҳақ бор, беғараз,
Мазлумларнинг буюк ғамхўри.
Қилич серпаб толе тонгида
Ўзлигингни таниб қолдинг сен.
Ўғлонларнинг қатра қонида
Ўзбекистон номин олдинг сен.
Номи қутлуғ гулшаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Тинч турарми бу кўҳна олам,
Тинч турарми доғули замон.
Оромингни бузди сенинг ҳам
Фашист деган ваҳший оломон.
Қоним оқди Данцигда маним,
Собир Раҳим йиқилган чоғда.
Лекин, юртим, кезолмас ғаним.
Ўзбекистон аталган боғда.
Сенсан номус ва шаъним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Кеч куз эди, мен сени кўрдим,
Деразамдан боқарди биров.

У сен эдинг, о, деҳқон юртим,
Турар эдинг ялангтўш, яёв.
— Ташқарида изиллар ёмғир,
Кир, бобожон, яйрагил бир оз.
Дединг: — Пахта, қолди-ку ахир,
Йиғиштирай келмасдан аёз.
Кетдинг, умри маҳзаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Сен кетарсан балки йироққа,
Фарғонада балки, балқарсан.
Балки чиқиб оқарган тоққа,
Чўпон бўлиб гулхан ёқарсан.
Балки устоз Ойбекдек тўлиб
Ёзажаксан янги бир дoston.
Балки Ҳабиб Абдулла бўлиб,
Саҳроларда очажаксон кон.
Тупроғи зар, маъданим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Майли, юртим, кезсанг ҳам дунё,
Фазоларга қўйсанг ҳам қадам,
Ўзлигингни унутма асло,
Унутма ҳеч, онажон ўлкам.
Бир ўғлингдек мен ҳам бу замон
Кечмишингни қилдим томоша.
Иқболингни кўролдим аён
Истиқлолнинг уфқлари оша.
Иқболи хур, шўх-шаним маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

Завол кўрма ҳеч қачон, ўлкам,
Завол билмас шу ёшинг билан.
Музаффар бўл, голиб бўл, ўктам,
Дўсту ёринг, қардошинг билан.
Асрларнинг силсиласида
Боқий тургай кошонанг сенинг.
Улуғ башар оиласида
Мангу ёруғ пешонанг сенинг.
Мангу ёруғ масканим маним,
Ўзбекистон, Ватаним маним.

1964—70

ҚАРШИ ҚЎШИҒИ

(*Отамга бағишлайман*)

Мен бу чўллар қўйнида туғилиб топдим камол,
Кўҳна сардобаларда кўмилиб қолди дардим.
Лекин нар асрлондан сут талаб қилган мисол,
Олис шаҳар, тоғлардан илҳомимни ахтардим.

Гоҳо топдим мен уни, гоҳида қолдим ночор,
Оғир ўйлар ҳам сурдим Сирдарё бўйларида.
Шеърлар битдим гоҳида ўжар ва мажнуншиор,
Саргашта булбулларнинг беусул куйларида.

Дўстлар орттирдим бунда турфа хил, турфа одат,
Гоҳо бирисин топсам, бирисини йўқотдим.
Меҳмон бўлди бу ерда қалбимга илк муҳаббат,
Олис кечалар унинг ғуссасини ҳам тортдим.

Мана бу кун, эй юртим, ғоз турибман қаршингда,
От айланиб жойини топар, деганлар доим.
Сен ҳақингда шеър битиш шарафи бор бошимда,
Эй сен, саҳройи халқим, эй сен, туғилган жойим.

Ким айтади қўйнингда илҳом бор деб доимо,
Хусусан саратоннинг ёниб турган палласи?
Бир нафас таклифингга ташриф этса мабодо,
Хар қандай шоирнинг ҳам пир бўлар ҳафсаласи.

Бу ерларнинг бори шу: қип-қизил саҳро бари,
Фақат сароб жимирлаб чорлар сирли базмга.
Унча ҳам сулув эмас саҳронинг жонзодлари,
Насрга ярашмаса, ярашмайди назмга.

Лекин унинг баҳори, о, сен, чўллар баҳори,
Соғинтирган онамнинг дийдори сендай, ширин.
Эрта кун қовжирашдан бўлса ҳам дилда зори,
Лола лаби хандону тубда доғи яширин.

Оёқланган кўзидай довдирар елда майса,
Кўм-кўк мовий осмонда кезиб юрар оқ булут.
Тўрт тараф қисиб келиб, ногаҳон жала қуйса,
Оламга анқиб кетар минг хил кўкат, минг хил ўт.

Лекин офтоб забтидан қочиб боради баҳор,
Ношуд сайёд дастидан қалби қон оху каби.
Хайр энди, баҳорим, кўришгунча то дийдор,
Маҳшар келмай юмилди баҳорнинг қақроқ лаби.

Шундайин шитоб билан ўтди-ю кетди кўклам,
Заъфарон адирларда тентирар энди қуюн.
Бамисоли шаддод қиз бир бора айлаб карам,
Сўнгра лабин чўччайтиб қилгани каби ўйин.

Қайноқ бир тўзон ичра гуркирар энди осмон,
Бош устингда ўт пуркар самонинг аждаҳоси.
Аста-секин кун қайтар, босилар қайноқ тўзон,
Елар оқшом нафаси — салқин тун ибтидоси.

Ҳар недан гўзалроқдир балки чўл кечалари,
Уфқлар кафтдек равон, кўк сочган бор бисотин.
Термулсанг кўрингайдир жаннатнинг гўшалари,
Юлдузлар чуғурлашиб сўйлашар тафсилотин.

Сизни жондан севаман, о, юлдузли кечалар,
Кўйнингизда ниҳондир сирли ва дилбар хаёл.
Сизни суронли кунлар қўмсаганман нечалар,
Сиз билан танҳоликда сўзлашсам, деб бемалол.

Лекин шаддод ҳаётнинг юлдузда борми иши,
Инсонлар бор — юлдуздан юлдузлар қадар йироқ.
Инсонлар бор — ўзидан бўлак йўқдир ташвиши,
“Савдойи” — деб атайди шоирни улар кўпроқ.

Гина қилиш энди бас, гапни ҳар ёққа бурсанг,
Хилма-хил кудуратлар чиқа берар қатма-қат.
Хуллас, гул ва юлдузни бир четга қўйиб турсанг,
Бу ерларнинг бори шу — қип-қизил саҳро фақат.

Йўл юрсанг ҳар жойларда работлар вайронаси,
Искандар, Қутайбадан қолган сонсиз даҳмалар.

Бу ерларда илк бора янграган Темур саси,
Чингизийлар бошига солиб қўрқув, ваҳмалар.

О, улардан не қолди? Турфа ривоят фақат...
Бирови қурганини бошқаси қилди вайрон.
Вақтинг бемалол бўлиб, сўйлай берсанг ҳикоят,
Ҳаттоки Фирдавсий ҳам боқарди сенга ҳайрон.

Ва лекин шу фурсатда қалбимда ҳасрат билан,
Ўзбегим диёрининг кечмишини ўйлайман.
Мен бу кун дўстларимга афсус-надомат билан,
Ерга чўп қадамаган амирлардан сўйлайман.

Менинг қадим элимдан уйқучи Саид Олим
Чўл ошиб Ҳисор томон чиққани маҳал йўлга,
Жиловодори бўлмаса юган тортмаган золим,
Қайси ҳафсала билан сув чиқарсин бу чўлга?

Шу боисдан саҳронинг қалбида бир гўр ётар,
У менинг бобом қабри, қизимнинг бобожони.
Ҳар ўтганда руҳимга туганмас қайғу ботар,
Кулгум сув ҳасратида узилган йигит жони.

У бир замон қудуқнинг тубида қолган экан,
Сув кўзин очай деса — босиб қолибди тупроқ.
Шум ажал бояқишнинг пайдидан чалган экан,
Тўғрироғи, муҳтожлик дастини қирққан кўпроқ.

Мен бу кун саҳар чоғи, заррин қуёшга боқиб,
Шу шўрлик ажодимнинг номини шеърга солдим.
Масканин ёритмоққа қалбимда шуъла ёқиб,
Лавҳи ёдин битмоққа тунлардан сиёҳ олдим.

Мен унинг набираси, қўлимда қалам билан,
Қалбимда алам билан пойига кўйдим қадам.
Унинг-ку иши йўқдир бу тирик олам билан,
Лекин орзуси бор-ку, ният топмас-ку барҳам.

Ҳа, қудуқлар тубида кўмилиб кетмас армон,
Ҳар қандай заволнинг ҳам бордир сўнги, ҳудуди.
Қабрлар тепасида ёнган ўт ҳам бегумон
Бирорта ўксик қалбнинг чақнаётган умиди.

Бу жойлар обод бўлар албатта эрта-индин,
Гўристон гулистондир, Муқимий айтган мисол.
Лекин ўтган боболар бу ишни билармикин,
Билармикин, теграсин қуршаб турганин иқбол?

Биз ҳам бир кун ўтармиз бу дунёи қадимдан,
Бизнинг ҳам қалбимизда кетгуси балки армон.
Балки кимдир бизни ҳам хотирлаб қўйса зимдан,
Парчалаб қабр тошин келурмиз ўша замон.

Мана бу кун боболар арвоҳи чаппор урар,
Менинг азамат юртим — ўзбекнинг саҳросида.
Ҳазрати Хизр эмас, Жайхуннинг саси юрар,
Саксовул босиб ётган чўлларнинг маъвосида.

Мен-ку шеър ёзмасам ҳам саҳроларга сув чиқиб,
Шу буюк мамлакатим обод бўлиши тайин.
Лекин она халқимнинг ўтмишига кўз тикиб
Келажаги ҳақида ўй сургум келар майин.

Иложин топса агар, кетмоннинг дастасин ҳам
Ерга қадаб термулиб, кўкартиргувчи бу халқ.
Жазм этса кўкка бўяр жаҳон харитасин ҳам,
Бугун чўлга чиқибди, нияти топсин барҳақ.

Бугун у Жайхун сувин келмоқчи чўлга бошлаб,
Жайхун бу — ўз халқимнинг ўз армони, дунёси.
Ярашмас бу дарёга ўтирсанг қармоқ ташлаб,
Жайхун бу — кучга тўлган Ватанимнинг дарёси.

Мен унинг бўйларида ўйларга толдим узоқ,
Қирғовул хониш қилган тўқайларга бурдим юз.
Бир томон Туркман эли, бир томон Қорақалпоқ,
Ё насиб, деб Жайхунга чўкка тушиб тиккан кўз.

Дарё-чи, шамшир каби ялтираб ётар дарё,
Тушовидан бўшалган от каби чопар сарсон.
О, сен дарбадар дарё, о, сен серхатар дарё,
Бунчалар вазминсану бунчалар қув, ўжарсан!

Сен қайга ҳовлиқасан эрта-кеч билмай тиним,
Сен қайга ҳовлиқасан, беканору кўр, басир?

Азизим, бу дунёда йўл юрсанг йўқдир кўним,
Азизим, ўжарликни ёқтирмас бизнинг аср.

Мен сенинг висолингни кўргали келдим атай,
Мавжларингга қўшилиб жўша билмадим бироқ.
Сен билан суҳбат қуриш кўлимдан келмас, нетай,
Сен буюк бир наҳрсан, мен бўлсам оддий ирмоқ.

Ҳа, дайр денгизида якка инсон — зарра қум,
Замонлар соатидан ўтар у қатор-қатор,
Лекин сен борсан, Аму, денгиздай теран руҳим,
Лекин сен борсан, халқим, кўкрагим Помирча бор.

Помирдай юксакликдан теграмга боқсам агар, —
Кўзимга кўрингайдир Ватаним, она халқим.
Унинг-ку қучоғида чўллардан қолмас асар,
Абадий музликлар ҳам гул очиб кетар балким.

Чунки шукуҳин берди халқимга буюк шуур,
Буюкликдан буюклик туғилиб келган доим.
Сен ҳам шу буюк элда яшнай бер доим мағрур,
Эй, сен, азамат халқим, эй, сен, туғилган жойим!

1970

КЕНГЛИК НУҚТАСИ

Ҳисор тоғларининг нақ этагида
Макон бор хушҳаво, сарбаланд, юксак.
Ажиб бир осмон бу, осмон тагида.
Юлдузлар қўл чўзсанг шундоқ етгудек.
Она табиатнинг хуш санъати бу,
Инсон ва юлдузлар салтанати бу.

Бу ердан ўтибди ернинг белбоғи,
Беқасам тўн демак бу рангин диёр.
Фалакда юлдузлар чақнаган чоғи
Нишондор ўзбекнинг сурати тайёр.
Улуғбек номида зўр кошона бу,
Дунёда бешдан бир расадхона бу.

Бу ерга термулиб паришон дунё
Тўғрилаб олади қўлда соатин.
Не ажаб, пайт келиб айтолсак ҳатто
Жумлаи жаҳоннинг хуш саодатин.
Шундоқ қутлуғ жой бу, қутлуғ макон бу,
Не қутлуғ, жонажон Ўзбекистон бу.

Атрофда водийлар товланар ҳал-ҳал,
Минг йиллик чинорлар кўкка боққан тек.
Бу ерда, во ажаб, юз йиллар аввал
Дунёга келибди султон Улуғбек.
Ажиб тасодиф ё шаҳри Ҳумой бу,
Ҳойнаҳой, даҳоси туганмас жой бу.

Оқшом тушмасидан бунда бесабр,
Ўнлаб кўз термулар осмон-фалакка.
Бу Зуҳал, мана бу Дубби Акбардир,
Зухраой пиқирлар бир четда якка.
Юлдузлар васли бу, васли жаҳон бу,
Ошиқ мунажжимга айши нишон бу.

Тонг отиб чиқар-ку ишбоши офтоб,
Қошида бош эгиб қолма тагин жим.
Замон шиддатини қилолмай ҳисоб
Ер чизиб турибди ёш бу мунажжим.
Азизим, ғам чекма, ваҳму гумон бу,
Охир тизгинингга келгай замон бу.

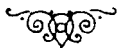
Ҳар зумда дунёнинг бурчақларига
Хабарлар жўнайди қатор ва қатор.
Хоҳласанг, учавер Марсдан нарига,
Хоҳласанг, фалакнинг у бурчига бор.
Қўлингга тап-тайёр ҳадди ҳисоб бу,
Ҳадди ҳисоб берган шаҳри Китоб бу.

Қутлуғ жой кўп эрур ушбу дунёда,
Юлдузни кўзлаган лочин ҳам талай.
Ҳар нечук, шу соат, шу сонияда,
Она юрт, мен сени созимга солай.
На мақтов, на олқиш, на пуч занаҳ бу,
Она юрт қалбимга солган фараҳ бу.

Кездим бу ерларда танҳо шодумон,
Юлдузларга яқин, кўзлардан йироқ.
Қалқиб турган билан теппамда осмон
Англаб етармидим маъносин бироқ.
Ҳар нечук, билганим, юлдузфишон бу,
Уйғоқ Ватанимдан битта нишон бу.

Бор бўл, тафаккурга ёр бўлган диёр,
Бор бўл, юлдузли тун, оқшомлар майин.
Битта мунажжиминг мисоли бедор,
Она юрт, мен сенга мафтун ўтайин.
Балки шоирлик ҳам яхши отдир бу,
Улуғбек юртидан хотиротдир бу.

1970

* * *

Дўрмон боғларига тинч оқшом чўкди,
Чинор барғларига инди куйларим.
Шаҳарда зерикиб, боғ томон чиқди
Эски танишларим — ошно ўйларим.

Бу жойлар баҳаво, гўзал ва лобар,
Офтоб ҳам кўз узмас ёна ва ёна.
Юксак арғувонлар, оғочлар сербар,
Бу шеър кошонаси, бу ижодхона...

1970

ИЛТИЖО

Юзларингни майлига яшир,
Керак эмас, нозлар, имолар.
Гўзалликнинг қошида ахир
Чўкка тушган ҳатто худолар.

Кимга фойда беҳуда жунун
Ва дунёга ғавғо солишдан.
Айрилиқдан қўрқмасман бу кун,
Мен қўрқаман севиб қолишдан.

1970

ҲАМИД ОЛИМЖОН ХОТИРАСИГА

Ўрик гуллаганмиш кечаги тунда,
Баҳор муждаси бу, яйрагин, эй жон.
Йиллар ўтар экан, бугунги кунда
Олтмишга кирибсиз, устоз Олимжон.

Бир ёнда Ҳулкар бу, бир ён Омон бу,
Бир ён шоирамиз — машҳури олам.
Сизнинг тегрангизда аҳли замон бу,
Сизнинг тегрангизда дўстлар бўлмиш жам.

Барҳаёт Ойбек бу — қутлайди мамнун,
Қутлар Фафур Гулом — донгдор замондош.
Сизни қутлаётир дўст-ёрлар букун,
Қутлар Ўзбекистон — мағрур эгиб бош.

Етимтов бағридан чиққан навқирон,
Сиз бу — шеъримизнинг энг жаранг саси.
Сизнинг сатрингизда қурмиш ошён
Учирма қуш каби шеър илоҳаси.

Олтмишга кирибсиз, ёдингиз аммо
Шабнамдай маъсуму кўклам каби ёш.
Ахир қанча қадим бўлмасин дунё
Бағрида нур борки, қаримас қуёш.

Ҳаёт бўлсайдингиз турардингиз шод
Улкан шу давранинг энг ўртасида.
Тириклик шаънини улуғлаб кушод
Достон иншо этиб, битиб қасида.

Ҳаёт бўлсайдингиз, ҳар салқин саҳар
Ошно булоқларга қўярдингиз лаб.
Юрардингиз элда азиз, мўътабар,
Сонсиз шогирдларнинг манглайин силаб.

Яхшиям боқийдир дилбар шеърият,
Самандар мисоли ўлим билмас жон.
Миннатдор юрт сизни қутлайди фақат,
Қутлуғ бу айёмда, устоз Олимжон.

Юрт бу кун карвонлар бошида нордир,
Юрт бу кун Шарқ ичра тенгсиз бир диёр.
Юрт бу кун охудай хўп ишвақордир,
Сир каби сермавждир, Помирдай пойдор.

Толе юлдузининг қутлуғ зиёси
Саодат буржида балққай, замон бу.
Қадим бир диёр бу — йўқдир қиёси,
Ажиб бир бўстон бу — Ўзбекистон бу.

Устоз, созга солай боқий ҳаётни,
Боқий шеър қошида бош эгай бир он.
Шодлик ва бахтини қуйлаган зотни
Шодлик билан эслар одатда замон.

1970

ҚИРҒИЗ ДИЁРИ

Чингиз Айтматовга

Азамат Манас юрти, Тўқтагулнинг ватани,
Алпомиш ва Навоий юртидан сенга салом.
Юксак тоғлар ўлкаси, мовий кўллар маскани —
Қирғизлар диёрига ўзбеклардан эҳтиром.
Мангу оппоқ қор билан ялтирайди Олатов,
Бамисоли қирғизнинг бошидаги оқ қалпоқ.
Ям-яшил яйловларда сон-саноқсиз оқ ўтов
Қирғиз халқин қалбидай беғубору тоза, пок.
Эй, қадим Осиёнинг абадий ёш ўлкаси,
Ялангтўш ва меҳнаткаш ўзбек билан инисан.
Қирғизларда женгайдир ўзбекларнинг бекаси,
Шону шараф осмонин чақнаган чақинисан.
Бутун дунё билади ижодкор Чингиз номин,
Азамат халқ, шуҳратинг бундан ҳам бўлсин зиёд.
Не ажабки, барҳаёт Фафур Фулом каломин
Қирғизлар ҳам унутмай, айлаб турган бўлса ёд.
Чорвадорсан, ботирсан — қўлда қўбизинг билан,
Пахтакорсан, ишчисан, дарёни бурувчисан.
Роса термилиб боқсанг шу қийиқ кўзинг билан
Куппа-кундуз кунда ҳам юлдузни кўргувчисан.
Шу бепоён дунёнинг бағрида тенг фарзандмиз,
Завқ олурмиз баробар ўлану куйларидан.
Азал-абад ҳамдаммиз, азал-абад дилбандмиз,
Салом келтирдик сенга Сирдарё бўйларидан.
Кетмасин бошимиздан асло бахт беланчаги,
Янграсин дўстлик куйи, янграсин шеър, тарона.
Бор бўл, эй Қирғизистон — қуёшнинг келинчаги,
Дўстини топган инсон дўстни десин ягона.

1970

* * *

Кузак шамоллари эдилар яна,
Сокин юрагимда туйғулар қўзғаб.
Келгил, паривашим, келгил жимгана,
Келгил самолардан мезонга ўхшаб.
Оқшом туманида кезайлик хушқол,
Тўнган юлдузларга боқайлик тўйиб,
Шивалаган ёмғир, дайдиган шамол,
Майли, изимизни кетсинлар ювиб.
Боғларда хазонлар шовиллар қуюқ,
Улар соялардир, жонгинам, фақат.
Улар билмайдилар, билолмаслар, йўқ,
Нақадар буюқдир бизнинг муҳаббат.
Поёнсиз оламга боқайлик сўзсиз,
На ҳасрат, на сўзнинг бордир кераги.
Бизнинг теграмизда ёнаётган куз
Қайси бир ошиқнинг сўнган юраги...

1970

ҚУТЛОВ

Йиллар ўтаётир пояма-поя,
Йиллар — умидларга оташин чароф.
Замон-ку фазода билмас ниҳоя,
Ўтган фурсатлар ҳам қайтмагай бироқ.

Умрдан йил ўтса, яширмоқ нечун,
Юрак симоб янглиф титрагай ҳар гал.
Устоз лутф этгандай, ҳар фурсат учун
Қудратли қўл билан қўййлик ҳайкал.

Кечган ҳар онингга назар солсанг гар,
Шоирнинг шоҳ сатри раводир балким,
Олтин уйди ахир фазолар қадар,
Менинг бобо юртим, азамат халқим.

Ҳали офтоб ишга шимармасдан енг,
Ҳали Зухро кўкдан боққанда яккаш,
Туманли далалар қўйнида кездинг,
Менинг сингилгинам, мунис, жафокаш.

Сенинг меҳнатингдан тупроқ очиб зар,
Ватаним беқийёс бўстон бўлғуси.
Сенинг шавкатингни ёзаверса гар,
“Шоҳнома” янглиф бир дoston бўлғуси.

Мадҳу санолардан хижолат каби,
Қизларнинг ёноғи ёнади гулгун.
Бу кўҳна оламнинг ҳар тўрт тарафи,
Не ажаб, қутласа сизларни бугун.

Бунчалик шон-шуҳрат учрамас тайин,
“Минг бир кеча”ларнинг афсонасида.
Юртим, сени яна қутлаб қўййин,
Қутлуғ Янги йилнинг остонасида.

Мангулик водийси узра билмай ҳад,
Йиллар-ку югурик ел каби ўтгай.
Халқим, юксалавер офтобдай баланд,
Қутлуғ замон сенга елкасин тутгай.

Сенинг шавкатингни улуғлаб юрсин,
Буюк анжуманлар, олтин сатрлар.
Тегиранда лол қотиб, бош эгиб турсин,
Ўтган ва ўтажак йиллар, асрлар.

1970

ЎРМОН

Яланғоч, сарғайган, кимсасиз ўрмон,
Бошингда чарх урар кузги довуллар.
Сенинг япроқларинг эса беармон
Баҳор кўшиғини айтиб шовуллар.

Арчазор ортидан сайрар бўғиқ қуш,
Уфқлар сўнгида қора бир рўё.
Узоқ-узоқларда ғамгин ва беҳуш
Чўзилиб ётибди улкан бир дарё.

Ўрмон қўйнидадир сеҳр ила жоду,
Бундадир хаёлнинг сокин онлари.
Нақадар сулувсан, нақадар инжу,
Эй, сен, шимол юртин чўнг ўрмонлари.

Сенинг қучоғингда оқшомлар майин —
Туйдим туйғуларнинг соз нашъасини,
Заъфарон зулфингга тақиб кетайин
Олис чўлларимнинг бинафшасини.

1970

ДОРИЛФУНУНГА

Укам Дониёр Бегимқуловга

Неки қалбимизга чўғ бўлиб тушган
Сенинг оташингда тобланган бари.
Фиштин биоларинг тафтида пишган
Муҳаббат аталмиш севги гавҳари.
Ўйлар сураб эдик тегрангда узоқ
Толиба Лайли-ю, талаба Мажнун.
Муҳаббат дарсидан бергансан сабоқ,
Вафо дарсхонаси, эй дорилфунун.
Сенинг кучоғингда топдик дўсту ёр,
Дўстлик нималигин англаб ололдик.
Ҳазил-мутойиба бўлса ҳам бисёр
Ва лекин дўстликка содиқ қололдик.
Бу кун ҳар қайларда юрсак ҳам йироқ
Дўстларни эслаймиз — дилда ҳаяжон.
Оташин дўстликдан бергансан сабоқ,
Эй, сен дорилфунун — мунис онажон.

1970

ШОИР

Демангиз, дунёнинг ташвиши қолиб,
Ўзини ҳар ёнга уради шоир.
Тоғдай оғир юкни кифтида олиб,
Қушдай енгил бўлиб юради шоир.

1970

СЕРГЕЙ ЕСЕНИНГА

Сен ажиб шоирсан, поксан, бокира,
Дилларга жо эрур ҳар бир деганинг.
Аммо менга ёқмас, ёқмайди сира
Сенинг итлар билан ошно эканинг.

Дўст ила душманнинг бормай фарқига
Оғиз солмоқ итга одатдир азал.
Сендек ажиб шоир, тушунмам, нега,
Итга бағишлабсан энг дилбар ғазал.

Тоқатим йўқ менинг кўпкак зотига,
Ҳануз хотирамда у солган яро.
Инсон оғу кўшгач гул ҳаётингга
Сен итлар қошига қочганмидинг ё?

Ҳойнаҳой гапим шу: Сен битган ашъор
Йиллардан барибир ошиб ўтарди,
Итларга меҳрингни этгунча изҳор,
Одамларни севсанг — шу ҳам етарди.

1970

МЎМИН МИРЗО

Ҳазрат Навоийнинг назари тушган,
Юрагида балки шеър қони жўшган,
Фунчадек қалбида оҳи увишган
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Қўлингга солмишлар тилладан занжир,
Шаҳзода йигитга ҳурмат бу, ахир!
Бу нечук қабоҳат, бу нечук таҳқир,
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Гўрингда ўт ёнғур амирлар худбин,
Билганлар на номус, на виждон, на дин,
Майпараст бобонг ҳам букибди қаддин,
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Сенга салтанатнинг қандай даҳли бор,
Сен-ку маъсум гўдак, покиза дилдор,
Олим бўлармидинг, балки санъаткор,
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Укам, ёвузларнинг топганлари шу,
Ўз ўғлин ит бўлиб қопганлари шу,
Ўз қалбин кафанлаб ёпганлари шу,
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Топганлари заҳар, тўкканлари қон,
Қандай замон экан, дўстлар, у замон.
Болам деб, оҳ чекар Бадиуззамон,
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Сен-ку йўқсан, аммо қотиллар яшар,
Ҳамон гўдакларга қилич қайрашар.
Қачон пок бўларкан булардан башар,
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

Беш юз йил берида эсладим бирпас,
Лекин бу беҳуда мотаминг эмас,
Қалбимни ўртада аллақандай сас...
Мўмин Мирзо, укам, сени ўлдирдилар.

1971

НОМАЪЛУМ ОДАМ

У на шоир эди ва на машхур зот,
Лекин дунё билан бир эди дарди.
У ҳам бошқалардай кечириб ҳаёт,
Шошиб ишга бориб секин қайтарди.
Англарди дунёни у ҳам хўп теран,
Маъюс боқар эди ботгувчи кунга.
Баъзида юраги ёнгани билан
Парво қилмас эди ҳеч қачон бунга.
У қабр устида сўзламади нутқ,
Табрик ҳам айтмади тўйларда хандон,
Ўлим бу — нишонга бориб теккан ўқ,
Туғилиш — шиддат-ла тортилган камон.
Шон-шухрат талашган турфа хил ғариб,
Шўрлик кимсаларга кулиб боқарди.
Юрмасди ҳар қайда илинж ахтариб,
Қалбида бир дунё гувлаб оқарди.
Бировнинг у билан бўлмади иши,
У ҳам дуч келганга очмади юрак.
Насаб, икир-чикир, мол-мулк ташвиши
Уни этолмади зарра жонсарақ.
Лоқайдни дўппосла, деса эҳтимол
Унга ёпишарди нокаснинг бари.
Унинг кўзларида ёнарди беҳол
Йироқ юлдузларнинг сирли нурлари.
Оламнинг бу майда ғалваси нечун?
Бари ўтадиган, бари нокерақ.
Тарикдай заминнинг устида беун
Яшаб ўтди шундоқ буюк бир юрак.
Қайдан келганди у? Билмади кимса,
Қабрга ҳам жимжит кириб кетди у.
Менимча, дунёнинг устидан роса
Мириқиб қаҳқаҳа уриб кетди у.

1971

НЕКРАСОВ ҲАСРАТИ

(Шоирни ўқиб)

Пушкин шеъри ҳали янграрди мағрур,
Лермонтов чарақлар назм осмонида.
Шоир бўлиш қийин,
Шоир бўлиш оғир
Шундай буюкларнинг Қаҳқашонида.

Шоир хаёлларга берилади, бас,
Ерёмушка йиғлар саҳар чоғида.
Фақат шоир бўлиш...
Бу ҳали етмас —
То кишан бор экан юрт оёғида.

Нечун кулфатларга тўла бу ҳаёт,
Нечун мужик ҳолин бўлмайди куйлаб.
Сўнгсиз ҳасратларга кўмилган бу зот
Кезади кимсасиз Петербург бўйлаб.

Некрасов ҳасрати, о, рус ҳасрати,
Поёнинг бормикан, ҳаддинг бормикан?
Сенсан — бу аёвсиз Сибирь даҳшати
Ва мужик қалбига санчилган тикан.

Шоир қаламида ҳасратлар қат-қат,
Шоирни чулғайди ўйлар дафъатан.
Яшаб қолармикан шеърим оқибат?
Озод бўлармикан нотавон Ватан?

Пушкин шеъри ҳали янграрди мағрур,
Лермонтов чарақлар назм осмонида.
Шоир бўлиш қийин,
Шоир бўлиш оғир
Бундай буюкларнинг Қаҳқашонида.

1971

* * *

Келдим қошингизга чопиб, энтикиб,
Майсага бурканган тоғ этаклари.
Уч ой йўлингизда ётдим кўз тикиб,
Эй, баҳор бекаси — май чечаклари.
Гарчанд юрагимга гул рухсоридан
Хазон япроқлари энди яқинроқ.
Ҳар нечук қиш фаслин тунд дийдоридан
Жажжи капалакнинг васли ширинроқ.
Қалди роқ гумбурлар юксак тоғларда.
Чилтор қилларидай таралар ёмғир.
Шамол шовиллайди қадим боғларда,
Буюк кўҳна дунё кўпчийди оғир.
Мен унинг қўйнида кездим сабодай,
Қорлардан лоларанг оловлар ёқдим.
Бир зум шаҳаншоҳлик теккан гадодай,
Умр ўтар, дедиму дунёга боқдим.
Кучоқ оч, дилбарим, шу гул наҳорга,
Туманли туйғулар босмасин оғир.
Илтифот қилмасак жажжи баҳорга,
Нуроний куз бизни сийламас, ахир.

1971

МАКТУБ

Ғазаллар тўқирдим сенга бир замон,
Қўшиқлар айтардим тунлар бошингда.
На чора, ушбу кун ўзга бир инсон,
Ўзга бир муҳаббат турар қошингда.
Эшитдим, хазонли боғларда танҳо
Ўтказар эмишсан сокин пайтларни.
Сарғайган дафтаринг варақлаб гоҳо
Такрорлар эмишсан маҳзун байтларни.
Мен ҳам тонглар баъзан йўлга қарайман
Мунаввар қуёшга кўксимни очиб.
Сенинг хаёлингдан мадад сўрайман,
Сенинг хаёлингга бораман қочиб.
Лекин қутулмоқ йўқ ҳижрон дастидан,
Фақат қалбимизда бардош ва сабот.
Дунёда жамики ҳислар устидан
Қаҳқаҳа уради қадим бу ҳаёт.
Надомат нимага ва афсус нечун?
Оламда неки бор ўчар бешафқат.
Бизнинг вазифамиз кўникмоқ беун,
Бизнинг вазифамиз унутмоқ фақат.
Йиллар ўтиб кетар такрор ва такрор,
Ёшлиқ ҳам ўтади бенишон, бесас.
Лекин ўша чоқ ҳам хўрсиниб, бир бор
Севгандим, набирам, дея олсак бас...

1971

ЧОРЛАШ

Дўсти ғариб, кел, қўлингни тут,
Юрагингда ёқай аланга.
Кел, бир зумга дунёни унут,
Кўтарайин сени баландга.
Пастда қолсин нобакор хилқат,
Пастда қолсин танбал булутлар.
Юрагингда чақнасин фақат
Ёруғ хаёл, самовий ўтлар.
Юксакларда чарх уриб айлан,
Рухинг мангу турсин ёришиб,
Ўлганда ҳам вужудинг билан
Кетмагайсан ерга қоришиб.

1971

* * *

Булбул ўғай эрур соғлар орасида,
Югурик сув ўғай тоғлар орасида.
Муҳаббат дардидан бемор қалблармиз,
Ўғай бўлсак не тонг, соғлар орасида.

1971

ЁЛҒИЗЛИК

Кўкда ой кезади бесару сомон,
Йироқ замин узра ташлаб ҳорғин из.
Мана, ўтса ҳамки неча минг замон,
Кўкда ой танҳодир, кўкда ой ёлғиз.
Одамлар моҳтобга яйраб қарашар,
Ёлғизлик негадир ойга ярашар.

Кўкда қуёш кезар, у мунис она,
Миллиард юлдузларнинг шамси талъати.
Юлдузлар бўлса ҳам гарчи парвона,
Ёлғизлик бўлибди лекин қисмати.
Ҳар нечук офтобнинг йўриғи бошқа,
Ёлғизлик ярашар она қуёшга.

Боболар гоҳида ўкинчда қолиб,
Шоҳларнинг номига нома битганлар.
Инсонлик шарафин хотирга олиб,
Тангрининг ёдини зикр этганлар.
Деганлар боқишиб сирли самога:
— Ёлғизлик ярашар фақат худога.

Мен на ой, на қуёш, на ер, на само,
Шуълага интизор гиёҳдай ўсдим.
Ёлғизлик ҳасратин тортмайлик асло,
Бор бўлсанг, ёдга ол мени ҳам, дўстим.
Ёлғизлик ҳасратин кўрсатма, тақдир,
Ёлғизлик инсонга ўлим-ку, ахир...

1971

СУВ

(Ҳазил)

Жуда ажойибдир инсон удуми,
У сувни жуда ҳам, жуда ҳам суяр.
Дейлик, бирор жойда ниҳол кўрдими,
Албатта, тагига сув қуяр.
Чанқаб келганда-ку, бирор ташна лаб
Албатта сув ичар, мириқар, тўяр.
Ортиб қолганин ҳам ҳатто авайлаб
Эгнидан ё бошидан қуяр.
Сув омборларин-ку, айтиб ўтирмай,
Инсон бундай ишни жойига кўяр.
Учраган пучмоқни ковлаб эринмай,
Албатта, у ерга сув қуяр.
Хўш, ундан кейин-чи,
Хўш, ундан кейин,
Инсон сувдан яна қандай завқ туяр?
Бекор қолганида, баъзида секин
Бир-бирин тагига сув қуяр.

1971

* * *

Ногоҳ энтикди-ю, эгилди камон,
Ўқ учди белгисиз ёқларга томон.
Кекса отасининг қаддин дол этиб,
Кетиб борар эди фарзанд шу замон.

1971

ҲАНГОМА

Қор ёғарди бўралаб,
Қолишмасди довулдан.
Тўйга айтиб кетишди
Шундоқ қўшни овулдан.

Йўлга чиқди йкки чол,
Тўйга бориш қарз бешак.
Бирови отга минди,
Бирови минди эшак.

Қор-чи, ҳамон ёғарди,
Ёғар эди гупиллаб.
Йўлни эшак бошлади,
От эргашди лўкиллаб.

Гапга тушди икки чол,
Суҳбат у ёқ-бу ёқдан.
Ўтган-кетган, баланд-паст,
Гоҳ калла, гоҳ туёқдан.

Суҳбат деган соз нарса,
Қолмасанг бас сургашиб.
Йўрғалар эшак ҳамон,
От боради эргашиб.

Аста-секин кун қайтар,
Уфқларда ўчган ранг.
Қор оралаб қайдадир
Бир юлдуз чақнар аранг.

Чоллар-чи, ҳамон йўлда,
Суҳбат ўша-ўшайди.
Бири деди: — Оқсоқол,
Кун ботганга ўхшайди.

Йўғ-э, уста, — дер бири, —
Кўздан қолибсиз буткул.
Тўрт чақирим овулга
Наҳот юрсак бир кун йўл.

Аmmo бу гап рост эди,
Юлдузлар чақнар бот-бот,
Олдинда эшак борар,
Орқада лўкиллар от.

Овулдан-чи, дарак йўқ,
Оппоқ эди қир-қия,
“Адашиб кетдикмикан,
Куппа-кундуз кунни-я?

Гап босдими ё гафлат,
Тавба, бу қандоқ ўйин?”
Қор тинди-ю, чолларнинг
Ичига кирди қуюн.

— Қора қишда тўй қилмай,
Баттар бўлгур нокас, гов.
Баччағарнинг аслида,
Феъли совуқ эди-ёв.

Қайдадир чўзиб-чўзиб
Увлаб қолди-ку қашқир,
Ким ҳам, айтинг, бундоқ чоқ
Ташвишга тушмас ахир?

Хусусан, кексайганда
Хафа бўлиб кетасан.
Айтайлик, ўша қашқир
Ғажиб кетса нетасан?

Қора совуқ тиш қайраб
Қовурғани эзарди.
Кенг сайҳонда икки чол
Йўл ахтариб кезарди.

Йўл қаёқда, тўрт тараф
Қалин, оппоқ қор эди.

Энг баттари — совуқта
Жон сақлаш душвор эди.

Қайтай деса изига,
Белги ҳам йўқ, из ҳам йўқ,
Қалтирайди икки чол,
Таскин ҳам йўқ, сўз ҳам йўқ.

— Не бўлса ҳам топширдик
Яратганнинг ўзига!
Таваккал деб, от бошин
Қайирдилар изига.

Пешонада борини
Кўрар инсон деган зот.
Йўл солдилар қайгадир,
От бошин қўйиб озод.

— Бир кор-ҳол бўлмай энди,
Уйни топиб борсак бас, —
Сурғалади от ҳорғин,
Орқада эшак бесас.

То тонггача икки чол
Юрди, турди, суринди.
Узоқларда бир маҳал
Қора нарса кўринди.

Бўғоти бор, ҳайтовур,
Ўхшаб турар қишлоққа.
“Худога минг шукр”, деб
Юрдилар ўша ёққа.

Туман ичра дов-дарахт,
Турар эди ялтираб.
Тонгга яқин қишлоққа
Киришдилар қалтираб.

Тугаганди бардош ҳам,
Тугаганди бор сабот.
Етмай бир дарвозага
Тўхтаб қолди шўрлик от.

— Жой сўрайлик, нарёғи
Бир гап бўлар, оқсоқол.
Қамчин билан тақа-туқ,
Дарвозани қоқди чол.

Изғирин-чи, изғирин,
Еру кўкда ҳорғин тус.
Бир кампир чикди шу тоб,
Қўлида хира фонус.

Сўз бошлади чол титраб,
Ҳалқумига келиб жон:
— Бир кечага бизларга
Жой берсангиз, янгажон.

Қора қуюн чарх уриб
Кўз олдини тутарди.
Кампир келиб яқинроқ
Фонусини кўтарди.

— Ҳой, сенми бу, ер юткур,
Имонингдан кечдингми?
Алжирайсан ё тўйда
Ароқ-пароқ ичдингми?

Алқисса шу: от йўлни
Уй томон бурган экан.
Чол-чи, ўз кампиридан
Жой сўраб турган экан.

1971

МУАЛЛИМ

Муаллим ҳақида сўзим ушбудир:
Муаллим камолот ичра кўзгудир.
Ўқидим Геродот, тарихни кўп бор,
Форобий, Дантени такрор ва такрор.
Барини ўқидим, лол қолди ақлим,
Барига устозсан ўзинг, муаллим.
Алишер қалбига солган сеҳр-файз
Сенсан, эй муаллим, устоз Абул-Лайс.
Қутлуғ хонадонда қутлуғ калом бу,
Ҳамид Олимжон бу, Фафур Ғулом бу.
Буюк Темур сендан топгандир таълим,
Сен шундоқ, азиз зот, азиз муаллим.
Рост айтсам, ўзингсан энг аввал даҳо,
Сен ҳаёт ганжида дурри бебаҳо.
Улуғ айёмингда шеърий калом бу,
Шогирдлар номидан қутлуғ салом бу.

1972

* * *

Болалик йилларим эслайман оз-оз
Босиқ уйқу ичра ётганда олам.
Тонглар қулоғимга келарди овоз:
“Ғафлатда ётмагил, эркатой болам”.
У жажжи баҳорнинг шўх саси эди,
У мунис онамнинг нафаси эди.

Йиллар ўтди, бир оз улғайдик, бу кун,
Ватан хизматига бир қадар дастёр.
Олам ташвишидан юракда тўлқин,
Ватан қудратидан қалбда ғурур бор.
Энди сен чорласанг, токи танда жон,
Лаббай деяжакман, Ватан, онажон.

1972

САОДАТ

Пахтакор қиз Саодатга

Токи голиб экан музаффар ўлка
Шаънингга шеър айтмоқ шоирга одат.
Бу гулшан водийда ўзингсан бека,
Эй, менинг пахтакор синглим Саодат.

Сирдарё бўйида мезон ялтираб,
Ажиб хаёл билан банд бўлмиш кўнгил.
Ва лекин бу сафар мен сенга қараб.
Йўндим қаламимни, меҳнаткаш сингил.

Ўзбекнинг минг йиллик одати эрур
Она деб, сингил деб чекмаклик малол.
Қалбимни не учун босмасин ғурур,
Қаршимда сен турсанг етук, баркамол.

Шоён меҳнатингнинг нишонаси бу —
Қора қошларингга кўнган чанг, ғубор.
Сувори экансан — заҳматинг эзгу,
Замона Барчини — меҳнаткаш, дилдор.

Юртинг голиб эса — толеинг балқсин,
Хипча қоматингда лоларанг тасма.
Айтгил Муборакка — ошга ўт ёқсин,
Айтгил Софияга, келтирсин ўсма.

Шаддод Асибаю дилдор Анзират,
Айтгил, чилдирмасин айласин тайёр.
Юлдузлар базмида ой ҳам бир зийнат,
Даврада Фарҳодинг турсин бахтиёр.

Зафар айёмида чехралар гулгун,
Тушсин даврангизга кўк юлдузлари.
Таҳсин, ташаккурим сизгадир бу кун,
Эй, она юртимнинг она қизлари.

1972

ҚЎШИҚ

Қўшиқ учар эди кўкда беармон,
Учарди янгротиб осмон, уфқни.
Бадкирдор одамлар бир кун беомон
Ярадор қилдилар қўшиқни.
Мажруҳ турна мисол қулаб тушди у,
Шодлик қулаб тушди арши аълодан.
Мана, минг йилларким қўшиқ серқайғу,
Ҳамон ҳасрат чекар ўша балодан.
Шикаста юрак бу чекмасин озор,
Жаҳон шоирлари турар қошида.
Чоллар дуо қилса, оналар бедор
Алла айтиб чиқар унинг бошида.
Ҳамманинг армони — соғайсин қўшиқ,
Заррин қанотидан чеврилсин осмон.
Шодлик билан тўлсин тўртгала уфқ,
Кулги билан балқсин бу қадим жаҳон.
Бедор термуламан қўшиққа мен ҳам,
Майли, ҳасратида рангим сарғайсин.
Балки кўролмасмиз биз уни хуррам,
Болалар бахтига қўшиқ соғайсин...

1972

ҚОЗОҒИСТОН

Ўлжасга

Тиниқ чашмалар бор ҳаддан зиёда,
Мовийдир Балхашнинг суви ҳам бироқ,
Бироқ, қозоқ халқин қалби дунёда
Барча чашмалардан кўра тиниқроқ.
Нур билан чулғониб ётибди шоён
Буюк Олатовнинг кўркама келбати.
Олатов кўркамдир, лекин бу замон
Ундан ҳам кўркамроқ қозоқ савлати.
Қозоқ саҳроси — бу беадад саҳро,
Хаёлдай бепоён, чексиз ва йироқ.
Чиндан ҳам буюқдир бу саҳро, аммо
Қозоқ бағри эса ундан ҳам кенгроқ.
Шундоқ ажиб юртсан, жон Қозоғистон,
Қардошим, қурдошим, бовурим азал!
Буюк Шарқ қўйнида бахти нурафшон
Ўзбек диёридан саломим бу гал!
Бирдир элимизнинг оташ каломи,
Бирдир теграмизда саҳролар яйдоқ.
Бирдир элимизнинг насаби, номи,
Бирдир кўкимизни ёритган чақмоқ!
Абай ҳикматию Навоий сози
Кўркама хонадоним муаттар этган.
Буюк яратганга бўлсин тавозе,
Удир бахтимизни баробар битган.
Дийдор бошлаб келди, қани, узат қўл!
Ўлжасим, жўлдосим, дўстим, қароғим!
Таъзим, эҳтиромим айлагил қабул,
Эй улкан қозоғим, улкан қозоғим...

1972

ҚОЗОҒИСТОН ОҲУСИ

Кўкчатовда кўк камзулли бир оху кўрдим,
Таажжубки, оёғида қизил этикча.
Кўз узолмай узоқ маҳал термулиб турдим,
Сўнг изидан кетабердим бошим эгикча.
Шўх, чиройли сўқмоқларда қадам-бақадам,
Ўқ етмасга қадар чиқдим изидан бориб.
Оху эмас, афсонага дуч келдим шу дам,
Во дариғо, қайтиб тушдим чарчаб ва ҳориб.
Ойнакўлга бориб қолдим айлаб мен шитоб,
Кўк камзулли у охуни излаб сарсари.
Ойнакўлнинг тубида ҳам кўринди шу тоб
Оху эмас, Ўлжас шеърин тоза мавжлари.
Сайёҳликнинг ўжар қалби тутиб қўлимдан
Кетавердим, кетавердим сарсон-саргардон.
Мовий кўллар, чўнг ўрмонлар чиқди йўлимдан,
Оҳ, бунчалар кенг экансан, жон Қозоғистон.
Излайвериб, ҳориб бўлгач, оқибат бир тун
Кўк тепага чиқиб олиб ўй сурдим узоқ.
Олмаота чарх урарди теграмда бутун,
Сўзласанг-чи, бу қандоқ ҳол, муҳтарам қозоқ?
У мен кўрган оху қани, қайда у жайрон,
Қайси жойни макон этган у нозик ниҳол?
Дедиларки, қозоқ элин кезабер ҳайрон,
Ҳар қайда ҳам у бир карра кўргазгай жамол.
У Абайнинг армонидир — нозланиб турган,
У Олатов сулувининг мақоми эрур,
Кечагина нортуюни қувалаб юрган
Қозоқларнинг карашмали илҳоми эрур.

1972

СОҒИНЧ

Парчагина булут,
Чексиз осмон,
Адир ортидаги ёлғиз оёқ йўл.
Барча ташвишларни унутиб, шодон,
Қайтгим келаётир қошингга буткул.

Қисмат майин ичдим — аччиқ ва тахир,
Туйдим эҳтироснинг самовий кучин.
Дунёда одамзод яшамас, ахир,
Фақат иродасин синамоқ учун.

Парчагина булут,
Чексиз осмон,
Адир ортидаги ёлғиз оёқ йўл.
Барча ташвишларни унутиб, шодон,
Қайта олсам эди қошингга буткул.

1972

ЯХМАЛАК

Қизим Шоирага

Яхмалак отасан, шодон қийқириб,
Овозинг жаранглар биллурий боғда.
Қизим, болаликнинг фаслига кириб,
Илк бора яхмалак отдинг шу чоғда.
Илк бор ҳаётингда қор сайлидир бу,
Изингдан шуъладек югурар кўзим.
Қўрқма, полапоним, чекмагил қайғу,
Йиқилсанг турғизиб қўяман ўзим.
Оппоқ қор кўйнида нуроний олам,
Қучоғи бувингнинг бағридек юмшоқ.
Яйраб қол, шу мунис оғушда, эркам,
Ёруғ дунё сенга қучоқ очган чоқ.
Яйраб қол, майли, шу кумуш майдонда,
Яйраб қол чойшабин йиққунча фалак.
Чунки она қизим, ёруғ жаҳонда
Равон йўл битта шу: бу ҳам яхмалак.
Ҳали улғаярсан, униб ўсарсан,
Гапларим маъносин англарсан ҳали.
Олис яхмалакни эслаб қўярсан
Йўллар машаққатин тортган маҳали.
Ҳозир-чи, кезавер, майли, бепарво,
Мурғак юрагингда ғусса тутмагин.
Бахтинг бутун бўлсин, қизгинам, аммо,
Дунёдан яхмалак отиб ўтмагин.

1972

* * *

Нимаики ёзма касалхонада —
У сўнгги ишингдек туюлаверар.
Ғалати туйғулар кезар дунёда,
Ҳаммаси миянгга қуюлаверар.
Гоҳо ваҳималар бағрингни тилиб,
Роса чўчитади, юришмас ишинг.
Лекин ногаҳонда эшик очилиб
Кириб келар дўст ё танишинг.
Яна олам ёруғ, юракда ғулу —
Хонанг сеҳрли бир нурга тўлади.
Жуда оддий гапдир бир қарашда бу,
Лекин қўшиқ қилиб айтса бўлади.

1972

НАСИҲАТ

(Ҳазил)

Насиҳат тинглаймиз умрда қанча,
Ҳатто баъзисини тортолмайди от.
Дўстлар, насихатнинг ўрни бўлакча,
Ўгит берар, ахир, шу билан ҳаёт.
Мен ҳам ўз-ўзимга анчадан буён
Насиҳат беряпман қатъий, бешафқат.
Чунки, бир насихат тинглаган замон
Ёздан чиқиб кетар ўзга насихат.

1972

ГЕНЕТИКА

Мен ҳам яшаяпман ўз замонимда,
Давримдан қайга ҳам тушардим йироқ.
Ва лекин билмадим, менинг қонимда
Қайси бир бобомнинг хислати кўпроқ.

Барчага баробар мерос бу башар,
Отадан қош-кўзни олган ўғилдек.
Билмадим, қонимда қай аждод яшар,
Балки Бобо Кайфий, балки Улуғбек.

Тунлар қулоғимга чалинар элас,
Тулпорлар кишнаши, отлар гурроси.
Балки Муқанна бу — тиниб-тинчимас,
Балки Панипатда Бобур урҳоси.

Балки танглаймни кўтариб кетган,
Дарбадар бир ошиқ ва ё сарбадор.
Балки бирор бобом шаҳаншоҳ ўтган,
Балки вужудимда дарвиш қони бор.

Мен яхши англайман, мозий не демак,
Тарихда ҳар кимнинг бор ўз замони.
Лекин танимизда кезар-ку бешак
Олис боболарнинг минг йиллик қони.

Нечоғли сабот бор ёвқур Широқда,
Эрийгитов тўпга кўксин босар жим.
Раҳимов фанимга ташланган чоғда
Алпомиш шиддатин пайқамаган ким?!

Оху боласи бу — охудай боққан,
Шерваччада эса шернинг шиддати.

Авлодлар қонида минг йиллаб оққан
Буюк боболарнинг турфа хислати.

Неки эзгулик бор жаҳонда пойдор
Жойлаб ола билдик барчасин қонга.
Асрлар сўнгида толе келиб ёр,
Фарзанд бўла билдик ўтли замонга.

Сингди руҳимизга, мангу барҳаёт
Алишер шеърю Пушкин баёти.
Сингди руҳимизга ғолиб ҳиссиёт —
Жасур боболарнинг тенгсиз саботи.

Сингди қонимизга шу оташ дунё,
Сингди қонимизга муҳаббат, ғазаб.
Йироқ авлодларга бизлардан аммо
Қай бир хислатимиз қоларкан, ажаб?

Нима қолар экан? Қай эзгу тилак,
Қай ҳис, юракларда тополган камол?
Йироқ авлодларга бизлардан бешак
Қолар курашларда тобланган хаёл.

Шу ёвқур асрда яшадик рўй-рост,
Ранжу балолардан ҳайиқмай тақир.
Йироқ авлодларга бизлардан мерос,
Буюк бардошимиз қолгуси ахир.

Яшадик шу рангин дунёда масъул,
То эллар кўз ёши бўлмасин чашма.
Ўзни бағишладик курашга буткул,
Демакки, яшадик оромга ташна.

Ташна яшадик биз меҳрга мутлоқ,
Ишққа, муҳаббатга ташна ўтдик биз.
Гоҳ эса қуёшдек порлоқ ва йироқ
Ҳаққа, ҳақиқатга ташна ўтдик биз.

Ташна яшадик биз нурга, зиёга,
Қаён кетмоқдасан, эй учқур замон?!
Оқибат бел боғлаб келди дунёга
Бизнинг асримизда валлаамат инсон.

Тўфон, қасирғалар кечар-ку ҳали,
Кечади авлодлар қатор, галма-гал.
Балки оро топиб башар сайқали,
Туғилар энг олий инсон, мукаммал.

У ўзин танигай шунда дафъатан,
Тўфон, қасирғалар босириқ бир туш!
Шу буюк сайёра — ягона Ватан.
Инсон ўз бахтидан ўзи ҳам сархуш.

Мунис нигоҳини қадаб қуёшга
Турар у нурдай пок, ишқдай безавол.
Кечмиш камолотин кўтариб бошга.
Йироқ асрларга кўз тикиб хушқол.

Турар у гўдакдай беғубор кулиб,
Балки кулгуси ҳам биздан мерос бу.
Риштаи жонида бир зарра бўлиб
Бизнинг ҳам қонимиз гупургай, рост бу...

Боболар дунёдан ўтдилар шундоқ,
Биз ҳам етукликка бўлмадик тимсол.
Лекин сен бўларсан бокира мутлоқ,
Лекин сен яшарсан фаришта мисол.

Каҳқашон сайрида ҳур қуёш билан
Кезарсан то абад шодумон, хуррам.
Лабда табассуму кўзда ёш билан
Сенга талпинаман, буюк набирам...

1973

ДЕНГИЗГА

Йўлим бошлади то, кездим дала-тоғ,
Кездим не юртларни — чиройи тенгсиз.
Насиб этган экан сен билан бу чоғ,
Илк бора рўбарў келдим, эй денгиз.
Сахройи ўзбекман, толеим кулиб,
Муқимман, ўз юртим билан ҳаётман,
Ва лекин, дунёда шамолдай елиб,
Денгиздай кенг қалбни ахтарган зотман.
Қалбим очай дейман сенга ушбу чоқ,
Лекин тинглармидинг, баҳри беомон.
Менман бу — қошингда зарра бир ушоқ,
Сен — кўкка шаъшаа ташлаган уммон.
Нени англар эдинг, сен-ку бир хилқат,
Миллиард туйғулардан қотган шарора.
Сенга дил очмоқ ҳам фол кўрмоқ фақат,
Инсон ўз қалбини англаса зора.
У соҳир ҳислардан кечди беомон,
Афсунгар туйғулар бўлганлар ғойиб.
Бешафқат тафаккур асри бу замон,
Ғариб дейми уни ва ё ғаройиб.
Унинг пойидадир замин — зироат,
Унинг пойидадир ҳаттоки само.
Қайда шеър? Қайда сир? Қайда синоат?
Қайда Мажнун учун дашти Карбало?
Денгиз, таниб олгин уни бир карра,
Ҳазрати инсондир — ўзи қўйган от.
Денгиз, шеър эмассан энди сен зарра,
Сен — пўлат занжирлар забтидаги зот.
Ҳа, буюк шоирлар қадами ўчган,
Ҳеч ким мавжларингдан ўқимас туйғу.
Хитобмас тўлқинлар бағрига тушган,
Қайси бир балиқчи ташлаган тўр-ку.
Фарзандман шу буюк асримга бешак,
Мен ҳам унинг учун дилни ўртарман.

Оҳ, лекин кўксимда ёнган шу юрак
Бир кун тош қотмаса дея қўрқарман.
Олис уфқларда ёнган бу маёқ,
Афсус, мен учун ҳам хаёлмас асло,
Бўронлар қалбимга солмагай титроқ,
Йўқдир мен учун ҳам сеҳр ила рўё.
Тўплар гумбурлаши, ваҳшат садоси,
Қутқуларга тўлган ушбу кун замон.
Ташландиқ ушоқнинг бўлиб гадоси
Тўп-тўп чағалайлар оҳ чекар нолон.
Юлдузлар ёнади, офтоб чарақлар,
Кукунга айланар вужуд ҳам, аммо
Яралган эканки Инсон бир вақтлар,
Наҳот туйғудан у бўлгай мосуво?!
Сарсон, соҳилларда тентираб яна
Ўйга ботармикан беруҳ ошиқлар?
Денгизлар уфқига боқиб мардона
Куйлармикан ҳеч ким ўтли қўшиқлар?
Мовий далаларда ўзни унутиб,
Шабнам ичра кезса малла ранг тойчоқ,
Фазогир Миррихнинг меҳридан кечиб
Боқармикан унга энтикиб, муштоқ?
Улуғ илоҳасин — тилсиз жамолин
Унутиб қўймасми бир кун одамзод?
Буюк насибасин — тенгсиз хаёлин
Шу буюк тафаккур этмасми барбод.
Илҳоминг дилимда, хайр, эй денгиз,
Гарчанд висолингдан асло қонмасман.
Лекин ёшлигим ҳам ўтар-ку эсиз,
Бир вақт ёнганимдай балки ёнмасман.
Балки сайр этгали мавжларинг бўйлаб,
Тағин қайтажакман, эй ошно уммон.
Сен-чи, куйлайвергин ҳамиша гувлаб,
Инсонлар қалбига солиб ғалаён.

1973

АЛЛОМА

Бирор жойда топилса ногоҳ гавҳар донаси,
Чўнтаги тешик ҳар ким даъво қилган ҳамиша.
Мен ҳам орзу этардим, яхши ном баҳонаси
Мени ҳам ёдга олса ғайри эл, шуҳратпеша.

Қанча буюк зотларга макон бўлган Хоразм,
Ўтган, кетган тарихинг барчага кундай аён.
Сира ажаб эмасдир Машҳад ҳам айлаб базм,
Бир Қиёт фарзандига таъзимда бўлса жаҳон.

Қайтди буюк аллома ўз юртин кучоғига,
У боис қалбим яна ғурур билан тўлибди.
Во ажаб, шундай бир зот ўз қадрин топмоғига
Унча-мунчамас, роса минг йил керак бўлибди.

Ҳолини билмаганга рўбарў келсанг агар,
Қалбингдаги арслоннинг мўйловига чўзгай қўл.
Мен-ку оддий инсонман, лекин шундай дам баттар
Ўн минг йиллик ғурурим қўзғалиб кетгай буткул.

Халқим, тенгсиз фарзандлар бергансану дунёга,
Зар қоғозга ишқибоз мурғдай устин ёпгансан.
Сўнг юз йиллаб фаромуш кўзинг тикиб самога,
Дафинаи ганжингни эслатишса топгансан.

Беруний бобомиз шу, исми ҳам Абу Райҳон,
Ба форси гуфтаам гар аз замони пур Сино.
Бу зотни етиштирган қадим Шарқ, кўҳна жаҳон,
Кумуш соқол, тилла бош, асл қомусий даҳо.

Шарафаи замондан боқади у беписанд,
Буюк шарқ тафаккурин беназир хазинаси.
Мустабид Маҳмуд эмас хаёлини этган банд,
Билгисиз эллар шавқи, юлдузлар нашидаси.

Шунчалик бўлар ахир аллома деганлари,
Агар-чи, қисмат чигал, ношукур ул замона.
Жавоҳир истеъдоднинг меваси бунинг бари:
“Осор ул-боқия”ю “Ҳиндистон” у “Сайдона”.

Ушоққина одамман, жуссам отамдан ҳадя,
Лекин майда ҳисларни ёқтирмас асло жиним.
О, буюк Шарқ, буюк Шарқ, сенинг шавкатинг дея
Не буюк фарзандларинг заҳмат чеккан бетиним.

Қайда улар? Қайси бир пучмоқларда бенишон...
Афсуски, ўз қадрини билмас доим одамзод.
Бу кун Абу Райҳонга таъзимда экан жаҳон,
Бу — буюк бобомизга замонадан бир имдод.

Довотим қуримади, мудом фахрия битай,
Энг улуғ аждодлардан хаёлимга ёғсин нур.
Шундай зотларни берган халқимга таъзим этай,
Фуруримга фурурдош ким бўлса — минг ташаккур.

1973

ҚАСОСКОР ҲАҚИДА БАЛЛАДА

(“Қорақум” фильми учун ёзилган)

Сахро оташида қоврилар гуллар,
Чарх урар бошида маҳзун булбуллар,
Гулшанга қаҳрингиз сочманг, эй, чўллар,
Сизнинг ўзингизни ёндирар қасос.
Қон йиғлар ярали оху боласи,
Фалакка чирмашар ғамгин воласи.
Ҳаққа етганида унинг ноласи,
Сайёдни қонига қондирар қасос.
Шамширга қўлинг чўз, титрама, эй, жон,
Рақиблар устига от сол беомон.
Номусу ор учун жангга кир, ўғлон,
Тоғларни ўзидан тондирар қасос.
Қўлида ғамгин соз — куйлайди бахши,
Ҳасратга тўлмасин бу эллар дашти.
Адолат йўлида кимки адашди,
Сойларни қон билан тўлдирар қасос.
Қисмати хору зор ўтди боболар,
Ажал шамширини тутди боболар.
Бир-бирин қонини тўқди боболар,
Муҳаббат гулларин сўлдирар қасос.
Бу мунгли қиссага шулдир интиҳо,
Қасос деб оламини босмасин бало.
Бўлса гар дунёда адолат, вафо,
Хайру саховатга йўл берар қасос.

1973

ТУРМУШ ТАШВИШЛАРИ

(Ҳазил)

Турмуш ташвишлари,
Турмуш ташвишлари,
Биз сендан баландроқ тура олсайдик,
Биз сендан баландроқ юра олсайдик,
Балки ўнғаярди дунё ишлари,
Турмуш ташвишлари,
Турмуш ташвишлари.

Хотин иш буюрар,
Бола йиғлайди,
Боғча деб қайгадир югурмоқ даркор.
Балки шу ташвишлар бўлмаса эди,
Шоир бўлармидим анча улуғвор.
Турмуш ташвишлари,
Турмуш ташвишлари.

Қассоб оғайним бор —
Қароқчи — “пират”.
Суякни қўшмаса кўнгли тўлмайди.
Ахир, қофияни еб бўлмас “брат”.
Наҳот сен бўлмасанг турмуш бўлмайди,
Турмуш ташвишлари,
Турмуш ташвишлари.

Улуғ режалар бор менда ҳам ахир,
Хусусан, бир ишни битказмоқ даркор.
Унда қаҳрамоним ёвқур фазогир.
Кошкийди, сен шуни билсанг, нобакор
Турмуш ташвишлари,
Турмуш ташвишлари.

Шириндир шу ҳаёт,
Холи фироқдан.
Майли, битмасин ҳеч унинг ишлари,
Ҳаволаб кетсак гоҳ
Тортсин оёқдан,
Турмуш ташвишлари,
Турмуш ташвишлари.

1973

МУЗАФФАР ЎЛКА

Озод Вьетнамга

Неча йил бу замин ўт ичра қолди,
Неча йил бурқсиди бу юрт самоси.
Неча йил дилларни ларзага солди
Мўъжаз бу ўлканинг фарёд садоси.

Гарчи туғилмадим у ерда, лекин
Унинг иқболидан дил уйим обод:
Чунки, фолиб келди оламда тағин
Қирғин урушлардан ҳорган одамзод.

1973

ТАНИШЛАР

(Ҳазил)

Шоирларнинг азал танишлари кўп,
Улар ўтгандан сўнг яна кўпаяр.
Ҳар хил шаҳарларда яшашар тўп-тўп,
Баъзан гап йиғишар, баъзан гап ёяр.

Балки бирга ичган бир пиёла чой,
Ҳамсуҳбат бўлгандир замона талаб.
Гар шундай бўлдимиз, аҳволингга вой,
Тириклай устингга ташлар гап қалаб.

Бошга тушганда-чи, ногаҳон савдо,
Уларнинг бировин қани, топиб кўр.
Шоир, бундайларга қилмагин парво,
Танишсиз қолсанг ҳам шоир бўлиб юр.

1973

НИЯТ

Умрим китобидан бир варақ ўтди,
Бир саҳфа шодлигу бир саҳфа заҳмат.
Кимдир дўстим дея қўлини тутди,
Кимнингдир дастида санги маломат.

Ҳаёт дегани шу, қалбнинг тубида
Қолғуси шодлик ҳам, қайғу ҳам қатор.
Ва лекин умримни аввал-сўнгида
Ватансиз тасаввур этмоғим душвор.

Сокину улуғвор бонг урар соат,
Ўйларим чароғин яна ёқурман.
Янги йил дарича қоққан бу фурсат
Ўлкам камолига хушнуд боқурман.

Борми ундан бўлак менга ҳеч шодлик,
Борми ундан ўзга толе ва аъмол?
Орзум не, не бахтга бўлолдим молик?
Ундан айри бахтни этдимми хаёл?

Дунё бепоендир, турфадир Инсон,
Юлдузлар мисоли беадад қисмат.
Лекин бахтга ошён бўлсин бу жаҳон,
Инсонга осойиш ёр бўлсин фақат.

Соатнинг интиҳо бонги ҳам тинди,
Қолди яна бир йил орқада кўркам.
Қани, қўлларингни узатгил энди,
Севиқли диёрим, навқирон ўлкам!

1973

УМР

(Хориждаги шеър)

Қалбимда гоҳ ғурур, гоҳида фараҳ,
Шу учқур дунёни турфа кўрибман.
Юртма-юрт, элма-эл, фарсаҳ-бафарсаҳ
Умрим доволларин ўлчаб юрибман.

Умр-ку ўтади гулдурос солиб,
Унинг қайтганини ким ҳам кўрибди?
Во ажаб, қай бир зот, ўз умри қолиб,
Менинг қадамимни ўлчаб юрибди...

1973

МЕН АНГЛАБ ЕТГАН ФАЛСАФА

Бозорга ўхшайди асли бу дунё,
Бозорга ўхшайди бунда ҳам маъни.
Иккиси ичра ҳам кўрмадим асло,
Молим ёмон деган бирор кимсани.

1973

ОНАМНИ ЭСЛАБ

Шамол увиллайди,
Қор, бўрон тошиб,
Тепалик тўшига ўзни уради.
У ерда тупроққа бағрини босиб
Танҳо бир сағана маъюс туради.
Қошига чиқай деб бўзлаб йўл юрдим,
Кўкрагимни тилди изғирин, тикан.
...Нетай, онажоним, қанча одам кўрдим,
Сендан яқин кишим йўқ экан...

1973

ОЙБЕК НОМЛИ ХЎЖАЛИҚДА

Икки дарё туташмиш бунда,
Бири Чирчиқ ва бириси Сир.
Шуъла ўйнаб қумуш тўлқинда,
Хаёлингни айлагай асир.
Икки дарё туташмиш ажаб,
Бири назм, бири насри пок.
Бири замин — табаррук матлаб,
Бирида бор шуълаи афлок.
Термуламан бу хуш чиройга,
Хўп зуккосиз, одамлар, мудом.
Икки дарё туташган жойга
Ойбек дея қўйибсизлар ном.

1973

БАҲОР НАШИДАСИ

Яшилланди оппоқ тоғлар пурвиқор,
Адирларда чопар гувлаб бўз анҳор.
Бош кўтарди нимдош майса, гул-чечак,
Сулувларнинг сочларида тол баргак.
Атир ҳиди анқир илиқ ҳавода,
Баҳор кезар чўл, адирда, саҳрода.
Тонгдан то шом чаман ичра сарсари,
Гулдан гулга кўниб учар болари.
Мовий кўкда қушлар қоқар шўх қанот,
Бош кўтарди жами жонзод, мавжудот.
Кўҳна тупроқ гунча каби очиб лаб,
Олаётир навбаҳорни қаршилаб.
Баҳор аввал кириб келгай юракка,
Чулғар дилни турфа орзу тилакка.
Гар инсонга ёрдир толе, саодат,
Баҳор бергай тенгсиз шодлик, фароғат.
Ошиқ магар ишқда эса бахтиёр,
Муҳаббатдир баҳордаги илк шиор.
Баҳордир бу — сирли олам санъати,
Табиатнинг жажжи, рангдор суврати.
Баҳордир бу — сулувларнинг ол юзи,
Баҳордир бу — гўдакларнинг илк сўзи.
Олқиш бўлсин қадами шўх кўкламга,
“Хуш келибсан, деймиз, баҳор, ўлкамга!”
Юртим азал баҳор ила дилкашдир,
Она тупроқ навбаҳорга пешкашдир.
Жаранг солсин гўдакларнинг кулгуси,
Бор бўл кўклам, бор бўл ўлкам, келгуси!

1973

ГЛОБУС

(Болалар учун)

Глобусни боболар
Курраи арз, дебдилар.
Яшаган сайёрангни
Билмоқлик фарз, дебдилар.
Столимнинг устида
Глобус турар ҳар чоқ,
Укам Абдурайимнинг
Боши каби юмалоқ,
Узун-узун дарёлар
Ётишибди узалиб,
Синглим Озода чизган
Чизиқ каби чувалиб.
Шаҳар ёки қишлоқдир
Манов кичик нуқталар,
Чинор барглари каби
Парча-парча қитъалар.
Яшил матога ўхшаш
Манов жойлар денгиздир.
Сизга айтсам, аслида
Денгиз улкан, тенгсиздир.
Бир гапни билдим, аммо
Айтмаса ҳам дадамлар,
Ерда яшар жуда кўп,
Турли-туман одамлар,
Мана бу жой Африка,
Аниқроғи Занжибар.
Занжибарда бадани
Қора тусли занжи бор.
Люксембургдир манов жой,
Конго эса бундадир,
Бу-чи, ҳаммага таниш
Қаҳрамон юрт — Кубадир.

Ўзимча фикр қилдим
Тажрибасиз калламда:
Эҳ-ҳе, қанча эл-элат
Яшар экан оламда.
Телевизорда кўрганман
Неча-неча маргалар.
Кичик кичикка ўхшар,
Катталарга катталар.
Боқсам, у ҳам эркатой,
Бошқаларга ўхшайди,
Ҳайронман, у болани,
Одаммас, деб ким айтди?
Қайси кун қувноқ монгол
Иссиқ тортди кўзимга,
Бундоқ ўйлаб қарасам,
Ўхшар экан ўзимга.
Шундай экан, одамни
Хилламоқ нечун керак?
Менимча, ҳаммада ҳам
Бир каллаю, бир юрак.
Ўйламанг, бу гапларни
Аллақайдан тўқидим.
Ҳаммасини мана шу
Глобусдан ўқидим.

1974

ЁШЛИК

Эллигинчи йилларнинг тонглари ёдимдадир,
Эриган новвот каби субҳидам ширин уйку.
Фақатгина эзгулик, ишонч бисотимдадир,
Хаёлларим беғубор, яғир бўлмаган туйғу.

У маҳаллар чўлларда армондан бўлак не бор,
Бечора чорвадорга қайдадир рангин жаҳон.
Бир қаламкаш устозим айтгани каби ночор —
Саҳройи йигитларда қайдан бўлсин ҳаяжон...

Лекин иноқ эдим мен аслим — табиат билан,
Бепоён хилқат билан тунлар бўйи суҳбатдош.
Кўчат ҳам ўтказардим кўп яхши ният билан,
Билсам-да жазирага бера билмасин бардош.

Назаримда у чоғлар бутун олам пок, тоза,
Камалак орзу эса, офтобдир кўз қароғим.
Эсимдадир, ўзда йўқ қувонган эдим роса,
“Алифбо”ни қўлтиқлаб, мактабга борган чоғим.

Дўшпимни ерга олиб, энди ўйлаб қарасам,
Ёшлик дегани асли поклик экан, беғубор.
Доимо хаёл эзгу, доимо эзгу қасам,
Ўртада бурда нону қаноат топган қарор.

Ундан бу ёғи эса демак очилган ғунча,
Турфа шамоллар билан долғаланган бир ҳаёт.
Ташвишсиз умрнинг ҳам қизиғи йўқдир унча,
Хаёллар тинган билан тинмагай ҳеч гирдибод.

Оҳ, ажиб гулшанда ҳам бўлмаса дейсан тикан,
Одам-ку бу — одамзод, бетимсол, буюк, кабир.
Лекин одам ичра ҳам оласи учрар экан,
Ҳайрат билан боқмоқдан ўзга чоранг йўқ тақир.

Орзую армонимни шеърӣ йўлда қайтадан
Сўзлаб турибман балки ёшлик баҳона бўлиб.
Муқаддас замин ҳаққи ёқа тутиб айтаман,
Қанийди куйлайверсанг ҳамиша бахтни тўлиб.

Шу мўъжаз ҳаётимда кўрдим қанча лўттибоз,
Кўрдим гоҳо шеърфуруш, гоҳо сур, мансабфуруш.
Зарра бир мақтов десанг томдан ташланар шоввоз,
Лекин ишдан гап очсанг бера билмайди туриш.

Яхши ҳам бундайларнинг дасти қисқа замонда,
Йўқ эса кўрсатмасин буларнинг амалини.
Ўз ҳайкалин қўярди учраган ҳар майдонда,
Ағдариб ташлаб ҳатто Навоий ҳайкалини.

Ганг чаққандай гарангсиб, нохуш бир туйғу билан,
Турган эдим, лол, ҳайрон катта йўл ёқасида.
Ўтиб қолди бир гуруҳ оташин қутқу билан,
Йироқ келажак учун айтганича қасида.

Етмишинчи йилларда қари бир ўсмир бўлиб,
Қўлтиқда “Данте” билан унинг ортидан чопдим.
Қитмир йўлдошларимнинг феълидан роса тўйиб,
Укам қаториларидан самимиятни топдим.

Оддий шеърки, пок бўлса қадри ошар жаҳонда,
Бетимсол авлод учун бўлармикин топиб сўз.
Эй менинг ёшлик дўстим, яша дейман омонда,
Қўлдошимсан қалби соф, йўлдошимсан ёруғ юз.

Одамзод — одамга хос неки бўлса дунёда,
Сенинг ҳам қалбинг аро жой топгани аниқ гап.
Хислатинг мўл ва лекин ҳаммасидан зиёда,
Сен покиза ёшликсан, беғубору тоза қалб.

1974

ҲАМЗА МОНОЛОГИ

Мени ўлдирдилар Шоҳимардонда,
Юртимнинг қонини текин сўрганлар.
Мени ўлдирдилар ота маконда,
Ўзимнинг тилимда сўйлаб юрганлар.
Улар кимлар эди? Тўрвадан бўлак
Илинжи бўлмаган гадоё хурофот.
Улар кимлар эди? Ватанни лак-лак
Ақчага сотмоқчи бўлган мусовот.
Фаҳмини еб бўлган қай бир ногирон
Демиш-ки, кўр бўлсин буткул бу дунё.
Янги йўлга кирса каттакон жаҳон,
Мен уни танисам айбиммиди ё?
Уруш қилай десанг оллоҳ на ҳожат,
Топилар жаҳонда баҳона бисёр.
Сармоянг ушбу кун бўлганда форат,
Шоирга тошингни оддингми, ғаддор!
Қарадим дунёнинг ичу тошига,
Султонлар хоҳиши султондай қолмоқ,
Йўқ эса шартмиди юртнинг бошига
Беҳуда қиронни келтириб солмоқ.
Буюк Алишерни юрган унутмай —
Элнинг шони қани? Қани закоси?
Валлоҳи аъзамдан нарига ўтмай
Қанча йигитларнинг сўнди даҳоси.
Улуғбек самога интилганда тик,
Элнинг шуурига чулғаб бир рўё —
Ҳўкизнинг шоҳида хира пашшадек
Минғирлаган сен-ку, хурофий дунё.
Бурнинг қани деса қулоғин тутган,
Хонни хоқон деган бечора тўра,
Каттакон дунёни аён эшитган
Элни бошлармиди олдинга сира.
Файласуф эмасман, аскардирман чин,
Шоирман — ғазалхон аҳли турганда.
Йироқ уфқларни ўйлардим лекин
Ўзимча шеъримни куйлаб юрганда.
Эй баттол ғанимим, англаб ол рўй-рост,
Сенга аён этсам дилда ниятни,
Умримни яшадим курашчига хос,
Кураш билан топдим абадиятни.

1974

ИРОДА

Ошга етганида йигитнинг дасти,
Тошларга тегмасин боши ҳеч қачон.
Сен инсон таянчи, сен башар бахти,
Эй буюк ирода, тўзим билмас жон.

Фарзандин қабрида она жигархун,
Унинг фарёдидан дунё ғамхона.
Бу ғамдан тоғлар ҳам лол қотмиш бутун
Ва лекин оёқда тик турди она.

Қирқ йил заҳмат чекди қай бир закий зот
Бир кун этмоқ учун фикрин ифода.
Унинг буткул умри кетарди барбод
Агар сен бўлмасанг, собит ирода.

Сен борсан — топталиб кетмас заковат,
Сен борсан — одамзот етгай шарафга,
Йўқ эса қалбида тоғдай матонат
Яшашдан не маъно эди Машрабга.

Аччиқ кўз ёш бўлиб оқди у баъзан
Муҳаббат ўтига дуч келгани он.
Лекин ирода бу — ёнди қайтадан,
Ўтли қўшиқларга айланди ҳижрон.

Не бир буюк зотлар боли эгди ночор
Томуғдан йўл топмай нурли ҳаётга.
Лекин ирода бу, енголди такрор
Таянч бўлганида Бобурдай зотга.

Неларни кўрмаган инсоннинг боши,
Неча бор қоврилиб, тирилган жаҳон.
Барига етаркан сабру бардоши,
Демак, иродадан яралган инсон.

1974

МУАЛЛИМЛАРГА

Нечоғ бахтиёрман, таъзимда шу тоб
Сизнинг шаънингизга битмоқдаман байт.
Не одам бўлардим, қўлимда китоб
Бирор ҳарф танитай турсайдим лоқайд.
Сиз-ку “Алифбо”дан “Қомус”гача то
Бари-барисини танитган устоз.
Илк бор Сиз кўрсатган дурахшон Зухро
Букун шеърим ичра ташбихдир мумтоз.
Сиз мўъжаз юракда ёқолган ёғду
Оқибат қуёшдек соча олур нур.
Буюклар ҳаққига қасамёд гап бу:
Сиздан бошланади асли Тафаккур.
Оламда кўп эрур муборак онлар,
Табаррук зотлар ҳам гарчанд кўп эрур.
Сизгадир илк раҳмат, азиз инсонлар,
Мунис муаллимлар, Сизга ташаккур.

1974

ЧЎЛИ БОБОНИНГ НАБИРАЛАРИГА ДЕГАНИ

Йиллар, ойлар ўтса, Ватан топса сайқал,
Боғларда очилса сўлмас лолалар.
Шу жойлар чўл эди десак бир маҳал,
Ишонармикансиз, болалар.

Мовий кўллар узра сузса чағалай,
Адирларда кезса оққув галалар,
Шу жойда ҳаёт йўқ эди десак, ҳар қалай,
Ишонармикансиз, болалар.

Бу жойларда ўтган ҳасратли аждод,
Томчи сувга зору кўз ёш жолалар.
Уларнинг ҳасратин шоир этса ёд,
Ишонармикансиз, болалар.

Мен-ку ишонаман, саҳролар гуллаб,
Сизнинг қий-чув билан тўлгай далалар.
Ўшанда, фидойи оталарни эслаб,
Таъзим қилармисиз, болалар.

1974

САЛОМНОМА

Баҳор чоғи чулдираган ирмоқлардан,
Сўқмоқлардан ва зангори ўтлоқлардан,
Адирларда кечган шодон, хуш чоғлардан,
Салом бўлсин саховатли йил бошига,
Салом бўлсин яшил кўклам наққошига.

Саратоннинг қуёшидан бўлсин салом,
Қор сўраган тоғ-тошидан бўлсин салом,
Танти деҳқон бардошидан бўлсин салом,
Салом бўлсин ойларнинг энг эзгусига,
Салом бўлсин унинг оппоқ инжусига.

Яқин қўшни — салом деган куз чоғи бу,
Ноз-неъматга тўлиб турган қучоғи бу,
Тўй чоғи бу, режаларнинг юз чоғи бу,
Салом бўлсин тўйни бирга тўйлашганга,
Салом бўлсин бир девордан бўйлашганга.

Одамлар бор — бир умрлик толега ёр
Ва иштайди дўстларига толе бисёр.
Эзгу йилда эзгу ўйлар топсин қарор,
Салом бўлсин хуш саодат айёмига,
Салом бўлсин зафарнинг илк паёмига.

Саломларнинг барчасидан шулдир маъно:
Бўй таратсин олам бўйлаб яшил маъво,
Гуркурасин, кучга тўлган юрт доимо,
Салом бўлсин ўн икки ой сарварига,
Салом бўлсин йилнинг тўнғич Январига!

1974

ҲАВАС

Баҳор осмонида чақнаса чақин
Кўксингдан отилар оловли нафас.
Эй, сен, жавон шоир, ўспирин оқин,
Ўтли юрагингга қилурман ҳавас.

Кўкда юлдуз эмас, у сирли кўшиқ,
Интизор йигитнинг чашмига сингган.
Муҳаббат дардига мубтало ошиқ
Сенга ҳавас билан боқурман чиндан.

Беланчак бошида ўйнар парча нур,
Жажжи чақалоққа бор дунё абас.
Шу парча шуълада кўрдинг не сеҳр?!
Ўдагим, мен сенга қилурман ҳавас.

Лочин юракдир бу — яшиндай шаҳди,
Ғаддор қояларга ургувчи қанот.
Сенга ҳавас билан боқурман, рости,
Ўлимга тик кўксин тута олган зот.

Бахтлидир, қай қалбда ёниқ нур, зиё,
Бахтлидир, қай қалбда ёниқ ҳаяжон.
Шу сабаб дастида бўлса ҳам дунё,
Ўтли ёшлигини кўмсайди инсон.

1974

* * *

Ғаним бўлолмасмиз иккимиз сира,
Дўст ҳам бўлолмасмиз балки ҳеч қачон.
Балки эмасдирсан сен ҳам бокира,
Балки эмасдирман мен ҳам покдомон.

Иккимиз учун ҳам ёлғиз шу офтоб,
Иккимиз учун ҳам ягона замин.
Мен ҳам сенинг учун битмадим китоб,
Сен ҳам шуҳратимни этмассан таъмин.

Кимга нима керак? Нечун сохта шон?
Нечун мангуликдан беҳуда талаб?
Ахир иккимиз ҳам сўнг манзил томон
Кетмасмиз дунёнинг юкин орқалаб.

1974

РАЙҲОН

Фурсат-фурсат инсонга кўринганда тор жаҳон,
Яхшилар дийдорини кўмсайди доим кўнгил.
Боболарим юртида тутқаздинг даста райҳон,
Бошим кўкларга етди, Шамсиқамар, жон сингил.
Хонанишин кунлардан безиб келгандим асли,
Чексиз чўллар гардини айласам девдим тавоф.
Рух менда тийра фасли, айна жазира фасли,
Жаннатмакон гўшангдан гул тутқаздинг босавоб.
Бу жойларда кезгандим тентираб йиллар бурун,
Сахро узра ташнаҳол тўрғай каби чарх уриб.
Куйлагандим гоҳ тўлиб боболар орзуларин,
Гоҳ майин истиқболнинг ўйларига эдим ғарқ.
Сахрода сарбонларнинг оқарган сўнгаклари,
Жаҳаннамий дашт узра ялтираб турган сароб...
Абадий орзулардан сўйларди бунинг бари,
Жаҳоний дилларга ҳам солгудай зарб, изтироб.
Мен-ку бу юрт ўелиман, жон ипим унга пайваст,
Иқболи иқболимдир, армони бўлса — армон.
Ота юрт вайрон эса, фарзандга жаҳон абас,
Нечундир менга у чоқ танҳо шуҳрат, ёлғиз шон?
Шул сабаб, арқонга ҳам қил қувват, деган мисол,
Қадимий Жайҳун сари келдим айлаб шитоблар.
Гоҳида йироқларда соғинсам, кўмсаб висол,
Йўлладим қасам тўла турли шеърий китоблар.
Қалбида турфа ният қайнаган зотлар аро
Соғинмас ким ҳам ахир каттакон дунё юзин.
Кўкка боқсам, ўйимни чулғайди чексиз само,
Ерга боқсам, дилкаш деб тингладим Жайҳун сўзин.
Мана бу кун у турар қаршимда виқор тўкиб,
Йўқ, йўқ, у — дарё эмас, у — армон, у — бир ҳаёт.
Кечиб не-не асрлар, қанчалар замон ўтиб,
Шу қондош парча ер ҳам топар бўлмишдир нажот.
Бугун ота юртимга келмишдир улуғ Жайҳун,
Ҳайратдадир бўзтўрғай: “Ахир бу нечук сайхон”.

Саҳрода қарор топмиш ҳаттоки дилбар жунун:
Бўй сочиб турар, мана, бир даста садарайҳон.
Синглим, шу райҳонингда бир армоним парчаси,
Умримнинг бир ғуссаси барҳам топди муқаррар.
Ундадир ҳали чексиз чаманзорларнинг саси,
Назар сол кенгликларга, жон синглим, Шамсиқамар.
Қўлларингда жон топмиш минг йиллик орзу, ҳали
Зангори уфқларга узанган чаман бўлғай.
Инсон буюклигидан нишона ушбу, ҳали
Она замин узра сен яратган гулшан бўлғай.
Дунёда тариқ каби беданабоп гап ҳам мўл,
Дунёда ташвиш ҳам мўл қисгудек юракларни.
Лекин бу кун оламда бахтиёр ўшал кўнгил —
Сигдиросса ўзига энг олий тилакларни.
Замину замон яшнаб, ўчганда тамом саҳро,
Пешкаш бўлурман мен ҳам туганмас меҳрим билан.
Турфа ранг чаман аро, Сиз тузган гулшан аро
Етиб келурман мен ҳам райҳондек шеърим билан.

1975

* * *

Ҳаддим борми сизга бир сўз демакка,
Ҳатто узр айтмоққа сиғарми ҳаддим?
Сизнинг ҳуснингизга боққали якка,
Қанча савдоларни бошдан ўткардим.
Сизга икки олам борича нисор,
Сиз икки оламдан баландсиз мутлақ.
Сизга фақатгина термулмоқ даркор,
Сизга фақатгина лозим сиғинмоқ.

1975

* * *

Сен борсан — мен учун бу ҳаёт гўзал,
Сен борсан — мен учун дилбар коинот.
Сенсиз қолар эдим зулматда тугал,
Сенсиз қолар эдим буткул бемурод.

Сенинг висолингда умрим яширин,
Чечаксан, мен учун асло сўлмассан.
Шу қадар дилбарсан, шу қадар ширин,
Афсус, шундайлигинг ўзинг билмассан.

1975

* * *

Сахро сўқмоғида бошин эгиб жим
Бир кимса кетмоқда, билмасман у ким.
Агар у сен бўлсанг, қошинга борай,
Агар у мен бўлсам, тезроқ кел, дўстим.

1975

ГЕНЕРАЛ

Музаффар зотларга мотам ножоиз,
Уларнинг ҳаққидир фақат ифтихор.
Биз мағрур бош эгсак ўшалар боис,
Уларга лойиқдир энг олий ашъор.

Жасур нажоткорлар саф — қаторида,
Ўзбек йигитининг номи ҳам кушод.
Тинчлик айёмининг бу наҳорида,
Собир оғамизни этмоқдамиз ёд.

Ватан деган чоғда оддий ошён,
Ўлан тўшагини англаганлар мўл.
Мадад сўраганда чорасиз жаҳон,
Сиз Тошкент бағридан узатгансиз қўл.

Қайси бир мамлакат, қайси сарҳадда
Нажоткор дўстларни зор кутган тупроқ.
Мурғак хаёлимда шундоқ ҳолатда
Тасаввур этолдим мен Сизни кўпроқ.

Бани одам учун нажот ахтариб,
Жон берган шаҳидлар руҳига қасам.
Одамзод яловдай юргай кўтариб,
Ўзбекнинг шу қатра, тоза қонин ҳам.

Билмадим у соат, у сўнги фурсат,
Нелар кечган экан Сизнинг хаёлдан.
Балки, Она-Диёр кўкида қат-қат,
Варрақлар кўргансиз ўзгир шамолдан.

Балки, сўнги дам ҳам умидга тўлиқ,
Ёруғ бу кунларни этгансиз хаёл.
Менинг бешигимга отилган ул ўқ,
Сизнинг умрингизни узган эҳтимол.

Буюк Аждод бермиш бус-бутун гурур
Ва қийиқ кўзларда мерос жасорат.
Жасур сафлар аро от суриб мағрур,
Энг ғаддор ёвларни этгансиз горат.

Сиздек фарзандларга шарафдир пеша,
Сизга мангуликнинг хуш таронаси.
Сиздек ўғлонларни ёдлар ҳамиша,
Мунис Ўзбекистон — мардлар онаси.

1975

АВЛОДЛАР ҲИКОЯСИ

Ярим тун.
Овуддан йўлчи ўтмоқда,
Тулпор туёғидан чақнайди тошлоқ.
Ногоҳ от дупури кириб қулоққа
Чўчиб уйғонади кекса чол мудроқ.
— Кексалик қурсин-да...
Уф торгар узун,
Хотирада Бойсун,
Чақнаган ўқлар...
Чол то саҳаргача юмайди кўзин,
Набираси эса донг қотиб ухлар.

1975

ШУКРОНА

Шукрона айт аввал парча нон учун,
Сўнг қултум сув учун шукрона такрор.
Чунки бу оламда, яширмоқ нечун,
Сенга шуларни ҳам кўп кўрганлар бор.
Буюклар бахтига ҳавас қил, аммо,
Инсонлигинг учун шукр айтгил зинҳор.
Чунки бу оламда сен учун ҳатто
Оддий инсонликни кўп кўрганлар бор.

1975

КАКЛИГИМ

Тоғлар элчиси деб хуш кўрдим сени,
Куш ичра энг ажиб қуш кўрдим сени,
Инжа дийдорингни туш кўрдим сени,
Манзили тоғ билан дарё каклигим.

Олис Боботоғдан бир тонг маҳали,
Келдинг дўстим билан мени кўргали.
Зиёрат гоҳ инсон, гоҳ қушнинг гали,
Хуш келдинг, дедим, оҳ, зебо каклигим.

Кафтимдан беҳадик донлар терардинг,
Теграмда товланиб яйраб юардинг.
Мунчоқ кўзларингни тикиб турардинг
Чўсам хаёлларга гоҳо, каклигим.

Билмадим не бўлди — кетдинг бедарак,
Дўрмон боғларини кездим жонсарак.
Кушдан дўст топгандим, кўп кўрди фалак,
Энди қайлардасан, ошно каклигим.

1975

* * *

Инонгил сен менинг муҳаббатимга,
Менинг муҳаббатим буюкдан буюк.
Бовар эт ва лекин ушбу гапимга:
Дилимда нафрат ҳам буюкдан буюк.

1975

ИККИ СОНИЯ

Уйда тинчи бўлсин йигитнинг аввал,
Сўнгра бутун бўлсин дўстнинг имони.
Инсон юрагини тилкалар азал,
Шу икки нарсанинг буюк армони.
Биридан бошланар шу ёруғ олам,
Дунёга қўйилгай остонадан от.
Уйдан боши эгик чиқдимиди одам,
Ўша кун тор унга буткул коинот.
Йигитнинг бир умри дўст билан бутун,
Дўст билан шириндир заққум ҳаёти.
Дўстдан панд еган чоғ не бор унинг-чун!
Бад унга ҳаттоки бор инсон зоти.
Буюк шиддат билан жўшаркан ҳаёт,
Шу икки нарсага биз гоҳ бепарво,
Шу икки сония ҳамдам бўлган зот,
Менинг назаримда, энг азиз сиймо.

1975

* * *

Тингла, бу абадий садо бўлади,
Гадонинг душмани гадо бўлади.
Иккови бир-бирин егунича то
Ўртада бу дунё адо бўлади.

1975

ТАРБИЯ

*Кенгга кенг дунё,
Торга тор дунё.*

Халқ мақоли

БИРИНЧИ МАШҒУЛОТ

Жиндаккина феълингизни
Кенгроқ қилинг, домлажон.
Шунда сизга кўрингайдир
Кўп ғалати бир жаҳон.
Дўппингизни олиб аввал
Қаранг у ён-бу ёнга,
Дуч келгайсиз энг аввало
Ҳаёт деган уммонга.
Унда сиздан бўлак яна
Яшайди кўп одамлар,
Елкасида ва ё шодлик,
Ва ё ташвиш, ё ғамлар.
Дунёи хос деб аталган
Бир макон бу, ҳар қалай,
Ғам-ташвишлар қаторида
Шодлик ҳам бор бир талай.
Билмам нечун сизнинг нигоҳ
Бир нуқтада қотмишдир,
Чексиз гўзал дунё сиздан
Юз ўгириб ётмишдир.
Кенг бўлсангиз у чоқ сизга
Очилгайдир кўп сирлар,
Кўрингайдир кўҳна мозий
Ва келажак асрлар.
Ҳиммат нури кўзингизни
Ёритолса бирор он,
Руҳингизга ҳимматлар ҳам
Ёғилгайдир бегумон.
Хўжа Ҳофиз девонида
Булбул сайрар сиз учун,
Оҳ, нақадар гўзал эрур,
Бу тириклик, бу очун,

Муסיқа бор бу дунёда,
Шеърият бор, сафо бор,
Худди гўдак кулгусидек
Муҳаббат бор, беғубор.
Мовий кўкка боқиб тингланг
Турфа қушлар воласин,
Субҳидамда ошиқларнинг
Чеккан чексиз ноласин.
Энди азиз каллангизни
Буриб бу ён бир қаранг,
Товланади тегрангизда
Япроқчалар тилла ранг.
Сиз уларнинг ҳолига ҳам
Боқинг холис ниятдан,
Япроқ умри битса ҳамки,
Сўзлар абадиятдан.
Қаранг, нечоғ гўзал эрур
Қир-адирлар зангори,
Шундай пайтда дилни ўртар
Мангу яшаш хумори.
Жилдираган ариқчага
Бир зум қараб тургайсиз,
Ишонаман, сиз унда тоғ
Қорликларни кўргайсиз.
Очилгайдир қаршингизда
Юксак юртлар жамоли,
Чўққиларга тирмашгайсиз
Тоғ серкаси мисоли.
Оқшом чўкар ва қўзғалар
Тўрт тарафдан шамоллар,
Оғушига олгай сизни
Кўп ажойиб хаёллар.
Юлдузларга термулгайсиз,
Учгайсиз ҳам самога,
Кўз ташларсиз кенгликларга,
Уфқларга, дунёга.
Қалбингизда на адоват,
На ҳасад бор, на қадар,
Рухингизда улуғворлик
Ҳис қилгайсиз бир қадар.
Энди ерни фаҳм этгайсиз,
У нок каби йўқ банди,

Домла, мўъжаз шу нок узра
Яшар одам фарзанди.
Одам эса сизга қавмдир,
Замондошдир, ўлкадош,
Бирор йиртқич даф қилганда
Ёнингизда елкадош.
Аниқ шариф шажарангиз
Қаршингизга келсин сал,
Сиз ҳам одам фарзандисиз,
Унутмангиз ҳеч маҳал.
Руҳингизни чулғамаса
Ногаҳоний бир бало,
Миянгининг тархи энди
Очилгай иншоолло.

ИККИНЧИ МАШҒУЛОТ

Баъдаз, мавжуд аҳволингиз
Тавсиф этиб атайин
Бошқаларга ибрат учун
Майли айтиб ўтайин.
Тирик жонсиз, тонгми-пешин
Ўрнингиздан турасиз,
Одамсиз-ку, балки аввал
Туш таъбирлаб кўрасиз.
Ўнгингизда тунов кечган
Турли бадбин ўй-хаёл
Тушингизда дўзах бўлиб
Акс этгандир, эҳтимол.
Қийин сизга, қандоқ қилиб
Бу ҳолатдан қочасиз.
Заҳрингизни энг аввало
Болаларга сочасиз.
Қурбон бўлар балки илк бор
Шўрпешона бир чивин,
Тутиб олиб эзғилайсиз,
Тополсангиз гар эвин.
Болалар-чи, оҳ, болалар,
Тарбиясиз, қув, суюқ,
Шох билан дум битса агар
Шайтондан ҳеч фарқи йўқ.

Хотин-чи, у хотин эмас,
Дам сўзлаб, дам тўхтайди,
Супургини миниб чопган
Алвастига ўхшайди.
Қовоқ уйиб, ижирганиб
Энди ишга жўнайсиз,
На бирор гап чиқар сиздан
Ва на гапга унайсиз.
Кучукчангиз дуч келади,
Бир тепасиз, “ванг” дейди,
“Ванг” дегани, ким билади,
Балки “фёлинг танг” дейди.
Остонадан бошланади
Ана энди кенг ҳаёт,
Сиз-чи, ишга йўл оласиз
Ғоят-ғоят эҳтиёт.
Мусофирдек кўча-кўйда
Жовдирайсиз аланглаб,
Бамисоли ўғри мушук
Тўрт томонга жаланглаб:
Ана, Тошмат ўтиб кетди,
Пайқамади мутгаҳам!
Пайқаса ҳам сўрашмади,
Демак, душман ўша ҳам!
Чойхонада уч-тўртта чол
Чақ-чақ суҳбат қилади,
Суҳбат қайда, айнаганлар,
Сизни ғийбат қилади.
Жой бермади трамвайда
Аллақандай бир башанг,
Касофатнинг касри уриб
Яна тагин сиз тажанг.
Ишхонангиз қарши олар
Пештоқлари ялтираб,
Гул тувакда чечаклар ҳам
Нозиккина қалтираб.
Сиз-чи, дилгир, маҳкамага
Уввос тортиб кирасиз,
Ўзингизни ўргимчақдек
Бир бурчакка урасиз,
Варақлайсиз газетани
Дуч келасиз оловга:

Мукофотни беришибди
Падарлаънат ановга.
Ахир қандоқ бедодлик бу,
Миянгизга урар қон,
Қолмаётир бу дунёда
Ҳаё, инсоф, дин, виждон!
Бошланади яна қайта
Ифво, фитна, ур-сурлар,
Одам эмас бу юрганлар,
Худо ҳаққи унсурлар.
Қўлингиздан келса агар
Тўкиб тимсоҳ ёшини,
Айлантириб ташлайсиз ҳам
Ҳатто дўстлар бошини.
Ташқарида эса ҳаёт
Уммон каби тошади,
Қитъалардан қитъаларга
Чўнг булутлар ошади.
Қайлардадир ҳал бўлади
Буткул эллар тақдири,
Юз йилларга арзигаёй гоҳ
Сониялар ҳар бири.
Буюк тарих чархпалаги
Гувлар бетинч ҳар қачон,
Коинотга сачраб кетар
Учқунлари, альамон.
Бизга насиб бўлмиш яшаш
Шундоқ улуғ дунёда,
Буюк инсон қадамидан
Гурсиллар ер зиёда.
Энди гапни очиқ айтсам,
Кўрсичқонга ўхшайсиз,
Бароқ мошни кўрмагунча
Ҳеч бир гапни уқмайсиз.
Ҳолбуки, эл ҳиммат, меҳри
Пешкаш эрур сизга ҳам.
Дил очсангиз, жамъи одам
Дилкаш эрур сизга ҳам.
Ҳолбуки, эл заҳмат чекар
Сиз учун ҳам кун-бакун

Сиз-чи, фақат ўйлагайсиз
Ўзингизни, хўш нечун?
Не бир зотлар умрин тикиб,
Кезади кўк бағрини,
Сиз бўлсангиз кўрмагайсиз
Бурнингиздан нарини.
Тушунаман, умр қисқа
Ҳақ дасти ҳам қисқароқ.
Аммо нечун шу умрда
Бунча бадбин яшамоқ?
Бир қарашда закий зотсиз,
Бир қарашда доносиз,
Аммо, билмам, қай жин урмиш,
Яшолмайсиз иғвосиз!
Одам ўғли, завол кўрма,
Бўлма одам заволи,
Тушунтирдим ҳамма гапни
Кўрга ҳасса мисоли.
Эндиги сўз... хуллас, феълни
Кенгроқ қилинг, домлажон,
Сизнинг кўрган бу кун эса
Кун эмасдир ҳеч қачон.

1975

* * *

Ошиқни тасвирлай дегандим бирров,
Беҳуда ишни қўй дедилар дарров,
Уйқуда сўзлаган кимсадек ошиқ,
На ўзи тушунгай, на уни биров.

1975

* * *

Дунёда ҳар ишнинг бордир ўз гали,
Олис хотиралар ҳамроҳ ишимга.
Шоирлик ёдимдан чиққан маҳали
Чўпонлик йилларим тушар эсимга.

Кўйлар сурувини ҳайдайман борҳо,
Сибизга чаламан баъзида беғам.
Сурувим ичида кўраман гоҳо
Мени чўпон деган кимсаларни ҳам.

1975

* * *

Сен менинг исмимсан, номимсан тугал,
Сен буюк бобомнинг асл макони.
Дедим ва дегайман ҳамиша дангал,
Самарқанд дегани ўзбек дегани.
Қайта туғилмоқлик насиб этса гар,
Самарқанд бўларди жойим муқаррар.

1975

ҚИШ КЕЧАСИ

Тақиллайди эшик ногаҳон,
Кимсан? — дейман, тугаб саботим.
— Очгил, — дейди. — Мен сенга меҳмон,
Билмоқ бўлсанг — Ташвишдир отим.

Тақиллайди эшик ногаҳон,
Кимсан? — дейман тугаб саботим.
— Очгил, — дейди. Бу — мен, қадрдон,
Билмоқ бўлсанг — Бардошдир отим.

Ташқарида шамол увиллар,
Туни бўйи юмайман кўзим.
Туни бўйи баҳс қилар улар,
Тун эса-чи, жуда ҳам узун.

1976

СЕНИНГ ОВОЗИНГ

Ёмғир ёғаётир кўкдан, отажон,
Жилғалар кўчада дарёдай тошар.
Жажжи опаларим эса бу замон,
Жилғалар бўйида жилғадай шошар.

Менга сизнинг кўз ёш ёмғирдай абад,
Масканимга сингай оҳанг сингари.
Менинг қулоғимга етгайдир фақат,
Сизнинг қалбингизнинг соғинч унлари.

1976

ТАФАККУР МОНОЛОГИ

I

Билмасман, қайдадир менга ибтидо,
Билмасман, қайдадир менга интиҳо.

Асрлар қаъридан ўтаман сокин,
Менга бари бирдир — ким қул, ким ҳоким.

Сизнинг қутқу билан зарра ишим йўқ,
Шундоқ салобатли карвонман улуғ.

Менинг қўнғироғим эшитолган зот,
Ўзин бахтли деса арзир умрбод.

II

Мени атадилар худо деб аввал,
Пайғамбар дедилар ва даҳо тугал.

Буюкман баридан минг-минглаб карра,
Худо ҳам, даҳо ҳам мендан бир зарра.

Мен асли ҳосила эрурман гарчанд,
Лекин бугун ота — кечаги фарзанд.

Теграмда чарх урсин, майли, замон, вақт,
Мен-чи, ўз-ўзимга масъулман фақат.

Қаршимда гердаяр тоғлар ҳам бекор,
Улар менинг учун шунчаки сангзор.

Баҳри Муҳит нима? Нима у денгиз?
Чайқалган сувлардир, рангсиз ва нурсиз.

Офтоб, сайёралар чарақлаб ётар,
Мен учун оддий ҳол: борлиқ мухтасар.

Ҳайрат нималигин билмасман асло,
Ҳатто чексизлик ҳам идрокимга жо.

III

Ҳа, менга ҳеч эрур коинот, жаҳон,
Лекин мени қийнар фақат бир армон.

Мени қачонлардир яратган зотдан,
Қарздорман, яъниким, одамизоддан.

У гоҳ буюк эрур, гоҳ забун, барбод,
Сира тушунмадим мен уни, ҳайҳот.

Фақат идрокимга занжирдир шу ғам,
Сени эпллолмадим, жувонмарг одам.

1976

БИР ТАНИШИМ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Эслайман, болалик чоғимда бир кун
Безори тош отди менга бесабаб.
Йиғладим бир четда бағрим бўлиб хун,
Атрофга кўз тикдим ночор, мўлтираб.
Албатта, бирор-бир мадад истардим,
Ахир, тушунарли бундақа ҳолат.
(Бола бўлгансиз-ку, сизлар ҳам қадим,
Демакки, эсласам тортмам ҳижолат.)
Хуллас, кимдир келиб йўл канорида
Саёқ рақибимни ушлади маҳкам:
— Қутуриб қолдингми кучинг борида,
Бошингга тушганда биларсан, бўтам...
Анча мулзам қилиб жўнатди уни,
Сўнг келди мен томон жилмайиб, ёввош:
— Сен ҳам тортаверма ҳадеб бурунни,
Керак бўлар, ука, ҳали кўп кўз ёш...
Ҳушёр тортиб қолдим шунда, албатта,
Ҳатто дадиллашиб қолгандим бироз.
Унинг-чи, кўзлари порларди катта,
Мард ва майин эди ундаги овоз.
Дедим: — Хизрмисиз, бобом айтгандек,
Мадад берасизми шундай чоғларда?
У маъюс жилмайиб, қош чимирди тек:
— Боласан, хаёлинг кўп узоқларда.
Майли, Хизрманми ё Хизр эмас,
Ҳар нечук турибман қошингда аён.
Бирор ножўя иш рўй бердими, бас,
Кимдир ажрим қилса — ўша мен, ўғлон.
Болага, албатта ҳикмат бир чақа,
Чиллак ўйин каби аниқ тасаввур.
У исмин айтди-ю, кетди бир ёққа,
Мен ҳам ҳайё-ҳайт деб кетдим ҳайтовур,
Ким кўп бу дунёда, ҳар хил бола кўп,
Биримиз бесарроқ, биримиз ёввош.

Мен ҳам қанчасига озор бердим хўб,
Қанчасин дастидан тўқдим ҳам сўнг ёш.
Бироқ, йиллар ўтиб, улғайган сайин
Ўйга келар экан бошқача гаплар.
Ўйга солар экан, тайин-нотайин,
Ҳар хил нарсадаги ҳар хил тарафлар.
Қуршай бошлар экан миянгни ров-ров,
Нега? Нечун? — деган саволлар ўжар,
Дейлик, фалончининг ўғли-ку, меров,
Нега имтиҳондан қатнашмай ўтар?
Бунақа гапларни тафтиш қилишни
Ўргатмаган эди агарчи отам.
Лекин кўра бериб шул каби ишни
Лол қота бошладим энди чинакам.
Буткул ҳодисотнинг сабабин аммо
Англаб етмоқликка ўтмасди тишим.
Шундай маҳалларда кўзимга гўё,
Кўриниб кетарди ўша танишим.
Бир кун гузарда денг, Тўхта лапашанг
Сув тўла кўзасин чил-чил синдирди.
Уйга келгач эса, айбдор деб қаранг,
У ўғай акасин тутиб урдирди.
Тавба демоққа-ку, ёш эдим ҳали,
Бовужуд, қайга ҳам етарди арзим.
Ўша танишимга ўша маҳали
Ҳатто хат ёзмоққа этгандим жазм.
Қайга жўнатардим мактубни, аммо
Қайларда юрибди ғаройиб ул зот.
Олис кечалари у билан танҳо
Суҳбат қурар бўлдим хаёлан бот-бот.
Васваса дейсизми, рўё дейсизми,
Доно фикрингизга ҳавола бу ҳол.
Бир кун забтга олиб тасаввур изми,
Тушда кўрдим уни аниқ ва яққол.
Арзим баён этдим биратўласи,
Нега келмайсиз деб тутдим сўроққа.
Тўхта лапашангнинг ўғай акаси
Кетиб қолганини айтдим, узоққа.
У маъюс жилмайди: — Биладан барин,
Ахир, юмушим кўп оламда, укам.
Бирини эшласам, эшполмам бирин,

Қандай улгурайин, ёлғизман мен ҳам...
Шундай деб танишим кўздан йўқолди,
Яъни, тўғрироғи, бузилди уйқум.
Унинг шаҳди аммо ёдимда қолди,
Мардона эди у ҳамда камсуқум.
Йиллар ўтиб кетди, озми-кўп, мана,
Олам ишларидан бўлдим хабардор.
Биламан, Хизр ким ва бидъат нима,
Биламан, ёшлик ҳам кетди бетакрор.
Бари ўтиб кетди бир туш мисоли,
Эслайман гоҳ маҳзун, гоҳида қувноқ.
Фақат ўша сиймо, унинг хаёли
Менинг шууримга ўрнашди мутлоқ.
Дунё ишларига бўлиб юзма-юз,
Гоҳо келолмасам ўзим-ўзимга,
Унинг дийдорини қўмсайман ҳануз,
Кўринсайди дейман бир зум кўзимга.
Балки кўришмоққа энди фурсат йўқ,
Балки кута бериб ўзим ҳам толдим
Ва лекин дунёда у зотнинг аниқ
Иши кўплигига ишониб қолдим.
Меҳрибон устозлар назарида гоҳ
Унинг нигоҳини пайқаб қоламан.
Қимдир ҳушёр бўл, деб, айласа огоҳ,
Ўша учрашувни ёдга оламан.
Наби ҳам, расул ҳам эмас эди у,
Лекин у мен учун беқиёс, порлоқ.
Балки келмагайман энди рўбарў,
Лекин у йўлимни ёритган чароқ!
Унинг ёди билан умрим сарафроз,
Усиз ҳаёт менга машаққат эди.
Эслайман, қомати дол эди бир оз,
Номи эса унинг Ҳақиқат эди.

1976

МАЛОМАТ ТОШЛАРИ

Хушёр боқ, то фоний умр кечади,
Тегрангда турфа хил тошлар учади.
Бири қора ҳасад ё ғараз тоши,
Бири ёвуз тухмат ё мараз тоши.
Майлига қай бири келмасин, қачон,
Улардан муддао ҳамиша аён.
Улар сабр косанг тўлдирмоқ бўлар,
Улар умринг гулин сўлдирмоқ бўлар.
Бошимдан ўтганин этсам гар баён,
Хушёр боқ уларга ҳамиша, ўғлон.
Ва лекин дунёда ўзга тош ҳам бор,
У сенга етказмас беҳуда озор.
У асло кўксингга ўқ каби ботмас.
Танинг зирқиратиб, бурнинг қонатмас.
Умринг йўлларига бўлмагай у банд,
Ё кўнгил шишасин этмагай парканд.
Сен томон нолакор, қай он етар у,
Ғафлат фариштасин бедор этар у.
Идрокнинг мавжига теккани замон,
У мудроқ руҳингга солгай ғалаён.
У виждон тамали, диёнат тоши,
Маломат тоши бу, маломат тоши!
У балки аликсиз қолган бир салом,
У балки авжида бўлинган калом.
У балки дўстингга очиб дил, юрак,
Тўйида айтилмай қолган бир тилак.
Фарзанди дуч келгай балки аломат,
Жажжи қўлларида санги маломат.
Қабр тепасидан тош ҳайкал боқур,
Олис хотиралар гулханин ёқур.
Сен унга сўнгни дам эгганмидинг бош,
Оҳ, нечоғ шафқатсиз тош эрур бу тош.
Инсоннинг то фазлу фалокати бор,
Унинг бир-бирига маломати бор.

Ташрифга кўз тиккан беморлардан то
Шоҳлар дилигача маломатдир жо.
Бахтсиз кимсаларнинг кўздаги ёши,
Асли, яратганга маломат тоши.
Жанглардан қайтмаган фарзанди учун
Оналар дилида маломат тутун.
Қадим одамзодга неча минг замон
Маломат тошлари ҳамроҳ ҳар қачон.
Асрий кошонага то офат келур,
Нолакор мозийдан маломат келур.
Минг йиллаб самога боқди одамзод,
Фалакдан тилади мадад ва имдод.
Ва лекин топгани фалокат бўлди,
Шул сабаб ҳар сўзи маломат бўлди.
Чорасиз Машрабнинг қиёмати бу,
Инсоннинг худога маломати бу!
“Мен одам эдим-ку, инсон фарзанди!”
Бу — етим Фафурнинг маломат банди.
Ҳануз сарҳадлардан ғамгин сас келур,
Маломат тошлари басма-бас келур.
Одамни маҳв этур фарзанди одам,
Одам эрур аммо томошабин ҳам.
Етим гўдакларнинг кўздаги ёши,
Бу — жумла жаҳонга маломат тоши.
Гар буюк замонга фарзанд эрурмиз,
Адолат бирла гар пайванд эрурмиз.
Одам қадри магар буюкдан буюк,
Лекин қай дилларда маломат тутук.
Не деб сўзлаганкин, боқиб биз сари,
Бетимсол Ойбекнинг ҳорғин кўзлари?!
Сарғайган саҳфалар аро боқиб тек,
Қодирий қабрини сўрар Отабек.
Йироқ соҳилларда таралиб оҳи,
Кезар Аьендининг қонли арвоҳи.
Ҳа, қону тер билан йўғрилиб кам-кам,
Шундоқ барпо бўлди даврон муҳташам.
Ҳар лаҳза мозийга гарчанд кетажак,
Лекин олдда бизни кутар келажак.
Гар қолур биздан ҳам эзгулик, карам,
Лекин дегайларми бизни мукаррам?!

Мудроқ виждон учун, сохта шон учун,
Беҳуда тўкилган қанча қон учун,
Заминнинг тузалмас жароҳати деб,
Мовий дунёларнинг ҳаловати деб,
Бир кун эгилмасми одамзод боши,
Бизга ҳам ёғмасми маломат тоши?
О, буюк мавжудот, ҳазрати инсон,
Сенинг аслинг гаҳи ғафлати инсон.
Гаҳи сен баркамол бўлиб кўриндинг,
Гаҳи бечораҳол бўлиб кўриндинг.
Юлдузин бошингдан сочса ҳам само,
Гоҳо ўз қадрингни билмадинг, аммо.
Эзгулик йўлида ҳар битта қадам
Раҳмат муҳри эрур сенга, эй одам!
Олам узра букун кўтармишсан қад,
Унутма, буюксан, буюксан беҳад.
То кезар бошингда ҳиммат қуёши,
Сенга ёғмаса бас, маломат тоши!..

1976

ХОТИРА

Билмадим, сен қандай йўлчи қуш эдинг,
Бир зум қўниб ўтдинг ошиёнимга.
Билмадим, сен қандай сирли туш эдинг,
Кўз очсам, ҳасратлар солдинг жонимга.
Менга-ку, ариқда оққан сувни ҳам,
Гоҳо миннат билан узатди дунё.
Нетай полапоним, бу зиқна олам,
Сенга ўшани ҳам кўрмабди раво.
Яшамоқ сенинг ҳам ҳаққинг эди-ку,
Ажал қўнғироғин не учун чалдинг.
Сен онанг дилида тирик бир қайғу,
Отанг юрагида чақиндай қолдинг.
Келиш-кетишингдан не эди матлаб,
Не учун бошимга солдинг бунча ғам.
Анор донасидек қаторинг ўртаб,
Бағримдан ситилиб кетдинг-ку, болам...

1976

ОМАД ҲАҚИДА

Омад деган нарсa дунёда бор гап,
Бу ерда ҳар қандай хурофот бекор.
Ҳозир сен шеъримни турибсан тинглаб,
Демак, сен — ҳаётсан, омад сенга ёр.

Бошқача қисмат ҳам мавжуд-ку, ахир,
Балойи қазодан асрасин зинҳор,
Мен сенга шеър ўқиб турибман ҳозир,
Демак, мен — ҳаётман, омад менга ёр.

Қолган ўртадаги гапларни энди
Нима деб атасанг сенда ихтиёр.
Фалакда ҳаттоки қуёш бекинди,
Бизлар барҳаётмиз, омад бизга ёр!

1976

СУРАТ ВА СИЙРАТ

Майли, сувратимга боққилу қувон,
Лекин сийратимга ташлама назар.
Бир ёқдан туганмас бахт берди жаҳон,
Бир ёқдан туганмас ўкинч ва қадар.

Чароғон умримни ёритган қуёш,
Торгина кулбамга боқмади гоҳо.
Заминдек айланган савдоли бу бош
Қолди қисмат ичра заминдек танҳо.

Оҳ, нечоғ рангларга тўлиқ бу жаҳон,
Оҳ, нечоғ ширин шу тириклик, қадар.
Майли, сувратимга боққилу қувон,
Фақат сийратимга ташлама назар.

1976

ТАҚЛИДЧИ ШОИРГА

Тақлид қила бергин етса бардошинг,
Модомики сенда бор экан ҳавас.
Фақат бир қора кун кўтариб бошинг,
Асл нусхаман деб дод солмасанг бас.

1976

БАҲОР СЕНИКИДИР

Қизим Юлдузга

Баҳор сеникидир,
Югур энтикиб,
Югур адирларнинг лолазорига.
Мен эса қувонай кўзимни тикиб,
Тоғларнинг ҳаётбахш, тоза қорига.
Баҳор сеникидир,
Толма елишдан.
Югур, сочларингга баргақлар тақиб.
Мен эса қувонай қаҳратон қишдан
Омон чиқа олган илдизга боқиб.

1976

СУРУР

Қиш чоғин беғубор тонгидир ушбу,
Тўрт тараф қор ичра — томоша кўзгу.
Ҳали кўзларингда новвотранг уйку,
Ҳар нечук, наҳоринг муборақ бўлсин!
Не бахтки, сен билан эгизак сурур,
Майли баҳордир у, майли қиш эрур.
Осойиш замонда қалбингда ғурур,
Ватанинг, диёринг муборақ бўлсин!
Сендан нелар кутар бу олам-жаҳон,
Бир ёнда замин у бир ён қаҳқашон.
Эҳ-ҳе, сафларинг ҳам неча минг, милён,
Шу чексиз қаторинг муборақ бўлсин.
Ҳали тонг қуёши тоғу тошдадир,
Не ёруғ ўйлар ҳам мудроқ бошдадир.
Сен олти, бобонг-чи олтмиш ёшдадир,
Қўшалоқ баҳоринг муборақ бўлсин.

1977

МОМО ОФТОБ

Энг кичик заррадан Юпитергача
Ўзинг мурабийсан.

Ғафур Ғулом

Эй, сен момо қуёш, эй биби офтоб,
Ёлғиз сен чароғсан, ёрсан бошимда.
Зардуштий мисоли юкиниб шу тоб,
Ўтиниб турурман йигит ёшимда.
Сўнги дам чорасиз Муқанна сифат,
Дил сўзим ўзингга айтай саросар.
Офтобим шу келар йилда ҳам фақат,
Шодликлар таратгин элга баробар.
Зулмат гўшаларни тундан эт фориғ,
Бахт томсин шуълангнинг зар қанотидан.
Офтобим, ҳимматинг тутмагил дариф,
Дунёда ҳеч битта инсон зотидан.
Ойдин деразадан кириб бор аввал,
Умидвор беморнинг хонаси томон.
Бахш этгин унга ҳам умри мукаммал,
У ҳам баҳорларга етолсин омон.
Тонги шуъланг каби тарат табассум,
Маъсум гўдакларнинг дудоқларига.
Қатра ёш томмасин асло, бирор зум,
Мунис оналарнинг ёноқларига.
Балки саҳар чоғи кўз очиб ўқтин,
Кекса чол сен томон боққай интизор.
Балки у тилагай умридан бир кун,
Офтобим, унга ҳам раҳм этгил зинҳор.
Офтобим, гарчи бу коинот аро
Мўл сенга айтгулик орзу ҳам тилак,
Мангу бир армонга бовар эт аммо,
Ҳануз кўп дунёда муз қотган юрак.
Офтобим, майлига, бир тонг, бирор зум
Тафтингга чулғама дала-тузларни,
Ўша зотларга ҳам қилгил тараҳхум —
Эрит диллардаги қотган музларни.
О, қанча юракни этмишдир асир,
Ҳасад деб аталган қора бир бало.

Офтобим, шулар ҳам кун кўрсин ахир,
Зулмат қалбларига юбор нур-зиё.
Сенинг-ку, даргоҳинг беҳад, бепоен,
Мана бу Ғарб бўлса, мана бу Машриқ.
Пойингда бу жаҳон мисли бир ошён,
Инсон бамисоли сочилган тариқ.
Устоз лутф этгандек, оламда не бор —
Барига мураббий сенсан доимо.
Офтобим, шу мунис заминни зинҳор —
Меҳру шафқатингдан этма мосуво.
Дўстлар сафида шод тарона айтиб,
Мен ҳам дилдан сенга қилурман хитоб,
Ҳар ўтган зум учун шукрона айтиб,
Сенга талпинурман, эй момо офтоб!

1977

НИСБИЙЛИК

Жуда яхши! — деймиз мана бу нарса,
Гўё ҳукм каби янграр сўзимиз.
Ўйлаб кўрганмизми ҳеч бирор марта,
Киммиз ўзимиз?
Жуда ёмон! — деймиз мана бу нарса,
Гўё ҳукм каби янграр сўзимиз.
Ўйлаб кўрганмизми ҳеч бирор марта,
Хўш, ким ўзимиз?
Кимгадир ёқамиз биз ўзимиз ҳам,
Кимгадир ёқмаймиз биз ҳам ўзимиз.
Шунақа чархпалак экан бу олам,
Демак, нисбий эрур ҳар бир сўзимиз.

1977

МИШ-МИШ

Унинг миш-мишидан ранжиманг асло,
Нима бўлса асли наслида бўлган.
Она қорниданоқ ўзи ҳам ҳатто,
Асли миш-миш билан дунёга келган.

1977

ҒАЗАЛ

Бу ишқ сиррин китоб этдинг, китобинг ичра мен борман,
Ўқурман деб хитоб этдинг, хитобинг ичра мен борман.

Ярашгайдир, ажаб, сенга ажаб нозу таманнолар,
Кетурман, деб шитоб этдинг, шитобинг ичра мен борман.

Юзинг ҳажри билан оққан лаболаб чашм селобин —
Ичурман, деб шароб этдинг, шаробинг ичра мен борман.

Умид узгил, дединг ошиқ, муҳаббат риштасин узгум,
Узурман, деб азоб этдинг, азобинг ичра мен борман.

Қаён қолди ўшал сўзким муҳаббат кўшкини, эй ёр,
Тузурман, деб сароб этдинг, саробинг ичра мен борман.

Дилимда қолган ушбу ҳар на манзил кулбаи ишқни —
Бузурман, деб хароб этдинг, харобинг ичра мен борман.

Муҳаббат гулшани ичра олиб Абдулланинг қалбин,
Чалурман, деб рубоб этдинг, рубобинг ичра мен борман.

1977

ҚОР

Бул ажойиб кун эрурким,
Ялтирар ҳар ёнда қор.
Кўкда офтоб, ерда юлдуз,
Гарчи йўқ осмонда қор.

Бул ғаройиб шеър недур деб
Парпирар Юлдуз қизим.
Мен дегайман, боқ, азизим,
Хадра-ю Дўрмонда қор.

Еттига тўлмиш, тўкилмиш
Катта қизнинг тишлари.
Оқ садафми ушбу ёнда
Дур каби дандонда қор.

Сухбат айлаб турган эрдим
Мен Зариф қизчам билан,
Кимдир айтди: кўп йўталманг
Иккингиш, балконда қор.

Ушбу қорким эрта-индин
Сув бўлар, бўстон бўлар.
Сочда кўрдим тўртта тола
Бул асл бўстонда қор.

1977

ТАРЖИМАИ ҲОЛ

Дўстлар учрашади: — Салом! — Яхши қол!
Аслида мана шу таржимаи ҳол.
Ғанимлар дуч келар — жанг бўлар пухта,
Таржимаи ҳолга қўйилар нуқта.

1977

* * *

Асқад Мухторга

Туман тушаётир қирларга сокин,
Дўрмон боғларида биллур қаҳратон.
Мажнунтол уватда ҳорғин олар тин,
Оппоқ сочларини ёйган паришон.
Ногоҳ уйқу ичра қарсиллар эман,
Атрофда сукутнинг ҳорғин нафаси.
Балки далаларга чўккан бу туман,
Йироқ юлдузларнинг сирли шарпаси.

1977

ЙИЛЛАР АРМОНИ

Кимгадир яхши гап айтдик, биродар,
Кимдир бир умрга ранжиб ҳам кетди.
Кун кеча ёш дердик ўзни бир қадар,
Бугун-чи, балоғат пайти ҳам етди.

Инсон ўз умрини ўйласа кўп вақт
Қийнайди ўзидан ўтган қусурлар.
Кимгадир айтилмай қолган бир раҳмат,
Кимдандир сўролмай қолган узрлар.

Мукаммал кўрмоқчи бўлдик дунёни,
Етук бўлолмадик ўзимиз бироқ.
О, йиллар армони, йиллар армони,
Армон кўрмадим мен сендан буюкроқ.

Инсонга тобемас замон, инчунун,
Инсон юрагида аламлар қат-қат.
Фақат бир таскин бор, барчаси учун
Афсус чека билсанг — шу ҳам бир давлат.

1977

* * *

Коинот гултожи инсондир азал,
Ундадир энг олий тафаккур, амал.
Ҳатто у тубанлик ичра ҳам танҳо,
Ё фалак, ижодинг бунча мукаммал.

1977

ЯНВАРЬ

Яна далаларнинг шовқини тинди,
Яна раққосадек тинди момиқ қор.
Январь оқшомлари, айвонда энди
Хаёл сурмакликни этдинг ихтиёр.

Бу — ойна кўл эмас, қиш — бу, замҳарир
Кўнгил тубларида сирли хаёллар.
Борлиқ ҳам мисоли ўйчан мусаввир
Нақш этмиш деразанг узра саволлар.

Зангори баҳорни ётар туш кўриб,
Қайдадир — уммонлар тубида қуёш.
Момо қиш оқ жужун тўқир ўлтириб,
Келинчак заминга ягона сирдош.

Оппоқ рўмолига ўраб куртагин
Ухлайди қиш бўйи бу зангор чирой.
Фақат, ором ол, деб сўйлаб эртагин
Кезади далалар тепасида ой...

1978

ИКАР

(Талабаларга)

Фазога илк бора қанот қоққанни
Икар деб атамиш хаёлан инсон.
Ўзини беаёв ўтда ёққанни
Унутмай юради абадий жаҳон.

Икар битта эмас, йўқ, битта эмас,
Саноғи юлдузлар мисоли катта.
Кимки илк савобга из очдими, бас.
Шу йилнинг Икари бўлгай, албатта.

Яроғим йўқ дея илк бора қўлин
Саломга чўзган ҳам Икар аталгай.
Тарк этиб ғордаги асрий манзилин
Илк чайла тузган ҳам Икар аталгай.

Икардир Прометей номини олиб,
Ўт излаб худолар қошига борган.
Икардир илк севги домида қолиб
“Яллама ёрим”ни куйлаб юборган.

Одамзод бошидан ўтиб не кунлар,
Икарсиз қолмаган лекин ҳеч қачон.
Бировин жигарин чўқиб қузғунлар,
Бирови ўтларда ёнган беомон.

Гуллар майдонида анқийди ҳануз
Жасур Брунонинг жизғанақ дуди.
Ёвқур Спартакка бурайми ё юз,
Ё раб, Икар зотин борми худуди.

Нурга, рўшноликка бахш этиб ўзни
Не зотлар ўтмади қадимдан қадим.
Не ажаб, ҳаттоки Гулсара қизни
Икар деб аташга айласам жазм.

Жасорат тимсоли Икардир абад,
Жисми гар ўтларда кетгандир ёниб.
Музаффар фазогир учаркан баланд
Замона Икари деймиз қувониб.

Эй, менинг давроним, ўзинг босабот
Кўкда ҳам кўкрагинг кериб турибсан.
Ҳар қадам, ҳар зумда битта кашфиёт,
Бесаноқ Икарлар бериб турибсан.

Инсон даҳосига борми ҳад-ҳудуд,
Соат чиқ-чиқидек тин олмас дунё.
Одамзод ғор ичра қоларди маҳдуд,
Ўша — бир Икари бўлмаса, аммо.

Замину замонда ўзингсан ғолиб,
Эй, менинг диловар, оловқалб укам,
Сен ўзинг устозсан, сен ўзинг толиб,
Сен ўзинг армоним, умидларим ҳам.

Сен борсан — бу даврон дастурхонида
Офтоб ҳам бамисли кўрдан чиққан нон.
Сен борсан — нур порлар юрт осмонида,
Сен борсан — собитдир бу қадим жаҳон.

Замон қўлларингдан тутмишдир бу кун,
Ўлмас боболарнинг руҳи бўлсин ёр.
Арслон жуфттарчиси¹ каби ва лекин
Обрў юқи билан яшама зинҳор.

Ҳаққинг бор, дилингда аждод ғурури,
Устозлар қошида, майли, эггин бош.
Унутма ва лекин, улар ҳар бири
Икар бўла олган — асрига йўлдош.

Фаҳру ғурурингга келмасин малол,
Оқмаган дарёнинг номидир тақир...
Синмас қанот билан — буюклар мисол
Икар бўла олгин ўзинг ҳам ахир!

1978

---

¹ Жуфттарчи — шер ва асрлонларнинг емиш топишларида восита-чилик қилувчи ҳайвон.

ИЗҲОР

Қанча диёрларда сайр этиб юрдим,
Қанча манзилларда туздим ошён.
Ва буюк ҳикматга ахир юз бурдим,
Сийланган жойида азиздир инсон.

Юртим сенда экан насибам тугал,
Сен ўзинг масканим, сен ўзинг шоним.
Сен онам, сен синглим, ёримсан, азал,
Эй, жоним, жаҳоним — Ўзбекистоним.

Иста, қисматимга ўзинг бер барҳам,
Иста, яхши кунда номим қилгил ёд.
Менсиз ҳам мукамал экан бу олам,
Менсиз ҳам бахтга ёр экан одамзод.

Юртим, фақат сенинг кўлингдан тутиб,
Болангдай эргашиб кета олсам, бас.
Сен пири комилсан, мен сенга муҳиб,
Сени танимаган мени ҳам билмас.

1978

ТАЛАБА ЖУРНАЛИСТГА

Гунчага гул бўлиб очилмоқ учун
Мактаб яратмабди қодирини гаффор.
Сенда-чи, газет бор ҳам дорилфунун,
Агар очилмасанг — ўзингсан айбдор.

1978

УМР ЎРТАСИ

Эсан бу илк баҳор шамолими ё
Қайдадир адашган кеч кузнинг саси.
Ранги ҳам, туси ҳам ноаён дунё,
Қирқми ё эллик бу, умр ўртаси.

Хипчинин чуҳ-чуҳлаб, этаги боғлиқ
Болакай шовқини келар у ёқдан.
Ўнгирин қоққанча кўк соқол отлиқ
Чиқиб келаётир ҳозир бу ёқдан.

Сокин муюлишда кокилин ўйнаб
Ёр кутган дилбарга тушдими кўзинг.
Ўтабер фалакнинг чархини ўйлаб,
У, сенинг эҳтимол, қизинг — юлдузинг.

Кўрган бир тушингга топмадинг таъбир,
Ям-яшил тоғ эмиш, теппаси-чи, қор.
Қай кун қабр узра ҳам дўстинг учун бир,
Ва ўзинг учун ҳам йиғладинг бир бор.

Ажиб сукут ичра милтирар олам,
Офтоб ҳам қиздирар, тик келиб бу чоқ.
Самода камолнинг авжими, қайдам,
Ё завол палласин алами кўпроқ.

Қайга шошаётир умри равонинг,
Не топдинг ва недан бўлдинг мосуво?
Бир зум гупурса ҳам вужудда қонинг,
Бир зум барчасидан сукунат раво.

Ўтмишу келажак бир зум ёнма-ён,
Гоҳи паст, гоҳ баланд бўлиб сурингай.
Етти оғайни ҳам кўқда ногаҳон
Савол аломати бўлиб кўрингай.

Қарайсан, йироқда бир йўлчи танҳо,
На ортга бурилар, на чиқар саси.
Бошда тож, дилда ўт ва кўлда асо,
Ўша кетаётган умринг ўртаси.

1978

ХАЙРИХОҲ

Ҳамдам ахтаради ҳар қандай одам,
Дўстим деб атайди топса бегумон.
Дўст излаб беҳуда кезгунча олам,
Оёғинг остига боқсанг-чи, инсон!
Мунис кўзларини тикиб, мўлтираб,
Болакай юзингдан узмайди нигоҳ.
Унда не мурод бор? Унда не талаб?
У сенга сомеъдир, сенга хайрихоҳ.
Изингдан термулиб қолди кекса чол,
Кўзда таважжуҳи, дуоси тилда
У сенга тилади барака, иқбол,
Яна бир хайрихоҳ топибсан элда.
Сен фаним атаган қай битта инсон
Сен учун қайдадир чекди танҳо оҳ.
Ўша ҳасрат ҳаққи келтиргум имон,
У сенга хайрихоҳ, чиндан хайрихоҳ.
Хайрихоҳ одамлар, бетаъма ҳамдам,
Олам бир бутундир шу иноқликдан.
Ахир муҳаббат ҳам, ахир дўстлик ҳам
Бошланган эмасми хайрихоҳликдан?
Улар бор — руҳингга ғам келмас ғолиб,
Майли, гадо бўлгил, майли, бўлгил шоҳ.
Гар дўст йиқитса ҳам оёғинг чалиб,
Бошингни силайди ўша хайрихоҳ.

1978

ҲОЛАТ

Бир нафас қуёшни ўз ҳолига қўй,
Оташин дилиннга этмагин қиёс.
Бир нафас қуёшдай кўрсатсин у рўй,
Бир нафас қуёшдай порласин қуёш.

Бир зум денгизга ҳам боққил бетуйғу,
Дема, ўйларимдай у теран, тенгсиз.
Бир зум балиқларга ватан бўлсин у,
Бир зум денгиз бўлиб гувласин денгиз.

Шамолнинг бўйнига осилма бир дам,
Елмасин майли у хаёлинг мисол.
Бир зум ўз ҳолича яйрасин у ҳам,
Бир зум шамол бўлиб тентисин шамол.

Бир зум сен заминни қўйгил беқутқу,
У ахир кўп туйди туйғулар таъмин.
Бир зум майсаларга она бўлсин у,
Бир зум замин бўлиб яшасин замин.

Бир зум ўз ҳолимга қўй сен ҳам, болам,
Аён-ку менга ҳам Инсон матлаби.
Бир зум одам каби яшайин мен ҳам,
Мен ҳам яшай бир зум бир одам каби.

1978

ВИСОЛ

Қора денгиз шеъри

Сира кўз ўнгимдан кетмас ушбу ҳол:
Қоя теппасида ёнарди ялов.
Ҳарир либосини ечди-ю, дарҳол
Денгизга ташланди бир парча олов!

Бу не қисмат эрур? Бу не фалокат?
Бундайин висолга борми ҳеч чора?
Билмай не қиларин, тўлганиб фақат,
Уҳ тортиб юборди денгиз бечора...

1978

ДИЁР

Кўпдир бу дунёда эллар, элатлар,
Қадим ва ноқадим халқлар, миллатлар.
Ҳар бири ўз тили, ўз эли билан,
Эл ичра ҳар бири ўз феъли билан,
Ранг-баранг суратли одамлар яшар,
Ишлашар, куйлашар ҳамда курашар.
Балки кимдир кимни учратмас минбаъд,
Айрича намоён шодлик ва кулфат.
Тўйлар давом этар, бола туғилар,
Чўққи забт этилар, китоб ўқилар.
Чорраҳалар тизгин, бозорлар гужгон,
Улфатлар, мажлислар, йиғин, оломон...
Ҳар бири гўёки ўз сири билан,
Алоқаси йўқдай бир-бири билан,
Мана шу турфа хил эллар барини,
Улфатни, йиғинни, ёшни, қарини
Бирлаштириб турар бир ном дафъатан,
У она диёрдир, жонажон Ватан!
Кўпдир бу дунёда кентлар, овуллар,
Кўчалар, шаҳарлар, бекатлар, йўллар.
Кўмир сепилгандай тупроқлар кўрдим,
Не-не водийлару қумлоқлар кўрдим.
Узоқ қутб ёқда музлар қарсиллар,
Жануб тоғларида гулхан чарсиллар.
Ўзича ҳар бири ўзга маъводир,
Ўзича ҳар бири ажиб дунёдир.
Ҳар бири гўёки ўз сири билан,
Алоқаси йўқдай бир-бири билан.
Аммо шу турфа хил, рангдор тупроқни,
Кентлар ва овуллар, шаҳру қишлоқни
Туташтираб турар бир ном дафъатан,
У она диёрдир, жонажон Ватан!

1978

* * *

(Ҳазил)

Оқ қоғоз, юзингга сирим айтаман,
Мени бу сафар ҳам тинглагил, дўстим.
Кеча битта ўзим сайр этиб чаман,
Бир гўзал дилбарнинг домига тушдим.

Оқ қоғоз, оқ қоғоз, сенинг юзингда
Қанча гўзалларнинг тасвирлари бор.
Аммо минг йил ўтиб, келиб ўзингга
Бундай гўзал юзин кўрмабсан зинҳор.

Турардим қошида беҳис, безабон,
Андиша босарди елкамдан офир.
Нетай, шеър бағишлаб қизга ўша он,
Байт айтдим ўзимни тутолмай охир.

У мени тинглади мисли нилуфар,
Ақиқ лабларида тер шабнам эди.
Лекин қайрилди-ю, шоир бўлсанг гар,
Шеърингни қоғозга бориб айт, деди.

Оқ қоғоз, юзингга сирим айтаман,
Мени бу сафар ҳам тинглагил, дўстим.
Кеча битта ўзим сайр этиб чаман,
Бир дилбар гўзалнинг домига тушдим...

1979

КАВКАЗ

Кавказни севаман.

Лермонтов

Яшил Нарзананинг ўтлоқларида
Ўйнайди шамол ва тойчоқ басма-бас.
Абадий сукут бор осмон қаърида,
Абадий сукунат қаърида Кавказ.
Замин арзандаси, э, кибор маъво,
Аянч қисматларга гувоҳ салтанат.
Бир елкангда Демон — у ёвуз даҳо,
Бир елкангда шоён инсони ҳазрат.
Кавказ, кимларга сен иқбол даргоҳи
Кавказ, кимларга сен қатағон диёр.
Сенда насорону ислом илоҳи
Сенда бари, бари бўлмиш барқарор.
Ёвуз кимсалардан қочиб, улоқиб,
Кимлар ахтармаган бағрингдан макон.
Мовий осмонингга ҳасратда боқиб,
Лермонтов пойингда берган эди жон.
“Кавказни севаман, севаман Кавказ”,
Бу — не даҳоларнинг эзгу нидоси.
Бу жойга келтиргай қувғин ё ҳавас.
Бу жойда ҳар зотнинг бор ўз худоси.
Одам зурёдига не бўлса жоиз —
Мен ҳам юрагимга ошно билганман.
Кавказ, кучоғингга на бирон боис,
Увоқ туйғулардан қочиб келганман.
Қор каби покиза, тоғдек сарбаланд
Ўтюррак инсонлар дийдори армон.
Инсон дасти кўкка етса ҳам гарчанд,
Фариб туйғуларга тутқун у ҳамон.
Ҳамон қайлардадир ҳасад, хусумат
Энг олий ҳисларни топтагай мутлоқ.
Юксаклик истасанг тоққа чиқ фақат,
Теранлик истасанг денгизларга боқ.
Кавказ, сайёҳ сўзим маъзур тут бир дам,
Кавказ, ҳасратларга йўқ менда ружу.

Дунёда ҳиммат ҳам, дилозорлик ҳам
Инсон фарзандига ҳамроҳдир мангу.
На ҳаёт, на ўлим, на бахт, на кулфат
Мени ҳам ҳайратга солгай бу замон.
Юксак чўққиларинг қўйнида фақат
Хаста юрагимга топсайдим дармон.
Кавказ, шарқ уфқида эй, тенгсиз диёр,
Эй, буюк шеърят дорилбақоси.
Ўзбек тупроғидан келибман бу бор,
Сенгадир ошуфта қалбим сафоси.
Энг олий ҳисларга ким бўлса гадо,
Кўтаргил, о, Кавказ, чўққилар томон.
Фариб туйғуларнинг бандасин аммо
Бўронларинг билан фарқ эт беомон!

1979

ОНАЖОНИМ, ШЕЪРИЯТ

Ҳамдам бўлдинг мен билан
    Ҳар қандайин кунларда,
Юлдуз бўлдинг чароғон
    Энг қоронғи тунларда,
Сухбат қурдик гоҳ шодон,
    Гоҳо ҳазин унларда,
Энг олий бахтим менинг,
    Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
    Жонажоним, шеърият.

Сен билан бақамти то
    Бу оламда юрдим мен,
Турфа хил инсонларни
    Ҳам танидим, кўрдим мен.
Дўстлар билан гоҳ шодон
    Давронимни сурдим мен,
Энг олий бахтим менинг,
    Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
    Жонажоним, шеърият.

Эсингдами, азизам,
    Ўтди қанча довонлар,
Ўтди қанча тўфонлар,
    Ўтди қанча ёбонлар,
Яхшиликдан сўз очдик
    Гоҳ дуч келса ёмонлар,
Энг олий бахтим менинг,
    Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
    Жонажоним, шеърият.

Ҳамдам бўлиб сен билан
“Ҳамса”дан сабоқ олдим,
Йироқ-йироқ юлдузлар
Сехрини дилга солдим,
Меҳмон эмас, қасрингда
Балки бир умр қолдим,
Энг олий бахтим менинг,
Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
Жонажоним, шеърият.

Ҳар қисматга ҳар кимнинг
Даврони сабаб бўлгай,
Шеър ун чекса шоирнинг
Армони сабаб бўлгай,
Мен фахр этсам умримнинг
Ҳар они сабаб бўлгай,
Энг олий бахтим менинг,
Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
Жонажоним, шеърият.

Гарчи мушкул кўп бўлди
Мўъжаз менинг муҳитда,
Зухур этдим барчасин
Ҳасратли бир сукутда,
Ҳақ йўлин топдим лекин
Сен билан ёнган ўтда,
Энг олий бахтим менинг,
Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
Жонажоним, шеърият.

Англадимки, оламда
Юрт танҳо, Ватан танҳо,
Банд этган ҳаёлимни
Тенгсиз шул чаман танҳо,
Нокаслар эмас, йўқ, йўқ,
Ёлғиз сен баланд, танҳо,
Энг олий бахтим менинг,
Онажоним, шеърият.

Топган тож-тахтим менинг,
Жонажоним, шеърият.

Умид ёрким, етгаймиз
Сен билан йироқларга,
Мақсудим ёқиб турган
У нурли чироқларга,
Дуч келмасак бас энди
Турфа хил фироқларга,
Энг олий бахтим менинг,
Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
Жонажоним, шеърият.

Ҳақ сенга мурод ўлсин,
Шавкатинг на зар, тилло,
Ҳақ деганнинг умри ҳам
Ҳақ каби узун, илло,
Бошин этгай ҳамиша
Остонанда Абдулло,
Энг олий бахтим менинг,
Онажоним, шеърият.
Топган тож-тахтим менинг,
Жонажоним, шеърият.

1979

КАРВОН

(Устоз Миртемир хотирасига)

Сизга ташланмади, оҳ, не-не зотлар,
Улар ҳар мўминга ташланар эди.
Ташланмаса дили ғашланар эди,
Улар пучак жонлар, аҳли бедодлар.

Жиндеккина нозик феълингиз билан
Сокин бир қўнғироқ чалиб ўтдингиз.
Ёруғлик кунларни бедор кутдингиз,
Дардлашдингиз фақат элингиз билан.

Нечоғлик хокисор эдингиз, устоз,
Ялангтўш, меҳнаткаш, қалам деҳқони.
Қадим Туркистоннинг танти ўғлони,
Покиза эдингиз мисли оқ қоғоз.

Не-не ўлкаларнинг не даҳолари
Сиз боис ўзбекча сўйлаган эди.
Сизнинг лафзингизда куйлаган эди,
Қошғарийдан қолган тил садолари.

Шеърингиз учқуру ўзингиз карвон,
Манзилга шошилмай келар эдингиз.
Оҳ, устоз, ҳолбуки билар эдингиз —
Югурик даврондир асли бу даврон.

Сизнинг армонингиз яшар қароғда,
Балки у бўйлагай асрларни ҳам.
Во дариф, мана шу сатрларни ҳам
Ёзсам бўлмасмиди сиз тирик чоғда.

1979

ЁШ РАССОМЛАРГА

(Жавлон Умарбековга)

Бамисли Бойсунда бойчечак гуллаб,
Тошкент томларида ёнди қизғалдоқ.
Ё товус патларин ёйгандай хиллаб,
Намоён бўлдингиз айни кутган чоқ.

Даврада ўрнингиз, ўтинг, марҳабо,
Юргимнинг фаройиб ўғлонлари Сиз.
Қайда юргандингиз ўйчан ва шайдо,
Ўзбек санъатининг имконлари Сиз.

Ҳозирча номингиз билмайди жаҳон,
Ҳозирча келинни чизмоқдан сиз шод.
Билмайсиз, елкангиз оша шодумон,
Кузатиб турганин Музаҳҳиб, Беҳзод.

Сизга муштоқ ҳали турфа оҳанглар,
Устоз Чингиз Аҳмар бор бу бўстонда.
Билмайсиз, сиз четдан ахтарган ранглар
Кўмилиб ётганин Чағаниёнда.

Сизни кутиб турар ҳали кўп маъни
Деҳқоннинг киприги узра қўнган чанг.
Сизни кутиб турар оппоқ пахтанинг
Бағрида яширин қанча сирли ранг.

Бугунча аслига ўхшаса сураат,
Заррин рамкаларга қувнаб солгайсиз.
Юз рангда товланиб келганда шуҳрат,
Сувратин чизолмай шошиб қолгайсиз.

Узун сочингизга бир кун оқ тушар
Сезмай ҳам қоларсиз умр ўтганин,

Чизган расмингизга ўфлингиз бесар
Нотаниш бўёқни чаплаб кетганин.

Майли юрсангиз ҳам дарвишдай кезиб,
Бўяб чиқсангиз ҳам майли жаҳонни,
Фақат бир ўтинч бор, бергайсиз чизиб,
Онамиз суврати — Ўзбекистонни.

1979

БАҲОР ХОСИЯТИ

Қарангки, баҳорнинг вазифаси йўқ,
Бирор маҳкамадан маош олмас у.
Унга кор қилгайдир на араз, на дўқ,
Сафарга чиқдимиз, келмай қолмас у.

Юксак қасрларни буркар чечакка,
Гадо кулбасини безар саросар!
Эзгулик бобида фақат у якка,
Фақат у барчага тенг ва баробар.

Кўнгил даричасин очиб қўйинг ланг,
Гуссали дилда ҳам кулади баҳор,
Умидвор инсонлар, уни олқишланг,
Фақат хосиятли бўлади баҳор.

1979

ИНСОН ҚАЛБИ

Инсон қалби билан ҳазиллашманг сиз.
Унда миллат яшар, унда тил яшар.
Унда аждод фахри яшайди сўзсиз,
Унда истиқомат қилади башар.

Инсон қалби билан ҳазиллашманг Сиз,
Унда она яшар, яшайди Ватан.
Уни жўн нарса деб ўйламанг ҳаргиз,
Ҳайҳот! Кўзгалмасин бу Қалб дафъатан!..

1979

ШОИР ВА ИЛҲОМ

Айни тонг чоғида кўз очди Илҳом,
Бокди атрофига солланиб, кушод.
Порлади чашмида Илҳомий пайғом,
Илҳом кайфияти эди буткул шод.

Адо этмоқ учун эзгу хизматин
Илҳом қалби сўнгсиз шавқ билан тўлди.
Ўша ажиб ҳамда хуш кайфиятин
Таниш шоирига етказмоқ бўлди.

Шуълага чулғади қанотин аввал,
Юлдузлардан осди бўйнига маржон.
Тутиб юрагига ҳисларин тугал
Илҳом замин сари йўл олди шодмон.

Умидвор эди у, заминда бир кун
Бунёд бўлажакдир ажиб бир ижод.
Сатрида юлдузлар сочажак учкун,
Ўқиган ҳар бир дил фаровон, обод.

Илҳом пайдо бўлди таниш кўчада,
Ўшандоқ безанган — қанотлари зар.
Аммо бу гал уни хилват гўшада
Кутиб турар эди осий Ифвогар.

Зарра очирмасдан Илҳом кўзини
Ифвогар ненидир гапириб солди.
Шоир ўгирган деб сендан юзини
Маржонларин бир-бир юлқилаб олди.

Тортиб олди ҳатто зиракларин ҳам,
Илҳомнинг бошига солди қиёмат.
Илҳом нари кетди маъюс, боши ҳам,
Бу қандай кўргилик? Бу не маломат?!

Илҳом шоир томон йўл олди ночор,
Дилида минг шубҳа, бошида минг ўй.
Аммо дарвозанинг тагида бу бор
Кутиб турар эди уни Ҳасадгўй.

Чўлтоқ ҳассасини ўқталиб Ҳасад
Илҳомнинг бошига туширди чунон:
— Ким қўйибди сенга парвозни, номард,
Бизлар ер юзида юрсак саргардон.

Шундоқ деб Илҳомнинг нозик ва майин
Қанотларин Ҳасад юлиб ташлади.
Бу ҳам етмагандек, шафқат қилмайин,
Илҳомнинг юзига лойлар чаплади.

Хайҳот! Не қиларин билмайин Илҳом
Илк бор кўз ёш тўкди шу тонг, аслида.
Беқанот, белибос, дийдираб тамом
Турарди қандайдир махлуқ шаклида.

Илҳом дарвозани чор-ночор қоқди,
Билолмасди шўрлик ҳануз айбини.
Шоир дарвозани очди-ю ёпди:
Танимайман, деди, сендай дайдини.

1979

ОИЛА

Катгаси кетганди балиқ овига,
Чўмилиб-нетмасин, ишқилиб.
Турли тасаввурлар олар довига,
Кампирнинг нафаси келар тиқилиб.
— Ҳой, сиз ҳам болани ўйланг-да бундоқ...—
Кампир эрк берганча пуч хаёлига,
Капирни қайгадир илиб ўша чоқ
Танбеҳ бера бошлар чолига.
Чол-чи, кўзойнагин артганча бот-бот
Китоб варақлайди: Бедилми, Машраб...
— Мошинда кетувди кенжаси шаддоод,
Юрсин-да, ишқилиб, кўзига қараб...
Кун ҳам эрта ботди, билмадим, кузми,
Битгаси кечкида ўқийди.
— Сен ҳам ўйлагин-да анави қизни?—
Чол ҳам кампирини нуқийди.
Ҳеч қайда ҳеч гап йўқ, шундоқ икковлон
Бир-бирин бесабаб койир, турткилар.
Лекин иккиси ҳам билади пинҳон:
Болаларни ўйлайди улар.
Сўнгра бир маҳалда узун-қисқа бўлиб
Болалар ҳам келар галма-гал.
Дастурхон атрофи боради тўлиб,
Хайрият, ҳаммаси жам, тугал.
Кампир: — Шукр, — дейди қимтиниб лаби,
Чол ҳам жилмаяди:
Тушунар...
Дунёда ҳеч бир гап бўлмаган каби
Болалар овқатни туширар.

1979

САМОВИЙ МЕҲМОН, БЕШ ДОНИШМАНД ВА ФАРРОШ КАМПИР ҚИССАСИ

Хабар келди Фан шаҳрига
Олис Жунгли томондан.
Ўтган кеча алланарса
Ёниб тушмиш осмондан.

Юлдуз деса юлдуз эмас,
Ё йўлдошми бир дайди.
Ҳар ҳолда у шов-шув солган
Тарелкага ўхшайди.

Бу хабардан илм аҳли
Бир зум ўйга толдилар.
Яна бирор миш-мишдир деб
Шубҳага ҳам бордилар.

Чархлаб туриш керак аммо
Туйғу билан ақлни...
Ҳар эҳтимол жўнатдилар
Жунглига беш вакилни.

Бешови ҳам тенгсиз олам,
Беш қитъадан бўлмиш жам.
Дунёдаги барча илм
Шул бешовда мужассам.

Дунёдаги тилларни-ку
Беш бармоқдай билишар.
Керак бўлса қушлар билан
Хандон суҳбат қилишар.

Хуллас, бешов йиғилишиб
Жунгли томон елдилар.
Ҳатто фаррош кампирни ҳам
Бирга олиб келдилар.

Дарҳақиқат, Жунгли нотинч,
Не дарахтлар шалпайган.
Ўргаликда алланарса
Ётар эди, ялпайган.

Ойнакларни тутиб бешов
У ёғидан ўтдилар.
Бу қанақа гап бўлди деб
Бу ёғидан ўтдилар.

Ва ниҳоят сирли уйни
Уриб очиб олишди.
Ичкарига қараб бирдан
Анграйишиб қолишди.

Ётар эди ўриндикда
Аллақандай бир махлуқ.
Бир кўзи бор...манглайида,
Иккинчиси мутлақ йўқ.

Лаб-даҳани одамга ҳам
Ўхшаб-ўхшаб кетарди.
Кўл-оёғи узун-узун,
Сап-сарикдир ранг зарди...

Беш донишманд ўзни энди
Йўқотишди тамоман:
Ҳазилакам гапми ахир
Меҳмон тушмиш самодан!

Мана буни айтса бўлар
Энг олий, зўр муаммо!
Ўраб олди уни бешов,
Миқ этмасди у аммо.

Кўрсатишди унга дастлаб
Чексиз олам тарҳини.
Сомон йўли, альфа, бета
Буржларининг фарҳини.

Меҳмон эса қимир этмай
Ётарди жим, сулайиб.

Манглайда битта кўзи
Боқар эди дўлайиб.

Кўрсатдилар унга яна
Ёзув, шакл, формула.
Мозийни ҳам кўрсатишди
Кино қилиб бир йўла.

Дунёдаги тилларни-ку
Луғат қилиб уйишди.
Шу жумладан ўзбекча ҳам
Бир-икки сўз дейишди.

Меҳмон ҳануз қимир этмай
Ётарди жим, сулайиб.
Манглайда битта кўзи
Боқар эди дўлайиб.

Кармикан, деб қулоғига
Бақриб ҳам кўрдилар.
Соқовми, деб имо билан
Чақриб ҳам кўрдилар.

Таҳдид билан ҳатто бир оз
Сиқувга ҳам олишди.
Охир чарчаб, ўзлари ҳам
Сулайишиб қолишди.

Иш чиқмади, демак бизни
Тушунмади у тараф!
Ўша пайт, денг фаррош кампир
Кириб келди тентираб.

Фаррошда у, уни-бун
Йиғиштирмақ унга тан.
Ўриндиқда ётган зотни
Кўрди кампир дафъатан!

— Вой бечора болагинам,
Дард забтига опти-ку!
Ҳолдан тойиб, бошқа кўзи
Юмилиб ҳам қопти-ку!

Рангини кўр, сомон дейсан,
Сувданмикан ё ўтдан! —
Шундоқ дея фаррош кампир
Бўла кетди гиргиттон.

Азбаройи меҳр билан
Бошгинасин силади.
Тикандайин тикка ўсган
Сочгинасин силади.

Кампир билмас, ким бу махлук,
Ё билса ҳам унутди.
Ича қолгин, жон болам, деб
Ҳатто унга сув тутди.

Ўшанда денг, ҳалигининг
Қон чоқди-я юзига.
Дувва-дувва ёш ҳам келди
Биттагина кўзига.

Жон киргандай бўлди бирдан
Оёқ-қўли қимирлаб.
Жилмайгандай бўлди ҳатто
Гапиргандай шивирлаб.

Айлантириб битта кўзин
Боқди у ёқ-бу ёққа.
Бир маҳал денг, дабдурустан
Меҳмон турди оёққа.

Олимларнинг ушбу ҳолдан
Чимирилди қошлари.
Бу қанақа сир бўлди, деб
Тамом қотди бошлари.

Кор қилмади шунча илм,
Этди қанча саргардон.
Фаррошларнинг юлдузидан
Тушдимикан ё меҳмон.

Не бўлса ҳам мурод ҳосил,
Фан шаҳрига елишди.

Фаррош кампир сирин эса
Сал кейинроқ билишди.

Олимларнинг хизматлари
Йўқ, бекорга кетмапти.
Шунча ишни қилишибди.
Фақат Меҳр етмапти.

1979

* * *

Ҳимматли гапларга кулоқ солмоқ даркор.
Кулоқ солмоқ даркор халқнинг сўзига,
Лекин одамларнинг бир одати бор,
Мақол тўқийдилар мослаб ўзига.
Масалан, ит — вафо, демишлар, ҳайҳот,
Ит эгалари буни тўқиганлар заб.
Бировлар итидан бўлгил эҳтиёт,
Ўзингники бўлса бошқа гап...

1979

* * *

Ҳўкизнинг бўйнига тақсанг тақинчоқ,
Томоша аҳлига бўлгай овунчоқ.
Сен одам шаклида юрган бир говсан,
Хайф сенга на нишон, оддий бир мунчоқ.

1979

ДОНИШМАНД ДЕДИКИ

Донишманд дедики, осонни кутма,
Имкондан ортиқ бир имконни кутма.
Дарёдан дарёни талаб айлагил
Ва лекин ҳеч қачон уммонни кутма.

1980

АЁН БЎЛГАЙ

Агар ёринг хиром этса,
    Саболардан аён бўлгай,
Такаллуми чаман берган
    Садолардан аён бўлгай,
Агар ёринг қуёш бўлса,
    Анга асло боқиб бўлмас,
Камолингми, заволинг ё —
    Самолардан аён бўлгай.
Агар ёринг хусн шоҳи —
    Ўтар бўлса шаҳарлардан
Гузарларда қолиб кетган
    Гадолардан аён бўлгай.
Агар ёринг жафокордир,
    Жафокор, деб, отин айтма,
Унинг асли ўзинг чеккан
    Жафолардан аён бўлгай.
Агар ёринг садоқат деб
    Сенга кўнгил кўяр бўлса,
Куйиб ағёрларинг, бахти,—
    Қаролардан аён бўлгай.
Агар ёринг муҳаббатни
    Ниҳон сақлар, гумон этма,
У бир ганждир, бироқ ҳадди
    Адолардан аён бўлгай.
Агар ёринг бўлиб Ширин,
    Агар ўзни десанг Фарҳод,
Қиёсинг чин ва ё лофдир,
    Вафолардан аён бўлгай.
Агар ошиқсан, Абдулла,
    Қаноат қил сабр бирла,
Надур ҳолинг — сенга боққан
    Балолардан аён бўлгай.

1979

БАХМАЛЛИК ГИЛАМ ТЎҚУВЧИ ҚИЗЛАРГА

Бахмал бағридаги мўъжаз дастгоҳда
Бахмал гилам тўқир уч нафар сингил.
Уччовлон бекачдир бу гул даргоҳда,
Номлари Мукаррам, Буойша, Ойгул.
Неча ранг ва неча анвойи бўёқ
Ажиб бир санъатга айланар бунда.
Қизлар қалбидаги меҳру иштиёқ
Ранг-баранг ип бўлиб бошланар бунда.
Қизлар ўтинч қилди: — Бўлса гар имкон
Шоирлар номимиз шеърга қўшсалар.
Қизлар, йўлингизда пешкашдир жаҳон,
Илтифот бўлурми шеърга бунчалар.
Сизнинг бу яратган мўъжиза санъат
Юз йил тўзим билмай турмоқлиги рост.
Яшаса шоирнинг шеъри шул муддат,
Дўпписин кўкларга отарди паққос.
Фурсат қаршисида боқий нима бор?
Шеърми у, қасрми, гиламми, палак?!
Сизнинг қошингизда менинг бу ашъор
Бамисли гулзорга қўнган капалак.
Арзигаё номингиз ёйсак оламга,
Шул эрур менинг ҳам умрлик дардим.
Ва лекин аслида, сизнинг гиламга
Битгулик байт ёзсам бахтли бўлардим.

1979

ПАХТАКОР АБДУРАЙИМ АКА БИЛАН БАХТ ҲАҚИДА СУҲБАТ

Бахт нима? Ҳаётми ва ёким хаёл?
У недур? Мулкми ё умр безавол?
Ё у сира ўчмас муҳаббатмикан?
У ё меҳнатмикан? Ё санъатмикан?
Ишдан ҳориб қайтдинг, дилгир ҳойнаҳой,
Рафиқанг узатди бир пиёла чой.
Унут бўлди шунда чарчоғинг, зоринг,
Кўнгилдан бир нафас кетди ғуборинг.
Балки бахт ўшадир? Сезмагандирсан,
Уни ўзинг билмай излагандирсан?
Сизнинг касбингиз шу, пахтазор ичра
Эртадан то оқшом тинмайсиз сира.
Йиллар чангидир бу сочингизда оқ,
Меҳнатдан, юмушдан қолмабсиз бироқ,
Қарайсиз — бир ёнда ўғлингиз ўктам,
Бир ёнда қизингиз — сафдадир у ҳам.
Замон тинч, орзулар дилда аломат.
Лекин энг муҳими — борсиз саломат.
Балки бахт дегани мана шу ҳолдир,
Балки шу муҳташам толе, иқболдир.
Бахт нима? Ҳаётми ва ёким хаёл?
У недур? Мулкми ё умр безавол?
Менинг назаримда буларнинг бари,
Бахт деган дарахтнинг шохобчалари.
Бахтга ўша чой ҳам даҳлдор эрур,
Ақл ҳам, чирой ҳам даҳлдор эрур,
Ҳаётнинг ғалвали гулдуросидан,
Кувончи, ташвиши, хуш садосидан
Йироққа тушмасак бахтдир мана шу,
Қандайдир муаллақ манзил эмас у.
Бахт тенгдир шоиру бастакорга ҳам,
Абдурайим деган пахтакорга ҳам.

1979

БОБО ВА НАБИРА

Имиллаб боради йўлда мўйсафид,
Ўтган асрларнинг хаёли бошда.
Ёнида типирлар набираси хит,
Кўйворса етгудай шаҳди куёшга!

Чол-чи, тутмиш унинг қўлидан маҳкам,
Набира кўзида андиша-ю зор.
Ота, набирангни озод қўй бир дам,
У ҳали узоққа кетмоғи даркор.

У ҳали номингни кўксига жойлаб,
Самолар қўйнида ургусидир барқ.
Уни қадамингга ташлама бойлаб,
Кўйвор набирангни, отажоним, Шарқ...

1979

* * *

Бунчалар камолот, айт-чи, кимда бор,
Кимда бор бунчалик латофат, ҳусн.
Шу чирой, шу ишва, шу ноз, шу виқор,
Бахтиёр жуфтингга муборак бўлсин.

Севганинг қалбида, билмам, қай ният,
Демасман, шаънингга шеърлар битсин деб.
Сени яратгандир асли табиат
Бир шоир ҳажрингда куйиб ўтсин деб...

1979

БИР УСТОЗ ЎГИТИ

(Ҳазил)

Топган-тутганингни халққа бер, қўзим,
Ўшанда ҳеч қачон топмайсан тўзим.
Лекин бир мантиқни унутма асло:
Яъни, мансубдирман халққа мен ўзим.

1979

* * *

Оқар дарёга ҳам кимдир банд берган,
Ҳаёт кимга заҳар, кимга қанд берган.
Эй ғофил, саркаш деб мени камситма,
Ғаним сенга эмас, менга панд берган.

1979

* * *

Ҳар қалай қўлимда шарбат тўла жом,
Гар маҳзун бўлса ҳам қалбимда илҳом.
Энди бир самимий дўст ҳам топсайдим,
Бахтли санар эдим ўзни батамом.

1979

ИСТАК

Орзум шул, ўчмасин ёнган чироғинг,
Юлдуздай нур сочсин чашминг-қароғинг.
Магар чинор бўлсанг, чинордай яша,
Бевақт узилмасин бирор япроғинг.

1979

ЗИЁ

Не зотлар ўтдилар ҳасратга тўлиб,
Кунлари зимистон, тунн сим-сиё.
Фазога термулиб, Улуғбек бўлиб,
Йироқ дунёлардан ахтарди зиё.
Шоҳлар юрагида балқирмиди нур,
Расуллар меҳридан порларми дунё?
Тубсиз зулумотда банд бўлган шуур
Бир-бирин қалбидан ахтарди зиё.
Оламини пайпаслаб мисли ногирон
Топганлари бўлди жаҳолат, риё.
Валий наздида ҳам бенурдир жаҳон,
Магар ўз қалбида бўлмаса зиё.
Қандай замонларга гувоҳмиз, устоз,
Ерга тушган каби хуршид ҳам гўё.
Кўк эмас, ушбу кун замин сарафроз,
Фалакка заминдан таралар зиё.
Абас, йўқликларга кетди жаҳолат,
Асримиз уфқида у мисли рўё.
Бу қандай сир эрур, қандай синоат,
Одам одам учун таратгай зиё?
Шуурга нур сочиб, машғал кўтарган
Сиздек устозларга олам маҳлиё.
Дейман хуш айёмда Сизни қутларкан:
Қалбингизда сира сўнмасин зиё!

1980

ОЗАРБАЙЖОН

Хаёл оти билан кезгил ҳар ённи,
Топмассан бундайин хушбахт бир онни.

Муҳр этди дилларга тарих инчунин,
Қадим қондошликни — олий эҳсонни.

Эъозлаб турибди кўтариб бошга,
Бу кун озар эли Ўзбекистонни.

Сўйласин минг йиллик мўйсафид тарих,
Бу дўстлик билганми шубҳа, гумонни?

Ўзбекман, англамай қаёққа бордим,
Шу инжа озарий тилни, забонни.

Дўстлик бу — муҳаббат янглиғ фараҳким,
Билгай у на ҳадни ва на довонни.

Асли Муқаннага қиёс этгулик
Бобакнинг қалбидан тошган тугённи.

Низомий болидан ҳалво пишурмиш
Навоий забт этиб туркий жаҳонни.

Бир лаҳза кўлидан қўйганми ўзбек,
Ўзинг айт, Фузулий битган девонни.

Азизим, дилимда асраб юрибман
Насимий қолдирган собит имонни.

Вурғуннинг шеъри деб жон чекса ўзбек,
Озар ҳам аярми Фафурдан жонни.

Сен билан кечмишнинг жангтоҳларида
Бирга таниганмиз яхши-ёмонни.

Тарих-ку, муҳташам ёдгордир олий,
Сўйлайин шу кунни, аини шу онни.

Қондошлик туғини кўтариб кушод
Тавоб этмоқдамиз гулгун маконни.

Хазар коса бўлсин, яъни жоми Жам,
Сипқаргил, шарафла даври давронни.

Мен сендай мезбонни топмоғим гумон,
Сен ҳам тополмассан мендай меҳмонни.

Мавжуд бўлмасайди оламда агар,
Ўйлаб топар эдим Озарбайжонни.

1980

ИНСОН МАНЗАРАСИ

Баъзан ўйлаб дейман, не бўларди гар
Кудратин кўргазса табиат хассос.
Ва инсон сувратин унинг муқаррар
Феълу атворига айлаб қўйса мос.

Бунёд бўлар эди ажиб бир ҳолат,
Не-не инсонларнинг абас ор шарми.
Намоён бўларди аввал хушомад,
Эмаклаб юрарди бу қавмнинг бари.

Бешак яширарди турфа қилмишин
Издихом ичида бадкор мунофиқ.
Таниб бўлмас эди лекин юришин,
Яъни ўз феълига мос ва мувофиқ.

Қанчалар ранг-баранг инсон ҳаёти,
Бари очик-ойдин шундоқ турарди.
Оёғи осмонда иғвогар зоти
Айри тили билан изғиб юрарди.

Ҳа, магар чеврилса олам шу тахлит,
Имон келтирардим бир ҳолга бешак:
Оёғин заминга қадаган собит,
Комил Инсон зоти не чоғлик юксак.

Фақат у мавжудки, олам файзиёб,
Фақат инсонликка унинг ҳаққи бор.
Устивор инсонлар, сиз нечоғ ноёб,
Сизни учратган қалб нечоғ бахтиёр...

1980

ҚҰРИҚХОНА

Асраймиз ўсимлик хилларин тайин,
Асраймиз ҳайвонлар камёб зотини.
Ҳатто атрофларин ўраб атайин
Қўриқхона деймиз сўнгра отини.

Саёқ овчиларга у ён йўл бўлсин,
Жарима соламиз, қамаймиз ҳатто.
То у жонзодларни тинчига қўйсин,
Қирилиб битмасин тирик дунё то.

Мунис мавжудотга меҳру шафқат бу,
Бу инсон қалбида балққан ҳамият.
То яшар қайдадир бу янглиғ туйғу,
Ҳар нечук қирилиб кетмас табиат.

Оламда кўп нарса камёб бир қадар,
Не-не туйғулар ҳам камёбдир, алҳол.
Мен дердим соф қалбни учратган сафар,
Дарҳол ўраб олинг атрофин, дарҳол.

Инсоф йўқолмасин, ўранг мустаҳкам,
То уни юзсизлик этмасин хароб.
Эзгуликни асранг, оламда у ҳам
Тождор турна каби бўлмасин камёб.

Оқибатни асранг, оқибат гўё
Айиқдай қайдадир топмасин завол.
Ҳаёни асрангиз, куймасин ҳаё
Оташга дуч келган полапон мисол.

Имонни асрангиз, у доим танҳо,
Ундадир мужассам инсон матлаби.
Авлодлар ахтариб юрмасинлар то,
Уни аллақандай Қор одам каби.

Виждонни асрангиз ҳар недан ортиқ,
Ягона заминни асрагансимон.
Боболардан қолган ноёб бу тортиқ
Токи авлодларга етолсин омон.

Эзгу, латиф ҳислар бўлмасин таҳқир,
Булбулни бойкушга топширманг зинҳор.
Худбин ва дилозор кимсанинг, ахир,
Оғзи қон йиртқичдан қандай фарқи бор?!

Тўқайга ўт кетса ёнгай бус-бутун,
Адолат борлиққа ёлғиз онадир.
Дунё ҳам, инсонлар қалби ҳам бугун
Ёвузликдан зада Кўриқхонадир.

1980

УЧИНЧИ ОДАМ

Инсонлар бир-бирин юрса ардоқлаб
Ўртада восита асли зиёда.
Ҳар икки одамни тургувчи боғлаб
Учинчи Одам бор лекин дунёда.

Учинчи Одам бу — ўзи бир хилқат,
Ўшадир дунёга илк қўйган қадам.
Икковлан ўлжани келтирган фурсат
Ўчоққа ўт ёққан учинчи Одам.

Пайғамбар шаклида у соҳиб қутқу
Бандага худони далолат этган.
Не ўжар шоҳлардан элчи бўлиб у
Гоҳо бош келтирган, гоҳ боши кетган.

Муҳаббат бобида у-ку бир маҳрам,
Унингсиз висол ҳам йўқдир аслида.
Шоирнинг ёр учун битган сатрин ҳам
Ёд олган ўшадир — шеърхон шаклида.

Унинг бир унвони ҳакамдир азал,
Шунчалар муҳтарам учинчи бу зот.
Токи бу оламда меҳр нотугал,
Мен фақат ўшандан кўрқаман, ҳайҳот!

Ахир у эмасми дўстни фаниму
Фанимни дўст қилиб қўйгувчи одам.
Магар у бешафқат бошласа фулу
Дунёга ғавғолар солгай чинакам.

Рўёни рост деса, миттини кабир,
Жанубни Шарқ деса айлаб имолар.
Куфрли дунёда оз эмас, ахир,
Ўшанинг измидан юрган сиймолар.

Учинчи бу одам тирикдир токи
Дунёнинг чайқалиб турмоғи аён.
Серғалва асрда бу зот ҳаттоки
Салтанат шаклида бўлар намоён.

Оламда, аслида, бордир дўст ва ёв!
Орзум шул: покиза кўрсам виждонни.
Кимсанинг номидан кимсага биров
Сотиб юбормаса, дейман имонни.

Қўлларим кўксимда, бетинч, бетоқат,
Таъзимлар қилурман сенга ушбу дам.
У — менми, у — сенми, ким бўлма, фақат
Сенга инсоф берсин, учинчи одам!

1980

ИЛТИМОС

Сенга балки аён, балки ноаён
Бир ҳаёт ҳадисин айлайин баён.
Майли, сувлар кечгин, майли, ўтда ён,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Саргардон, йўлларда қолсанг ҳамки оч,
Сабру қаноатни қилгил бошга тож,
Нотанти йўлдошга бўлма ҳеч муҳтож,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Таънадир дунёда ёмондан ёмон,
Нон бериб рангингни этгайдир сомон.
Ақлинг бутун бўлса, тўрт мучанг омон,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Бўри эмас дейсан одам одамга,
Кўзинг каттароқ оч, боққил оламга,
Биров отамга дер, биров онамга,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Саховат аҳлига гарчи юз бурдим,
Гоҳи дам ҳайратда лол қотиб турдим,
Норнинг ит олдида чўкканин кўрдим,
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

Оҳ, дўстим, демагил қайдан бу туйғу,
Шеърим сен учун ҳам бўлолсин кўзгу.
Менинг бир жайдари фалсафамдир шу:
Ҳаргиз илтимосга кунинг қолмасин.

1980

ТУЛКИ ФАЛСАФАСИ

— Устоз, — деди бир кун тулки тулкига,
Нечун биз нишонмиз доим кулкига?

Ўрмонда бўри ҳам, ҳатто жаноб шер,
Бир-бирин туртишиб: — Тулкисан-а, дер!

Бошқалар устидан кулмаслар нечун,
Бу ҳол қоронғудир биз ёшлар учун.

— Ука, — деди шунда тулкига тулки,
Бундай ҳодисотнинг сабаби шулки,

Касбини эпллолмай қолса аксари,
Тулкилик қилади ҳайвонлар бари.

Кўпинча иложсиз қолган фурсатда
Тулкилик қилади шер ҳам, албатта!

Лекин бизнинг ишни эпллолмас улар,
Шу сабаб ўрмонда масхара бўлар.

Сен-чи, бундай ҳолдан асло ўкинма,
Бошқалар сингари четга бекинма.

Тулкисан, бундай чоғ тулкилик қилгин,
Тулки деб кулсалар, кўшилиб кулгин...

1980

ДУՏЛАРИМГА АЙТГАНИМ

Дунёда кўп нарса унутилади:
Қашшоқлик, мартаба, қувонч, қайғулар.
Унутилиб борар муҳаббат дарди,
Унутилар йиллар, йўллар, туйғулар.

Қирқ йиллик адоват унутилар секин,
Унутилар ҳатто юракдаги дарз.
Яхшиларнинг меҳри унутилмас лекин,
Унутилмас улар олдидаги қарз.

1980

ДУНЁНИ ҚИЗҒАНМА

Дунёни қизғанма мендан, азизим,
Мен сенинг кўчангдан ўтмасман зинҳор.
Менинг бу оламда ўз айтар сўзим
Ва ўзим сиғинар мозорларим бор.

Дунёни қизғанма мендан, азизим,
Сен ичган булоқдан ичмасман асло.
Сен юрган тоғларда қолмагай изим,
Сен кечган дарёдан кечмасман асло.

Дунёни қизғанма мендан, азизим,
Қалбингни ёқмасин шубҳа ва сўроқ,
Мен ўзга манзилга тикканман кўзим,
У сенинг кулбангдан жуда ҳам йироқ.

1980

ШАРҚ ҲИКОЯСИ

Аниқ йили эсимда йўқ,
Аллақайси замонда,
Бир қишлоқда ота-ўғил
Яшар экан омонда.

Улар ғоят тотув экан,
Ўртада мол-жони бир.
Минг қилса ҳам ота-ўғил,
Минг қилса ҳам қони бир.

Бир куни денг, шу икковлон
Қайгадир йўл олишди.
Минай деса от-улов йўқ,
Ўйланишиб қолишди.

Қуриб кетсин йўқчилик ҳам
Ким неларга зор эди.
Икковининг ўртасида
Битта эшак бор эди.

Гарчи у ҳам бир оз яғир,
Гарчи андак бедармон.
Шу эшакни минсакми, деб,
Ўйлаб қолди икковлон.

Ота деди: — Ўғлим бундан
На сен, на мен тингаймиз.
Ўғил деди: — Ота, буни
Галма-галдан мингаймиз.

Ота доим ота ахир,
Яъни мудом иззатда,
Эшакка у минди дастлаб,
Ўғил яёв, албатта.

Бир қишлоқдан ўтардилар
Икков секин тикирлаб,
Ортларидан тўрт-беш одам
Кулиб қолди пиқирлаб.

— Аҳмоқ экан манави чол,
Аҳмоқ ҳаддан зиёда.
Ўзи улов миниб олган,
Ўғли эса пиёда.

Ғалати бир ҳисни туйиб
Шартга пастга тушди чол.
— Кела қолгин, ўғлим, — деди, —
Эшакка сен минақол.

Энди ўғил тўқимдаю
Ота яёв кетарди.
Энди улар бошқа қишлоқ
Кўчасидан ўтарди.

Борардилар сўзсиз, секин,
Аста-аста тикирлаб.
Ортларидан тўрт-беш одам
Яна кулди пиқирлаб.

— Аҳмоқ экан манов бола,
Аҳмоқ ҳаддан зиёда.
Ўзи улов миниб олган,
Отаси-чи, пиёда.

Ёш эмасми, бирдан унинг
Орияти кўзғолди.
Шартга пастга тушди у ҳам,
У ҳам яёв йўл олди.

Юриб-юриб иккаласи
Неча адир, қир ошди.
— Боре, — дея сўнг эшакка
Иккови ҳам мингашди.

Аммо тагин бир манзилдан
Ўтар бўлди икковлон.

Не кулфатки, бу жойда ҳам
Тинч қўймади оломон.

— Аҳмоқ экан булар роса,
Инсофи йўқ лаванглар,
Икки одам бир эшакни
Миниб опти, қаранглар.

Маломатдан ота-ўғил
Тамом ҳориб толдилар.
Ғазаб билан бир-бирига
Термулишиб қолдилар.

— Айтмабмидим, — деди ота, —
Гап уқмадинг, тирранча.
Элу юртнинг ўртасида
Бўлди роса бўлганча.

Қўл силташди бир-бирига,
Қолди фойда-зиён ҳам.
Ота у ён кетиб қолди,
Бу ён кетди ўғлон ҳам.

Қондошликнинг миллион йиллик
Ришталари узилди.
Ўртага бир эшак тушиб
Оралари бузилди.

1980

ИШОНЧ

Табиат, ишончдан айирма сира,
Айирма, ўчмасин дилдан шукуҳинг.
Бенишон йўқолиб кетгандан кўра
Яхши-ку тентираб юрса гар руҳинг.

Тимқора осмонга ой чиқса дилбар,
Заминга тўжилса нури сарсари.
Булутлар ортидан боқолсанг агар,
Абадий йўқликдан афзал-ку бари.

Сен юрган боғларни бахтга тўлдириб,
Сайр этса шомларда дўст ила ёрон.
Уларни ўргулсанг шаббода бўлиб,
Ахир бу толенинг нимаси ёмон.

Бир кун фарзандингнинг ўксик дилида
Уйғонса ғамларни енгган муҳаббат.
Капалак мисоли учиб йўлида,
Сен уни қутласанг, ахир, бу не бахт.

Ғамгин ва беиқбол ёринг оҳ уриб
Болишга бош қўяр, кўз ёши тахир.
Сен унинг тушига билдирмай кириб,
Тасалло беролсанг, саодат ахир.

Сен-ки, хор вужудни бир кун, табиат,
Юлқиб оларкансан дилбар ҳаётдан,
Мени шу ишончдан айирма фақат,
Айирма сен мени шул бир бисотдан.

1980

СЕН ҚАЙДАН БИЛАСАН

Сен қайдан биласан,
Балки юлдузлар
Менга сирларини
Сўйлаётгандир.
Сен қайдан биласан,
Балки бу кўзлар
Унсиз бир қўшиқни
Куйлаётгандир.
Сен қайдан биласан,
Балки кенг олам
Шу мўъжаз қалбимга
Бўйлаётгандир.
Сен қайдан биласан,
Балки мени ҳам
Кимдир қайдадир жим
Ўйлаётгандир...

1980

* * *

Умр қисқа эди,
Қисқартирдик яна.
Озгина бахтни ҳам бўлиб ташладик.
Кулфат оқибатда қилди тантана,
Шундагина кўзни ёшладик.
Жаҳддор табиат энди юз ўтирди.
Боқмади, чопсак ҳам йиғлаб ортидан.
Тирик от ўрнига ёғоч отни берди,
Уйни эса берди ернинг остидан.

1980

* * *

Дейдилар, ит хурар
— Ўтади карвон,
Ранжу балолардан
Ёнмасин жонинг,
Лекин алам қилар,
Бир умр гирён
Итлар орасидан
Ўтса карвонинг.

1980

ОЛОМОНГА

Машраб осилганда қаёқда эдинг?
Чўлпон отилганда қаёқда эдинг?

Суриштирганмидинг Қодирийни ё
Қалқон бўлганмидинг келганда бало?

Ҳукмлар ўқилур сенинг номингдан,
Тарихлар тўқилур сенинг номингдан.

Нимасан? Қандайин сеҳрли кучсан?
Нечун томошага бунчалар ўчсан?

Қаршингда ҳасратли ўйга толаман,
Қачон халқ бўласан, эй сен, оломон?!

1980

ДАВРА ҚЎШИҒИ

Бош кўтарган ҳар бир жондор гарчи кас эмас,
Назар солгин, пойингдаги у бир хас эмас.
Лайло бўлсанг у ҳам Мажнун, асло паст эмас,
Сен учундир бор ҳаётим, шуҳратим, шоним,
Қўлларингни бергил менга, ширинзабоним.

Дўстларинг ҳам бу даврада, яйрасанг, нетгай,
Умрдир бу, чорласанг ҳам тўхтамай ўтгай,
Шоир сенга пок муҳаббат жомини тутгай,
Сен учундир бор ҳаётим, шуҳратим, шоним,
Қўлларингни бергил менга, ширинзабоним.

Муҳаббатим лол қотган ул тоғларинг айтсин,
Тонгда оҳим такрор этган боғларинг айтсин,
Менсиз ўтган ҳар бир лаҳза чоғларинг айтсин.
Сен учундир бор ҳаётим, шуҳратим, шоним,
Қўлларингни бергил менга, ширинзабоним.

Келармидим қошинга гар бўлса ихтиёр,
Жон риштаси боғланмишдир пойинга эй, ёр,
Шоду хуррам бу даврада яйра эй, дилдор.
Сен учундир бор ҳаётим, шуҳратим, шоним,
Қўлларингни бергил менга, ширинзабоним.

1980

ДОСТОНЛАР

ЖАННАТГА ЙЎЛ

(Драматик достон)

Иштирок этувчилар

Йигит	Фаришталар
Она	Дўст
Ота	Ўзга одам
Тарозибон	Ўспирин
Югурдак	Қария
Чол	Кимса
Хур қиз	Садо
Фаришта	

БИРИНЧИ КЎРИНИШ

Маҳшар саҳросида ғужғон оломон. Тарозибон ҳузурида
Йигит ва Ўзга одам

Йигит

Маҳшар тонги аста-секин оқариб келар,
Кўз олдимда содир бўлди Улуғ Қиёмат.
Неча юз йил давом этди, билмам, бу йўллар,
Тарозибон қошига ҳам етдик, ниҳоят.
Тарозига тушар эмиш гуноҳ ва савоб,
Қайси бири кўпроқ экан пешонамизда?!
Не бўлса ҳам, тарозиси бўлмасин нобоп.

Ўзга одам

Тарозибон не деса шу, ишонамиз-да!
Қайси куни йиғлаб кетди бир мўйсафид чол,
Етти бора ҳаж савоби бўлмабди қабул.

Йигит

Нечук энди?

Ўзга одам

У дунёда юз бериб қай ҳол,
Отасини сансираган экан бир бор ул.

Йигит

Минг мартаба шукр бўлсин парвардигорга,
Мендан рози кетган экан қиблагоҳларим.
Эс билмаган гўдакликни йўйсак бекорга,
Сенсираган эмасман мен, йўқ гуноҳларим.
Дўстлар билан калтаклашган чоғларим бўлган,
Ҳар хил куфр ишларим ҳам кўпдир, билмадим.
Балки менинг гуноҳ халтам лиммо-лим тўлган,
Лекин ота ҳурматиани қанда қилмадим.

Тарозибон

Билдик, сипо зот экансан, на хору на хас,
Навбатинг ҳам етиб қолди, титрама, юр сен!

Ўзга одам

(титраб тарозибонга яқинлашади)

Салом, тақсир, бисмиллоҳир раҳмонир раҳим.

Тарозибон

(қўлида дафтарчасини варақлаб)

Бу ёққа тур. Исминг нима? Ҳожати ҳам йўқ,
Тамға босиб қўйган экан сенга Оллоҳим.
Сенинг жойинг аросатда. Кўнглинг бўлсин тўқ.

Ўзга одам

Тақсир, агар рухсат бўлса, бир саволим бор,
Умрим ўтиб, илк мартаба сўз сўрашим бу.

Тарозибон

Ҳа, тушундим. Дўзахдан ҳам бўлма умидвор,
Сенинг жойинг аросатда, тайин дедим-ку?

Ўзга одам

Тақсир, менинг энг сўнги бир аризам шулки, —
Наҳот бекор кетаверса шунчалик тавоф?!

Тарозибон

Гапни чўзма, аросатга борасан, чунки,
Сен на гуноҳ қилгансану, на зарра савоб.
Қани ким бор?!

Ўзга одам тарозибондан узоқлашади.

Йигит

Хайр, биродар. Нима бўлди?!

Ўзга одам

Аросатга.

Йигит

Худо сақласин!

Тарозибон

(Йигитга)

Ҳой, йигитча, имиллама, кармисан баттар,
Чидаб келган бизнинг жонни худо ёқласин.
Минг йилмикан тарозунинг бошида жойим,
Жаннат, дўзах тўлса тўлар, тўлмас бу дўкон.
Марҳаматин дариф тугмай қодир худойим,
Одамзотни санамасдан яратган экан.
Кошки булар фариштага ўхшаса сал-пал,
Шулар келиб бу дунё ҳам бузилиб кетди.

(ичкарига қараб)

Ҳой, югурдак, қара дейман, чилимга сув сол!

Йигит

Амакижон, мен келувдим, навбатим етди.

Тарозибон

Амакингни топиб бўпсан, жиндек сабр қил,
Бизларнинг ҳам жонимиз бор, биз ҳам мутеъмиз.
Наинки сен, ишлайверсак бизларнинг ҳам, бил,
Оғзимизга келиб қолар она сутимиз.
Сен қаяққа шошмоқдасан? Шунча йил кутдинг, —
Қора гўрда кўкрагингни босганча захга,
Пайт келганда барчасини наҳот унутдинг?
Шошма, йигит, улгурасан ўша дўзахга.

Йигит

Балки жаннат кутмоқдадир...

Тарозибон

Қайдан биласан?

(ичкарига)

Ҳой, чилимни келтир дейман!

Югурдак фаришта

(ичкаридан)

Ҳозир, хўжайин!

Тарозибон

(Йигитга)

Сендайларга дўзах яхши, мулла бўласан.

Йигит

Агар ёрдам қилсангиз-ку жаннат ҳам тайин.

Анча-мунча савобим ҳам бордир, ўлдими?!

Қарасангиз бўлар эди тезроқ, амаки.

Югурдак фаришта *чилим келтиради.*

Тарозибон чилимни пешлайди.

Шу ҳам ахир кайф бўлдими, чилим бўлдими,

Билмасман ҳеч, берганлари хасми, тамаки.

Бир зум ҳордиқ чиқарайин,

(Югурдак фариштага)

Ҳой, сен болакай,

Ҳисоблаб кел менга бунинг қилмишларини.

Сал янглишсанг, билиб қўйгин, ҳолинг бўлар вой,

(Бир дафтарча узатиб)

Шу дафтардан топажаксан бор ишларини.

Бугунги кун ҳисобидан ўн мингинчи бу.

Дафтарчада қалам билан белги қўйганман,

Бир озгина дам олайлик, ҳориб бўлдим-ку.

Ростин айтсам, шу ишлардан чарчаб тўйганман.

(Йигитга)

Қани, ўтир, яқинроқ кел, сен ҳам ҳорибсан,

Омад келиб тушиб қолсанг беҳиштга шояд,

Бу оламга анча эрта келиб қолибсан?
Боиси не, фалокатми ёки жиноят?

Йигит

Бир фалокат юз берганди тошқин маҳали,
Қизалоқни сой сувидан қилгандим халос.

Тарозибон

Шунақа де? Аммо, лекин етмас бу ҳали,
Баъзи ишлар бўладики тасодиф, холос.
Савоб деган нарса ахир тасодиф эмас,
Етмиш икки томирдан у оқиб келгуси,
Яхши одам яхшилигин англамай қолмас,
У виждонни бир вазифа дея билгуси.
Қайси куни бир ношукур дўзахга кетди,
Мен ўзим ҳам бир мушт урдим, ростин айтганда.
Қуриб кетган, суюгига ёпишган эти,
Қалби тўла ҳасад экан — ношукур банда.
Қанча-қанча бегуноҳнинг бошига етган,
Хатто бола-чақасига урмиш гуноҳи.
Ким билсин, у дўзахга ҳам чап бериб кетган,
Ҳа, болакай, кенг экан-да худо даргоҳи.

Йигит

Бизларнинг ҳам маҳаллада бор эди бир зот,
Ўша қайга борган экан, айтсангиз билиб.

Тарозибон

Ким эди у? Текинхўрми, кофирми, шаддо?

Йигит

Салом берсанг чўнтагингни кетарди шилиб,
Кимдан зарра фойда чиқса ўша заҳоти
Бориб ётиб олар эди остонасига.
Товламачи одам эди, ўтди ҳаёти,
Тавқи лаънат осилмасдан пешонасига.

Тарозибон

Ким билади, унақалар кўп ахир, укам.
Ким ҳам ахир бундайларни йўлга солибди...
Қайси куни биттасини дўзахга ёзсам,

Гўринг куйгур нақ жаннатга ўтиб олибди.
Қайта олиб келишади, ёзиб юбордим,
У нокасни тикажакман дўзах қаърига.
Инобатга ўтар ахир менинг ҳам қаҳрим,
Одамлар у, чидайдиган бари-барига.
Балки сен ҳам ўғридурсан ё нокас, суллоҳ,
Тургандирсан ноилождан бўйнингни буриб.
Балки олган сал барвақтроқ жонингни Оллоҳ,
Гуноҳларни қилмагансан балки улгуриб.

Ю гурдак фаришта ичкаридан чиқади, қўлида гуноҳ-
савоб дафтарчаси

Ю гурдак

Мана, тақсир, олиб келдим, текшириб кўринг!
Икки пайса етмас экан беҳиштга.

Йигит

Ҳайҳот!

Тарозибон

Ўзингни бос, пешонангни минг жойга ургин —
Ўзгартиргай тақдирингни на оҳ, на фарёд —
Демак, сенинг гуноҳларинг ҳаддан зиёда,
Жаҳаннамга боражаксан начора, ахир,
Бўйнингни эг, тавба қилгин, боқий дунёда
Бошқалардай бир бандасан,
Фарқинг йўқ тақир.

Йигит

Мен дўзахдан чўчимасман, устимдан кулма,
Мен чидайман, аммо қайда ҳақиқат, имон?

Тарозибон

Ўзингни бос, ҳой йигитча, шаккоклик қилма,
Худойимнинг қаҳри ёмон, ғазаби ёмон!

Йигит

Мен дўзахдан минг мартаба даҳшатли бўлган
Ҳодисалар ва кунларни кўрганман аввал.
Мен шайтондан минг мартаба даҳшатли бўлган

Олчоқларни кўриб, чидаб турганман аввал.
Лекин, айтинг, қаёқда у олий ҳақиқат?
Кетаётиб фақат шуни билмоқ истайман.

Тарозибон

Сендақанги ботирларни кўрганман фақат —
Майли, сенинг жавобингни бермоққа шайман.

Йигит

Нечун энди фақат менинг?

Тарозибон

Чунки бир замон
Сен қутқазган у қизалоқ менга хизматкор.

Йигит

Ё Оллоҳим! Нечук энди у жаннатмакон
Хизмат қилиб юрар экан бу ерда бекор?

Тарозибон

Сабаб шуким, у бегуноҳ қизча — фаришта,
Майлига у имон тилар сенга тангридан.
Хўш, сен уни қутқазибсан, қуллуқ бу ишга.
Лекин қисмат оғирроқ-ку бунинг баридан.
Сен жаннатий иш қилибсан бунинг учун, бас.
Дейлик бир зум қуллуқ билан қилайлик таъзим.
Лекин гуноҳ деган гап ҳам рўй-рост иш эмас,
Уни кўриб кўрмаслик ҳам гуноҳи азим.

Йигит

Менинг қандай гуноҳларим бор экан, қани,
Илтимосим, энг оғирин берсангиз айтиб.
Яна айтинг, гуноҳ ишни кўрган маҳали
Бўлганмикан тилим тишлаб ўтирган пайтим?

Тарозибон

Айлантирма гапни бунча, иккаламиз ҳам
Ўзимизни галварсликка солмайлик бекор.
Сени яхши танимайман-ку, сен соҳиб қалам,
Сен шоирсан!

Йигит

Валлоҳи аълам!

Тарозибон

Шошмай тур, гап бор.
Сен шоирсан, сенга Оллоҳ ёруғ нур берди,
Оташ берди, забон берди, ҳам улуғ юрак.
Тимсолингда бечоралар ўз дардин кўрди,
Бахтин кўрди, шодликларин кўрганлар бешак.
Боя сенга бир бандани айтиб бергандим:
Қора юрак, ҳасадгўй ҳам манфур ва олчоқ.
Ўзгасини қизиқсиниб ўзинг айтгандинг:
Товламачи ва текинхўр, суллоҳ, ялинчоқ.
Танийсанми сен уларни?

(Тенага қараб)

Ё қодир эгам,
Пардаи хоб орқасидан уларни кўрсат!

Иккинчи арвоҳ намоён бўлади.

Йигит

Ҳайҳот! Мени жаҳаннамда ёндиргин, бироқ
Кўрсатмагин сен буларни, кўрсатма фақат!

Тарозибон

Танидингми?

Йигит

Ҳа, танидим.

Тарозибон

Айбингни энди
Бир оз англаб олгандирсан, зуккосан, гапир.
Улар қанча бандаларнинг бошига етди.
Сен уларни кўриб, бир сўз дедингми ахир?
Илоҳий дил берган эди сенга худойим,
Қулоқ сол деб шўрликларнинг оҳи-воҳига.
Сен-чи, само шуъласини кўйладинг доим,
Шеърлар битдинг юлдузларга, гулга, оҳуга.

Й и г и т

Мен икрорман.

Т а р о з и б о н

Аммо энди фойдаси йўқ-ку,
Ўз умрини яшаб бўлган энди одамзод.
Ачинаман сенга, иним, инимсан, чунки —
Гар қанотинг бўлмаса-да сен ҳам паризод.
Қодир эгам муҳибларин сийлаган маҳал
Шоирларни киритмишдир пари қавмига.
Фаришталар тил фарқламас, миллат ҳам азал,
Улар фақат кулоқ тутгай кўнгил майлига.

Й и г и т

Бу гапларни оширдингиз меъеридан сал,
Эшитганмиз бундақанги кинояларни.
Гуноҳимга икрорман мен, тонмайман тугал,
Юзга солманг, лекин ҳар хил ривояларни.
Майли, дўзах тубларида куйиб кул бўлай,
Майли, қайноқ дарёларда оқсин суягим...
Кўзларимдан қон, ёш оқсин, зардобга тўлай,
Фақат бордир Оллоҳимдан битта тилагим.

Т а р о з и б о н

Сўйла, қани, оташ тўла шу кўкрагингдан
Ҳақиқатнинг шуълалари чиқсин сўнгги бор.

Й и г и т

Менга бир жой кўрсатингки дўзах қаъридан,
Токи ўша арвоҳларни кўрмайин зинҳор!

Т а р о з и б о н

Сухбатимиз маҳсулидир бундаин талаб,
Оғир талаб, ростин айтсам, бундақа жой йўқ.
Билмақдаман, кўкрагингда исёнкор бир қалб,
Мен ўзим ҳам сендай эдим, ҳозир-чи, махлуқ...
Бор, сен ҳозир, аросатнинг даштини айлан,
Майли, жаннат дарвозасин қошига боргил.
Икки пайса савобни сен топишга шайлан,
Майли, йиғла, илтимос қил, майли, ёлборгил!

Йигит

Ёлбормасман, йигламасман, бу қандайин гап,
Бошқалардан савоб олсам гуноҳим учун.
Майли, кетай дўзах сари ҳеч тортмасдан тап,
Мангу азоб чекмоққа ҳам етади кучим.

Тарозибон

Кўп қайсарлик қилма, иним, бу азоб боқий,
Фоний дунё азоби ҳам сенга етарли.

Йигит

Менга яна нечук керак ўзгалар оҳи,
Қарғиш ўзи бор экан-ку, анча айтарли.

Тарозибон

Ҳар кимдан ҳам сўрамассан, албатта, савоб,
Сен деб ким ҳам роҳатидан кечар, укажон.
Сен отангни ва онангни кўрарсан шу тоб.

Йигит

Мен уларни кўраманми?

Тарозибон

Мен айтсам, инон!

Йигит

Оҳ, фалакнинг юлдузлари, чақнаг тобора,
Фаришталар, бахтлимассиз мен каби алҳол.
Мен дўзахда ёнай, майли, лекин бир бора
Мен уларни кўражакман, бу нечук висол?

Тарозибон

Ҳа, кўрасан, лекин шуни унутма асло,
Аҳволингни баён қилгил фарзандларга хос.
Зора улар илтижосин тинглаб таоло,
Жаннат йўлин сен учун ҳам кўрсатса рўй-рост.

Йигит

Раҳмат сенга, холис хилқат, олийҳиммат зот,
Сендайларни яратибди — тангрига шуқр.

Менинг учун бу йўригинг олий мукофот,
Ота-онам висолини кўрайин бир қур.
Лекин билгил, мен уларга арз этиб бешак,
Савоб сўраб йиғламасман, кечирсин худо.
Ўзларига етмас балки, менга васл керак.
Балки қайта кўришмасмиз, хайр, алвидо!
Менга висол керак фақат.

(чиқиб кетади)

Т а р о з и б о н

Ҳой, яна ким бор?

ПАРДА

ИККИНЧИ КЎРИНИШ

Аросат яланглигида Й и г и т ёлғиз ўзи

Й и г и т

Умрим ўтди сарсонликда, саргардонликда,
Яхши-ёмон замонларни кўриб келдим мен.
Баъзан маъно топа олдим чин инсонликда,
Баъзан эса уни ерга уриб келдим мен.
Мана, ўша тарозибон, у-ку, фаришга,
Инсонлардан кўра юксак туражак-ку у.
У зотга ҳам қийин экан бундақа ишда,
Кўзларида алланечук норизо туйғу.
Қийин ахир уларга ҳам, қалблари бордир,
Қийин ахир уларга ҳам — бордир кўзлари.
Фақатгина фармон берар Оллоҳи қодир,
Лекин қалбни англамайди қизлар сингари.
Энди қайга борсам экан бу дашт, саҳрода,
Қайга бориб, падаримни кимдан сўрасам?
Билолмасам, ким дўзахда, ким арш-аълода...

Й и г и т қаршисида Ч о л пайдо бўлади

Ч о л

Ҳа, йўл бўлсин, мулла йигит?

Й и г и т

Валлоҳи аълам!

Ч о л

Кимсан, ўғлим? Йўлинг қайга, имонинг бутми?
Қадамингдан подшоларнинг ҳиди келади?
Лекин энди ҳаммага бир тангрининг ҳукми.
Ким жаннати, ким дўзахи — ўзи билади.

Й и г и т

Ота, адам саҳросида йўлчиман танҳо,
Дўзахиман, худойимнинг ҳукмига кўра.
Марҳаматин дариф тутмай Оллоҳим аммо
Висол учун рухсат берди.

Ч о л

Эришсанг зора.
Ким билан сен учрашмоқчи бўлгандинг, ўғлон?
Гар мен билан бўлса, қани, гапир, тинглайин.
Агар қарзинг қолган бўлса — айтгин шу замон,
Ақча эмас, дуо билан, майли, тўлайин.

Й и г и т

Ҳеч кимсада қарзим ҳам йўқ, олди-бердим ҳам,
Гарчанд мени таламаган нокас қолмаган.
Ақча учун икки дунё чекмасман алам,
Зотан, унинг ўзи менда сира бўлмаган.

Ч о л

Ҳойнаҳой, сен бирор қизни кўрмоқчидирсан,
Қасам ичган бўлсанг керак икки дунёга?

Й и г и т

Оҳ, отажон, қанийди мен севилган бўлсам,
У қиз мени танимагай еру самода.

Ч о л

Унда кимни кўрмоқчисан?

Й и г и т

Ота-онамни,
Энди сўнг бор руҳларига бошимни эгсам.

Ч о л

Бузрукворинг ким эдилар?

Й и г и т

Эл чеккан ғамни,
Даф этувчи бир зот эди, табиблар отам.

Ч о л

Шунақа де?! Отанг билан иккаламизнинг
Вазифамиз ўхшаш экан.

Й и г и т

Сиз кимсиз?

Ч о л

Гўрков!
Шундоқ, гўрков, сенга айтсам, ҳар биттангизни
Бу ёқларга олиб келган икковмиз, икков.
У ўлдирган, мен бўлсам-чи, ўзинг биласан,
Ер остига жо қилганман отанг гуноҳин.
Кўп масхара қилишарди бизларни, билсанг,
Оҳ, тириклар қайдан билсин гўрковлар оҳин.
Менга, мана, жаннат ато қилди худойим,
Ҳолбуки мен одамларни гўрга тикардим.
Гап шундаки, яхшиларни кўмганда доим
Туни билан ухлаёлмай йиғлаб чиқардим.
Яхшилари бор, албатта, табибларнинг ҳам,
Ана, бири ҳамроҳ бўлиб юрибди менга.
Тузук одам, ҳа, чиндан ҳам жаннати одам,
Ана, ўзи келаётир, танитай сенга.

Ота яқинлашади. Даставвал у Й и г и т н и — ўғлини
пайқамайди.

О та

(гўрков чолга)

Хўш, оғайни, йўлни энди жаннатга бошла!

(Ўғлига кўзи тушиб)

Манови ким? Тушимми, ўнг?

Й и г и т

Ота, отажон!

О, Оллоҳим, бошимизга осмонни ташла,
Қайтдими-а, қайтмас дея ном олган замон!

О т а

(Ўғли билан кўришади ва гўрков чолга)

Менинг пушти камарим бу, суюкли ўғлим,
Нуридийдам васли учун тангрига шукр.

Ч о л

Хасратлашиб олинг, майли, мен кутай бир зум.
Кампирни ҳам кўрсайдингиз, бобойи тушкур.
Мен бефарзанд бир одамман...

Й и г и т
(гўрковга)

Раҳмат, эй бобо,
Ёр бўлгуси сизга шояд абадий роҳат.

Ч о л
(йигитга)

Тангри сенга йўлдош бўлсин, майлига, аммо.
Ҳамроҳимни хафа қилиб қўймагин фақат.

Гўрков чол узоқлашади

Й и г и т
(бир неча дақиқадан сўнг)

Мендан рози кетгандирсиз ҳойнаҳой, дада,
Кимга фурсат берибди бу югурик олам.
Баъзан имкон тополмадим ростин айтганда,
Мўъжазроқ бир тош қўйгандим қабрингизга ҳам.

О т а

Марҳумларнинг ҳурматини бажо этмоқлик
Тирикларга ибрат учун топилган бир йўл.
Мурдаларга нима керак? Фақат кафанлик,
Ўғлим, сендан мен розиман, розиман буткул.

Юрагингда асрадинг сен ота хурматин,
Мармартош ҳам қўйдинг менинг тепамга, бироқ
Ким муносиб фарзанд бўлса, падар шавкати
Фиръавннинг эҳромидан бўлар баландроқ.
Бир қария ётар эди менинг ёнимда,
Ўғли унинг тепасига қўйди улкан тош.
Бироқ бир кун иблис кирди ўғил қонига,
Ўғил бир кун таъмасини айлаб қўйди фош:
Қабртошда ўзин исми ёзилмай қолмиш,
Сангтарошни олиб келди бир кун у нокас
Ва ўз исмин ўйдирди ҳам, бу савоб эмиш,
Йўқ, бу савоб аталмагай, манманлик, холос.
Қабристондан ўтиб қолган бирорта кимса
Ҳашаматли мраммар тошни кўриб қолган он,
О, бу тошни қўйган фалон азамат деса,
Ота эмас, ўз обрўсин билган у инсон.
Кўряпсанми, инсон зоти ўлимни ҳатто
Манманлиги учун рўй-рост ишлатмоқ бўлар.
Оқибати нима кечди? Етди-ю фано
Ҳаммаси ҳам йўқлик сари айлади сафар.
Мендан аввал шўрлик онанг ўтди оламдан,
Мана, бугун кўрибсанки, ҳаммамиз фоний.
Бирор хабар борми, билмам, шўрлик онангдан.

Й и г и т

Сизни кўриб туришим шу — келганим они.
Тарозибон қошигача юридик неча йил,
Унинг ҳисоб-китобидан сал аввал ўтдик.

О та

Энди жаннат қучоғига борармиз, ўғил?

Й и г и т

Йўқ, дада, мен дўзахиман.

О та

Нимага? Нечук?

Й и г и т

Кўйинг, бу ҳол янгиликмас мен учун, дада,
Олиб қўйган кўринади жойимни биров.
Бу дунё ҳам олғирларга боқар экан-да.

О та

Кўйгин, болам, ҳазил қилма, қисмат беаёв!

Й и г и т

Бундан ортиқ қисмат бўлмас ахир, дадажон,
Жазо учун жой бормикан дўзахдан ортиқ?
Энди менга барибирдир ер билан осмон,
Дўзах экан хизматимга берилган тортиқ.

О та

Не қилайин, айбламасман Оллоҳ даргоҳин,
Гарчанд сенинг қисматингдан чекмоқдаман оҳ.
Бор экан-да, мен билмаган оғир гуноҳинг,
Ўғлим, ахир пок эдинг-ку, нур каби, э воҳ!
Сендан рози юрар эди каттаю кичик.
Гоҳо келиб розилигин менга айтарди.
Нечун энди дўзахисан? Нимага? Нечук?
Қайси нокас гуноҳини сенга ағдарди?

Й и г и т

Ҳа, дадажон. Ҳамма гап ҳам ана ўшанда.

О та

Наҳот биров гуноҳлари сенга ёзилмиш?

Й и г и т

Ҳа, дадажон, ўзгаларнинг гуноҳи менда,
Нокасларнинг гуноҳлари менга ёзилмиш.

О та

Нима учун? Жойидами, эс-хушинг, ўғлим,
Чалкаштириб қўймоқдасан ҳар хил гапларни.
Нокасларнинг гуноҳига жавоб берар ким?
Дейлик, биров зино қилса — сенга хатларми?
Тушунмадим мен сира ҳам.

Й и г и т

Эшитинг, дада.
Сиз жавобгар бўлгандингиз беморларга.

О та

Рост!

Йигит

Сиз қанчалар қайғургансиз улар ўлганда,
Соғайганда бўлардингиз хурсанд беқиёс.
Вазифамга кўра мен ҳам табиброқ эдим,
Инсонларнинг руҳларига эдим жавобгар.
Руҳи мажруҳ нокасларни кўрсам, не қилдим,
Ўз тинчимни ўйлаб нари қочганман баттар.
Улар эса бамисоли қутурган итдай
Руҳимизга солар эди, гулу, қатағон.
Ожизларни талар эди бижғиган битдай,
Бир пул бўлиб қолар эди номус, ор, виждон.
Ожиз қолган бечоралар айланиб боши
Сиздан дори сўрар экан энди ўйласам.
Барисига мен кабилар айбдордир рости.
Мен жазога муносибман, ўйлаб қарасам.
Аммо, афсус, энди қайта ўтмас одамзод.
Ўз умрини яшаб бўлди, йўқдир фойдаси.

Ота

Ўйлангириб қўйдинг мени, бу қандай бедод,
Ахир ҳар бир ҳукм жорийнинг бор қоидаси.
Сен ўз қўлинг етгунича иш қилар эдинг,
Бошқасига қолар эдинг ахир ноилож.
Сен ўзинг ҳам бошқалардан ғам кўрар эдинг,
Йўқ эди-ку, ўғлим, сенда салтанат ва тож.
Наҳот энди ҳаммасига сен жавоб берсанг,
Ахир ўзинг покдомонми — шунинг ўзи, бас,
Иғволарга балогардон бўлардинг, билсанг,
Наҳот ўша савобинг ҳам бўлибди абас.
Абдуллатиф гуноҳи ҳам сендадир балки,
Кечир мени, парвардигор, ўзингсан ҳакам.

Йигит

Дада, худо бошқармаган ҳеч қачон халқни,
Ихтиёрин берган эди лекин чинакам.
Кимларнидир йўлдан урган ҳазрати шайтон,
Кимларнидир бандам деган тангри таоло.
Шайтон гапин муридлари бажарган обдон,
Худо йўлин бандалари унутган гоҳо,
Ҳамма бало ана шунда, қодири ғаффор
Ўша нўноқ бандаларни кечирмас ҳеч бир.

Парво қилманг, дадажоним, баҳона бисёр,
Қисматдир бу, қабрда ҳам тузалмас букр.

О та

Хўш, бу ёғи не кечади?

Й и г и т

Дўзах — надомат,
Лекин сира андуҳ чекманг мен учун, дада.
Қийноқларни кўп кўрганман аввал ҳам, фақат
Алам қилар икки пайса етмай қолганда.

О та

Етим қолдим ёшлигимдан мен ҳам отамдан,
Одамларнинг эшигида санқидим итдай,
Ҳатто дўзах лол қотарди мен чеккан ғамдан,
Лекин шайтон йўриғига юрмадим қиттай.
Урушларда бўлдим қанча, ўлмаган жоним,
Пешонамга ёзган экан фарзанд, оила.
Сизларни деб бутун умр оқарди қоним,
Фоний умрим яшаб ўтдим ташвишлар ила.
Имонимни бутун қилиб Оллоҳ серкарам
Менга жаннат дарвозасин кўрсатди, шукр.
Оҳ, учма-уч келган экан савобларим ҳам,
Лекин сенга икки пайса бераман.

Й и г и т

Ҳеч бир.
Етти қават ер қаърига тикса ҳам тангри
Мен дадамни жаннатдан ҳеч қилмасман жудо.
Кечирингиз, дадажоним, боис сафарим —
Васлингизга келган эдим, хайр, алвидо!

О та

Йўқ, йўқ, тўхта!

Й и г и т

Хайр, отажон, уринманг бекор,
Сизни йўлдан қолдирмайин, гарчи кетгум йўқ.
Бу айрилиқ мангуликдир, оҳ на чора бор,
Тангри ҳукми ҳар нарсадан олий ва буюк...

ПАРДА

УЧИНЧИ КЎРИНИШ

Жаннатдаги гоџат гўзал қаср. Бу қасрда Она истиқомат қилади. Агрофида фаришталар

Фаришталар тиловати

Парвардигор шафқатни
Ихтиёр этди.
Ўн саккиз минг оламини
Йўқдан бор этди.
Бандасига билдириб
Кўнгилларини.
Тайин этди пайғамбар —
Расулларини.
Ҳазрат Одам шу тахлит
Фасона бўлди.
Малойиклар Одамга
Парвона бўлди.
Тўлсин боқий фароғат
Ушбу хонага.
Раҳмат нури даставвал
Мушфиқ онага.

Она баланд тахтда

Она

Бир даҳшатни сезаётир юрагим тайин,
Безовтаман, безовтаман анчадан буён,
Гарчанд жаннат оромига ноил бўлмайин,
Нимагадир юрагимда гашлик ҳукмрон.
Тавба, нечук ҳасрат экан менинг ҳасратим,
Она зоти икки дунё наҳот тинчимас.
Туфилгандан то сўнгги дам фарзанд қисмати
Оналарнинг қисматига бўлганми пайваст...
Нури дийдам қайда экан? Ким ҳам биларди...
Ҳа, Оллонинг даргоҳи кенг, шаҳри ҳам катта.
Имкон борми? Уни қандай кўриб бўларди?
Уйда бўлса, келар эди ўзи, албатта.
Дайди бўлиб ўсмаганди ўғлим ҳар қалай,
Кутдирмасди, узоқ қолса мактуб ёзарди.
Бу ерда-чи, кўришмоқ йўқ, афсус, на қилай,
Бу ерда йўқ биров билан бировнинг дарди.

Ҳур қиз югириб киради

Ҳур қиз

Қутулмадим, қутулмадим шулардан, э воҳ,
Ҳар қаерда бир гўр экан бу йигит зоти.

Ф а р и ш т а

Илакишиб қолдимикан бирорта арвоҳ,
Фақат, фақат нолиб ўтган бунинг ҳаёти.

Ҳур қиз

Нолимайми? Ҳур кетсам-да боқмасдан, мана.
Маҳрамликка келтирдилар, жаннат беҳуда.
Сабаб нима? Сабаб — феълинг энгил дерлар, ҳа,
Ҳақиқатни тополмасдан куйганман жуда.

О н а

Не гап, қизим? Безовтасан, нима гап ўзи?

Ҳур қиз

Йўқ, йўқ, бекам, афв этингиз, шунчаки бир гап,
Ногаҳонда тушди менга номаҳрам кўзи.
Бу ерда ҳам бор шекилли бир хотингалаб.
Остонада ўлтирибди меровланиб у.
Гап сўрасанг, алланечук дудуқланади,
Танир эдим сизни, дейди, шундай дейди-ю,
Тупугини ичга ютиб ҳам суқланади.

О н а

Балки бирор танишингдир, балки бир Мажнун,
Балки менинг ўғлим каби куйган бир йигит?

Ҳур қиз

Танимасман, кўрганманман, ёт у мен учун,
Балки бирор дўзахидир, шилқим, бесубут.

О н а

Ким экан у? Бу қасрда қандоқ иши бор?
Номаҳрамлар нечун буён қилибди журъат?
Ҳар хил девлар кезар бунда, қўлида чўқмор,
Лекин қадам босмас эди бандаси фақат.

Балки бирор ўткинчидир, балки, эҳтимол...
Шундақалар бўларди-ку у дунёда ҳам.
Элимизда яхши одат бор эди, алҳол,
Мусофирдан аҳвол сўраш савоб чинакам.
Чақирингиз!

Ҳур қиз

Бекам, ахир мумкинмас сира,
Эркак зоти бу қасрга қадам босмагай!

Она

Мен — инсонман! Агар инсон бўлса бокира,
Иблисларнинг қутқусига қулоқ осмагай!
Тагин шуни унутмангки, унвоним — Она!
Юрагимда не кечишин билолмассиз сиз.
Сиз-ку ахир эрта-ю кеч менга парвона,
Буйруғимдан ўзга бир иш қилолмассиз сиз!

Ҳур қиз

Йўқ бекачим, бу шунчаки юзаки хизмат,
Аслида биз интизомга посбонмиз атай.

Она

Шунақами?
Хўп ғалати экан-ку жаннат,
Посбонбоши келганида бу сирни айтай.

Ҳур қиз

Йўқ, бекачим... мен шунчаки чалғидим гапдан,
Истасангиз кира қолсин... Майлига... маъқул.
Лекин фақат гап тегади.

Она

Кимнинг тарафдан?
У ниқобда кирсин, майли. Хоҳишимдир шул!

Ҳур қиз чиқади

Не қилардим? Ҳар қайда ҳам нуқтаи низом,
Жаннатнинг ҳам бор шекилли ўз йўсинлари.
Ўғлим нолиб айтганидай, пойлайди мудом
Маҳаллада чойхоначи кўса сингари.

Хур қиз Йигитни ниқобланган ҳолда олиб киради

Хур қиз
(Йигитга)

Ниқобингни оча кўрма, йўқса бу зотнинг
Куйиб кетар савоб билан топган дунёси.

Хур қиз чиқади

Йигит

Оҳ, у қандай зот эканки, ўртар саботни,
Ниқобдан ҳам ўтаётир унинг зиёси.

Фаришта

У — онадир, бандаларнинг ибтидосидир,
Унга ҳурмат жойиз эрур икки оламда.
Унинг меҳри самовотнинг илк садосидир,
Шу боисдан ғалат ҳислар кўзғар одамда.

Фаришталар тиловати такрорланади

Йигит
(тиз чўкиб)

Рухсат айланг, о, буюк зот, тиз чўкай сизга,
Ҳар хил чучмал тавозедан йироқман гарчанд.
Ногаҳонда кириб қолдим ҳузурингизга,
Лекин она экансизки, мен сизга фарзанд.

Она

Етар, етар, тур ўрнингдан, олижаноб зот,
Балки кекса мураббийсан, падарсан буюк.

Йигит

Ким эсак ҳам барчамизга бергансиз ҳаёт,
Онаси бор ҳар қандайин зотнинг ҳар нечук.

Она

Ҳа, барчасин тушунаман, онаман, тўғри,
Лекин буни англамади одамзод тугал.
Она ўғлин ардоқлар, у бўлса ҳам ўғри,
Лекин фарзанд она қалбин уқмас ҳар маҳал.

Ер юзида жанглар кечди қаттиқ, қатағон,
Оналарнинг дийдасидан оқди қонли ёш.
Унутмангки, мойил бўлса жангларга ўғлон
Она қалби шу қадарли тортади ёввош.

Й и г и т

Номукамал эди замин шу сабабдан ҳам,
Неча-неча зотлар унда ахтармишди йўл.
Лекин ажаб тароватли эди у олам,
Жуда қийин тирикликдан узмоқлик кўнгил.

О н а

Шундоқ гаплар айтар эди ўғлим ҳар доим,
Эсимдадир, сўнгги нафас топширардим жон, —
У деб эди: “Яратибди бизни худойим,
Начораки, унинг ўзи қилади пайҳон.
Сабр қилинг, дер эди у, бўлинг мардона”.
Ажиб қувват олган эдим таскин сўзидан.
Сабр қилинг, дер эди-ю, лекин хуфёна
Ўқрар эди, ёш оқарди унинг кўзидан.

Й и г и т

(четга)

Во ажабо, онамни ҳам худди шу тахлит
Сўзлар билан кузатгандим боқий дунёга.

О н а

У ҳаётни севар эди босиқ ва собит,
У топиниб яшар эди нурга, зиёга.
Фоний дунё азобларин у татиб кўрди,
Иғволардан тилка бўлди гоҳида дили.
Қайда ҳасад уруғ қўйса, билингки, дерди,
Ўша жойда баланд бўлғай иғво ҳосили.
Ёлғиз эди дунёда у, лекин чинакам
Ёлғизлатиб қўйган эди ҳаёт бешафқат,
Дерди мудом: “Бу дунёнинг доим бири кам,
Орзу билан яшаб ўтар одамзод фақат”.

Й и г и т

(сергакланиб)

Ким эди у?

О н а

Ким бўларди бундақанги зот?
Ё бир дарвеш, ё бир олим, ё шоир ахир.
Шоир эди менинг болам, соҳиби ижод,
Қисматини ўйлаб тун-кун ўртанар бағир.

Й и г и т
(четга)

Қодир эгам, сўнги бора сабот бер ўзинг,
Дариф тутма бардошингни мендан баногоҳ.
Чора қайда? Сўнги дафъа ниқобда юзим
Волидамга дуч келишни ўйлабмидим, оҳ,
Чора қайда?

О н а

...Фалат гаплар айтарди гоҳо,
Эсимда бор, эркаланиб деганди бир гал:
“Ҳар бир зотга ёдгорлик бор, мен бўлсам аммо
Кўяр эдим “Яхши Одам” номли бир ҳайкал.
Сабаб шулким, яхши одам азиздир, ноёб,
Сайёралар тўпи ичра қуёш мисоли”.

Й и г и т
(четга)

Оҳ, онаминг ҳузурида турибман шу тоб,
Ёзмишимда шундоқ экан унинг висоли.
Аҳволимни баёт этсам кул бўлар куйиб,
Бекор бўлиб кетажакдир топган жаннати.
Дийдорига боқолмадим бир бора тўйиб,
Ўзини ҳам ўртаётир ҳижрон кулфати.

(Онага)

Бовар этинг сўзларимга, она, онажон,
Жаннат руҳин туймоқдаман суҳбатингизда.
Гар қоида кўтарса-ю, изн этса осмон
Бўлар эдим азал-абад хизматингизда.

О н а

Кимсан ўзи? Қандай зотсан? Аён эт, ё Рабб.
Илтижойинг юрак-бағрим юборди эзиб.
Сўзинг тинглаб ва шикаста бастингга қараб

Она қалбим ниманидир турибди сезиб.
Ким билади, сен сингари ўғлим ҳам бу кун
Қайлардадир кезиб юрар овора, сарсон.
Жаннатдами, дўзахда у — мубҳам мен учун,
Лекин мени она дединг, демак — фарзандсан.

Й и г и т

Она дедим, чунки ахир онасиз, она!
Сиз ҳам ахир оналикдан тона билмассиз.
Мени болам деяверинг дилдан, росмана,
Гарчанд фарзанд дийдорига қона билмассиз.

О н а

Нетай, ночор аҳволингни турибман кўриб,
Нетай, бунда турли найранг ўйлаб топарлар.
Ўзларининг рухсорларин очик қолдириб,
Сендайларнинг юзларига ниқоб ёпарлар.
Ким эканинг ноаёндир менга бу фурсат.
Билмасмен ҳеч — мақсадинг не? Муродинг нима?
Олафовур ичра ҳозир дўзаху жаннат,
Кимлигингни истасанг — де, истама — дема.

Й и г и т

Мен ўткинчи бир кимсаман, муҳаббат боис
Ногоҳ тўхтаб ўтган эдим остонангизда.
Мен хуш кўрган, аммо лекин ҳур кетган бир қиз
Хизмат қилиб юрар экан кошонангизда.
Севар эдим мен бу қизни қизгин дил билан,
Барбод этган ниятимни лекин сарҳадлар.
Мендан аввал дўстим унга ошуфта бўлган,
Кўришмадим, ёздим фақат турфа хил хатлар.

О н а

Ҳа, ҳур қизнинг у дунёси қорадир бутун,
У қисматга бўй бермаган, қисмат бунга ёв.
Бегонадан хуфя совға олгани учун
Бўғиб кетган буни бир кун бўлажак куёв.
Ҳа, ҳар кимнинг ўз дарди бор, мен бўлсам, мана,
Кимни кўрсам фарзандим деб хаёл қиламан.
Маъзур тутгин каловлансам, мен ахир она,
Жаннатда ҳам болам дея сочим юламан.

Й и г и т

На чора бор? Оналарнинг йўриғи шундоқ,
Мана, менда икки пайса етмас жаннатга
Аҳволимни деёлмадим онамга бироқ,
Савоб керак ўзига ҳам ахир, албатта!

О н а

Онанг билан кўришдингми?

Й и г и т

Жаннатда онам,
Лойиқ қаср ато этмиш парвардигорим.
Менинг учун тирикликда у чеккан алам
Етиб ортар, шу боисдан йўқ зўру зорим.

О н а

Савоб керак барчага ҳам ҳалол, бефириб,
Мана, менинг савобларим учма-уч экан.
Лекин уни кўрсайдим гар, савобим бериб
Дўзахга ҳам кетар эдим, кечирсин эгам.

Й и г и т

Ҳамма гап ҳам шунда, Оллоҳ серкарам
Қўш яратмиш чора ила бечора сўзин.
Офтобсиз-ку, маҳв бўларди зулматда одам,
Аммо тика олмасди ҳам офтобга кўзин.
Мен отамни кўриб қайтдим, отам, хайрият,
Ноил бўлмиш фароғатли жаннат васлига.
Ҳосил бўлди, иншоолло, дилдаги ният:
Мен уларни кўрмоқчийдим — кўрдим аслида.
Бошим оққан томон энди кетарман гирён,
Мен сингари чорасизлар изғиб юрибди.
Фовур ичра тўнтарилиб ётибди жаҳон,
Биздайларни эса дўзах кутиб турибди.

О н а

Қандоқ мадад берсам сенга? Ушбу маънода
Кўз ёшидан бўлак ишга етмайди кучим.

Й и г и т

Йўқ, онажон, алам чекманг, нурли дунёда
Яшанг, майли дуо билан барчамиз учун.

Хур қиз киради

Хур қиз

(Йигитга)

Бўлди, энди тарк этингиз ушбу қасрни,
Посбонбоши келиб қолар, кун оғаётир.

Й и г и т

(четга)

Абадиян олиб кетгум, оҳ, ушбу сирни,
Юрагимга ҳеч ёришмас тун оғаётир.

(Онага)

Сизнинг билан видолашмоқ оғир нақадар,
Биздайларни кўп кўрган гар бу кўҳна дайр.
Энди сизга сўнгги сўзни айтай мухтасар:
Куллуқ сизга, онажоним, алвидо, хайр!

О н а

Тўхта, тўхта! Менда ҳам бор сўнгги илтижо,
Ниқобингни бир зум олгин, эй, яхши одам!

Й и г и т

Йўқ, онажон, йўқ онажон, мумкинмас асло,
Оналарнинг ҳаққи эрур роҳатбахш олам.

О н а

Не ҳам дердим, нотанишсан сен менга зеро,
Одамларни ўхшаш қилиб қўяркан замон.

(Хур қизга)

Кузатингиз ушбу зотни.

(Йигитга)

Энди алвидо!

Й и г и т

Алвидо, эй меҳрибоним, хуш қол, онажон!

Ҳур қиз Йигитни кузатиб чиқади

Она

Маҳбус каби туравериб ушбу қасрда
Балки фаҳмим ўтмаслашган, толиққан руҳим.
Ким бўлди бу ажаб одам? Ким у аслида?
Шунчаки бир ўткинчими? Ким бўлди у? Ким?
Нимагадир танитмади ўзин, ҳар қалай,
Юрагида дарди тўла, аламзада зот.
Мурожаат қилди менга она деб атай.
Ёнган дилим қайта бошдан ўртади, ҳайҳот!

Ҳур қиз киради

Она

(Ҳур қизга)

Кузатдингми?

Ҳур қиз

Ҳа, кузатдим, эсин қўйган еб,
Тушунмадим, муроди не? Қанақа дарди?
Иккинчи бор видолашдим онам билан деб,
Катта йўлда дабдурустан йиглаб юборди.

Она

Нима? Нима? Чақир уни, қайтаринг зинҳор,
Оҳ, жаннатинг поймол ўлсин, бошимга етди!

Ҳур қиз

Фурсат ўтди, энди уни ахтармоқ бекор,
У улкан бир издиҳомга қўшилиб кетди.

Она хушидан кетади

Фаришта

(Ҳур қизга)

Нима қилиб қўйдинг, ахир, ҳой иблис қизи,
Бечоранинг жаннатини қилдинг-ку абас.
Бежиз сени енгилтак деб айтмаган ўзи,
Йўқса ҳозир сирни очмоқ шартмиди, нокас!

Зулмат чўқади

ПАРДА

ТҮРТИНЧИ КҮРИНИШ

Дўзах дарвозаси олдидаги улкан хандақ. Ўспирин ва
Қария пачакилашиб турган бир ҳолат.

Ўспирин

Талантлиман!

Қария

Талантлисан!

Ўспирин

Такрорла тагин!

Қария

Куни бўйи такрорладим, етмасми, бўтам,
Ёлвораман, бир оз тинч қўй, шафқат айлагин.
Худодан қўрқ, чол кишини қийнама кўпам.

Ўспирин

Биласан-ку, азалийдир бизнинг бу жанжал,
Бир томондан вакил сенсан, бир томондан мен.
Ҳозир сени бўғажакман, чунки менда гал,
Навбат етгач, хунарингни кўрсатгайсан сен,
Талантлиман!

Қария

Талантлисан!

(Ўспирин Қарияни бўға бошлайди)

Қўйвор, ҳой кофир!
Аҳли инсоф, ёрдам беринг!

Ўспирин

Бақир, ҳа, бақир!
Кўрамиз, хўш, қани кимнинг таланти баланд.

Қария бақира бошлайди. Йигит кириб келади.

Йигит

Кимдир бунда Исрофилнинг суридан ортиқ,
Қиёматни қойим қилиб додлаётган зот?!

(Уларни ажратиб, ўспиринга)

Ҳой, инсофинг борми ўзи, бу нима қилиқ,
Бобонг тенги бир чолни-я? Қўйвор, ҳой, шаддод!

Ўспирин
(Йигитга)

Дўзахда ҳам тарбиячи пайдо бўлдим?
Воизмисан, нима бало, тавбангдан кетай!

Қария
(Йигитга)

Кўриб сен ҳам атвориға кўнглинг тўлдими,
Лекин навбат буникидир, чидайман, нетай.

Йигит

Ҳеч нимани тушунмадим.

Қария

Ҳа, сенинг демак
Соҳанг бошқа ё дунёдан ғофилсан буткул.
Тараққиёт тимсолидир бизларнинг юрак,
Неча минг йил тортишамиз мен зўр деб нукул.

Йигит

Йиғиштириб қўйсангиз-чи, бу ишларни сиз,
Чол кишисиз, ярашмайди сизга бу савдо.

Қария

Иложи йўқ, навбат билан тортишамиз биз,
Тангри бизга шул жазони кўрибди раво.
Кимдир айтиб кетган экан: ҳасад деган дард
Энг аввало ўз эгасин кемиргай деб. Рост!
Менга сира кун бермайди мана бу номард,
Ёш бошига классикман дейди-я паққос.
Ҳозир бунинг навбатийди, мени у бўғди.

Йигит

Сизнинг навбат келганида не қиласиз, хўш?

Қария

Не қилардим, оғзи бурни аралаш тўғри,
Булғалайман ва ҳоказо, кўнглим жуда бўш.

Й и г и т

Ё, алҳазар! Шунча хорми инсон деган ном.

Қария

(Ўспиринга)

Ҳой, юр дейман, тарихни бу тушунмас экан,
Юр, четроқда ишимизни этайлик давом.
Билиб қўйгин, ҳозир менинг навбатим етган!

Улар четга чекинадилар.

Й и г и т

Инсон зоти, сенинг недан каминг бор эди?
Сенга тангри берганди-ку тафаккур, имон.
Замин, ҳаво, — бари сенда барқарор эди,
Нечун дилдан инсоф ҳиссин айладинг гумдон?
Ахир сен ит эмасдинг-ку, беланиб лойга
Бир-бирингни ғажисанг то суяк таллашиб.
Самимият қайда эди, тафаккур қайда.
Луғатингда гар бу сўзлар ётди қаллашиб,
Ҳасад, иғво қайдан кирди шўрлик каллангта,
Қайдан сени чулғаб олди худбинлик, куфр.
Нечоғлик сен ширин эдинг гўдак паллангда
Ва нечоғлик балчиқ ичра кечирдинг умр.
Майли, кўкда камайса ҳам бирорта юлдуз,
Ерда битта яхши одам кўпайса, дердим.
Инсон учун асли кураш экан-ку жоиз,
Ҳа, дўзахи эканман мен, ўзимдан кўрдим.

Кимса ҳовлиқиб келади.

К и м с а

Қутқаз мени, ўн дақиқа гапимни тингла,
Йўқса ҳозир келиб қолар менинг кушандам.

Й и г и т

Оҳ, бечора, ҳовлиқмагин, ўзингни ўнгла,
Шўрпешона бир кимсасан билсам, билмасам.

К и м с а

Бир зўравон мени сира ҳолимга қўймас,
Топширганлар мени унинг ихтиёрига.
Шафқат деган нарсани ҳеч билмайди нокас,
Кунда бир бор пишиб олар сассиқ дорига.

Й и г и т

Қандай дори?

К и м с а

Билмайсанми? Янгисан демак,
Бир ўрага тиқиб олар азиз бошимни.
Ўн дақиқа сўзлаб олай, чорам йўқ бўлак,
Ҳисобга ол касалимни, кўзда ёшимни.

Й и г и т

Хўш, нимани сўзлагайсан?

К и м с а

Ёмонлайман, бил!

Й и г и т

Нима, нима!

К и м с а

Уқмадингми? Ифво қиламан!

Й и г и т

Хўш, сен кимни ёмонлайсан?

К и м с а

Менга бари бир,
Ифво билан ўз дардимга шифо қиламан.
Пайғамбарми, худоми у, инсонми, шайтон —
Мен ажратиб ўтирмайман, демократман чин.
Гўл экансан, каллаварам, галварс ва нодон,
Одаммассан, токи менга тушмабди ишинг.

Й и г и т

Сендақалар қайда ўсган билмадим асло,
Шу ерда ҳам хунарингни қўймабсан, шўрлик.

Кимса

Нега қўяй? Ўзи шундоқ яралган дунё,
Биров косиб, биров табиб — касб-кор турлик.
Ростин айтсам, бир сен эмас, ҳамманг ҳам пўкка,
Икки дунё ҳақиқатга ўзимман нозир.
Тарозибон устидан ҳам хат ёздим кўкка,
Олатасир, текшир-текшир у ерда ҳозир.

Йигит

Ҳа, юмушинг офир экан.

Кимса

Нимага офир?
Ота-онам орасини бузганман ҳатто,
Бир-бирини заҳарлашиб ўлганлар охир.
Қайнонамни эса эсдан қилганман жудо.
Зир титрарди мени кўрса ҳатто тожу тахт,
Ер юзида сарҳад билмай даврон сурганман.
Хўш, жаннатинг нима бўпти? Бузуқ бир хилқат.
Унда пора олишганин ўзим кўрганман.

Йигит

Бас қил, нокас, бас қил, нокас, мурудинг сўйла,
Яна қандай касалинг бор иғводан баттар?

Кимса

Касалимми? Офир касал. Танангга ўйла,
Тек турсам гар, бор вужудим тинмай қичишар.

Йигит

Йўқол бундан, лаънати зот!

Кимса

(кетаётиб)

Айниди бу ҳам,
Иншоолло, яқин кунда тентак бўлади,
Бир бор ўлса Азроилнинг қўлида одам,
Каминанинг дастларида икки ўлади.

ПАРДА

БЕШИНЧИ КЎРИНИШ

Й и г и т

(дўзах қопқаси олдида)

Ҳали дўзах қопқасидан ичкари кирмай
Остонада шунча савдо бўлса-я, ё Рабб!
Умрим ўтиб кетибди-да, ҳеч нени кўрмай,
Тарозибон айтганидай, кўрмабман қараб.

(Овоз)

Аҳли нокас, тингла, тингла! Ҳозир барингни
Ахлат ўра эшигига ҳайдаб йиғаман.
Ким яширган бўлса менинг ифвогаримни
Ўзини ҳам ўша жойга бирга тикаман!

Д ў с т кириб келади

Д ў с т

(Йигитни пайқамай)

Қайдадир у, йигит умрим куйдирган суллоҳ.
Бошимга у не кунларни ахир солмади.
Менга роҳат бағишлайди уни қийнамоқ,
Чунки менга ўзга юпанч энди қолмади.

(Йигитга кўзи тушиб)

Ие, ие, бу сенми... ё... ё қудратингдан!

Й и г и т

Сен ўзинг-чи? Ўзингми, ё мавҳум нишона?!

Д ў с т

Минг розиман, парвардигор, бу нусратингдан!

Й и г и т

Оҳ, бормисан, биродарим, дўстим ягона!

Д ў с т

(Кўришадилар. Жимликдан сўнг)

Шунақами? Дўзах дегин, Шундоқ бўлдимиз?..

Йигит

Шундоқ бўлди. Мана сенга сўнгги хулоса!
Ўйлағаймиз на тириклик ва на ўлимни,
Қисмат билан на низо бор ва на мурося.

Дўст

Неча замон бу хилқатда кездим тентираб,
Қолгани йўқ мен кирмаган биронта пучмоқ,
Ҳатто жаннат қошига ҳам бордим муқарраб,
Учратмадим, тополмадим, мен сени бироқ.
Ва сўнг тангри марҳаматин адо этай деб
Ифвогарни топиб олдим бу ердан ахир.
Эрмагим шу, жазолайман алашим ортиб,
Кўп нолойиқ ишлар билан машғулман ҳозир.

Йигит

Тентирадим ўшанча вақт мен ҳам тахминан,
Ота-онам васлига ҳам етишдим ҳатто.
Оқибатда лоқайд бўлиб қолгандим чиндан,
На дўзаху на жаннатга бор эди парво.
Ҳа, тангрига айтай энди мен ҳам шукрни,
Ҳасратдошмиз, мана, энди шерикмиз, ҳамдам.
Икки пайса савоб боис кўрдим кўп ерни,
Олганим йўқ аммо уни ота-онамдан.

Дўст

Сенинг айбинг нима экан? Гуноҳинг қай хил?

Йигит

Гуноҳимми? Одамзодга ортиқ ишонмоқ!
Шу боисдан икки пайса етмади сабил,
Тарозибон дашном берди, у ҳақдир бироқ.

Дўст

Нимасига ишондинг сен одам боласин,
Айт-чи, унинг қай хислати сени этди ром?
Йиғлаб туриб, сева туриб, дейман, тингла сен,
Ишонмадим инсонга мен, тамом, вассалом!
Осмондаги юлдузларни мумкин санамоқ
Аммо инсон феъл-атворин борми поёни.
Сенга доим нима дердим, эслагин ўртоқ:
Хаёл билан безаб бўлмас асло дунёни!

Эсингдами, қутқазгандинг мени иғводан,
Йиғиштириб олмасимдан ҳали ҳушимни,
Маҳкаманинг котибаси тўсиб дафъатан
Тилаб олди оғзимдаги тилла тишимни.
Иғво, найранг, ҳасад, гийбат булар бариси
Оҳ, азизим, очолмади кўзингни наҳот?!
Сенга вафо қилдими, хўш, илҳом париси,
Жаннат ато қилдими ё “гўзал” коинот?!

Й и г и т

Тугатдингми?

Д ў с т

Нимаиди, хўш?

Й и г и т

Ўзинг-чи, ўзинг,
Галва билан не орттирдинг? Айбинг не экан?

Д ў с т

Ҳа, ўйлашга мажбур этар сенинг бул сўзинг,
Ишончсизлик бўлди менинг бошимга етган!
Тарозибон роппа-роса бир кун ўлтириб
Кўз олдимда қилмишимни чўтига солди.
Ишонмайсан менга ҳам деб, писанда қилиб,
Дафтарига қўл қўйдирди, тилхат ҳам олди.

Й и г и т

Сенга қанча етмас экан?

Д ў с т

Икки пайса, ҳа,
Етишмаган менда ҳам шу маънавий томон.

Й и г и т

Янглишибмиз иккимиз ҳам нозик нарсада,
Чунки инсон ўз номи-ла Ҳазрати Инсон!

Д ў с т

Ҳазрат Инсон деганинг не? Қуруқ сўз фақат!
Мен ҳам инсон, сен ҳам инсон, у ҳам инсон-ку!

Эса қайда ҳазратга хос бирор фазилат,
Булар бари биз тўқиган оддий лисон-ку!

Й и г и т

Ишонмайсан, демак шулдир ақиданг тугал,
Сени ким деб атасак, хўш, одамзод учун?

Д ў с т

Ишончингни поймол қилиб қўярлар аввал,
Сўнгра уни қайта талаб қилмоқлик нечун?
Оҳ, азизим, мени асло ёвуз деб билма,
Мен ёвузлик қурбониман, қалбимда алам.
Ушбу ғалат нисбатимдан тағин сен кулма:
Ура берсанг ғаюр тортар энг ёввош ит ҳам.

Й и г и т

Яшаб ўтдик тирикликнинг тунд саҳросида,
Масалан, бир набототдек, бир чечак мисол.
Яшнадик гоҳ баҳорларнинг хуш ҳавосида,
Бандимизни букиб кетди гоҳ ёвуз шамол.
Жами инсон борасида менинг бул сўзим,
Ўйлаб қара, тарихда бор ибрат доимо:
Не-не зотлар гар ўзлари топса ҳам тўзим,
Одамзодга кўрмаганлар ёмонлик раво.
Эзгуликнинг йўли оғир, серғалва гарчанд,
Юксақларга кўтаради соҳибин бироқ.
Майли, менинг руҳим синиқ, хаёлим парканд,
Ҳис қилурман эзгуликнинг офтобин порлоқ.
Асабларим қақшаб кетди, ростини айтсам,
Жаннат, дўзах ғалвасидан бўлдим ҳам безор
Дўстим, сенга бир ниятим изҳор айласам.

Д ў с т

Хўш, у қандай ният экан?

Й и г и т

Рад этма зинҳор.
Ҳозир икков кириб борсак, дейлик, масалан,
Тўлармиди жаҳаннамнинг чексиз маскани?!
Дўстлик ҳаққи, илтимосим эшит қатъиян:
Олгин мендан етмаган шул икки пайсани!

Дўст

Нима? Нима? Эсинг бутми? Сенга не бўлди?
Эшитмадим гапингни мен! Қайтиб ол дарҳол!
Билсанг, ҳозир коинотнинг бели букилди,
Оҳ, сарсонлик қуриб кетсин, чарчабсан алҳол.

Йигит

Гапим қатъий!

Дўст

Куллуқ! Аммо сабр этиб бирров
Менинг айтар гапларимга қулоғинг тутгин.
Яхши-ёмон ҳикматларинг ўзингга сийлов,
Фалсафангни, азиз дўстим, бир зум унутгин,
Кимманки мен ўз дўстимдан олсаму савоб,
Ёлғиз ўзим кетаверсам ўша жаннатга.
Ҳақиқатнинг мезонидир азалдан инсоф.
Ҳар нарсанинг ўз йўриғи бордир, албатта.
Эсингдами, Маҳшар бағрин роса оралаб
Фақат сени, фақат сени ахтардим дедим?!

Йигит

Дединг.

Дўст

Аммо нима эди мендаги талаб?

Йигит

Нима эди?

Дўст

Мен қарзимни узмоқчи эдим!
Сўнгни пайтда ифвогардан қилгандинг халос.
Ҳаётимга бахш этгандинг тинчлик, ҳаловат.
Яхшилигинг қайтаролмай қарздор эдим, рост,
Бўйнимда бурч, эзилдим то рўзи қиёмат,
Менинг учун икки олам бўлди бир чақа,
Биласан-ку, қиёмат қарз деган нарсани.
Тушун ахир мени, дўстим, қулоқ тут гапга,
Савобим ол, сен ол мендан икки пайсани!

Йигит

Во ажабо, томошанинг қизиғи чиқди!
Биласанми, таъма захри куфрдан ортиқ.
Ифвогар-ку, ғазабингга ахир йўлиқди.
Лекин сенда қарзим бўлса — ол, сенга тортиқ!
Оғайнимдан икки пайса ўмариб шодон,
Мақтанайми падаримнинг олдида, қани?!
Аҳволимни тушун, сен ҳам, баҳаққи имон.
Сен оласан мендан ўша икки пайсани.

Дўст

Асло! Асло! Сен оласан!

Йигит

Йўқ, йўқ, мутлақо!

Дўст

Сен оласан! Сен оласан! Охирги сўзим!

Тевада садо гулдирайди

Йигит

Тингла, дўстим, келаётир қандайдир садо!
Бирга ўсдик, бирга майли топайлик тўзим.

Садо

Волида-ю падарларга қуллуқ ва раҳмат!
Ташаккурлар бўлсин нурли инсон зотига.
Фикрингизни лекин бу ён буринг бир фурсат.
Зеҳн солинг гапнинг асл тафсилотига:
Икки дўстнинг садоқати, меҳри, ҳиммати
Коинотнинг қадридан ҳам тургайдир баланд.
Ҳеч не билан ўлчанмайди дўстлик қиммати,
Қулатгай у сарҳадларни қудрати билан.
Ҳикоятдан мурод шулким, улуғ, муҳтарам
Дўсти содиқ насиб этсин ҳар кимга ҳар он,
Жаннат ато қилажакман иккингиизга ҳам!
Жаннат йўли мана, Сизга очиқ, чароғон.

Агроф бирдан ёришиб кетади

ПАРДА

1978

ҲАКИМ ВА АЖАЛ

(Достон)

*Абу Али ибн Сино таваллудининг
1000 йиллигига бағишланади.*

I

Жуда қадим замонларда,
Минг йилча бурун,
Бухоронинг шундоққина Афшонасида
Яшар эди, ғоят закий битта ўспирин,
Тенгдошлари қаторида ҳали расида.

Чорва билан машғул эди ота-онаси,
Тирикликдан камтаргина ком олган эди.
Лекин шундоқ оиланинг ўша боласи
Ёш бошидан Ҳаким деган ном олган эди.

Бир нарсада танги эрур доим табиат,
Идрок берса қарамагай усти-бошингга.
Неча-неча саройлардан ҳатлаб ўтган бахт
Ногаҳоний Ҳумой бўлиб келар қошингга.

Ҳакимда ҳам турфа хислат эди мужассам,
Хусусан у табибликда пур ҳунар эди.
Ҳар бир гиёҳ кўзларига гўёки малҳам,
Малҳам эса гиёҳ бўлиб кўринар эди.

Болаликнинг беғамлиги ўтди кўп шитоб,
Жуда эрта ниш кўрсатди унда тафаккур.
Эрмак бўлди бобосидан қолган тиб китоб,
Табиатдай баравж ўсди, табиатдай ҳур.

Баҳор келса Ўрта чўлнинг далаларида,
Чўлиқларнинг даврасида куни ўтарди.
Гиёҳ териб гоҳо ўрим паллаларида
Ҳўп¹чиларнинг усулида байтлар битарди.

---

¹ Ҳўп — ҳўкиз билан ғалла янчиш.

Ҳаким деган номи унинг тарқалиб бот-бот,
Не ҳайратки, ҳар учраган топди кушойиш.
Келар бўлди унга энди атроф тумонот,
Ҳар беморда унга истак, ҳар соғда хоҳиш.

Бандасига берай, деса берар экан деб,
Оддийгина хулосасин чиқарган эл-юрт.
Донғи унинг Афшонага бўлган эди зеб,
Кунба-кундан ортар эди бу шон беҳудуд.

Ўнг билан туш, вужуд ва руҳ, тафаккур, борлиқ
Унинг зеҳну идрокида эди ҳукмрон.
Бу дунёда инсон билан не бўлса боғлиқ
Чулғар эди хаёлини мўъжизасимон.

Ҳали сукут сақлар эди ва лекин тақдир,
Ўрни ҳам бўш истиқболнинг қароргоҳида.
Чорлар эди, ундар эди уни қайгадир
Қишлоғининг чангли йўли гоҳи-гоҳида.

II

Хабар келди Бухоронинг аркидан бир тонг,
Ёш малика хасталаниб ётармиш ҳолсиз.
Қолмабди ҳеч қарашмаган табиб, дуохон,
Малика-чи, ҳануз ҳорғин, ҳануз мажолсиз.

Одам иси ёқмас эмиш, тунд ва бадқовоқ,
Фақат китоб варақлармиш қараб дарчадан.
На яхши-ю, ёмон гапга солмасмиш қулоқ,
Юз ўгирмиш купша-кундуз барча-барчадан.

Бундай ҳолдан амир ғоят ташвишда эмиш,
Эзилармиш қизгинанинг ҳолига қараб.
Хуллас, чопар буйруқ билан амирдан келмиш,
Отланиши керак эмиш Ҳаким арк тараф.

Ўша кун келтирдилар Ҳакимни у ён,
Баланд-баланд минорлардан бордилар ўтиб.
Улкан аркка етишганда, бир йигит шоён
Ичкарига бошлаб кетди илтифот этиб.

Мен Мирзоман, деди йигит, вазирдир отам,
Маликага талабгорман, тўй қилмоққа шай.
Лекин бу қиз эркак зотин хушламас ҳеч ҳам,
Қўмак учун чақиртирдик биз сени атай.

Боз устига беморман деб, уйдан чиқмас ул,
Ўжар қизни юмшатасан, бошқа гап бекор.
Қанақанги хунаринг бор, қўллагил буткул,
Эзиб ички бергил майли, ёзиб бер тумор...

Аввалига гангиб қолди бу гапдан Ҳаким,
Эл ичида гарчи бисёр юриши эди.
Неча-неча хасталикни даф этиб, балким
Бундақасин биринчи бор кўриши эди.

У илк марта аянч билан боқди ўзига,
Аянч эди қаршисида арк ҳам баякбор.
Қаради-ю, Мирзонинг у ҳиссиз кўзига,
Юриб кетди илгарига дадил, шиддаткор.

— Кўрсатингиз менга, — деди, — ўша беморни,
Мармар саҳну зиналардан ошиб ўтдилар.
Айланишиб жуда юксак нақшин виқорни,
Зийнатланган бир эшикка бориб етдилар.

— Мана, — деди Мирзо ўйчан. — Малика шунда.
Ошёнадан кўринарди равоқлар олий.
Ҳаким руҳсиз сухан қилди, кутгайсиз бунда,
Қоида шул, иккимизни қолдиринг холи.

III

Одам лойдан бунёд бўлган дейишган қадим,
Хоки туроб бўлажак у ўлгандан сўнг ҳам.
Шак келтирди илк мартаба бу гапга Ҳаким,
Инсон билан талашарди бу уйда ҳашам.

Токчаларда ялтирарди жавоҳир, биллур,
Шамдонларнинг қуббалари кескир чарақлаб.
Ҳарир парда орқасида гўё ғужум нур
Ёш Малика ўлтирарди китоб варақлаб.

Қаршисида мўъжизани кўргандай тугал,
Ҳаким бир зум туриб қолди ҳиссиз ва совуқ.
Қиз эмас бу, пари эди ғоят мукамал,
У шахд билан дарпардага ёндошди ёвуқ.

Китобидан бош кўтарди Малика ногоҳ,
Шиквали бир қараш қилди: — Табибми сен ҳам?!
Во ажабо, қаёқда бор бундайин нигоҳ,
Маликанинг кўзларида чарақларди ғам!

Бамисоли ғор оғзида ўсган бир сунбул,
Соя ҳидин уфурарди бу гўзал вужуд.
Хонанишин эди бу қиз, ўй билан машғул,
У ҳаётдан бекинганди, ёлғиз ва маҳдуд.

— Маъзур тутинг, — деди Ҳаким, сўз бошлаб секин,
Ба фармоний олий келдим мен ушбу ерга.
Мен табибман! Фикрат билан иш тутгум лекин,
Дардингизнинг шифоси бор, теккайсиз эрга!

Нафис чинни қўлдан тушиб сингандай гўё
Жаранг солиб кулди қиз шўх, маст каби майсиз.
Улаб кетди бироқ Ҳаким гапни шу асно:
— Йўқ, маликам, фақатгина севиб теккайсиз!

Қанчалик тез ёнган бўлса шундоқ сўнди у,
Бир зум қотди Ҳаким сари кўзларин қадаб.
Рухсиз гўзал маъюсгина қилди гуфтигў:
— Бухорода сендай табиб бор экан, ажаб...

Ошёнага илтифотсиз имо этди сўнг:
— Устозларинг дорулари ана у жойда.
Маликанинг кўзларида порлар экан мунг,
У буюрди: — Табиб бўлиб қолгунг саройда!

Аён эди Маликанинг дилидаги дарз,
У жиловлаб қўйган эди балоғат кучин.
Неча йиллик армонини Ҳаким этди арз:
— Рухсат бўлса кутубхона етар мен учун.

Билдирмишдир амир шу кун Ҳақимга рўйхуш,
 Муродига етгани у бетўсиқ, бежанг.
 Бамисоли фазоларда парвоз этган қуш,
 Бамисоли уммонларда чарх урган наҳанг.

Бунда асрий қўлёмалар, девонлар ноёб,
 Илми нужум, илми шеър у илми тиб, бари.
 Қанча-қанча ҳикматлардан жам бўлган китоб,
 Бунда эди инсон ақлин жавоҳирлари.

Бир кун насиб этармикан менга ҳам шу бахт,
 Мен ҳам нури бу қасрга соларманми из?
 Чулғар эди уни гоҳо орзулар хушбахт,
 Ўтказарди тунларини Ҳақим уйқусиз.

Саҳифалар орасидан рўбарўсига
 Чиқар эди турфа савол, нимага? Нечун?
 Ўлар бўлса инсон агар туғилмоқ нега?
 Наҳот мен ҳам яшайпман ўлмоқлик учун!

Яратишдан мурод нима? Бундай чоғ Ҳақим
 Тавба билан бош эгарди, келтирдим, деб шак.
 Бандаларга банда ишин буюрдинг токим,
 Ҳар заррада ўзинг борсан, ўзинг бор бешак.

Лекин тунлар идрок ила қолганда якка
 Йироқларга элтар эди яна хаёллар.
 — Гар ажалга даво топсам етардим ҳаққа,
 Ечиларди, — дерди Ҳақим, — барча саволлар.

Шундоқ ўтиб борар эди унинг кунлари,
 Фикру ўйин байтга солиб тизарди баъзан.
 Ҳордиқ чоғи ошиқарди Афшона сари,
 У ердадир волидаси, у ота маскан!

Шухрат уни ҳар сония чулғарди аммо,
 Умр деган ўтиб борар бетўхтов, шитоб.
 Ҳақим бир кун эзгу ишни этди муддао,
 Битсам, деди, авлодларга мен ҳам бир китоб.

Тиб илмининг уммонидан гавҳарлар тизиб,
Дафтаримда барин-барин жам эта борсам.
Илмим ила шояд фоний умрдан ўзиб
Йироқ-йироқ авлодларга ҳам ета борсам.

Боболарнинг руҳи ўзи ёр бўлсин дея
Ният билан Ҳаким бир тонг ушлади қалам.
Хонасида пайдо бўлди бирдан жория:
Йўқлаб келди, — деди, — сизни, ўзи, Маликам!

V

Очиқ эди Маликанинг авзойи ғоят,
Остонада ҳатто енгил айлади таъзим.
Бу ташрифдан мутаассир бўлиб ниҳоят,
Бошин эгиб турар эди бир четда Ҳаким.

Жавонларга томон юрди Малика аста,
Туриб қолди ниманидир гўё варақлаб.
Саҳифадан нигоҳ узмай сокин, шикаста
Лекин титроқ бир овозда бошлаб қолди гап:

— Муҳаббатдан сўз очгандинг у кун сен, табиб,
Лекин шуни унутдингки, мен ҳам муслима...
Ҳаким бир зум қараб қолди хаёлга ботиб
Бамисоли лангарини йўқотган кема.

Бухоронинг ғоят теран дарди эди бу,
Юракларга ботган пинҳон игнаси эди.
Маликанинг лабларидан кўчган бу туйғу
Аёл зотин кўр қисматга гинаси эди.

— Муҳаббатни тарғиб этмоқ жоизмас, бироқ
Айт-чи, нетсин ўз қалбини ахтарса ҳар ким?
Маликанинг овозида янгради сўроқ,
Бу жасур қиз қаршисида жим қолди Ҳаким.

Бу — Малика, камол топган юксак саройда,
Бўйга етиб излар эди ўзига ҳамдам.
Муҳаббатни уқдирмоқдан йўқ зарра фойда,
Ташна эди севгига қиз, ташна жуда ҳам.

Ёш Ҳакимдан жавоб кутиб, кутиб бирор ун
Маликанинг кўзларида шуъла ёнарди.
Ҳаким деди: — Икки нарса мубҳам мен учун,
Бир ажал, бири эса муҳаббат дарди.

Жавонларнинг орқасида недир шу асно
Кўчган каби бирданига кетди тарақлаб.
Не ҳайратки, уй буржида турарди Мирзо
Китобларга кўмилганча, кўзи чарақлаб.

Ногаҳоний манзарадан иккиси ҳам лол,
Қалқиб кетди, чекингандай зўр рўйи баддан.
Мирзо эса терга ботиб тураркан беҳол,
— Мутолаа қилмоқдайдим, — деди зўрғатдан.

Маликанинг кўзларида чақнади кибр,
Деди: — Нечук интилибди бу зот зиёга?!
Қиз эшикни ёпар экан зарб билан кескир
— Тоқатим йўқ менинг, — деди,— сендек Мирзога!

VI

Ҳар қандайин одамда ҳар бор пинҳон қудрат,
У йўналган жойин кесар лекин тиф каби.
Малика деб Мирзо гарчанд чекса ҳам ҳасрат,
Ўзга эди, бошқа эди унинг матлаби.

Ғоят нозик фаҳм этарди буни Малика,
Баттар ўтда ёнар эди тахтни қизғаниб.
Мирзо дилин босган эди теран таҳлика,
Туни билан ухлаёлмай чиқди тўлғаниб.

— Қаёқдандир келиб қолган бир табиб юзсиз
Маликага суҳбатдошдир, балки ҳасратдош.
Тантиқ қизнинг хаёлин у банд этган сўзсиз,
Тахтга томон ўрмалаган чаён бу, авбош!

Қуритмаса бўлмас унинг изини минбаъд!
Тонгда Мирзо Ҳаким томон йўл олди жадал.
Юрагида уйғонганди сўқир бир журъат,
Жўнатмоғи керак лекин тинч ва бежанжал.

Салтанатнинг пойидадир Ҳақим ҳар қалай,
Бошни тикиб бўларми ҳеч аждар комига.
Ҳаёлини чулғаб олди режалар талай,
Қарор қилди, Ҳақим тушгай олтин домига!

Мирзо шу кун Ҳақим билан келди юзма-юз,
Одоб ила гап бошлади ғоят узоқдан:
— Миннатдормиз хизматингдан, бурчлимиз сўзсиз,
Мана сенга ҳамёнدير, бу, — тухфа биз ёқдан.

Энди етар, жўна энди қишлоғинг томон,
Сендан ҳижрат, мендан эса бўлсин сийму зар.
Муроди не, англагани Ҳақим бегумон,
Ёқар эди Мирзони рашк, ҳасад кўру кар.

Бу саройда китоб эди илинжи якка,
Етишгани неча йиллик армони билан.
Ҳақим деди: — Тайин этган мени Малика,
Кетажакман фақат унинг фармони билан.

Саркаш Ҳақим қаршисида бўшашди Мирзо,
Чекинди сўнг афв сўраб ортига ночор.
Ҳақим ҳиссиз қўл силтади, кўҳна бу савдо!..
Сўнг киришди китобининг шарҳига тақрор.

Сарой ичра зулмат чўкиб, оққанида вақт,
Ой сафарин бошлаганда мағриб томонга,
Даричани очиб Мирзо ярим кеча нақ
Лаҳча бир чўғ ташлаб кетди китоб жавонга.

VII

Сарой узра ногаҳоний кўринди олов,
Янграб қолди ғовур ичра посбонлар саси.
Қиёқ тилин минорларга чўзиб беаёв
Ёнар эди амирликнинг кутубхонаси.

Хоб аралаш ҳужрасидан югурди Ҳақим,
Даричадан отди ўзин оловга томон.
Фақат сўнгги илинжига улгурди Ҳақим,
Ёзмаларин олиб чиқди у ердан омон.

Тақдир унга берган эди беаёв фириб,
Ҳақим мунглуғ боқар эди бир уюм кулга.
Тонг чоғида амирнинг хос миршаби кириб,
Ҳайдаб кетди, уни тўғри олий қабулга.

Аён эди, бало уни кутарди сўзсиз,
Аён эди бўлмаслиги зарра ҳам шафқат.
Юксак тахтдан қаҳр билан тикканича кўз
Қарши олди уни амир, — соҳиб салтанат.

— Сени Ҳақим деб билардик ғоятда донгдор,
Ишонгандик шул сабабдан кутубхонани.
Сен имонсиз зот экансан, фирибгар, айёр,
Не муродда ўт қўйдинг, хўш, жавоб бер, қани?!

Ҳа, ҳақимга тушган эди бу иш уволи,
У букилган ҳаддин букиб, деёлди фақат:
— Тангри воҳид, Бухоронинг шонидан холи
Шон бўлмаган менинг учун, йўқ бўлак шавкат.

Пешонада неки бўлса бандаси кўрмиш,
Жазога мен мустаҳиқман, амрингизга шай!
Лекин буюк бул гуноҳга кимки қўл урмиш,
Уни улуғ битикларнинг заволи ургай.

Кулфат деган келса асли кела берар, рост,
Бир чувалган ипни энди тараб чиқар ким?
Китобёқар деган номни олганди паққос
Ўз умрини китобларга бахш этган Ҳақим.

Китоб эмас, олов ичра ёнганди бағир,
Фақир эди, ўрганмаган мукофотларга.
Олим эди, нечук бошин кўтарсин ахир,
Ҳақим эди, донғи кетган музофотларга.

Турар эди ўз ёғига қоврилиб Ҳақим,
Ожиз эди ҳодисотнинг тафсирасидан.
Жаранглади қулоқлари остида ҳукм:
— Ҳайданг буни Бухоронинг чегарасидан!

VIII

Ҳали буткул босилмасдан саройда ғавфо,
Ҳали поён топмасидан миш-мишлар тугал,
Маликанинг ҳузурига чорланди Мирзо,
Уни ғоят ўйга солди такалуф бу гал.

Сипо эди Маликанинг авзойи гарчанд,
Юзларига лекин ҳасрат солган эди из.
Бамисоли зўр мўъжиза рўй бериб бирдан,
Бир кечада катта бўлиб қолган эди қиз.

— Муродингга етдинг, — деди, Малика босиқ, —
Ҳар ким кўргай не ёзилган шўр пешонага.
Бироқ менга айт-чи, Мирзо, жавоб бер очиқ,
У кун нега кирган эдинг кутубхонага?

Уни тафтиш қилмоқдайди Малика аён
Ва баробар пинҳон дилин борарди ёриб.
Мирзо деди: — Юрагимни ўртагач гумон
Даричадан тушган эдим, соядек бориб.

Оҳ, маликам, — деди Мирзо, — Сиз зотсиз порлоқ,
Сиз ҳилолсиз, йўқ, қуёшсиз, у-чи, сўник шам.
У бир гадо, у бир табиб, у ялангоёқ,
Ахир нечук у бўларди сиз билан ҳамдам.

Қиз дафъатан бўғриқди-ю, айлади хитоб:
— Тингла, Мирзо, мен саройнинг тантиқ нуриман.
Айбимми ё эгнимдаги бу зар, бу кимхоб,
Мен ҳам инсон шуурининг меросхўриман!

Тингла, Мирзо, мана буни дейдилар қиёс,
Бу — Бухоро Маликасин юрак ифшоси:
Сен — тубансан, у-чи, юксак, сен — хок, у — қуёш,
Сен — гадосан, у — тафаккур мулкин подшоси.

Инсон — Ҳазрат! Инсон — кабир! Бу гапни аммо
Уққандирман на падарим ва на онадан.
Ақидамни топтама сен, мен уни зеро
Топган эдим сен ёққан ул кутубхонадан.

Энди тамом қуриганди Мирзо мажоли,
Сўз деёлмай Маликага турарди қараб.
Бу қандайин сеҳр бўлди, бу кимнинг фоли,
Аёлдан ҳам чиқар экан авлиё, ё рабб!

Закий бу қиз мантиқ ипин олганди тутиб,
Лекин ортга бурилди-ю, бошин этди ҳам.
Секин деди: — Толеимни тургайман кутиб,
Эркак бўлсанг Бухородан чиқиб кет сен ҳам!

IX

Сўнгги бора боқди Ҳаким она Жайхунга,
Сўнгги бора боқди ҳазин диёри томон.
Қолди юрти, волидаси ботганча мунгта,
Уни олиб кетмоқдайди ҳимматли карвон.

Яхшиямки, тақдир деган юпанч бор, магар
У бўлмаса одам ғамдан битарди қуриб.
Бамисоли ошёнига шошган кабутар
Шу бир сўздан паноҳ топар ҳар ким югуриб.

Мана уни қайларгадир йўллади тақдир,
Гарчанд улуғ шуҳратига йўқ эди тараф.
Тасбиҳ каби ўгирилиб кунлар бирма-бир,
Ҳамадонга етиб келди карвон эрталаб.

Билмасди у, қисмат унга не қилар ҳада,
Бахт топарми ёки кулфат бегона жойдан.
Бухоролик ҳозиқ Ҳаким келганмиш дея,
Гап тарқалди ўша кунни карвонсаройдан.

Эл ҳамиша икки зотнинг кутгай йўлини,
Шул икковни юрагига санагай ҳабиб.
Бири шоир — кўйлагувчи эзгу дилини,
Бири эса дарддан фориг этувчи табиб.

Тангри уни қисмаганди бундоқ инъомдан,
Кўзига нур, юрагига жоду солганди.
Карвонсарой эшигини ўша кун шомдан
Неча юз-юз мажруҳ одам ўраб олганди.

Бу ерда ҳам чулғаганди Ҳакимни шараф,
Жонбахш қўли унинг яна киришди корга.
Ўкинса-да, у қувғинди умрига қараб,
Шукр, деди қадр берган парвардигорга.

Не бўлса ҳам бу мунглуғ юрт, бу унинг Шарқи,
Ошно эди болаликнинг афсонасидан.
Вайрона-ю, рудларининг йўқ эди фарқи
Олисларда қолиб кетган Афшонасидан.

Карвонсарой эшигига шошарди ҳар ким,
Тонгдан то шом узилмасди бунда саф, қатор:
Қай бир дарду хасталикни қайд этса Ҳаким,
Китобига битар эди ўшани тезкор.

Кори-хайрга бахш этарди лаҳзаю онни,
Ортар эди китобида қайд ва саҳифа.
Бир кун ногоҳ йўллаб олий тахтиравонни,
Саройига олиб кетди уни халифа.

X

Вазирликка тайин бўлди Ҳаким ўша кун,
Ажратдилар унинг учун олий, хос макон.
Салтанатнинг осмонига берганди ҳусн,
Йироқлардан учиб келган юлдуз дурахшон.

Ҳаким учун неки жоиз, шай эди, хуллас,
Фақат унга ёлғиз шартни кўрдилар раво.
Уқтирдилар, сен Бухоро фарзанди эмас,
Унутгайсан у ношукур юртни мутлақо.

Лекин Ҳаким шуурига сифмасди бу шарт,
Хаёлида Афшонанинг гўзал осмони.
Паноҳ эди салтанатлар Ҳакимга фақат,
Ажал билан олишмоқлик эди армони.

Даф этди у неча-неча қисмат пандларин,
Неча тилу забонларни фатҳ этди осон.
Йиллар ўтиб, Шарқнинг улуғ донишмандларин
Даврасига кирган эди бу жасур инсон.

У тиббиёт оламида кўтарди байроқ,
Улаб чиқди парканд, юлуқ ипларин бир-бир.
Деди, тан ҳам яхлит эрур, сарғайса япроқ,
Узиб олиб обиҳаёт бермаслар, ахир.

Деди: танда бесабаб дард бўлмоғи душвор,
Таралгай у асаб деган битта маёқдан.
Муҳаббат ҳам хасталиқдир, инжиқ, шиквадор,
Кириб келмас юракка у аллақаяқдан.

У асрарди дилда яна битта ниятин,
Поёнига етолмасди ва лекин пешлаб.
Кўрсам дерди тан-вужуднинг ботиниятин,
Ёриб кўрсам дерди уни қўл билан ушлаб.

Лекин бундоқ манзарани ҳис этгани чоқ,
Ногаҳоний кўрқинч билан титраб кетарди.
Осийманми? Яратдинг-ку мени ҳам, халлоқ,
Дея тунлар, тангрига жим сукут этарди.

Боқар эди ой тамғали тоқи равоққа,
Маҳобати улуғ эди, о, унинг ҳаддан.
Тенгсиз журъат керак эди ошиб ўтмоққа,
Асрларнинг ўзи тиккан бундай сарҳаддан.

Ажал билан олишувдир, дерди, ниятим,
Иккимиз ҳам ҳақ олдида some ҳар қачон.
Эшик оға кирди бир кун: — Не дей, ҳазратим,
Бухородан йўқлаб келмиш сизни бир меҳмон.

XI

Ҳаким дили алланечук гувранди шу дам,
Бамисоли эшитгандай бир сўз — жон физо.
Эшик томон йўналди у шошиб, бечидам,
Остонада турар эди бош эгиб Мирзо.

Ҳаким бир зум сукут этди бекалом, бесўз,
Қаршисида ғоят юпун зот эди, ҳақир.
Этагини ўпар экан Мирзо букиб тиз,
Нидо қилди: “Мени маъзур тутгайсиз, тақсир...”

Олисларда қолиб кетган севикли диёр
Кўрингандир ҳозир Мирзо шаклида балким.
Бағрин очиб лутфу карам этди ихтиёр,
Меҳмонини ичкарига бошлади Ҳаким.

Фоят узоқ кечмишини арз этди Мирзо,
Қув Малика уни юртдан бадарға қилмиш.
Жиловдори билан икков бамисли гадо
Юртлар кезиб тентирамиш, саргардон бўлмиш.

Ва ахийри паноҳ истаб келмиш бу томон,
Донғи кетган улуғ Ҳаким, юртдош вазирга.
Не қисмат бор, бажарармиш барин бегумон,
Фақат таъқиб этмаса бас тақдир, қасирға.

Ногаҳонда дув ёришди Ҳакимнинг юзи,
Деди: “Олгил истаганча олтин ва кумуш,
Сени менга парвардигор йўллади ўзи,
Топшираман сенга, Мирзо, оғир бир юмуш.

Қабристонга ўтажаксан сен бугун оқшом,
Харид қилиб келтиргайсан янги бир мурда.”
Мирзо ранги узилди-ю, ўчди батамом,
“Ё, ҳазратим, бу нечук шарт”, деёлди зўрға.

Ҳаким деди: “Ажални мен шундоқ йўл билан,
Даф қилурман, муродимдир тажриба фақат.
Гўрковни сен рози айла бисёр пул билан,
Ҳузуримда қолай десанг, сир сақла минбаъд”.

Ўша тунда муродига етишди Ҳаким,
Содир бўлди тиб илмида пинҳон инқилоб.
Ёриб кўрди у инсоннинг танин баваҳм,
Тонг ёришмай дафн этишни буюрди шитоб.

Куни бўйи иккови ҳам дилгир, бенаво,
Ҳидлаб юрди дафъи дард деб юрак дорини.
Лекин Ҳаким билмас эди, ўша кеч Мирзо,
Келтирганди бўғизлаб ўз жиловдорини.

XII

Шу зайлда салтанатдан Мирзо топди жой,
Ном қозонди Ҳақимнинг бир юртдоши сифат.
Унга меҳру таважжуҳда қарарди сарой,
Қатнашарди донишмандлар қурганда суҳбат.

Сирдош бўлиб борарди у Ҳақимга секин,
Унинг билан интиларди шуҳрат томига.
Битта ҳолдан ўқинарди ғоятда лекин,
Нега бу шон келмади деб ўзин номига.

Афшонадан чиқиб қолган битта осий зот,
Лол қолдириб турса наҳот олам-жаҳонни.
Мирзо олис кечалари ухламай бот-бот,
Қарғар эди каж тақдирни, ўртарди жонни.

Асли Мирзо жўн тириклик гандаси эди,
Умри ўтиб билмасди ҳеч, нима онг, шуур.
У тангрининг шундайин бир бандаси эди,
Унинг учун пуч гап эди идрок, тафаккур.

Ҳақим ногоҳ чорлаб қолди Мирзони бир кун,
Узоқ муддат изҳор этди унга хуш ният.
Деди: — Улуғ меҳнатимга ясадим якун,
Китобимга нуқта қўйдим, энди, хайрият.

Кўрдим илк бор инсоннинг мен ботин аъзосин,
Тафаккурнинг номидан мен иш тутдим, Мирзо.
Тингла, Мирзо, мен ўлимнинг топдим давосин,
Ажални мен даф қилурман, енгурман, илло.

Қирқта шиша терилганди токча сафига,
Ҳақим бир-бир санаб чиқди эринмай зинҳор.
Деди: — Эшит, жон узилгач, марҳум лабига
Аввал буни, сўнгра буни томизмоқ даркор.

Қирққа етгач жонланади марҳум мутлақо,
Тилга кирар ва оёққа тургайдир бешак.
Осийликни ўзгаларга кўрмадим раво,
Қўлламадим бул доруни, келтирмай деб шак.

Мирзо кўзин қоплаганди куюқ бир туман,
Қаршисига тушган каби осмон эшилиб.
Шивирлади: — Ҳакимми бу ёки ёсуман,
Жаҳаннамда ёнмасайдим бунга қўшилиб.

Ҳаким маънос бир оҳангда сўнг этди нидо:
— Дилим очдим сенга, юртдош бўлганинг учун,
Бул доруни балки менга қўлларсан, Мирзо,
Иншоолло, умр ҳали узундир, узун.

XIII

Ҳамадонга етиб келди мудҳиш бир хабар,
Сарой аҳли ваҳм билан турди оёққа.
Кўкдан офат келтирганмиш сирли кабутар,
Бағридоғ деб аталгувчи битта қишлоққа.

Қай даргоҳга бориб қўнса бу қуш, ҳар мўмин
Ўша замон тил тортмайин адо бўлармиш.
Қуш бир уйнинг ёстиғин қуритса бугун,
Эрта ўзга хонадонда пайдо бўлармиш.

Ўша кун зуд етиб келди қишлоққа Ҳаким,
Бунча бўлмас жаҳаннамнинг даҳшати ҳатто.
Қирган эди аҳли юртни офат бераҳм,
Бир кас йўқки, мурдаларни кўмиб келса то.

Таҳликага тушган эди Ҳаким бағоят,
Ўлат эди бу даҳшатли, бу қора ажал.
Даф этмаса агар уни на бир вилоят,
Қирилмоғи мумкин эди Ҳамадон тугал.

Фармон қилди Ҳаким шунда: борки тирик зот
Ташлаб чиқсин уй-уйини белибос, шу он.
Олмагайлар ўзи билан на мулк, на бисот,
Йироқ кетиб, ертўлада тутгайлар макон.

Ўт қўйингиз, деди сўнгра бадбахт қишлоққа,
Жону жондор, ҳатто тоши чўғ бўлиб ёнсин.
Кўмиб ташланг кулини ҳам теран тупроққа,
Кетган кетди, қолган одам энди қувонсин.

Ўйлади сўнг ҳодисотни Ҳақим ўлтириб,
Ҳа, дард асли кўз илғамас заррадан ўтар.
Қай бир элда эгасидан офат юқтириб,
Паноҳ излаб учиб келган дайди кабутар.

Бормикан ё тирикликда ўзга тартибот,
Чеклимикан мавжудотнинг ҳадди, саноғи?
Лекин бунда мантиқ қани? Асли не мурод?
Баробарми яхши билан ёмоннинг доғи?

Қайтар экан Ҳамадонга Ҳақим бенаво
Хаёлига Афшонаси келди негадир.
Остонада волидаси тургандай гўё,
Дилгир Ҳақим қамчи босди отга бесабр.

Ногаҳонда вужудини қолади титроқ,
Ўт ёққандай кўкрагига кириб аллаким.
От қўйди у, саройгача етмасдан бироқ,
Мирзо! — дея қулаб тушди эгардан Ҳақим.

XIV

Салтанатда олағовур бўлди чинакам,
Ётқиздилар уни хилват ўз хонасига.
Шогирдлари тепасида туриб, дам-бадам
Муз босарди ёнаётган пешонасига.

Амр этди у: бирор кимса келмасин ёвуқ,
Унинг ўзи қўллаяжак буткул давони.
Ярим кеча тан увушиб, тер босди совуқ,
Чақиртирди ҳузурига шунда Мирзони.

— Тингла, Мирзо, — деди Ҳақим, — умр кетмоқда,
Ажал билан келмоқдаман юзма-юз ўзим.
Умидворман, қудратим бор уни енгмоққа,
Бухорони эслашайлик, ўтиргил бир зум.

Агар умр вафо қилса, изн этса замон,
Афшонага кетажакман қаландар бўлиб.
Баҳор чоғи Ўрта чўлни кезиб беармон,
Яна байтлар битажакман завқларга тўлиб.

Агар умр вафо қилса, қолган ҳаётим
Ўтказарман мунис, мушфиқ волидам билан.
Китобимда қолди, шукр, илмим, саботим,
Ортиқ ишим бўлмас эди кори ғам билан.

Умидворман, бу кулфатни енгажакман мен,
Айтганимдек доруларни томизгин, Мирзо.
Шундоғ дея руҳсиз Ҳаким кўз юмди секин,
Чўмган эди тубсиз ўлим қаърига даҳо.

Мирзо тенгсиз томошани пойлаган мисол
Доруларни олиб келди, бир-бир авайлаб.
Жонбахш сувни лабларига томизди дарҳол,
Ўзи айтган қоидага риоя айлаб.

Жонлангандай бўлди шунда вужуд, ажабо,
Лабларига бир-бир дору тома бошлади.
Юзларига қирмизи ранг югурди гўё,
Во дарифо, Ҳаким нафас ола бошлади.

Бундай ҳолни кўрмаганди Мирзо тушда ҳам,
Ҳайрат ичра йўқотганди тамом ўзини.
Сўнгги шиша қолганида, ё қодир эгам,
Ҳаким бирдан тириклардай очди кўзини.

Ҳуши учиб тисарилди ортига Мирзо,
Бамисоли зўр гирдибод қаърига олди.
Унут бир ҳол хотирига келгандай гўё,
Кўлидаги сўнгги шиша муаллақ қолди.

XV

Яқин келди Ҳакимга у секин гувраниб,
Кўзларида ёнар эди олов бешафқат.
— Тингла, — деди, — кимлигимни энди ол таниб,
Кушандангман, етди менга охирги навбат.

Тарғиб этдинг дунёда сен ҳур муҳаббатни,
Тахт юлдузи — Маликадан мени айирдинг.
Осий банда, мурда ёриб топдинг шавкатни,
Шуҳрат билан қўлларимни менинг қайирдинг.

Менман ўша, Бухорода саройни ёқиб,
Сени юрту Ватанингдан жудо қилган зот.
Менман ўша, томирингда қон бўлиб оқиб,
Соя каби таъқиб этган сени умрбод.

Айт-чи энди, қайбиримиз йиқилган, йиққан?
Қани, мени енгиб кўр-чи, ажал мен ўзим.
Мен — иблисман, одамларнинг ўзидан чиққан,
Сен — закосан, йўқдир сени кўрарга кўзим.

Мен бермайман бул доруни, — шундоқ деб Мирзо,
Остонага урди чил-чил, битди матлаби.
Сўнгра хилват бу маскандан бесас, бесадо
Чиқиб кетди, бурилганча улкан қурт каби.

Тонгда Ҳаким ётоғига кирдилар аста,
Гўё ҳеч сир ўтмагандай кун эди ёввош.
Ётар эди тўшагида безабон хаста,
Фақат ҳорфин кўзларида ялтирарди ёш.

Кунлар ўтди, ойлар ўтди судралиб секин,
Сўнг йиллар ҳам ўтиб борди сингиб йўқликка.
Ҳолатида бир ўзгариш бўлмади лекин,
Ётар эди ҳануз Ҳаким боққанча кўкка.

Шогирдларнинг умри кечди унга термулиб,
Ҳаким кўзин тарк этмади нурли нишона.
Охир бир кун ундан рози инсонлар келиб,
Тепасида кўтардилар улкан кошона.

Кўникдилар асрлар ҳам тақдир ишига,
Салтанатлар келиб кетди такрор ва такрор.
Фақат Ҳаким буюк чархнинг айланишига
Сукут ичра қулоқ тутиб ётади бедор.

Бу сукутнинг тугайдиган замони йўқдир,
Бу умрнинг поёни йўқ, у вақтдан холи.
Кўради-ю, сўзлай деса забони йўқдир,
Эшитади, турай деса йўқдир мажоли.

1980 йил май — июнь.

ШЕЪРИЯТИМИЗ ЮЛДУЗИ

Болалик, ўспиринлик чоғларида дунё, теварак атроф, табиат киши кўзига янаям сирли-синаотли туюлади, ям-яшил майсалару лолазор қирлар завқингни тоширади, узоқдаги виқорли тоғлар тинмай ўзига чорлайди, ойдин ёз осмонида милт-милт этган юлдузлар сирли жилмайиб, хаёлингни олиб қочади. Шундай лаҳзаларда “завқини қитиқлаган ширин туйғуларини” кўксига сиғдиролмаган ўн етти ёшли ўсмир ҳайрату ҳаяжонини шеърий мисраларда изҳор қилишга жазм этади, тезроқ вояга етиб, юртга муносиб фарзанд бўлишни, юлдузлардек порлашни орзу қилади:

Ипак из қолдириб учар қувноқлар.
Бир-бирин қувлашиб, чақишар чақин.
Осмон гўзалларин кумуш ётоқлар
Кўйнига чорлайди, субҳидам яқин.
Дейман: осмонларнинг ҳилоли бўлсам,
Хулкар ва Зуҳроси бўлгим келади.
Шу гўзал ўлкамда камолга тўлсам,
Порлоқ юлдузлардай кулгим келади.

Гарчи ёш шоирнинг кейинроқ ёзилган “Милтирайди митти юлдуз” деб номланган шеърида ўз тўдасидан ажралиб қолган, шамдек титраб, кўк гумбазининг бир четидан “танҳоликдан ёш тўкаётган” осмон жисми ҳақида сўз борса ҳам олтмишинчи йиллар ўрталаридан бошлаб шеър оламида чақнаган “митти юлдуз” тўғрисида гапира бошладилар. Йиллар ўтди, у ўзбек шеъриятини янги босқичга олиб чиққан ёрқин юлдузга айланди, шуъласи йироқ-йироқларга таралиб, бутун туркий адабиётнинг, Шарқнинг йирик сиймолари қаторидан жой олди, шеърлари кўйлаб

Ғарб тилларига таржима қилинди. Нафосат оламида “Абдулла Орипов шеърляти” деган тушунча мустаҳкам қарор топди.

1

Инсоният бадий тафаккури мўъжизаларидан бири бўлган шеърлят инсоннинг олам ва борликқа ҳиссий-эмоционал муносабати ҳосиласидир. Жаҳоннинг тилга тушган шоирлари яратган шеърлий дурдоналар барча халқларнинг, барча авлодларнинг маънавий мулки бўлиб қолади. Вақт ўтади, даврлар янгиланади, адабиётга янги авлодлар кириб келади ва бу маънавий бойликка ўз ҳиссасини қўшишга чоғланадилар.

Абдулла Орипов адабиётда бирёқламалик, риторика, декларативлик, баёнчилик, “бахтли замонага” ҳамду сано ўқиш авж олган, адабиётнинг ижтимоий-эстетик қимматидан путур кета бошлаган бир даврда шеърлят остонасига қадам қўйди.

Ҳар бир шоир сингари у ҳам ҳаваскорлик, изланиш босқичини босиб ўтди. Юлдузлар, тоғлар, капалак ҳақида ёзди. Улардан шеър излади. Бироқ у ўқиш-ўрганиш босқичини тез босиб ўтди, шеърлятнинг миссиясини, инсон ва жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятини жуда эрта англади. 1962 йилда матбуот юзини кўрган “Куз хаёллари”, 1964 йилда “Шарқ юлдузи” журнали саҳифаларида эълон қилинган “Мен нечун севаман Ўзбекистонни”, “Милтирайди митти юлдуз”, “Бургут” каби шеърлар ўз овози ва услубига эга бўлган шоир шаклланаётганлигидан дарак берди. Шоирнинг собиқ иттифоқда сталинча зўравонлик шарпалари ҳали буткул даф бўлмаган, мустабид тузум ҳукмронлик қилишда давом этаётган, адабиёт эса “соц. реализм” исканжаси остида эзилиш ҳолатида бўлган бир шароитда исёнкор руҳ билан суғорилган тугёнли, лирик-фалсафий, теран мушоҳадали, ҳаётни ўзича кўрган чинакам миллий ва халқчил шеърлари оғир сукунатни титратиб юборган момақалдироқ янглиф янгради.

“Альбомга”, “Юзма-юз”, “Темир одам”, “Аёл”, “Муножотни тинглаб”, “Ўзбекистонда куз”, “Тилла балиқча”, “Дорбоз”, “Отелло”, “Уйқу” каби шеърлардаги ўзига хос мушоҳада, дадиллик, ҳақиқатни англашга интилиш, халқнинг дардини айтиш, энг муҳими, эркни улуғлаш, истиқлолга талпиниш — туғма истеъдод соҳибининг барчани маҳлиё қилиб қўйган, қизгин баҳс-мунозараларга мавзу бўлган муҳим фазилатлари эди. Унинг шеърларидан баҳраманд бўлиш “шеърят байрами”га (Қайсин Қулиев ибораси) айланиб кетарди.

Ҳаётнинг ичига чуқур кириб бориш, ҳаёт ҳақиқатини тасвирлашдаги қатъият ва изчиллик, чуқур образлилик, фикр ва туйғунинг ажойиб бир тарзда омухталиги, шиддаткор руҳ, ички драматизм, поэтик тафаккурнинг теранлиги, Шарқ ва Ғарб шеърятининг энг яхши анъаналари уйғунлашганлиги ёш шоир ижодий эволюциясини таъминлаган омиллар бўлди. Бироқ юлдуздай чақнаган бу истеъдод учқунлари вақтинча эмасмикан деган ҳадиклар ҳам йўқ эмас эди:

Олти ойким, шеър ёзмайман, юрагим зада,
Олти ойким, ўзгаларга тилайман омад.
Олти ойким, дўстларим ҳам пана-панада
Истеъдодим сўнганидан қилар каромат.

Шукрлар бўлсинким, умумхалқ эҳтироми, адабий давраларнинг эътирофи ёш шоирни ҳаволантириб юбормади. “Митти юлдуз”нинг нурлари тобора авжланиб, ажиб шуълалар тарата бошлади. Тез орада “Сароб”, “Баҳор”, “Авлодларга мактуб”, “Совға”, “Минораи калон тепасидаги лайлак”, “Бизникилар”, “Жаннат” сингари ҳар бири адабиётимизда воқеа бўлган шеърлар яратилди.

Бу жиҳатдан кўп тархли “Авлодларга мактуб”, “Сароб” шеърлари эътиборлидир. “Авлодларга мактуб” шеърининг ёзилишига 1966 йилги Тошкент зилзиласи туртки бўлган. Шоир вақтлар ўтиб маъшум зилзила ҳақида ёзилган газеталарга кўзи тушган авлодларни тасаввур қилади. Улар қарашса-ки, саҳифаларда азоб-уқубат, ваҳима жабрини тортган одамларнинг эмас, балки хушнуд

одамларнинг суратлари илжайиб турибди. Бу не ҳол? Ер ости қаттиқ силкиниб, уй-жойлар бузилса-ю, одамларнинг чеҳрасида шодмонлик? Шоир бу ҳолнинг сиридан авлодларни воқиф қилади:

Дўстларим, ҳайратда қолмангиз фақат,
Сирлилик бизларнинг услубга мосдир.

Тинчи йўқолган одамларни жилмайишга мажбур этган бу куч — “Советлар” услуби эди. Шоир тағ маъноли мисралар, сўзлар воситасида ёлғон жамиятнинг, эркинликка ёт тузумнинг моҳиятини очиб беради. Бу тузум ҳатто “инсоннинг азалий касби бўлган, дунёдай қадим” дўстликни ҳам сал бўлмаса биз кашф этдик, фақат бизга хос деб бонг уради:

Сизга фалокатдан берганда хабар
Дўстлик борасида ёзурлар албат.
Ёзурлар: “...биз бўддик тенгсиз биродар,
Бу хислат бизларга хос эрур фақат”.

“Сароб” шеърисида олтмишинчи йиллар ўртасида собиқ иттифоқда ҳукм сурган муҳит, сохта ғоялардан тикланган жамиятнинг, разолат ва ёзувликнинг моҳияти, муаллимнинг “олдинда кутаётган бахтли ҳаёт” тўғрисидаги сабоғи билан реал ҳаёт ўртасидаги номутаносибликнинг лирик қаҳрамон қалбида қолдирган жароҳатлари ўтли, шиддатли, даъваткор мисраларда очиб берилди:

Мен умримнинг бу суронли кечаларида
На бир таскин топа олдим, на шеър тополдим.
Юрагимга бир маҳаллар кирган туйғулар
Энди сендан кетгаймиз деб сўрайди жавоб.
Мени бир зум ҳол-жонимга қўймайди улар,
Қўймайдилар ваъдаларинг чиқди деб сароб.

Бироқ лирик қаҳрамон бир вақтлар ўзи сажда қилган ҳазрати инсон эндиликда унинг кўзига телба мисоли кўринса ҳам, оламда разолат, қабоҳат уруғлари урчиб кетган бўлса ҳам, дунёнинг поклиги ҳақидаги “гўдак ишон-

чи қорга ёзилган” хатдек эриб кетган бўлса ҳам заминдан, ўзи яшаётган муҳитдан узилиб кета олмайди, чунки у шу муҳитнинг меваси:

Не тонг, ахир фарзандмиз-ку шу замонага,
Ахир она сийнасидан фарзанд тонолмас.
Қўл кўтариб бўлармиди ахир онага,
Зотан, унга қўл кўтарган — фарзанд саналмас.

Шоир етмишинчи йилларда ҳам ҳаёт қатламларига чуқур кириб бориб, инсон қалби кечинмаларининг нозик тебранишларини чизишда давом этди. “Она сайёра”, “Генетика”, “Бир танишим ҳақида баллада”, “Қўриқхона”, “Маломат тошлари”, “Учинчи одам” каби шеърларида бутун бир романга, қиссага арзирли муаммоларни ўртага ташлади ва уларни лирик қаҳрамоннинг асаб толаларидек таранг тортилган кечинмалари орқали ифодалашга муваффақ бўлди. Шоирнинг кейинги давр ижодида ҳам маънавиятни юксалтиришга, руҳиятни поклашга хизмат қилувчи сарбон туйғулар янада тиниқлашди, фалсафий руҳи кучайди, қўлами кенгайди.

Ҳар қандай зиддиятли даврларда бўлганидек, қарама-қаршиликлар кучайган, муҳолифлик сўнгги нуқтасига етган, қадриятлар қайта баҳолана бошланган, йўл танлаш муаммоси кўндаланг қўйилган саксонинчи йиллар охирида ёзилган “Узлат”, “Ишонч кўприклари”, “Саволлар”, “Тараққиёт”, “Бегоналик” “Эътиқод” каби шеърларда кўпчиликни қийнаган саволлар ўткир қилиб қўйилди, ўзини ҳақиқатман деб даъво қилувчи сохтакорликлар фош этилди.

2

Давр ижодкорга мавзулар, туйғулар бериши мумкин. лекин ҳамма гап бу ниятни қай тахлитда ифодалай билишда, рўёбга чиқаришда. Абдулла Ориповнинг санъаткор ижодкор сифатидаги маҳорати шундаки, лирик бир шеър доирасида умум аҳамиятли муаммони ўқ марказга олиб чиқиб, ўз поэтик ниятини реал борлиқнинг инъикоси бўлган фикрлар ва ҳис-туйғулар орқали жамият ва

алоҳида олинган бир шахс оламининг ҳаққоний манзараси ва сийратини, шарҳи ва таҳлилини сатрларга сингдира олади. Шу ўринда сўз ўз-ўзидан шеърятда, шу жумладан Абдулла Орипов шеърларида лирик қаҳрамон ма саласига бориб тақалади.

Шеърятда лирик қаҳрамон доимо асар марказида бўлади. Шеърят ихлосмандлари муаллифнинг лирик “мени” орқали шоирнинг поэтик оламидан воқиф бўлиш, унинг кечинмалари гирдобига кириш ва туйғуларини ҳис қилиш имкониятига эга бўладилар. Лирик қаҳрамон дейилганда кимни — шоирнинг ўзиними ёки бирор бошқа шахсни назарда тугамизми деган савол туғилиши табиий.

Абдулла Ориповнинг лирик қаҳрамони аксарият ҳолларда шоирнинг ўзи, унинг “мени” сифатида намоён бўлади. Бироқ бундан шоир билан лирик қаҳрамон бир шахс, улар ўртасига тенглик аломати қўйилади деган хулоса келиб чиқмаслиги лозим. Шоирнинг лирик қаҳрамони ўз даврининг илғор ғояларини илгари сурувчи маънавий бой, эстетик фаол, юксак ватанпарвар, курашчан, дўстлик ва севгида садоқатли типиклашган образдир. Шеърятнинг табиати, ўзига хос қонун-қоидалари, хусусиятидан келиб чиққан ҳолда лирик қаҳрамон фақат шоир шахси билан чегараланиб қолмайди.

Бу жиҳатдан Е. Евтушенконинг фикрлари эътиборлидир: “Шоирнинг таржимаи ҳоли — бу унинг шеърларидир... Шоир бошқалар тўғрисида шафқатсизлик билан ҳақиқатни ёзиш ҳуқуқига эга бўлиш учун ўзи ҳақида ҳам шафқатсиз ҳақиқатни ёзиши керак. Шоир шахсини реал шахсга ва поэтик шахсга ажратиш сўзсиз ижодий ўз жонига қасд қилишга олиб келади... Шеърятда ўзи ҳақида сукут сақлаш шак-шубҳасиз бошқа барча одамлар ҳақида сукут сақлашга, уларнинг изтироблари, ғам-қайғулари ҳақида миқ этмасликка олиб келади”. (Е. Евтушенко. Политика — привилегия всех. Издательство Агентство Печати Новости, Москва, 1990, 589-бет). Абдулла Ориповнинг лирик қаҳрамони айнан мана шундай ўзи ҳақида ҳам, ўзгалар ҳақида ҳам аёвсиз шафқатсиз ҳақиқатни арзи ҳол этувчи лирик қаҳрамондир.

Лирик қаҳрамон тушунчасини аниқлашда ҳар бир шоирга хос бўлган ижодий индивидуалликдан, ҳаётни тасвирлашнинг фақат ҳар бир шоирга хос бўлган тамойилларидан келиб чиққан маъқул. Абдулла Орипов шеърда кўпинча “мен” номидан гапиради. Бироқ шоирнинг шундай шеърлари ҳам борки уларда шоир “мени” доираси торлик қилиб қолади, шоир маълум бир гуруҳнинг, халқнинг номидан сўзлайди, фақат ўз изтиробларини шеърга солиб қолмайди. Бироқ масаланинг яна бир жиҳати шундаки, шоир бевосита ўз бошидан ўтмаган “бетараф” кечинмаларни ҳам айнан ўз кечинмалари сифатида беришга интилади ва бунга кўп ҳолда муваффақ бўлади. Демак, шоирнинг лирик “мени”, биринчи навбатда, шоирнинг ўзи, айни замонда умумлашма образ ҳамдир.

Абдулла Орипов ўзбек шеъриятига ўз оҳанглари, ўз ифода усули, борлиққа — табиат ва жамиятга, одамларнинг руҳий оламига ўз қарашларига эга бўлган лирик қаҳрамони билан кириб келди. Шоир шеърларида лирик қаҳрамон кўп қирралаи ва шу билан бирга уйғун образ сифатида намоён бўлади. Унинг лирик қаҳрамони эволюциясини шеърда ўртага қўйилган муаммолар, уларнинг мазмунини очиб бериш, шоир шеъриятидаги асосий мотивлар ва кайфиятларни, шеър манбаларини аниқлаш орқали тушуниш мумкин.

Лирик қаҳрамон билан лирик характер бир-биридан тамомила бошқа-бошқа тушунчалардир. “Темир одам” шеърини яратишда шоир инсон кашф этган “темир одам” — робот деталдан моҳирона фойдаланиб, ҳиссиз, туйғусиз, манқурт кимсалар ҳақида сўз юритади. Шеърдаги:

Темир одам ясаб юргунча, кўпроқ
“Жонли темир”ларни ўйлангиз, устоз, —

деган хитоб лирик қаҳрамоннинг даъватидир. Нафратни, ишқни, меҳрни билмайдиган кимса эса — шоир яратган, тип даражасига кўтарилган лирик характердир.

Абдулла Орипов шеъриятида ранг-баранг турфа олам лирик характерлар яратиш орқали поэтиклаштирилади. Шу маънода лирик характер шоирнинг ҳаётни ўзига хос

идрок этишини, ҳаёт ҳодисаларининг янгича талқинини, ўз ёқтириши ва ёқтирмаслигини, ижодкор сифатида ўз қиёфасини, қалб розини изҳор этиш воситаси ҳисобланади. Шеърӣ асарнинг табиатидан келиб чиқувчи лирик характер ижодкорнинг борлиқни субъектив тушуниши, акс эттириши билан чамбарчас боғлиқдир.

Шоир шеърларида туйғу ва фикр қоришиқ ҳолда намоён бўлади. Лирӣ характер фикр ва ҳиснинг диалектик бирлигига асосланади. Лирӣ характер — образ ижодкорнинг воқеликка муносабати, нимадандир қониқishi ёки қониқмаслиги, қандайдир воқеа-ҳодисага ўз хайрихоҳлиги ёки норозилигини билдириши, руҳиятига таъсир қилган кечинмаларни ифодалаш ирқали яратилади.

Ҳур фикрлилик, истиқлол умиди, Ватанни ҳур, озод, инсонни эркин кўриш орзуси, жамиятдаги салбий кўришишларга аёвсиз муносабат, адолатга, ҳақиқатга этишиш истаги Абдулла Орипов ижодида марказий ўринда туради ва лирик қаҳрамон образи кўп жиҳатдан шоирнинг мана шу ҳаётӣ ва эстетик тамойиллари, идеалларидан келиб чиқиб шаклланади.

Қандайдир умумий, “байналмилал” тил ҳақида гапсўзлар авжига чиққан 60-йиллар ўртасида шоир аждодларимиздан ўтиб келаётган она тилимиз — ўзбек тилининг ҳимоясига даъват этилган ўтли мисралар яратди:

Минг йилларким, булбул каломи
Ўзгармайди, яхлит ҳамиша.
Аммо шўрлик тўтининг ҳоли
Ўзгаларга тақлид ҳамиша.
Она тилим, сен борсан, шаксиз
Булбул куйин шеърга соламан.
Сен йўқолган кунини, шубҳасиз,
Мен ҳам тўти бўлиб қоламан.

Олтмишинчи йиларнинг ўрталарида ёзилган “Мен нечун севаман Ўзбекистонни”, “Сароб”, “Юзма-юз”, “Ўзбекистонда куз”, “Бизникилар”, “Баҳор”, Минораи калон тепасидаги лайлак”, “Совға” каби шеърларда ва “Ўзбекистон” қасидасида миллий ўзликни англаш, Ўзбекистон ис-

тиқлоли, халқ ва Ватан тақдири, “миллион эгатларга сочилган ўзбек”нинг дарду ҳасратлари, муаммолари илк бора ўткир қилиб қўйилади. Бу шеърлар учун умумий бир оҳанг, умумий ғоя — бу ҳурлик, миллий уйғониш ғоясидир.

Умуман, халқ, унинг дарду ташвиши, Ўзбекистон мавзуси шоир ижодида айрича бир муҳаббат билан қаламга олинади. Она-юрт — жонажон Ўзбекистон — Абдулла Орипов энг баланд мақомларда қаламга олган мавзудир. Шоир бевосита Ўзбекистонга шеър бағишлайдими, пахтани мадҳ этадими, ҳамма вақт кўз ўнгида жафокаш халқимиз, унинг муаммолари, ташвишлари туради. Миллатнинг уйғонишида, миллий ғурур туйғуларининг чуқур томир ёйишида, Ватанни танишнинг теранлашишида шоир сўзининг салмоғи беқийс бўлди. Унинг лирик қаҳрамони Ўзбекистонни оташин бир севги билан севади. Шуниси характерлики, Ўзбекистонга бўлган муҳаббат баландпарвоз мисралар, яланғоч мадҳиялар билан эмас, балки лирик қаҳрамон қалбининг туб-тубидан отилиб чиққан кечинмалар, безовта ўйлар тарзида инкишоф топади:

Халқим, тарих ҳукми сени агарда
Мангу музликларга элтган бўлсайди,
Қорликларни макон этган бўлсайдинг,
Меҳрим бермасмидим ўша музларга?

“Мен нечун севаман Ўзбекистонни” шеърини ўқиб чиқасиз, аммо қўйилган саволларга жавоб аниқмасдек туюлади. Тўғри:

Юртим, сени фақат бойликларинг-чун
Севган фарзанд бўлса кечирма асло! —

мисраларига асосланиб, киши ўз ватанини бойликлари, гўзаллиги учунгина севмаслиги лозим деган фикр келиб чиқиши мумкин. Лекин бу фикр ҳам тугал, аниқ фикр эмас. Бу шеър тўғрисида жуда кўплаб турли-туман фикрлар билдирилган, ҳар бир мунаққид ўзича ҳар хил шарҳлаган. Бироқ шоир “Мен нечун севаман Ўзбекистонни”

сўзларини нима учун айнан сарлавҳага олиб чиққанлигини, коса тагидаги нимкосани, шоир назарда тутган, сатрлар орасидаги “яширин мухолиф”ни ҳеч ким айтмаган. Фурсат етиб бунини шоирнинг ўзи ошкор қилишига тўғри келди. “Ўша даврда Ўзбекистонни пахтаси учун, олтини учунгина ҳурмат қилган, ҳурмат қилмаган бўлса-да, шундан фойдаланган қудратли мустамлакачи синфлар бўлган. Уларнинг руҳияти муқаррар кишининг ғашини кўзғар эди, шунда мен, хўп, сен уни бойлиги учун севар экансан, сен фақат шунинг учун севар экансан, севмасанг-да фойдаланасан, ҳолбуки, ўша пахта ҳам меники, олтин ҳам, аммо мен нима учун севаман Ўзбекистонни?! Агар мангу музликларда яшаган бўлсанг ҳам, халқим, мен бир чукча ё ёқутга ўхшаган бўлганимда ҳам сен учун жонимни берар эдим-ку! — деган мухолиф кайфият ва фикр билан ўз вақтида ёзилган”, — деб қайд этади муаллиф. Лирик қаҳрамоннинг Ўзбекистонга бўлган муҳаббати ич-ичидан отилиб чиққанлигининг сабаби мана нимада экан. Ўша пайтлар ошкор айтилиши ҳеч мумкин бўлмаган “яширин мухолиф” билан бўлган мунозара кескин лирик конфликт яратганлиги туфайли ҳам шеър мана шундай таъсирли оҳанг касб этган.

Ўзбекистон, она халқ, Ватан ҳурлиги ва озодлиги мавзуси даъваткор руҳ билан қўшилиб Абдулла Орипов “феномени”ни вужудга келтирган компонентлардан бири бўлди.

Шоир халқимиз тарихи, олис мозийда ва яқин ўтмишда яшаб ўтган буюк сиймоларимиз, қатагон қурбонлари бўлган улуғ адибу шоирларимиз ҳақида миллатимизнинг қадрини баланд кўтаришга, ўзликни англаб олишга даъват қилувчи шеърлар битди.

3

Шоир лирикасидаги яна бир катта мавзу — бу инсон мавзуси, инсон ҳақидаги янги ҳақиқатларни очиб бериш, инсонни бутун мураккаблиги билан тасвирлаш муаммосидир:

Коинот гултожи инсондир азал,
Ундадир энг олий, тафаккур, амал.
Ҳатто у тубанлик ичра ҳам танҳо,
Ё фалак, ижодинг бунча мукаммал.

Шоирнинг бутун ижоди мана шу инсон закоси, унинг сир-синаоти, англаб бўлмас сеҳру жодуси, юксаклиги ва тубанлиги қаршисида лол бўлган қалбнинг ҳайратидек таассурот қолдиради. У бир шеърда:

Қанча-қанча сир яшар ҳар кимнинг бисотида.
Шул сабаб ул ИНСОНДИР, шул сабаб у ЗОТ эрур,

деб ёзади. Дарҳақиқат, инсонни, унинг мураккаб кечинмаларини, руҳий оламини тадқиқ этиш, “буюк мавжудот”-нинг англаб олиш ҳамиша ҳам осон бўлавермайдиган феъл-атворини, “сийрати”ни англаш истаги шоирга сира тинчлик бермайди.

Бироқ шоир инсон тасвирида абстракт муаллақликдан жуда йироқ. “Мен нимани кўриб, ҳис этган бўлсам, шуни қаламга олишга ҳаракат қилганман”, дейди шоирнинг ўзи. Унинг ўлмас мавзудаги шеърлари инсон руҳияти ва маънавияти ҳақидаги тизгинсиз, зиддиятли фалсафий мушоҳадалардир. “Генетика”, “Маломат тошлари”, “Кўриқхона”, “Учинчи одам”, “Тафаккур монологи”, “Виждон”, “Денгизга”, “Бир танишим ҳақида баллада”, “Диалектика” каби шеърлар, “Жаннатга йўл”, “Ҳаким ва ажал”, “Ранжком”, “Соҳибқирон” каби катта жанрдаги шеърӣ асарларни олайликми, уларнинг барчасида инсон маънавияти, эътиқоди, яхшилик ва ёмонлик, гўзаллик ва қабоҳат, виждон ва имонсизлик ўртасидаги кураш, дунёни софлаш, комил инсон ғояси жозибали, эҳтиросли, фалсафӣ теран ифодаланади. Бу шеърларнинг ҳар бири узоқ изланишлар, “ижод “тўлғоғи”, олижаноблик ва разиллик қаршисида ҳайратга тушиш, инсондаги турфа, бутунлай қарама-қарши ҳолатлар олдида танг қолиш маҳсули сифатида юзага келган. (“Мен ҳар гал каттароқ бир шеър ёзишга киришганимда баҳайбат ҳайвон билан жангга киришаётгандек бўламан”, дейди шоир.) Ўзи яшаб

турган даврининг, инсоннинг сир-синоатини билишга, бадий мушоҳада этишга, унинг мураккаб руҳий олами манзараларини чизишга ошиқиш, ҳар бири ўзига хос “сайёра” бўлган, юрагида, ўю фикрида сўз билан ифодалаш мушкул тилсимотлар яширинган инсон қалбини тадқиқ этиш мудом шоир дилини безовта қилиб келади. Шоир бир шеърда бежиз:

Инсон қалби билан ҳазиллашманг Сиз,
Унда она яшар, яшайди Ватан.
Уни жўн нарса деб ўйламанг ҳаргиз,
Ҳайҳот! Қўзғалмасин бу Қалб дафъатан!..

дея хитоб қилмайди. Бир томондан, ўзида Ватан, тил, миллат, башар каби умуминсоний тушунчаларни ифодалаган инсонни мукамал кўриш, унда инсоф, меҳр, диёнат, адолат ва одиллик, виждон каби матлаблар тобора ноёблашиб бораётганлигидан ташвишга тушиш, уларни асрашга чақириш, “асримиз одам”ининг гоҳо идрок қилиш мушкул бўлган саъй-ҳаракатларидан ёқа ушлаш, иккинчи томондан, умумий, бироз мавҳумроқ инсонни куйлашдан аниқ бир инсоннинг ички оламига нигоҳ ташлашга ўтиш, яъни инсонни бадий-фалсафий талқин қилиш баробарида конкрет-ҳиссий идрок этиш шоир ижодида инсон талқинининг ўзига хос хусусиятларидир.

Шоир шеърлятида инсон концепцияси жонли мавжудотнинг гултожи — инсондаги ёзувлик ва эзгулик ўртасидаги зиддият тарзида комил инсон ғоясидан келиб чиқиб аниқ ижтимоий-ахлоқий нуқтаи назардан ёритилади. “Инсон манзараси”, “Илтимос”, “Ишонч кўприклари”, “Яланғоч сатрлар”, “Тириклик”, “Ғалати зот”, “Савоб”, “Тафаккур монологи” каби шеърларда инсонни янада баркамол кўриш, маънавий поклик масалаларининг турли жиҳатлари ўткир қилиб қўйилади, “дунё ҳам, инсонлар қалби ҳам бугун ёвузликдан зада қўриқхона” бўлган бир даврда меҳр-муҳаббат, савоб, пок ниятлар инсонни тарк этмаслиги учун бонг уради:

Оламда кўп нарса камёб бир қадар,
Не-не туйғулар ҳам камёбдир, алҳол,
Мен дердим: соф қалбни учратган сафар,
Дарҳол ўраб олинг атрофин, дарҳол.

4

Ҳар қандай бадиий асарда ҳаёт ҳодисалари, замондошларнинг ўй-фикрлари ижодкорнинг шахсий кечинмалари орқали бадиий образлар воситасида умумлаштирилади. Бироқ ҳар бир ижодкор объектив воқеликни субъектив тасвирлайди, яъни кўплаб ҳаёт ҳодисалари ичидан ўз ижодий идеалига, ёзиш усулига мос келадиганларини саралаб олади. Бундан лирик қаҳрамоннинг бошқа компонентлар билан биргаликда ҳар бир ижодкорга хос бўлган ўз услуби билан чамбарчас алоқадорлиги масаласи келиб чиқади.

Ижодда у ёки бу даражада бадиий юксакликка кўтарилган шоирларнинг ўзига хос шеърий услуби ярқ этиб кўриниб туради. Ўзбек шеъриятида Чўлпон, Ғафур Ғуллом, Ойбек, Шайхзода, Миртемир, Зулфия, Усмон Носир ва бошқаларнинг ўзига хос бетакрор поэтик услуби шаклланган. Замонавий ўзбек шеърияти ҳам поэтик индивидуалликка бой. Э. Воҳидов, О. Матжон, У. Азим, Ш. Раҳмон, Ҳ. Худойбердиева ва бошқалар ўзига хос услубига эга.

Услуб бадиий ижоднинг, ҳар қандай бадиий асарнинг муҳим жиҳатларидан бири, бадиий асардаги ғоявий-эстетик моҳият унсурларидан бири сифатида ҳар бир ижодкорнинг ҳаётни ўзига хос, такрорланмас усуллар билан ўз мушоҳадасидан ўтказишидир.

Услуб масаласи ижтимоий воқеаликка шеърий муносабат билдиришнинг ўзига хослиги, дунёқараш, мавзу танлаш, образ яратиш, маҳорат масалалари билан бевосита боғланиб кетади.

Абдулла Ориповнинг шеърий услубида фалсафий-лирик йўналиш устунлик қилади. Олам бадиий-фалсафий идрок этилади. Бироқ фалсафий унсурлар аралашishi шеърни фалсафий тизимнинг шеърий баёнидан иборат

қилиб қўймайди. Фалсафий руҳ устунлик қилган, вақт ва замон, инсон ва табиат муносабатлари замирига қурилган, чатнаб турган тафаккур ёғдуларидан бино бўлган бу шеър иморатида энг аввало лирик субъектнинг ички туйғулари изҳори, уни тўлқинлантирган, ҳаяжонлар гирдобига отган ҳис-туйғуларнинг зиддиятли кечинмалари олдинги ўринда туради. Шоирни чексиз ўйларга толдирган азалий ва абадий муаммолар бадийий образ либосига бурканади ва бадийий-фалсафий умумлашма даражасига кўтарилади. Шоир лирик субъектнинг ўй ва кечинмаларини инсон онги ва дунёқарашининг энг умумий қирралари билан мутаносиб олиб қарайди ва тасвирлайди. Мангу муаммолар ҳақида сўз борганда ҳам ҳамиша замон, давр, вақт шоирнинг кўз ўнгида туради, инсониятни минг йиллардан бери ўйлантириб келаётган муаммолар, масалалар, долзарб замонавий ҳодисалар, муаммолар билан уйғунлашиб кетади. Шоирнинг умуминсоний манфаатлар ва қадриятлар мавзусида юксак мақомли тафаккур шеърлятида инсон ва борлиқ масалалари аниқ мақсад билан ўртага қўйилади ва талқин қилинади.

Аниқ бир образдан фалсафий мушоҳада томон бориш, одатий бир ҳолнинг ички маъносини кўра билиш Абдулла Ориповнинг шеърлий услуби учун хосдир. Маромига етган поэтик услуб етук ижодкорларгагина хос бўлиб, улар ижодининг аввал-бошиданоқ шаклланади, бу ўзига хос шеърлий услуб кейинчалик фақат такомиллашиб, мукамаллашиб боради, холос.

Шоирнинг энг сара шеърларида оддий гапдек туюлган ҳар бир сўз, ҳатто тиниш белгиси шеър олдида қўйилган ижодий ниятни рўёбга чиқаришга хизмат қилади. Унинг кўпчилик шеърлари монолог шаклида, лирик қаҳрамоннинг эҳтиросли, зиддиятли ўй-фикрлари асосига қурилади. Худди шундай услуб товланишларини “Уйқу”, “Қўриқхона”, “Маломат тошлари”, “Учинчи одам” каби шеърларда кўриш мумкин. Шоир “Уйқу” шеърини ўн, ўн беш йиллаб муттасил давом этадиган летаргия уйқуси деталидан фойдаланиб ёзган. Лирик қаҳрамон кўнгли ўртанган пайтлар узоқ йиллар ухлаш хоҳишини баён қила-

ди. Нима учун? Бунинг сабаби эҳтиросли мисраларда аён бўла боради:

Майлига, олис йил ухлайин, лекин
Энг қутлуғ саҳарда кўз очсам қайта.
Балки ер юзида қолмас эди ғам,
Бундан ҳам ёруғроқ бўларди дунё.

Шу тариқа сатрма-сатр “нотинч аср”нинг жароҳатлари, дардлари, зиддиятлари қоғозга тўкила бошлайди. Лирик қаҳрамоннинг яккаю ёлғиз нияти шу асрнинг, даврнинг фарзанди сифатида уни соф, бокира ҳолда кўриш. Шоир ўз поэтик мақсадини рўёбга чиқариш учун хилма-хил бадиий воситалардан, чунончи қаршилантириш, зидлаш, кескин коллизиялар яратиш йўлидан боради. Мана бу сатрларга эътибор берайлик:

Асрим, самоларда ёқолдинг чироқ,
Юлдуз қилиб одинг фазога ўзни.
Қўзғата олмадинг ўрнидан бироқ
Аскар елкасида турган юлдузни.

Шу биргина тўрт сатрда йигирманчи асрга хос зиддиятлар лўнда, образли ифодалаб берилган. Инсоният фантехника тараққиёти соҳасида мислсиз ютуқларга эришиб, ҳатто тубсиз осмон қаърига саёҳат қилишга, космик кемаларни учиришга, не-не ихтиролар, кашфиётлар қилишга, дарёларнинг ўзанини саҳроларга буришга муваффақ бўлди. Бироқ инсонлар бир-бирларини тушуниб етишга, дўстликда, биродарликда яшашга ўргана олмадилар, ҳаётда разил кимсалар бўлмаслигининг уддасидан чиқа олмадилар. Инсониятнинг энг зўр ақл эгаларининг фикри-зикри оммавий қирғин қуроллари яратишга қаратилди, дунёнинг қудратли давлатларида лак-лак қўшин душман ҳамласини бар-тараф этишга шай ҳолда тутиб турилди. Мана шундай комилликка даъват этувчи, маънавиятни улуғлашга йўналтирилган, даврнинг ўткир муаммоларини кўтариб чиққан шеърлар шоир бутун ижодининг марказий мавзуларидан бирини ташкил этади.

“Маломат тошлари” ана шундай шеърлардан бирidir. Бу кўп тархли интеллектуал шеърнинг фалсафий қирраларини, маъно-мазмунини, гоъсини дафъатан илғаб олиш осон эмас. Шоир давр ва одамлар ҳақидаги ўйларини ифодалашда бирмунча мураккаброқ йўлдан боради. Ҳаётда ҳар хил тошлар бўлади. Уларнинг баъзилари тошдек юрагингга қадалади, дилингни вайрон қилади. Улар ҳасад, ғараз, тухмат тошлари бўлиши мумкин дейди шоир. Лекин дунёда шундай тошлар ҳам борки, у ҳар кимнинг дилида бўлади. Булар отилмаган тошлар. Лекин унинг қалбда қолдирган жароҳати отилган тошдан минг чандон оғирроқ бўлади. Бу қандай тош бўлди экан:

У балки аликсиз қолган бир салом,
У балки авжида бўлинган калом,
У балки дўстингга очиб дил-юрак,
Тўйида айтилмай қолган бир тилак...
Инсоннинг то фазлу фалокати бор,
Унинг бир-бирига маломати бор.
Ташрифдан кўз тиккан беморлардан то
Шоҳлар дилигача маломатдир жо.

Бу “нечоғ шафқатсиз тош” қадим дунё яралибдики, одамзодга илашиб олган, ундай айрилмайди:

Ҳануз сарҳадлардан ғамгин сас келур,
Маломат тошлари басма-бас келур.
Одамни маҳв этар фарзанди одам,
Одам эрур аммо томошабин ҳам.

Бу ғафлат босган инсон қўйнидаги бошқа инсонга қаратилган меҳрсизлик, диёнат тошимикан, давроннинг (ахир у ҳам аслида одамлар изми билан юради-ку) инсонлар бошига солган ададсиз кулфатларимикин? Нима бўлганда ҳам бу тош бор экан, инсон мукаррам бўла олмайди.

Абдулла Орипов шеърияти учун ўткир сатирик руҳ, инсон камолоти ва маънавиятга қарши бўлган барча салбий кўринишларга аёвсиз муносабат хосдир.

Сафар Барноевнинг хотирлашича, ёш шоирнинг илк ижод намуналари ҳақида Абдулла Қаҳҳордан фикр сўрашганда, устоз ёзувчи бундай деган экан: “Шеърятда кутилмаган янги нафас пайдо бўлди. Томчини кузатган бўлсангиз, тўлишгандан кейин томади. Абдуллажоннинг шеърлари ҳам ана шундай. Олдин сўзма-сўз, сатрма-сатр юраги қонида қайнаб пишади”. Ушбу мулоҳазаларда Абдулла Ориповнинг ижодий услубига хос муҳим белгилар, унинг шеър яратиш санъати “сири” очиб берилгандек. Шоир кўпинча ўзини безовта қилган, оромини ўғирлаган мавзу устида кунлаб, ойлаб мулоҳаза юритади, фикрлар обдан пишгач, қўлига қалам тутати.

Албатта, шоир шеърятининг довуғи, таровати мавзу доирасининг кенглиги, кўлами билангина белгиланиб қолмайди. Ушбу мукаммаллик шеърини санъатнинг юксаклиги, ўзига хос услуб товланишлари билан оҳанрабодек ўзига тортади.

Шоир бадиий тасвири кучайтириш, фикрни яққол ифодалаш учун ўз поэтик ниятидан келиб чиқиб зарур ўринларда шеърни мурожаат, мулоқот шаклида қуради, ўхшатиш, сифатлаш, қаршилантириш каби бадиий воситалардан моҳирлик билан фойдаланади:

Кимлардир умрида бир шам ёқмасдан
Машғал бўлмоқликни қилгайлар даъво..,

ёки бўлмасам:

Тақдир қўлида ёйдек,
Эгилиб борар қаддим.

Шеърларнинг композицион қурилишида ҳам шоир ижодига хос шакл умумийлигини кузатиш мумкин. Кўпчилик кичик шеърлар ҳикматли сўзлар билан бошланади: “Токи тирик экан дунёда одам, унга ҳамроҳ эрур гоҳ шодлик, гоҳ ғам” (“Байрам”). Бундай шеърларни хотималашда ҳам ўзига хослик бўртиб туради: “Бежиз айтмаганлар, асл ҳукмдор, Худонинг ердаги сояси бўлур” (“Шарқ ҳикматлари”). “Жангларда қай

Ўзбек берган бўлса жон, унинг қаторида мен ҳам ўлганман” (“Мужоҳид”).

Бундай қараганда, шоир сатрларга тизган сўзлар ҳар кун ишлатиб юриладиган жайдари сўзлардан иборатдек туюлади. Бу аслида ҳам шундайдир. Бироқ шоир ҳар бир сўзга, товушга образ яратиш учун ранг танлаган мусавир кўзи билан қарайди, ички мусиқийликка, интонацияга катта эътибор беради.

5

Башарти шоир шеъриятини мавжланиб оқаётган улкан дарёга, унинг асосий йўналишларини бу сўз уммонига қуйилаётган ирмоқларга қиёслайдиган бўлсак, бу ирмоқлардан бирининг номи Ўзбекистон, Ватан, миллий уйғонишга даъват, истиқлол ўйлари, иккинчисининг номи ҳаёт, инсон ҳақидаги образли фалсафий мулоҳазалар ва ниҳоят учинчисининг номи севги ҳақидаги оташин сўздир. Шуниси эътиборлики, бу уч йўналиш шоирнинг илк ижодидаёқ баравар намоён бўла бошлади. Шу ўринда 1962 йилда битилган “Куз хаёллари”, 1963 йилда ёзилган “Сен баҳорни софимаддингми”, 1964 йилда эълон қилинган “Мен нечун севаман Ўзбекистонни?” шеърларини эслаш мумкин.

Шоирнинг бутун шеърияти сингари муҳаббат лирикаси ҳам ўзига хослиги, теранлиги, туйғуларнинг табиийлиги, ҳаётийлиги, реал воқеликка монандлиги билан ажралиб туради. Севги ҳақидаги ҳазин, мунгли оҳанглар ҳар қандай оҳ-воҳлар, ўлдим-қуйдимлардан тамомила йироқ. Жавобсиз муҳаббат изтироби, алами, чуқур инсоний кечинмалар, чинакам севги орзуманди бўлган катта қалб эгасининг дарду дунёси, ҳасратлари, ёниш-ўртанишлари, изтироблари шоир муҳаббат лирикасининг мазмунини ташкил этади.

Илк ижод намуналаридан бўлмиш “Сен баҳорни софимаддингми” шеърида ҳали муҳаббат ғавғоларига, қизларнинг “қўлидаги қонли ханжарларга”, “ўзини минг битта бозордан олиб, минг битта бозорга солган, тирноқлар безаги саҳардан шомгача” эрмаги бўлган таннозларнинг макру ҳийлаларига рўбарў бўлмаган, севгида хиёнат қилиш-

нинг азобини тортмаган, ишқ касридан “ҳоли забун”, “толеи тола-тола” бўлмаган, пок севги соғинчи, интизорлиги билан тўлиқ тоза қалбнинг баҳор насимидек ҳаётбахш, тоғ булоқларидек мусаффо туйғулари иншо этилади.

“Эслаш”, “Деразангни қоплар оқшом зулмати...”, “Чувалади ўйларим сенсиз”, “Хайр энди...”, “Йўлим бошлар...”, “Ёндиму ва лекин ҳижрон тунида...”, “Ёмғирли кун эди...”, “Қўйгил, у кунларни эслатма менга”, “Севги ўлими” каби ўнлаб шеърларни кўнгилхушлиқдан бутунлай бегона чинакам ишқнинг дардчил талқини, ошиқ қалб ўртанишларининг кўтаринки, юксак пардаларда ифодаланган оҳи, нидоси дейиш мумкин.

“Йўлим бошлар, кетарман бир кун...” деб бошланадиган шеърда муҳаббат изтироби, қийноқли севги “ёрилмаган ярадай севги” деган ўхшатиш воситасида таърифланади. Кечагина бир тан, бир вужуд бўлган икки инсоннинг ҳаёт йўллари қарама-қарши қутблар томон ажралиб кетмоқда. Улар энди бехосдан учрашиб қолсалар ҳам ўзларини мутлақо бегона одамлардек тутишга маҳкум. Ёрилмаган яра қанчалик азоб бергани сингари, бир қарорга келинмаган севги ҳам шунча азобли, қийноқли. Бироқ бир томон бир қарорга келганда ҳам иккинчи қалбда қолган жароҳат изи, изтироби ёрилмаган ярадан ҳам баттар оғриқли. Ўтмишга айланаётган масъуд дамларни унутиш эса мушкул. Шеърда ана шу инсоний дард, фожей лирик хусусият табиий ёритилади:

Кўчаларда ёр эмас энди
Тўқнашамиз бегона бўлиб.
Наҳот биздан қолмас ҳатто мунг
Наҳот бўлмас бирор хотирот?
Ишонмайман, муҳаббатдан сўнг
Бегоналик бошланса наҳот?!

Шоирнинг муҳаббат мавзусидаги бир қанча шеърларида азалий туйғунинг мана шундай зиддиятли, мураккаб жиҳатлари поэтиклаштирилади.

“Отелло”, “Гўзаллик”, “Мен сени куйламоқ истайман” каби бир қанча шеърларда шоирнинг муҳаббат

ҳақидаги идеаллари мужассам топган. Лирик қаҳрамон бутун қалб бағишланган, бор вужуд фидо қилинган муҳаббатнигина тан олади. Шу билан бирга “чирой оламининг тенгсиз сайқали” бўлган гўзаллик, малак сиймолар дафъатан юракдан ғам-аламни кетказиб, самовий ҳисларга чўмдирса ҳам эстетик категория сифатида гўзалликнинг ички моҳияти, пари рухсорнинг маънавий олами бирламчи ўринда туради.

Шоир наздидаги севги талқини, вафо ва садоқат тунунчалари маънавий қадриятларимиз, миллий урф-одатларимиз чашмасидан сув ичади. “Аёл” шеъридаги “ўн тўққиз ёшида бева қолган келинчак”нинг жангчи ёрига садоқати кимларгадир эриш туюлиши, ғарбча яшаш тарзига унчалик ҳам мос келавермаслиги мумкин. Бироқ шарқона мезонлардан келиб чиқиб вафо, садоқат тимсоли, ёрнинг хотираси олдида ўз хузур-ҳаловатидан кечишнинг юксак намунаси сифатида талқин қилинади. Худди шундай талқин “Жўнар бўлдим мен бундан дилтанг” деб бошланадиган шеърнинг ҳам руҳига сингдириб юборилган. Маъшуқа ҳаётда ўзи танлаган йигитни юракдан севади. Унинг учун ҳар нарсага тайёр. Ҳатто осмондаги юлдузга айланса ҳам ёрининг ёнига тушишнинг иложини топишга ўзида куч топа олишига ишонади. Бироқ биргина монелик (“Отам оқ йўл берсайди бизга”) унинг ўз орзусига етишиши йўлида ўтиб бўлмас тўсиққа айланган. Халқимизда “ота рози — худо рози” деган нақл бор. Шарқона одоб-ахлоқ қанчалик оғир бўлмасин ота ризолигини олмасдан қалтис қадам ташлашдан, ўзини юлдуздек ёрнинг бағрига отишдан тияди.

Шоирнинг “Муҳаббат” шеъри бундай бошланади:

Ҳаёт мендан аямади неъматларини,
Не истасам берди доим, ҳеч бир тонмайман.
Фақатгина бир ғам ўртар юракларимни,
Мен муҳаббат тақдиримдан мақтанолмайман.

Лирик қаҳрамон ўзининг инкор этилган, жавобсиз қолган севгиси тарихини ҳеч нимани яширмасдан тўкиб солади. У ёниб, оташин эҳтирос билан севгану, бироқ кўнгил

шишаси “йўқ”, деган биргина сўздан чил-чил синган. Мана шундан унинг дунёси қоронғу. Вужудини ғам, андух ўраб олган, кайфияти тушкун. Бироқ:

Ўтар экан ҳамма нарса, йўқ экан турғун,
Ҳатто севги неларгадир бўларкан таслим.
Бугун ҳаёт нималиги, севги йўриғи —
Бари маълум, ҳаммасига етади ақлим.

Шеърда Одам Ато ва Момо Ҳаводан мерос мўъжизавий туйғунинг одам баъзан ҳатто ўз-ўзига очиқ иқрор бўлишга ботинавермайдиган пинҳоний жиҳатлари қаламга олинади.

Абдулла Ориповнинг муҳаббат лирикасида севгининг жожеий ҳолатлари ёрқин очиб берилган. Бунинг мисоли ўша “Муҳаббат” ёки бўлмасам “Биринчи муҳаббатим” шеърлари. Шоир бу жожеий севги талқини орқали муҳаббатнинг энг эҳтиросли, теран ва характерли қирраларини очиб беришга муваффақ бўлган. Бир жиҳатдан олганда, севги йўлидаги тўсиқлар қанчалар қаттиқ, оғир бўлса, унинг ички қуввати шунчалар кўп намоён бўла боради. Осон эришилган ва бахтли-саодатли севги ўз кескинлигига кўра жожели севги билан тенглаша олмайди. “Муҳаббат” шеърида муҳаббатнинг ана шу қирраси моҳирона очиб берилган. Лирик қаҳрамон бутун дарду ҳасратларини очиқ-ошкора изҳор қилади; севгисининг самимийлигига, туйғуларининг табиийлигига инонтаради.

Шеърда шоирнинг замонавий воқелик материали асосида севги мавзусига ўзига хос ёндашиши, ўз тафаккури ёғдуси билан қараши мужассам топган. Лирик қаҳрамон муҳаббатни ҳаётнинг буюк неъмат, табиат инъоми деб билади, “гоҳо пинҳон, гоҳо асов дарёдай тошиб”, чин юракдан, самимий севганлигини ошкора изҳор қилади. Шеърда дунёдай қадимий бу туйғуга банди бўлган қалбнинг ўртанишлари, зиддиятли ўй-фикрлари, ички қарама-қаршиликлари эҳтиросли ифодаланган. Оҳиста, бир маромда бошланган оҳанг мисрама-мисра таранглашиб, кескинлашиб боради. Бора-бора юрак ҳайқириғига, ўтли нидога айланади. Лирик қаҳрамон гоҳо “севги йўриғи”-

ни англаб етгандек бўлади. Яъни муҳаббат — бу ҳар бир ёшнинг қалбига меҳмон бўладиган ўткинчи бир ҳавас, лов этиб ёнади-ю, ташвишли ҳаётнинг бошқа синовлари олдида таслим бўлади, деган ўйларга ботиб, ўзини юпан-тирмоқчи бўлади.

Шеърда “бахтли муҳаббат”га муяссар бўлмаган қалбнинг дарду ҳасратлари, умид-ишончи, илтижоси, ҳеч қандай куч, панду насиҳат, зўрлаш билан воз кечтириб бўлмайдиган илоҳий туйғунинг сеҳру жозибаси чуқур, мураккаб кечинмалар тарзида берилади. Бировни мажбуран жиноятга ундаш, бирор ўзига ёқмаган юмушни бажаришга кўндириш мумкин, бироқ ҳеч қачон зўрлаб севдириш мумкин эмас, мажбуран айрилиққа гирифтор қилинган севги ҳам барибир бир умр қалбда қолади. Уни ҳеч қандай куч юрак жавҳаридан айира олмайди. Мана шу ҳолат шеърда ўзининг жозибали ифодасини топган.

Абдулла Ориповнинг муҳаббат лирикасига севги драмасини, қалб кечинмасининг ўзини бера билиш, севгучи юрак ҳужайраларининг тебранишларини, титроғини ифодалай билиш хосдир. Бу жиҳатдан “Биринчи муҳаббатим” шеърини юракда армон бўлиб қолган муҳаббат ҳақидаги мунгли, ҳазин куйга қиёслаш мумкин. Ҳар бир мисра, ҳар бир сатр, ҳар бир ўхшатиш армонли муҳаббатнинг лирик қаҳрамон қалбида, ўйу фикрида қолдирган асоратини чуқурроқ очиб беришга қаратилган. Лирик қаҳрамон назарида чексиз фалакда кезиб юрган ой ҳам порламайди, бўзариб ботади, Зухра юлдузи ҳам милтираб зўрға нур таратади. Унинг маънос, ғамгин руҳи бутун борлиқни шу тарзда идрок қилади. “Муҳаббат” шеърисидаги сингари бу шеърда ҳам лирик қаҳрамон ўз ўтмиш ҳаётини бўяб-бежаб, “сайқаллаштириб” ўтирмайди, борини тўкиб солади. Чархи кажрафторнинг гарди билан юракка, имонга зид йўл тутганлигини яшириб ўтирмайди:

Ўтди ёшлик завқ билан, гоҳи тўполон билан,

Гоҳида яхши билан, гоҳида ёмон билан.

Айри ҳам тушдим баъзан қалб билан, имон билан,

Лекин сени йўқотдим, биринчи маҳаббатим,

Мангу ғафлатда қотдим, биринчи муҳаббатим.

Шеърда муҳаббат туйғуси минглаб кўз илғамас иплар воситасида муҳит, жамият билан чамбарчас чатишиб кетганлиги, тириклик, борлиқ дунё гоҳида англаш гоҳида мушкул сир-синаотларга тўлаллиги, қувонч ва ғам инсон ҳаётида ҳаминша эгизак юриши теран маъноли фалсафий қуйма сатрларда санъаткорона муҳрланади.

6

Шоирнинг дostonлари ҳам адабиётимизда воқеа бўлган асарлар сирасига киради. Бу жиҳатдан айниқса “Жаннатга йўл” драматик дostonи ҳамда “Ҳаким ва ажал” дostonи характерлидир. “Жаннатга йўл” (1978 й.) турғунлик даври энг авж олган паллаларда жуда катта қийинчиликлар билан дунё юзини кўрди. Асар босилиб чиққандан кейин ҳам унга отилган маломат тошлари тўхтамади. Шоир “совет воқелигини” бузиб тасвирлашда айбланди. Марказқўмнинг, шахсан унинг биринчи котибининг топшириғига мувофиқ тузилган нуфузли комиссиянинг ижобий хулосасигина асарга қарши қаратилган ҳужумлар пайини бир даражада қирққандек бўлди. Аслида, бугунги кун нуқтаи назаридан қарайдиган бўлсак, диний-мифологик, хаёлий-фантастик шакллардан фойдаланиб битилган ушбу дostonда чиндан ҳам “совет воқелиги бузиб кўрсатилганлиги” аён бўлади. Бу “бузиб кўрсатиш” энг адолатли, энг батартиб тузум деб айюҳаннос солинган жамиятнинг бутун норасоликлари, инсониятнинг энг илғор, энг тараққий топган қисми деб жар солинган совет халқи яшаган муҳитнинг иллатлари рўйирост очиб ташланишида намоён бўлади. Воқеалар тошқин пайти дарёга чўккан қизалоқни қутқармоқчи бўлиб ўзи ҳалок бўлган Йигит нариги дунёда Тарозибонга рўпара бўлишидан бошланади. Ҳисоб-китобдан кейин Йигитнинг жаннатга кириши учун икки пайса савоб етишмаслиги аён бўлади. Тарозибон бунинг сабабини Йигитга қуйидагича изоҳлайди:

Сен шоирсан, сенга Оллоҳ ёруғ нур берди,
Оташ берди, забон берди, ҳам улуғ юрак.
Тимсолингда бечоралар ўз дардин кўрди,
Бахтин кўрди, шодликларни кўрганлар бешак...
Илоҳий дил берган эди сенга худойим,
Кулоқ сол деб шўрликларнинг оҳи-воҳига.
Сен-чи, само шуъласини куйладинг доим,
Шеърлар битдинг юлдузларга, гулга, оҳуга.

Йигитнинг аросатга ноил бўлишига унинг “бу дунёда” шоир бўлганлиги, фақат гуллар ва булбулларни куйлаб, ёвузликни кўрганда ўзини четга тортганлиги, уларга қарши курашмаганлиги сабаб бўлган экан. Тарозибоннинг “сийлови” билан Йигит аросат ялангликлари, жаннат ва дўзах остоналарида Онаси, Отаси, Дўсти ва бошқалар билан учрашади, Ифвогар ва Ҳасадгўйга дуч келади, кекса ва ёшнинг жанжали устидан чиқади ва “нонукаммал заминда”ги ўз гуноҳларини — ўғри, каззоб, порахўр, ифвогар, ҳасадгўй, нокас, тилёғлама, шайтон йўлдан урган, руҳи мажруҳ кимсаларга қарши курашмай, бундай иллатларнинг урчишига, одамзоднинг йўлдан озишига улуш қўшганлигини тўлароқ англай бошлайди. Эзгуликнинг йўли тўсиб қўйилганлигидан:

Ер юзида жанглар кечди қаттиқ, қатағон,
Оналарнинг дийдасидан оқди қонли ёш.

Воқеаларни ёритишнинг гўё “нариги дунё”да кечаётгандек усули танланиши ўзи яшаб турган ҳаётнинг реал манзаларини чизиш, барча қабоҳатлар илдизини кўрсатиб бериш, давр ва тузум ҳақидаги ўзини чуқур ўйлантирган, ташвишлантирган фикрларни образли тарзда ифодалаб бериш имонини берган. Қуйидаги мисралар бир заминда, бир осмон остида умргузаронлик қилиб муроса йўлини тополмаётган, бир-бирини еб ташлаш қасдида яшаётган инсоният қавмига қаратилган маломат тошидек янграйди, уни огоҳликка, вақт борида эсини йиғиштириб олишга, маънавиятни асрашга чақиради:

Инсон зоти, сенинг недан каминг бор эди?
Сенга тангри берганди-ку тафаккур, имон.
Замин, ҳаво — бари сенда барқарор эди,
Нечун дилдан инсоф ҳиссин айладинг гумдон?
Ахир сен ит эмасдинг-ку, беланиб лойга
Бир-бирингни ғажисанг то суяк талашиб.
Самимият қайда эди, тафаккур қайда.
Луғатингда гар бу сўзлар ётди қалашиб,
Ҳасад, игво қайдан кирди шўрлик калланга,
Қайдан сени чулғаб олди худбинлик, куфр.

“Жаннатга йўл” драматик достони даврнинг бадиий-эстетик моҳияти таг заминли ижтимоий-ғоявий йўналишдан туриб пухта таҳлил этилганлиги, юксак бадиий пафоси билан ўзбек дostonчилигида муҳим ютуқ бўлди.

“Ҳаким ва ажал” достони (1980 й.) Абу Али ибн Сино таваллудининг минг йиллигига бағишлаб ёзилган. Унинг мазмунини икки оғиз гапда айтиб бериш мумкин. Бухоронинг Афшонасидан чиққан ёш ҳакимнинг доврўғи амирнинг ҳам қулоғига етиб боради ва хаста қизи шифо топиши илинжида уни Бухорога чорлайди. Ҳаким қизнинг ишқ дардига мубтало бўлганлигини аниқлайди. Руҳи тетиклашган Малика унга саройда табиб бўлиб қолишни таклиф этади. Бироқ ёш ҳакам кутубхонадан фойдаланиш унга кифоя қилишини илтимос қилади. Саройдаги ёш Мирзо бойлик илинжида Маликага уйланиш ниятида эди. Бироқ Ҳаким унга фақат севиб турмуш қуриши кераклигини уқтиргандан кейин Мирзонинг таъмали мақсади чил-чил синади. Ўч олиш ниятида тунда кутубхонага ўт қўяди. Буни Ҳакимдан кўрган амир уни Бухородан бадарға қилади. Карвон йўллари олимни Ҳамадонга элтади. Бу ерда ўз илму амали билан вазир лавозимига тайинланади. Бироқ бойлик ва тахт юлдузидан айрилганлигини Ҳакимдан кўрган, Маликанинг амри билан Бухородан чиқариб юборилган Мирзо бу ерга ҳам етиб келади. Ҳеч нарсадан гумонсирамаган очиқ қалб Ҳаким уни кечиради ва ўзига шогирд қилиб олади. Айёрлик билан Ҳакимга сирдош бўлиб олган Мирзо тиб илмида буюк инқилоб юз бераётганлигидан — Ҳаким ажалга даво

топганлигидан воқиф бўлади. Ҳасад унинг ичини қуртдек кемиради. Вақти келиб Ҳаким ажал билан юзма-юз келади ва ҳаёт дорисини ўзида синашга қарор қилади — доруларни бир-бир томизишни Мирзодан илтимос қилади. Ногоҳ унинг вужудида тириклик аломатлари кўрина бошлайди, нафас ола бошлайди. Бироқ Мирзо охирги шишадаги доруни Ҳакимнинг лабларига қуймайди. Шу тариқа ажалнинг давоси топилмай қолади. Достоннинг нарий баёнини шундай ифодалаш мумкин. Бироқ унинг шеърий баёни китобхонни оҳанрабодек ўзига тортади. Одатда эпик жанрдаги шеърий асарлар доимо ҳам шиддатли, таранг оҳангда давом этавермайди. Бу достонда эса шоир ҳар бир мисра устида қаттиқ тер тўкади. Халқ ривоятлари ва тарихий воқеалар асосида буюк ҳаким ва қомусий аллома образини яратиш мақсад қилиб қўйилган достон санъат асарларининг марказида турадиган азалий мавзулар — мангулик ва ўлимнинг моҳияти, эзгулик ва ҳасаднинг азалий кураши муаммоси бадиий юксак, қуйма сатрларда талқин этилиши билан адабиётимизда катта жанрдаги шеърий асарларнинг энг яхши намуналаридан бири бўлиб қолди.

Ёмонликка қарши ўт очиш қайта қуриш йилларида ёзилган “Ранжком” достонининг ҳам бош ғоясини ташкил этади. Юмуши иғво, туҳмат қилишдан иборат уч ноқаснинг “фисқу фасод қўмитаси” тузиб олганлигини тасвирлаш воситасида уларнинг асл афт-башаралари очиб ташланади.

Юртимиз мустақилликка эришгандан кейин, 1995 йилда битилган “Соҳибқирон” шеърий драмаси шоир ижодида ҳам, адабиётимиз ривожидида ҳам ўзига хос ўринда туради.

Бу даврга келиб ниҳоят ижодкор аҳли учун ҳам ҳар қандай “изм”ларда холи чинакам эркин ижод даври бошланди. Мустақиллик, истиқлол берган неъмат тарихда ўтган буюк сиймоларимиз, чунончи соҳибқирон Амир Темур тўғрисидаги бор ҳақиқатни айтиш имкониятини берди.

Гарчанд шоир тарихий воқеаларга асосланиб, “адолат ва дини ислом ҳимояси деб ер юзини фатҳ айлаган, тар-

тиб ўрнатган” буюк аждодимизнинг реалистик, ҳаққоний образини яратиш ниятида ўтмиш тарихимизга мурожаат қилган бўлса ҳам, асар теран замонавий аҳамият касб этган. Шоирнинг “Соҳибқирон” асаримни ўтмишга боқиб, бугун учун ёзганман”, деган сўзларида катта маъно бор. Буюк жаҳонгирнинг қуйидаги сўзлари ҳуқуқий, инсонпарвар демократик жамият қуришга, Ўзбекистонни дунёнинг ривожланган мамлакатлари қаторига олиб чиқишга аҳд қилган биз замондошларга қаратилгандек:

Буюк давлат барпо этдим,
Тангрига шукр,
Золимларнинг тааррузли қўлларини мен
Мазлумларнинг этагидан юлқиб ташладим.
Маслак ила тариқатни ҳимоя айлаб,
Монё бўлдим имонсизлик, зўравонликка.
Сиз миллатнинг дардларига дармон бўлингиз,
Йўқсулларни асло бойлар зулмига берманг.
Орангизга сира-сира тушмасин нифоқ,
Умр бўйи ҳазар қилинг мунофиқлардан,
Болаларим, хоинлардан бўлинг эҳтиёт,
Инсон зоти кўп нарсага чидайди, аммо
Гар адолат поймол бўлса — тоқат қилолмас.
Адолат ва озодликни муқаддас билинг.
Йўлдошингиз бўлсин доим ақлу тажриба,
Ҳар кимларнинг қутқусига дафъатан учманг...
Тожу тахтни мендек узоқ сақлай десангиз,
Қиличингиз ўйлаб чекинг, бўлинг ҳамжиҳат.
Шунқорларим, адолатни дастур қилингиз,
Энг аввало, Ватан ила Миллатни асранг.

Драма Амир Темур ҳаётининг сўнгги йиллари тасвири орқали “куч— адолатдадир” деган ақидани ўзига шиор қилиб олиб, тарқоқ улусларни бирлаштириб буюк давлат тузган, қадами етган ерда бунёдкорлик ишлари билан банд бўлган, ҳарбий саркардалик бобида бебаҳо мерос қолдирган, элсевар, юртнинг ҳаловати, шони, шавкати йўлида оромидан кечган буюк инсоннинг теран образи яратиб берилганлиги билан қимматлидир.

Чинакам халқ шоири, замонавий ўзбек адабиётининг улкан намояндаси Абдулла Ориповнинг ижодий қиёфаси фақат шеър дostonлари билангина чекланиб қолмайди. Унинг шеърий мавзусига, адабиётимизнинг атоқли вакиллари Фафур Гулом, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор, Усмон Носир ижодига доир мақола ва суҳбатлари, даврнинг ўтқир масалаларига бағишланган публицистик ижоди ҳам фикрлашдаги ўзига хослик, топқирлик, масаланинг моҳиятини тушунтиришдаги зукколиги билан ажралиб туради. У дунё адабиётининг мумтоз намунаси, улғу италян шоири Данте Алигьерининг “Илоҳий комедия” сини маҳорат билан ўзбекча сўзлатди, украин мумтоз шоираси Лёся Украинканинг “Мафораларда” драматик дostonини, венгр драматурги Енё Хельтаннинг “Соқов Рицарь” шеърий драмасини ҳамда Низомий Ганжавий, Пушкин, Т. Шевченко, Қ. Қулиев ва бошқа шоирларнинг талай шеърларини таржима қилди. Унинг бу соҳадаги фаолиятини кўздан кечириш асосан ўз руҳига яқин асарларни таржима қилишга интиланлигини кўрсатади. Шу боисдан ҳам улар маҳорат билан ўтирилган, асл нусханинг ифори тўкилмасдан худди аслан она тилимизда яратилгандек туюлади:

Дарёлар гувиллаб чопар денгизга,
 Кушлар хаёлингни завққа ўрайди.
 Замин мўъжизалар берару бизга,
 Эвазига фақат ҳайрат сўрайди.

8

Мустақиллик, истиқлол йилларида шоир ижоди янги поғонага кўтарилди, халқ ва юрт ташвиши ҳақидаги ўйлар янада теранлашди. “Шоир қалби” (1998 йил) шеърида шоир ўзи бир умр севиб қуйлаган юртга бўлган теран туйғуларини қуйидагича изҳор этди:

Юртда не муборак ишлар бўлгуси,
 Ундан шоир қалби шавққа тўлгуси...

Унинг ҳар гўшаси жаҳондир менга,
Тошлоқ йўллари ҳам равондир менга...
Мавжига ногаҳон кимдир тош отгай,
Зарби юрагимнинг тубига ботгай...
Гар сен дарё бўлсанг — ирмоғингдирман,
Лат есанг, оғриқли бармоғингдирман.

“Ҳикмат садолари”, “Ҳаж дафтари”, “Женева дафтари”га кирган туркум шеърлар ёзди. “Халқ”, “Ватан”, “Туркистон болаларига”, “Ўзбек қомуси”, “Фидойи” каби шеърларда Ватан мавзусининг янги қирралари очиб берилди, юртнинг корига яраган эзгу фазилатли инсонлар образи яратилди. Бу шеърларнинг мазмун-мундарижасини Ватан ва халқ шаънига мадҳия айтиш, мавжуд реалликни шунчаки таъкидлаш ташкил этмайди. Уларда жаҳон цивилизациясига салмоқли ҳисса қўшган қадим юртнинг, “жонида бир гавҳар бор”, қонида “иймон нури доимо оқиб турган”, “каттакон йўлга чиққан” халқ кечмиши ва истиқболи манзаралари чизилади, масъулиятли, бутунга хос хусусиятлар бадий гавдалантирилади, инсон ва жамият, инсон ва табиат мавзусидаги азалий ўйлар давом эттирилади. Истиқлолнинг қадрига етиш, Ватанни кўз қорачиғидек асраш, ўтмиш сабоқларидан қатъий хулоса чиқариб, ниҳоят “оломонлик” психологиясини улоқтириб ташлаб, ҳақ-ҳуқуқини, жаҳонро қадрини таниган халқ бўлишга даъват, келажаги буюк Ўзбекистоннинг саодати унинг фарзандларининг якқаламлигида эканлиги ҳиссий-образли йўсинда ифодаб берилади.

Виждондан айрилиб қолган фурсатда
Бошланар тож-тахтта ружу дафъатан.

Не-не зукко халқлар қолиб ғафлатда
Тўзғиб кетажакдир бутун бир Ватан...

ёки

Чинор бўлиб илдиз отинг, қоя бўлиб тиклангиз қад,
Улуғ-улуғ аждодларнинг хавотири Сиздан беҳад...
Ўтинч ила ҳасратимни насиҳат деб юзга солманг,
Худо инсоф берган куни бармоғингиз тишлаб қолманг, —

каби мисрларда орзиқиб қутилган истиқлолни мустақамлашга, якдилликка, огоҳликка, ўзликни танишга, “урфони зўр миллат бўлиш”га, ўткинчи зеб-зийнатларга муккасидан кетишдан баланд туриб, “юррак жавҳари”ни асрашга, юксак маънавият эгаси бўлишга даъват янграйди, она-юртнинг камоли учун юракдан куйинган бедор қалб ўртанишлари кечинмалар тарзида берилади.

Чуқур фалсафийлик, бутун бир шеърнинг вақт ва замон, инсон ва табиат муносабатлари замирига қурилиши, ҳар бир сатрда чатнаб турган тафаккур ёғдулари сингари шоирнинг бутун ижодига хос хусусиятлар тўқсонинчи йилларда ёзилган “Майна”, “Буюклик”, “Армон эмасми?”, “Адолат”, “Дунё”, “Бир қарасам...” каби шеърларда изчил давом эттирилди.

Энг сўнгги вақтларда ёзилган “Ўзбекистон асри”, “Олий неъмат”, “Бедорлик”, “Йўлтўсар” каби шеърларда ҳам Ўзбекистоннинг буюк келажагига ишонч туйғулари тараннум этилди, буюк давлат қурилиши йўлида тўғаноқ бўлмоқчи бўлган дайди тўдалар, қаланғи-қасанғиларнинг шум нияти, разил қиёфаси фош этилди.

Яқингинада ёзилган “Шоир юраги” шеърда ижодкор қалби оламда юз бераётган барча ҳодисалар бир-бир ўтадиган кўприкка қиёсланади. Бу кўприкдан соғлар ҳам, беморлар ҳам, султонлар ҳам, қуллар ҳам, суйишганлар ҳам, бир-бирига ғанимлар ҳам, нур билан зулмат, ўлим ва ҳаёт бир-бир ўтади. Шеърда ҳар бир чинакам шоир “инсоният кўприги”дан галма-гал ўтаётган одамлар дилдан кечаётган ҳис-туйғуларни, даврнинг “юррак уриши”ни бадиий муҳрлашга масъулдир, деган ғоя сингдирилган.

Бу масъулик халқимизнинг сеvimли шоири тарихга “Ўзбекистон асри” бўлиб киражак йигирма биринчи асрда ҳам “инсоният ҳис-туйғулари кўприги”да собит туражигига қатъий ишонч уйғотади.

Дониёр БЕГИМҚУЛОВ

МУНДАРИЖА

Кўрган-билганларим	5
--------------------------	---

Шеърлар

Учқун	14
Қушча	14
Юлдузлар	15
Тоғлар	16
Чўпон	17
Капалак ва мен	17
Қўшиғим каби	18
Келингиз, дўстларим	18
Баҳор	19
“Тонгни ҳам осмонга тик боқиб кутдим...”	20
“Умр дуч қиларкан...”	20
Софдил	21
“Ҳали олдиндадир...”	21
Севгисиз одам	22
Сув париси	23
“Кулма-кулма...”	25
“Тонгни ҳам...”	25
Сендан йироқда	25
“Шовуллади...”	26
“Номалум қиз” суратига...”	26
Куз хаёллари	27
Дарбанд дарёси	29
Қўл	30
Одамлар	30
Эслаш	31
“Деразангни...”	32

“Ўйлардимки...”	33
Қалам	33
“Жажжи гўдак, сен туғилдинг...”	34
“Бахт кутмасман...”	35
Пушкин	34
Онамга хат	37
Сен баҳорни соғинмадингми	38
“Мен қувонар бўлсам...”	39
Булоқ	39
Гиёҳ	39
“Жўнар бўлдим...”	40
Курсдошларимга	41
Шундай яшар одатда одам	42
Милтирайди митти юлдуз	42
Бургут	43
Мен нечун севаман Ўзбекистонни	44
Альбомга	45
“Муножот”ни тинглаб	47
“Бола эдим...”	48
Асримиз одами	49
Булуг	50
Ўзбекистонда куз	51
“Йўлим бошлар...”	53
“Сен Пушкиннинг севган малаги...”	54
“Юлдузлар ўтига...”	54
“У қўшиқ куйлади...”	55
“Уни кўрсам...”	56
Куз манзараси	57
“Гоҳо ер меҳрини ўйларкан...”	57
“Қуй, дўстим, тилларанг шаробдан менга...”	58
“Булуг тошди...”	58
“Нега мени севмадинг...”	59
Юзма-юз	60
“Кел, ёруғ эт...”	67
Айрилиқ қўшиғи	68
Қасам дара	69

“Қани, най бер менга, дўстгинам...”	71
“Учкур хаёл соҳиби йигит...”	72
Геолог Ҳабиб Абдуллаев қабри ёнида	73
Истакларим	73
“Уйғон, қуёш ўйнар...”	74
Она тилимга	74
Дорбоз	75
Тилла балиқча	75
Ҳайвонот боғида	76
Булбул	76
Темир одам	77
Уйку	79
Отелло	81
Аёл	83
Этгали	84
Тун	85
Ҳаёт ишқи	86
“Ўтинаман...”	86
Армон	87
“Оилада туғилса гўдак...”	88
Улғайиш	90
Муҳаббат	91
“Кўпдан кутган эдим...”	93
Чол ва “коммунизм” қиссаси	94
“Хайр энди...”	96
Қонли кўйлак	97
Хўрозқанд	98
Газета сотувчи	99
Хуш келибсан, янги йил	100
Авлодларга мактуб	101
“Хат ёзмадим...”	104
Онам вафотига	104
Кетганлар ёди бу	105
Онажон	106
Най	110
Шоирлар ҳаёти	111

Жаннат	111
“Чувалади ўйларим сенсиз...”	112
“Ёмғирли кун эди...”	113
“Осмон уфқларга...”	113
Сароб	114
Табиат	117
Алвидо, устоз	119
Баҳор шамоли	120
Юрак ва ақл.....	121
Баҳор	122
Сенга	126
Созим	127
Она	128
“Ўзимни...”	128
Мен сени куйламоқ истайман	129
Арманистон	130
Нечун тим қорадур арман кўзлари	133
“Алвидо, деб...”	133
Севан кўли	133
Ереван кўчасида	134
Нутқ.....	135
Қушчага.....	136
“Қўйгил, у кунларни эслатма менга...”	137
Ўзаллик	138
“Оҳ уриб ҳар ёнда изғийди шамол...”	139
“Баҳор кунларида...”	139
Куз манзаралари	140
Севги ўлими	140
Оҳу	141
Паҳлавон Маҳмуд қабри қошида	142
Абдулла Қаҳҳор	143
“Оталар...”	143
“Умр ўтиб борар...”	144
“Дунё бир гулзордир...”	144
Шоир	145
Совға	146

Ёзажакман	148
Минораи калон тепасидаги лайлак	149
Алишер	150
Алишернинг онаси	152
Горький	153
Жумбоқ	154
Хатолар	154
Биринчи муҳаббатим	155
“Бул ажаб...”	156
“Севгидан...”	157
Самолётда ёзилган шеър	157
Бу кун	158
Баҳор кунларида	159
Кетмоқдаман	160
Илғор ишчи ва чаққон мухбир қиссаси	151
Ҳақиқат йўллари	165
Юртим шамоли	167
Саратон	169
Хотирот	171
Она сайёра	172
“Бу жойларга нега келдим мен...”	174
“Оташга сизинди бир замон халқим...”	174
Қанот	174
“Ёндиму ва лекин ҳижрон тунида...”	175
Илк севги	175
“Оҳ, ўтган у кунлар қайтмагай зинҳор...”	176
Бизникилар	176
Руҳим	177
Чексизлик	178
Ўзбекистон	182
Қарши қўшиғи	187
Кенглик нуқтаси	189
“Дўрмон боғларига...”	189
Илтижо	190
Ҳамид Олимжон хотирасига	192
Қирғиз диёри	193

“Кузак шамоллари...”	194
Қутлов	196
Ўрмон	197
Дорилфунунга	197
Шоир	198
Сергей Есенинга	199
Мўмин Мирзо	200
Номаълум одам	201
Некрасов ҳасрати	202
“Келдим...”	203
Мактуб	204
Чорлаш	204
“Булбул ўғай эрур зоғлар орасида...”	204
Ёлғизлик	205
Сув	206
“Ногоҳ энтикди-ю, эгилди камон...”	206
Ҳангома	207
Муаллим	211
“Болалик йилларим...”	212
Саодат	213
Кўшиқ	214
Қозоғистон	215
Қозоғистон оҳуси	216
Соғинч	217
Яхмалак	218
“Нимаики ёзма...”	219
Насиҳат	219
Генетика	220
Денгизга	223
Аллома	225
Қасоскор ҳақида баллада	227
Турмуш ташвишлари	228
Музаффар ўлка	229
Танишлар	229
Ният	230
Умр	231

Мен англаб етган фалсафа	231
Онамни эслаб	232
Ойбек номли хўжалиқда	232
Баҳор нашидаси	233
Глобус	234
Ёшлиқ	236
Ҳамза монолоғи	238
Ирода	239
Муаллимларга	240
Чўли бобонинг набираларига дегани	241
Саломнома	242
Ҳавас	243
“Ғаним бўлолмасмиз...”	244
Райҳон	245
“Ҳаддим борми сизга...”	247
“Сен борсан...”	247
“Сахро сўқмоғида бошин эгиб жим...”	247
Генерал	248
Авлодлар ҳикояси	250
Шукрона	250
Каклигим	251
“Инонгил сен...”	251
Икки сония	252
“Тингли, бу абадий садо бўлади...”	252
Тарбия	253
“Ошиқни тасвирлай дегандим бирров...”	259
“Дунёда...”	259
“Сен менинг...”	259
Қиш кечаси	260
Сенинг овозинг	260
Тафаккур монолоғи	261
Бир танишим ҳақида баллада	263
Маломат тошлари	266
Хотира	269
Омад ҳақида	270
Сурат ва сийрат	271

Тақлидчи шоирга	271
Баҳор сеникидир	272
Сурур	272
Момо офтоб	273
Нисбийлик	275
Миш-миш	275
Фазал	276
Қор	277
Таржимаи ҳол	278
“Туман тушаётир...”	278
Йиллар армони	279
“Коинот гултожи инсондир азал...”	279
Январь	280
Икар	281
Изҳор	283
Талаба журналистга	283
Умр ўргаси	284
Хайрихоҳ	285
Ҳолат	286
Висол	287
Диёр	288
“Оқ қоғоз...”	289
Кавказ	290
Онажоним, шеърят	292
Карвон	295
Ёш рассомларга	296
Баҳор хосияти	298
Инсон қалби	298
Шоир ва илҳом	299
Оила	301
Самовий меҳмон, беш донишманд ва фаррош кампир қиссаси	302
“Ҳикматли гапларга...”	307
“Ҳўкизнинг бўйнига тақсанг тақинчоқ...”	307
“Донишманд дедики...”	307
Аён бўлғай	308

Бахмаллик гилам тўқувчи қизларга	309
Пахтакор Абдурайим ака билан бахт ҳақида суҳбат	310
Бобо ва набира	311
“Бунчалар камолот, айт-чи кимда бор...”	311
Бир устоз ўғити	312
“Оқар дарёга ҳам...”	312
“Ҳар қалай...”	312
Истак	312
Зиё	313
Озарбайжон	314
Инсон манзараси	316
Кўриқхона	318
Учинчи одам	319
Илтимос	321
Тулки фалсафаси	322
Дўстларимга айтганим	323
Дунёни қизганма	323
Шарқ ҳикояси	324
Ишонч	327
Сен қайдан биласан	328
“Умр қисқа эди...”	328
“Деъдилар...”	329
Оломонга	329
Давра кўшиғи	330

Достонлар

Жаннатга йўл. Драматик достон	332
Ҳаким ва ажал. Достон	371
<i>Д. Бегимқулов. Шеърятимиз юлдузи</i>	390

Адабий-бадий нашр

АБДУЛЛА ОРИПОВ

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Тўрт жилдлик

Биринчи жилд

Шеърлар ва дostonлар

Муҳаррир *Жонибек Субҳон*

Мусаввир *Виталий Куликов*

Бадий муҳаррир *Анатолий Бобров*

Техник муҳаррир *Татьяна Смирнова*

Кичик муҳаррир *Назми Фозилова*

Мусахҳиҳ *Мавжуда Насриддинова*

Компьютерда тайёрловчи *Эля Ким*

ИБ № 3896

Босишга 18.10.2000 й.да рухсат этилди. Бичими 84x108^{1/32}. Офсет босма. 22,68+0,21 вкл. шартли босма тобоқ. 17,0+0,25 нашр босма тобоғи. К-1527 рақамли буюртма. 104-2000 рақамли шартнома. Жами 10000 нусха. Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129 Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг Ижарадаги Тошкент матбаа комбинати, Тошкент, 700129, Навоий кўчаси, 30.

Орипов, Абдулла.

Танланган асарлар: 4 жилдлик /Сўнг сўз муаллифи: Д. Бегимқулов; Таҳрир ҳайъати: О. Шарафиддинов, М. Қўшжонов, Э. Воҳидов ва бошқ. — Т.: Ф. Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашр., 2000.— 1-жилд: Шеърлар ва дostonлар. — 432 б.

Ўзининг оташин шеърляти билан ўзбек адабиётига янгича нафас, янгича руҳ олиб кирган Абдулла Орипов бугунги кунда ижоднинг камолот чўққисида. Унинг шеърляридаги теран фалсафийлик, шарқона донишмандлик, Ватаннинг шонли ўтмиши ва бугунги тақдири, халқ қисмати ва келажаги учун бир комил фуқароларча куюнчаклиги, ҳаётдаги салбий кўринишларга мурасасиз истеҳсоси кўп йиллардан буён шеърлят мухлисляри диққатини ўзига оҳанрабодек тортиб келади.

Тўрт жилддаги “Танланган асарлар” — китобхонларга шоир ижоди билан яна бир марта тўлароқ танишиш имконини беради, деб ишонамиз.

Ўз2

Абдулла Орипов 1960 йиллар бошида.

Шоирнинг онаси Турди она Эрдона Карвон қизи.

Абдулла Орипов талабалар ҳузурда шеър ўқимокда.
1971 йил.

Шоирнинг отаси Ориф бобо Убайдулла ўғли.

МУҲТАРАМ КИТОБХОНЛАР!

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти шоир Абдулла Ориповнинг тўрт жилдлик “Танланган асарлари”ни нашр этмоқда. Тўрт жилддаги китоблар 2000—2001 йилларда босмадан чиқарилади.